

АНТОН САНЧЕНКО

Нарисом
БУРСИ

www.avtura.com.ua

490 ANIVERSARIO DEL
DESCUBRIMIENTO DE AMERICA

35

ВИДАВНИЦТВО

SPORT

RALLY

ТЕЛЕК

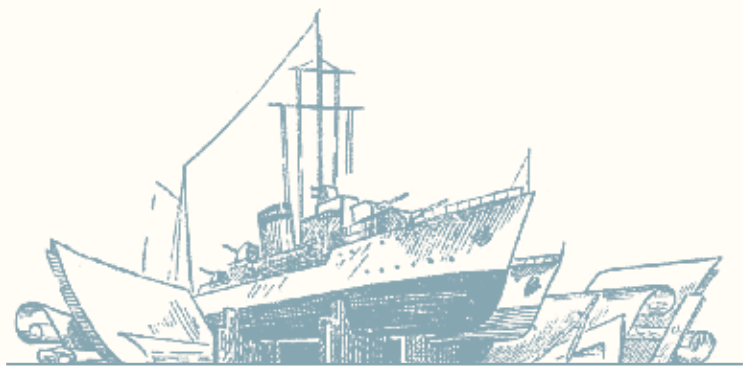

БІБЛІОТЕКА
ПІКСЕЛЬНИХ КНИЖОК

ЗБІРКА ОПОВІДАНЬ
ПРО МОРЕ
ДЛЯ ЕКРАННОГО
ЧИТАННЯ

Дистриб'ютор www.avtura.com.ua

АНТОН САНЧЕНКО

Нариси
БУРСИ

Київ • Видавництво «Електроніка» • 2010

АХТУНГ!

Книга розповсюджується умовно-безкоштовно (див. стор. 297).

Категорично забороняється розміщувати її для скачування на інтернет-сайтах та в мережах файлоблміну.

Розповсюджувати дозволяється лише через e-mail.

Збірка оповідань та нарисів про курсантів мореходного училища є відчайдушною спробою автора повернутися в ті часи, коли він був молодим і красивим, усе своє носив з собою, призначав дівчатам по три побачення на день під реліктовим 200-літнім дубом, найбільшим делікатесом вважав пельмені в пельменній на площі Свободи славного міста Херсона, а попереду на нього чекала воля. Справжня. Кейптаун, Лас-Пальмас та Сингапур. Оповідання писалися таким чином, щоб зацікавити і матросів, і поетів. А оскільки матроси і поети — то антоніми, автор сподівається, що ця книжка зацікавить і решту людства у проміжку між цими двома полюсами світосприйняття. Оповідання доповнені Словничком для поетів та Словничком для матросів, у яких тлумачаться незрозумілі для них слова.

Слова Антона Санченка {avtura.com.ua}

Художнє оформлення Дмитра Растворцева {rastvor.com.ua}

Фото з архівів сайту

випускників Херсонського мореходного училища РП {hmu.ru}

Використані малюнки Дмитра Лисюка часів його навчання у ХМУ РП

Літературне редагування Олени Шарговської

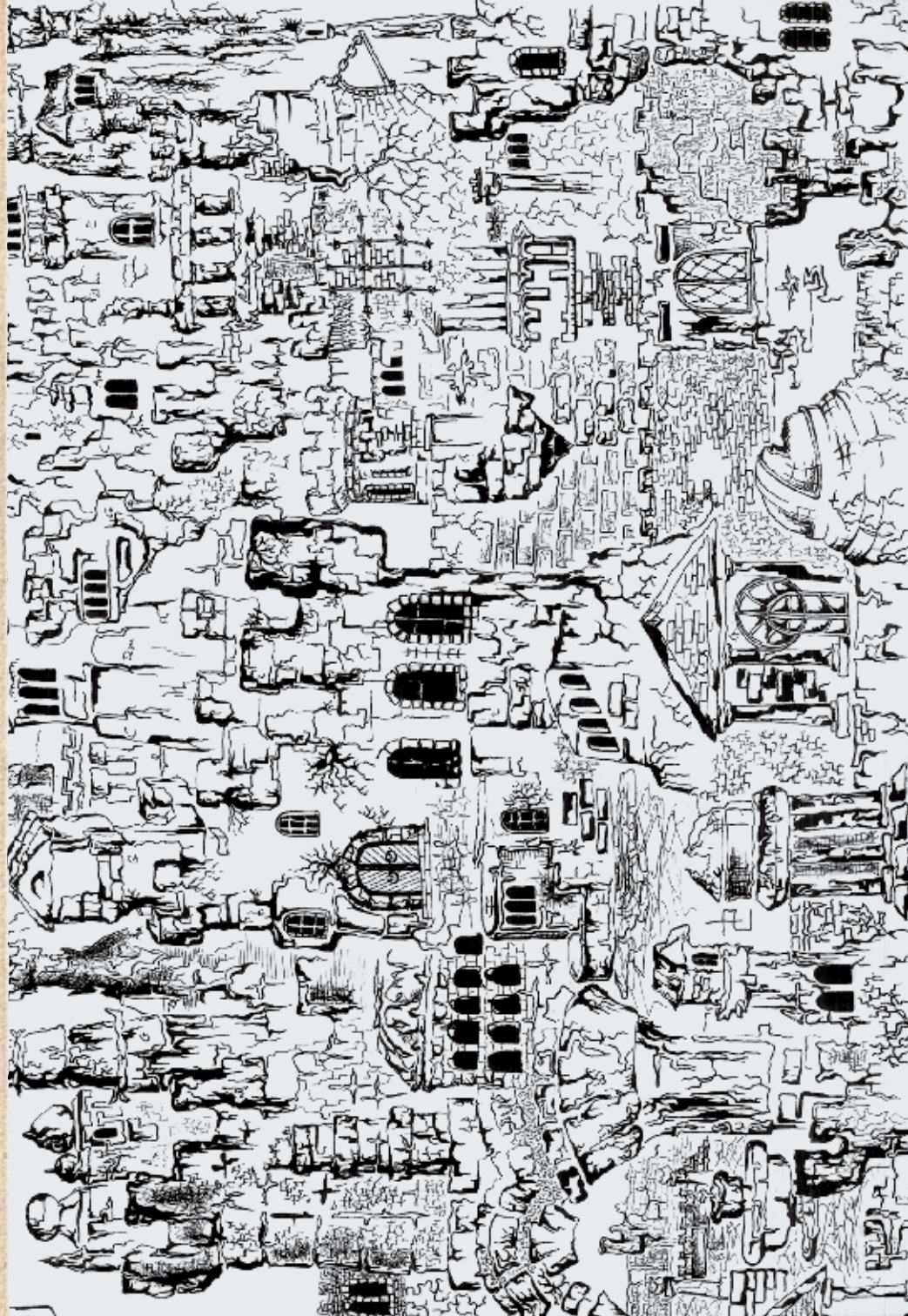
Коректура Віри Каталкіної

Усі цитати й епіграфи знайдено тематичним пошуком ПС <META> {meta.ua}

Антон Санченко
НАРИСИ БУРСИ

ЗМІСТ

ХМУ	15
Пружина	20
Лівий марш	29
Кварцевий генератор	33
Наряд	47
Привиди замка ХМУ	51
Кошова	71
Економіка РП	75
На плацу	87
Люддити	91
Під фрегатом	107
Чорноморський стиль	111
Рота підйом!	143
Кушка	148
ТАТАНЦІ	175
Я викликаю капітана. Африка	178
Звізда Канікула	235
Словничок для поетів	243
Словничок для матросів	273

Де пружини, я питаю? 1971

*Тоголь
Микола*

*Котляревський
Іван*

Квітка-Основаєнко
Григорій

Пружини на місці. 2007

ВИГЛЯД КУРСАНТА
ПОВИНЕН БУТИ
МОЛОДЕЧИЙ,
СЕРЕДНЬОГО СТУПЕНЯ
ДЕБІЛЬНОСТІ.

Один командир роти

ХМУ

Якщо ви зійшли з потяга (хай вже буде «потяг», а не поїзд, нам не шкода) і не зустріли жодного курсанта одразу на Привокзальній площі, значить ви зійшли не на тій станції, не в Херсоні, а в Запоріжжі чи Миколаєві.

Одразу під вокзалом вас ледь не хапатимуть за ваші валізи нахабні таксери. Праворуч на вас чатуватимуть маршрутки на Залізний Порт чи Скадовськ, а просто на площі розвертатимуться тролейбуси. Словом, все як у людей, все як будь-де. Але ви у ті таксі та маршрутки не сідайте. Шукайте курсанта, щоб переконатися, що це саме Херсон.

То зловили ви вже того курсанта на площі? Що, цілий стрій кудись чимчикує? З якого училища? Морського флоту чи рибної промисловості? Або, як кажуть у Херсоні, з Централки чи з Тюльки? Як це вони вам не казали? Дійсно, нетутешньому, може, й важко визначити — морячки й морячки, усі як один в чорних шапках, в шинелях, підперезаних чорними пасками з мідними бляхами, в чорних суконних кльошах, в підкованих кирзових черевиках, які на флотській мові звуться чомусь гадами. Цок-цок-цок, цокають собі підборами по асфальту, як коні Пржевальського, сунуть, як бурсаки в лазню у фільмі «Вій». Ховайся всяк перехожий, відійди від гріха з дороги, бо зупинити цей натовп у шинелях може лише команда «Стій, раз-два!»

Але варто прилаштуватись у хвіст цієї колони по три і уважно морячків тих роздивитися (у хвості колони бредуть зазвичай морячки дрібні й неагресивні), щоб однозначно визначитися з тим, з Тюльки вони чи з Централки.

До речі, оця церква ліворуч зведена на честь лікаря Говарда. Лікар цей колись їхав собі у філантропській потребі на перекладних таврійськими степами, але далі Херсона проїхати не зміг, бо сталася чума. І він

героїчно почав з нею боротися там, де перестрів, тобто у місті Херсоні. Заснував першу лікарню та аптеку, наказав вивозити усіх хворих на Карантинні острови, навчав херсонців гігієни та профілактики і героїчно вмер на своєму лікарському посту, коли чуму вже було майже подолано. Ніхто не знав, звідкіля й куди він їхав, ніхто за межами Херсона про нього не згадав за 200 років, але херсонці виявилися вдячними нащадками. Назвали на його честь вулицю (правда, після революції 17 року більшовики тичасово, на 70 років, її переіменували), звели церкву й поколіннями берегли його аптеку, яку знесли вже за Брежнєва. Щось вона там Брежнєву затуляла, мабуть. Якийсь вид на Мадрид. Але це так, до речі. Повернімося до наших бара... курсантів.

Якщо хлопці в хвості колони розмовляють про тралові дошки, джиггери, путасу, частика, анчоусів і Лас-Пальмас, то, мабуть, ви приблудили у хвіст риболовецької колони. А якщо про вантажні стріли, коносаменти, лісовози, банановози, цементовози, контейнеровози, танкери, бербоут-чартери й Сингапур — то у хвіст торговельного строю. Що? Про дівчат, пиво й танці? Не пощастило: про це в Херсоні говорять навіть вертолїтники, цілий полк яких стоїть на місцевому аеродромі (хрін вам «летовище», так казали ще за часів поручика Нестєрова).

То де це ми? Увімкніть свою GPS-навігацію. Площу Ганнібала вже пройшли? Так, той самий Ганнібал. Що значить, він не міг бути в Херсоні? Він його заснував! Абрам Ганнібал, його грав Висоцький у фільмі «Арап Петра Великого». А ви про якого? А, про карфагенянина! Ні, цей з Ефіопії. Дідусь сонця російської поезії Олександра Пушкіна. Генерал-аншеф, здається. Не міг бути в Херсоні! От же скажете!

Ви ще скажіть, що Гарібальді тут не був. Так, Джузеппе Гарібальді. Це для решти світу він інсургент, карбонарій, творець єдиної Італії тощо. А херсонці знали його ще отаким, як цей ось дрібненький курсант з прапорцем у кінці строю. Він був юнгою на якомусь там італійському вітрильнику, що ходив з Італії на Херсон. Та біс його зна, що вони з Італії тоді возили, мабуть, черепицю. Половина дахів Херсона ще й досі вкрито тією італійською черепицею. А звідси — хліб, це вже напевне. Звідси в усі часи возили хліб. І лише комуністам вдалося так занехаяти край, що хліб до країни довелося завозити з Канади. Але що там з нашими курсантами? Звідки вони будуть? Ще не визначилися?

Ага, є ще одна відмінність. Візьміть секундоміра й полічіть кількість ударів великого барабана за хвилину. Ну оте бум-бум бум-бам-бум, в такт якому увесь стрій печатає крок лівою. (Що, ви потрапляєте в той «бум» правою? Негайно змініть ногу, бо дівчата з панелі засміють.) Так ось, якщо барабан гамселиє 110 ударів за хвилину, то це тюльчин стрій, а якщо лише 100 — то централчин. Не знаю чому. Традиція. Ну і хто вам винуватий, що ваш годинник зупинився?

Добре, дивіться тоді, куди стрій повертатиме. Леніна в кепці вже пройшли? Добре. Це була площа Свободи. Отож бо, зручна назва, не треба переіменувувати щоепохи. Ні, Ленін у Херсоні не був, був Максим Горький. Він виторгував був на тутешньому Привозі ковіньку князя Джапаридзе і написав про це босяцьке оповідання. Але меморіальну дошку йому встановили не на базарі, а на будинку, в якому він зупинявся вже пізніше, коли приїздив у гості до Бориса Лавреньова. Там зараз літературний музей. Буде праворуч від вас. Не пам'ятаєте письменника Лавреньова? «Сорок перший», «Терміновий фрахт» не читали? Правильно, у Москві чи Києві його б вже давно забули, але він це передбачав, і усі свої речі й книжки заповів рідному місту. Земляки не забудуть, не те що столичні заздрісники. От спитайте в будь-якого курсанта, хто такий Лавреньов. І він вам відповість, це той, що привіз із Москви диванчик Пушкіна. Ну, не зовсім Пушкіна — Вяземського. Але Пушкін на ньому стопудово сидів іноді. Ні, повертатимуть ще не зараз, вам скомандують «ліве плече вперед», не нервуйте.

Наступним ліворуч по курсу стоятиме Федір Ушаков. Адмірал. У ботфортах та мундирі, з підзорною трубою в руках. Не обізнаєтесь. Бо єдиний йому пам'ятник на теренах колишнього СРСР. Саме в Херсоні той Федір Ушаков заклав був колись Чорноморський вітрильний флот і звідси пішов громити бусурманів-турків під Очаків. І побив їх у такій кількості, що заслужив у самих турків шанобливе призвісько Ушак-паша. Якщо від Ушакова стрій поверне праворуч — значить, йде до екіпажів Тюльки. Якщо ліворуч — до екіпажу Централки. Екіпаж — це не тільки особовий склад судна, а ще й казарми моряків на березі. В курсантів взагалі дещо відмінний від вже готових моряків сленг. Чифом вони називають начальника училища, а кепом — командира роти. Так, це отой клишоногий дядько у кашкеті, що йде попереду строю, —

кеп. Зараз він все скомандує, потерпів. Нікуди не звертають, йдуть собі прямо? І «голову» вже пройшли?

Як це — яку «голову»? А, забув, що ви нетутешні. «Голова» — це погруддя князю Суворову, що стоїть поруч з будинком, в якому він свого часу мешкав. На вулиці Суворівській. Там зараз неформали усілякі по вечорах збираються. Панки там, рокери й байкери. Вона у вас праворуч мала б залишитися. Платан під будинком посаджено нянею новонародженого сина Суворових, теж Олександра, у день його народження. А якщо наліво озирнетесь, то побачите посеред парку ще й уславлений херсонський дуб. Він старіше за місто. Реліктове дерево. Під таким деревом можна судити народи, але зараз під ним призначають побачення.

Я давно всім доводжу, що той вчений кіт ходив по ланцюгу ліворуч-праворуч саме навколо цього дуба. А Лукомор'є — то Дніпро-Бузький лиман, а зовсім не поморська Північ. Це вже коментатори вже згаданого Пушкіна спересердя їх десь під Архангельськом розташували. Які там дуби на Півночі? Самі сосни та ялинки.

Знову стрій не звертає? Куди ж там і далі прямо? Далі вже Адміралтейство, готель «Фрегат» і Дніпро. Набережна, порт, нижній рейд із пароплавами на якірних стоянках, старовинна корабельна гармата і пам'ятник першому чорноморському фрегату «Слава Єкатерини», тому самому, збудованому Ушаковим. Стрій зупиняється, шикується і геть усім роздають лопати?

Забув вас попередити, що Херсон — місто південне, сніг у ньому — стихійне лихо, бо жодної снігозбиральної машини в ньому зроду не було. І коли трапляються такі ось як цієї зими хуртовини, Херсон лише курсантами і рятується. Вони йому замінюють усі снігозбирачі, бульдозери й самоскиди. Тікайте мерщій, а то і вам лопату видадуть і муситимете чистити. Біс вже з тим, з якого училища ці курсанти.

Забув вам сказати ще на Привокзальній площі, що далі ви читатимете саме про рибну морехідку. Може Централка й більш уславлена та знаменита, може, вона й перше морехідне училище на Чорному морі (понад 175 років, а Тюльці лише 75), носить ім'я лейтенанта Шмідта й нагороджена орденом Дружби Народів, але автор цих придибашок колись на вокзалі прибився саме до строю Тюльки з прапорцями на погончиках і кокардах...

Тьху ти. Вам, шановний Читачу, ще на вокзалі потрібно було просто прочитати на погончиках «ХМУ РП» чи «ХМУ МФ» (а раз ви таки Читач, то читати вмієте за визначенням). «ХМУ» розшифровується як Херсонське мореходне училище (ніяке не Харківське музичне і не Харцизьке м'ясницьке). А «РП» і «МФ» означає рибну промисловість і морський флот відповідно. А потім можна було б сідати собі на 9-й тролейбус і їхати просто до КПП Тюльки. Усі подальші «Нариси бурси» будуть саме про неї.

Перепрошую. Але хоч місто трохи роздивилися, погодьтеся.

ПРУЖИНА

Один начальник ОРСО (організаційно-стройовий відділ) славився тим, що їздив щовечора по місту на своїх «жигулях» і ловив курсантів, які чкурнули до міста з мореходного училища «в самоволку». Наскирдує повну «копійку» самовольщиків, привезе їх до мореходки, вишикує на плацу і почне їм мізки компостувати.

— Товарисі курсанти! — Начальник трохи шепелявив. — В той час, коли усе прогрешивне людство бореться проти кліки Пол Пота і Янг Сарі... — почне він здалеку, походжаючи вздовж строю зальотників.

Росточку він був невисокого, в пупа курсантам дихав, але ж який капосний та красномовний! Дощ, вітер, камені з неба падають — ні валнуєт. Слухайте лекцію про міжнародне положення і в тридцятиградусний мороз, і в тридцятиградусну спеку по стійці струнко. А прудконогий який! Жоден курсант від нього ще не втік, якщо на очі потрапив.

— В той час, коли Рейган хоче розпочати свої зоряні війни...

— Деякі несвідомі курсанти...

— Повитягали пружини з форменних кашкетів...

Мабуть, саме час пояснити нестройовим читачам призначення пружини у форменному кашкеті-мічманці. Зігнута на обруч, вона розпирає поля кашкета зсередини, щоб він тримав правильну з точки зору ОРСО круглясту форму. З точки зору курсантів, які називають такі кашкети «дубовими міцями», варто пружину викинути, і заломити поля «бананом», опустивши їх аж на вуха, щоб перетворитися на справжнього морського вовка.

Отож начальник ОРСО не дарма звинувачував хлопців у тому, що вони повитягали пружини.

- Гіганти вітчизняної металургії — запорозькі заводи...
- Відтепер працюють лише на пружини для кашкетів...
- Ракет нам не треба — пружини давай!

І так години на півтори. Коли той начальник ОРСО розпускав стрій зальотників на штрафні роботи, курсанти бігли до віників, совкових лопат і швабр, наче їм п'яти салом намазали. Але перед тим, як розпустити стрій, він усіх порушників переписував, бо моряки завжди були перенумеровані, в кожного на нагрудній кишені ID хлоркою написане.

Раз попався — три наряди на роботи.

Два попався — залишився без відпустки на канікули.

А на третій раз — пакуй лахи на виліт з бурси.

А в курсанта Гоголя якраз два зальоти вже було. Але в самоволку треба було — кров з носу. До дівчини. Тіпа освідчуватися, чи миритися, чи ще чому. Вони саме напередодні на дискотеці в училищі познайомилися, чи закохалися, чи посварилися. Одним словом, йому до неї на Шуменський в цей день потрібно було потрапити обов'язково. Не те щоб він собі іншої дівчини потім не знайшов би, він курсант показний був — викапаний Гоголь в молодості, тільки обстрижений під машинку, без патлів.

Ну не зовсім без патлів. Знайома парикмахерша дуже вдало підстригла його таким чином, що весь чуб можна було сховати під кашкетом. Стоїш у мічманці — ОРСО на тебе не намілується: викапаний бовван під нуль. Зняв кашкета — перший кучерявий парубок на все село.

А ще й кльоші вшиті так, що з милом одягати вже треба, бушлатик — офіцерського сукна з білим шарфіком, кашкет заломлений, «бананом» — жодних натяків на жодну пружину, він же не годинник, а курсант. Будь-яка дівка на такого оком покладе й зітхне, що не її. Одним словом, краще йому було начальникові ОРСО на очі не потрапляти у такій формі одягу. Бо що подобається дівчатам, те не подобається ОРСО. Жодна херсонська дівчина не гляне на дубовий кашкет-мічманку з пружиною, замість заломленої бананом «міци». ОРСО — навпаки.

А ще й з бушлатів на шинелі вже два дні як перейшло все училище. А він бач — гоголем вирядився. Де пружина, я питаю? Де пружина?

Отож їде Гоголь в самоволку на задній площадці тролейбуса, дивиться у вікно і на кожні зелені «жигулі» його тіпає. Але придивиться

до номеру — ні, не начальник. Та й далі їде собі. Бо у світі все влаштовано справедливо, перенумеровані не тільки майбутні моряки, а й зелені «жигулі». І номер той усі курсанти як отченаш знають.

І ось перед провулком Дори Любарської... ой-не-не! І «жигуль» начебто не зелений, а якийсь трохи лазурний. Чи це вже на нервовому ґрунті геть дальтоніком Гоголь стає? Ну який же він зелений? Швидше салатовий. Але ж номер — той! Так і є! Начальник ОРСО за тролейбусом їде. І Гоголю ручкою вже навіть махає. Помітив. Тіпа, давай вилазь з тролейбуса, голубе! Карету подано!

А тут ще й тролейбус на зупинці став і двері розчинив.

— Вилазь! — маха рукою начальник.

— Не вилізу! — хитає головою Гоголь.

Це ж гляне начальник на мічманку і відразу ж «Пачему без пружини?» заволає!

— Вилазь, що вже там! — жестикулює начальник.

— Ні за що! — хитає головою Гоголь.

Це ж накаже начальник «Кашкет далой», бо без пружини, і чуб неуставний побачить!

— Ну, ти сам цього хотів, товарис курсант! — попереджає начальник ОРСО, відкриває дверцята своїх зелених «жигулів» і розвальцем прямує до дверей тролейбуса, щоб Гоголя скрутити, витурити з училища і відправити, куди Макар... А, не будемо про сумне.

Інший на місці Гоголя вже б і руки догори підняв, і зі словами «гітлер-капут» з тролейбуса впав просто в обійми капосного начальника, що вже заходив у задні двері, розштовхуючи натовп роботяг напідпитку. Але Гоголь наш був не такий. Він не вийшов здаватися через задні двері. Він... пішов здаватися через двері передні, як вихований пасажир. Отож коли начальник ОРСО роботяг таки розштовхав і до тролейбуса вскочив, Гоголь саме з тролейбуса вистрибнув. І вчасно — тролейбус тієї ж миті усі двері позачиняв і поїхав собі. Зі спійманим начальником всередині.

Гоголь помахав у заднє вікно тролейбуса рукою і жестами спитав:

— З машиною твоєю що тепер робити? Стоїть заведена, розкрита наопашки посеред провулку Дори Любарської. Бандитський район, між іншим. Красота.

Але що йому порадив начальник ОРСО, вже не побачив — тролейбус завернув за ріг. Поки він розмірковував, як йому вчинити з машиною, поруч загальмував патруль ДАІ.

— Що за клоун прямо на зупинці припаркувався? Де власник? — спитав червонопикий інспектор, клацаючи персональним компостером для розминки.

— Він зараз прибіжить, — пообіцяв Гоголь. — Обов'язково, ви зачекайте трохи. Він бігає швидко. Від нього ще ніхто не втікав.

І чкурнув собі від гріха подалі.

Наступного ранку на розводі на заняття начальник ОРСО викликав курсанта Гоголя перед усім строем училища.

— Все ж таки відрахують! — зітхнув Гоголь. — Не пам'ятайте лиха, хлопці.

Але ні.

— За проявлені винахідливість і спритність...

— курсанта Гоголя нагородити...

— трьома нарядами поза чергою...

Начальник ОРСО був, звичайно, ще тим капосним солдафоном, але саме солдафони мають неабияке почуття гумору і своє специфічне бачення справедливості.

Отож славтеся у віках, невідомі херсонські дівчата, що порятували курсанта Гоголя від... А, не будемо про сумне! До чого тут дівчата? А хто ж, ви думали, був водієм того тролейбуса, поклав на Гоголя оком, зітхнув, що не її, і натис червону кнопку перед самим носом начальника ОРСО?

А був би Гоголь у мічманці з пружиною, ще невідомо, як та херсонська дівчина вчинила б.

*Хвильовий
Микола*

Плац. Перед розводом на заняття. 1971

Першотравневий парад. 1986

*Бажан
Микола*

*Виня
Остан*

ЦЮ МРІЮ ЛЮДСТВА
ЗРОБИЛИ НАУКОЮ
БОРОДАТИЙ МАРКС
ТА САМОТНІЙ,
ЗАКОХАНІЙ В МОРЕ
ЕНГЕЛЬС.

Юліан Семенов

ЛІВИЙ МАРШ

Шлях до знань можна виміряти в кілометрах. Принаймні в бурсі. Бо кожен навчальний день тут починається з розводу на заняття. Роти крокують на пари урочистим маршем під оркестр усі 500 метрів плацу. Таким чином вони щотижня наближаються до омріяного диплому ще на три кілометри.

Влітку та взимку, восени та навесні все училище шикуються в строю ротних колон до підйому прапора. Влітку в нього білий, аж до білих чохлах на кашкетах, верх і чорний низ парких суконних кльовшів (форма номер два). Восени й навесні училище вдягнуте в дві тисячі чорних бушлатів з двома рядами золотих гудзиків з якірцями на кожному (форма чотири). Взимку кутається в довгополі шинелі та змінює кашкет-мічманки на чорні шапки-вушанки. І саме на підйомі прапора можна наочно побачити, що то за один — училище.

Коли запізнюєшся і біжиш тилами чужих рот до своєї колони, а начальник ОРСО вже викроковує перед училищним строєм, приклавши руку до козирка, назустріч начальника училища, тобі залишається лише мчати та рахувати роти акуратно підстрижених потилиць:

- Перша, третя, п'ята, — а тобі аж в одинадцять.
- Чорт забирай, хлопці, що ж нас так багато!

Начальник стрійового відділу вже рапортує Чифові, той, взявши під козирьок, вітає училище і хитає головою, побачивши, як ти нарешті прошмигуєш у стрій своєї роти й прикидаєшся фонарним стовпом, що стоїть струнко на цьому плацу ще від вечірньої повірки.

В одну ієрихонську горлянку відповідає начальникові стрій, повзе по щоглі прапор й дзвенять відбиті склянки. Восьма година — чотири здвоєних удари у судновий дзвін.

З Чифом бурсі пощастило. Високий, показний, стриманий. З чимось джеклондонівським-північним у погляді примружених очей, ще й на прізвище Камчатка. Йому б дуже пасувало убрання якогось індіанського вождя з орлиним пір'ям. Тим паче що вождь індіанців англійською теж буде Чиф. Але наш Чиф — у вишуканій двобортній шинелі з золотими нашивками капітана порту на рукавах, у чорній смушковій шапці з невеликим шкіряним козирком, яка на флоті заміняє полковничі папахи і дозволена за формою починаючи від капітанів першого рангу. І без томагавка. Мабуть, закопав на час миру. Чиф не любить розлогих промов перед строем, передоручаючи це принагідно двом своїм замам — начальникові учбової частини та замполітові училища. Сам він сповіщає зазвичай лише конкретику. Сьогодні, наприклад, дає троє діб додаткової відпустки курсанту Яновському, який вночі на сторожовому посту зловив якогось крадія в училищних механічних майстернях. І все. Хау.

А ось зами дійсно поговорити люблять. Особливо замполіт — маленький, кругленький, у своїй ушанці та закороткій шинелці схожий на плюшевого ведмедика в перекладі Бориса Заходера. Промовляючи перед строем, він збуджується й нервується, неначе насправді вірить в те, що курсантів можна перевиховати такими от промовами, ніби не має сумного досвіду з перевиховання бджіл віршами.

— Авторитет нашого училища в місті неухильно зростає. Якщо раніше педінститут імені Крупської запрошував на дискотеки курсантів центрального мореходного училища, то тепер запрошує наших. Але є ще серед нас несвідомі курсанти, які ганьблять наше славне ім'я! Сьогодні на вулиці Суворівській до мене підійшли дві літні жінки і, довідавшись, що я замполіт училища, розповіли, що вранці двоє наших курсантів ловили голуба з перебитим крилом під пам'ятником Суворову. Жіночки гадали, що курсанти хочуть того голуба вилікувати, й навіть допомогли його заганяти. Але варто було нещасного птаха зловити, курсанти нахабно заявили, що тепер засмажать його та з'їдять. Нехай ці два негідники негайно вийдуть зі строю!

Усе училище, не втримавшись, пирскає сміхом. І в кожній роти вже готові свої кандидати на «голубожерів». Але зі строю, звісно, жоден

«негідник» не вийшов. Посміхнулися навіть Чиф та начальник ОРСО. Але не начальник учбової частини на прізвисько Чіба-робот. Він — людина без почуття гумору, й іноді здається, що взагалі без почуттів, як Залізний Дровосік з Країни Оз. Навіть честь він віддає якось механічно, неначе його руку рухають не м'язи, а якісь соленоїди й сервомотори. В своїй промові він зосередився на відвідуванні «сампо» — так училищною мовою зветься самопідготовка в класах увечері. Він сипле сухими цифрами відвідуваності й загрожує оргвисновками та дисциплінарною радою усім прогульникам. Дисциплінарна рада курсантською мовою зветься «дискотека». Потрапити на неї вважається поганою прикметою, що віщує виключення з училища.

Але ось училище нарешті отримало свою вранішню порцію прочуханок і промов й готове строем рушати шляхом до знань. По аудиторіях, лабораторіях та майстернях.

— Урочистим маршем... поротно... перша рота прямо, інші налі... во! Кроком... руш!

І усі дві тищі душ одночасно цокають підборами, повертаючи наліво, і лише потім вступає оркестр.

Роти йдуть повз начальника училища та його замів, печатаючи крок в такт ударів великого барабана й труб, що видавають «Наверх, товариство, усі по місцях!», наче роти проводжають не на ще один навчальний день, а одразу в останній бій. За п'ятірки та четвірки в заліковках чи хоча б трійки, які училищною мовою звуться «держоцінками».

Тобто нашу державу влаштовують і трійки. Але лише нашу. Кампучійців¹, наприклад, наші держоцінки не влаштовують. Щосуботи їхній староста звітує за оцінки усіх земляків телеграмою особисто генсекові у Пномпень. Ось вони йдуть: дрібненькі кампучійці й кучерявий абориген Сейшельських островів, що прибився до них за ознакою зросту; хитрі вгодовані ангольці, які вдають, що так і не навчилися марширувати на пруський манер і викроковують по-англійськи, згинаючи ноги в колінах і відмахуючи прямою рукою; смагляві кубинці; худосочні мозамбікці, які вдягли ушанки задом наперед, не розібравшись в незнайомому фасоні; й показні йеменські араби, які цьогогоріч взимку можуть

¹ Кампучія — зараз Камбоджа

докладно роздивитися, як саме виглядає холодне магометанське пекло, — повний інтернаціонал.

Роти йдуть маршем одна за одною, з командирами на чолі. Інші потихеньку зсуваються на лівий фланг, щоб в свою чергу за командою свого командира дати лиха закаблукам під звуки Єгерського маршу чи «Прощання слов'янки». І переливи оркестрових труб тонуть у потужному «грррум, грррум, грррум» тисяч підкованих черевиків, що крокують в ногу.

Серед поетів, особливо франківських, гарним тоном вважається усю цю шагістику лаяти. Вони мляво крокують у своєму ротному строю і рефлексують:

— Ну чому саме з лівої? Що за догми? Чому геть усі мають рушати саме з лівої ноги? А якщо я хочу з правої?

— І чому вас вчили в тих літінститутах? — бурчать у відповідь прозайки з Києва. — Рушати з лівої — дуже давня традиція, ще з часів давніх греків, коли саме ліва нога, виставлена вперед разом зі щитом на лівій руці, була «мідновзutoю», тож уся фаланга робила перший крок саме з неї. Гомера та Ксенофонта читайте, маестро. Чи хоча б Маяковського.

Саме так, крокуючи з лівої, дисциплінована грецька фаланга під Марафоном дала прочуханки втриє більшому натовпу персів, які крокували як поети, з якої заманеться. А стрій одної лише третьої роти надер чуба в колгоспі «Городній велетень» цілій орді майбутніх корабелів з судномеханічного технікуму у битві під танцмайданчиком. Стрій завжди перемаже натовп. Не хочеш бути битим — шикуйся.

Отож, кроком руш! Лівою, лівою! Рівняння на... ліво!

Рота змикає стрій пліч-о-пліч, і це не фігура мови, а справжнє відчуття плечей однокашників, що підпирають тебе зліва та справа й не дають збочити, чекаючи крок на ще одному буденному марші.

І нехай ці щоденні переходи плацом від ідальні до учбового корпусу іноді справді нагадують хлопцям Будейовіцький анабазис Йожефа Швейка, але мета в кінці — дійсно варта будь-якої муштри. За училищем на них чекає воля. Справжня. Кейптаун, Ліверпуль та Бомбей. Терпи, курсанте, моряком станеш.

Звичайно, якщо не завалиш сьогодні радіотехніку.

КВАРЦЕВИЙ ГЕНЕРАТОР

Один викладач радіотехніки оголосив війну шпаргалкам. Але чомусь назвав ту війну «джентельменською угодою». Так і казав:

— Джентльменська угода. Хто на іспиті зі шпорою попадеться — двійка в заліковку і перескладання влітку замість відпустки.

Хто з ним ту угоду уклав, було невідомо. Бо угода передбачає принаймні дві високі сторони, що домовляються. Він же домовлятися волів не з живими курсантами, а з якимись вигаданими джентльменами і згоди при цьому ні в кого не питав. А справжнього, а не вигаданого курсанта куди не цілуй — скрізь задниця. Особливо 21-у групу. В тій групі з першого курсу існувала ціла шпаргалочна індустрія. І заради того, що якийсь препод назве тебе джентльменом, від того відмовлятися?

Метод був простий. Будь-яку галузь знань — англійську мову, економіку рибного господарства чи гідроакустику, — курсанти «очної групи» тут же поділяли за списком присутніх, і кожен мав писати шпору на один чи два екзаменаційних білети. За алфавітом. Від цієї писанини не звільнялися навіть так звані «тарани» — перша п'ятірка курсантів. Вона, майже як в хокейній команді, брала на себе найбільш важливий період гри з викладачем — перші хвилини зустрічі. «Тарани» йшли відповідати без шпор, їхньою єдиною задачею було затягнути час і дати можливість іншим скористатися консолідованими знаннями людства у стислому викладі. Бо кожний наступний екзаменований, що виходив на лід після першої п'ятірки, вже ніс у кишені рятівну шпору для того,

хто зайшов попереду і голосно, щоб було чути старшині групи під двома аудиторії, називав свій вирок: «Білет номер 7. Збуджувач високо-частотних коливань БОТ, загальні принципи роботи». Диспетчер-старшина тут же знаходив збуджувач БОТ серед загальної скарбниці знань групи і «пасував» шпорою. Усі іспити 21-а складала, як насіння лушила.

А тут цей радіотехнік зі своєю «джентльменською угодою». Зрозуміло, що прізвисько Гантельмена, або просто Гантелі він заробив одразу ж. Але хіба від цього легше? Одна справа — чесно виписати до шпори щось про модулятори, і тільки; і зовсім інша — усім кодом зубрити весь підручник з радіопристроїв на самопідготовці у класі.

А за КПП — весна, вишні цвітуть. І херсонські дівчата після зими усі свої принади повиставляли, наче на виставці, шастають попід вікнами навчального корпусу туди-сюди, туди-сюди. Білявки, брюнетки, руденькі, русяві. Білолиці, смагляві, конопаті. Тендітні, фігуристі, пампушечки. В коротких спідничках, в джинсах фабрики «Більшовичка», в платтях-максі. В черевичках на високих підборах, на танкетках, в сандалях-мильницях. Стук-стук-стук. Цок-цок-цок. Хі-хі-хі, ха-ха-ха, ги-ги-ги. Тьху ти, яка тут радіотехніка?

Але курсанти Квітка та Основ'яненко на самопідготовку не ходили, бо були лаборантами в лабораторії гідроакустики. Потрапити в лаборанти було справою нелегкою, охочих було завжди доволі, бо лаборантам залишали ключі від лабораторій, і їх не рахували погалівно на самопідготовці в класній кімнаті суворі офіцери-перевірятьники.

— Де Квітка? Де Основ'яненко?

— Лаборанти вони. В гідроакустиці.

— Добре, — казав перевіряючий, але до гідроакустики в інший корпус, звісно, не йшов.

Це була справжня воля. В межах периметру училища, але воля. Хочеш — чайку завари в електрочайнику. Хочеш — кіно крути на екрані. Не тільки учбове. Гідроакустик був фанатом зйомки на кінокамеру, знімав усі закордонні практики на навчальних суднах, усі ті Лас-Пальмаси, Буенос-Айреси й Гібралтари, а ще й кінокомедії радянські колекціонував. І взагалі, лабораторія була багата. Купиш, бувало, бубликів у буфеті, вкрадеш рафінаду з гідроакустикового сейфу, завариш чайку, зарядиш Гайдая й дивишся собі, поки уся рота, як дурні, гортають

підручники в класі на «сампо». І коштувало та воля якісь дрібниці — щовечора пройтися поміж партами голиком, палубу в аудиторії шваброю продраїти та погодувати гідроакустикових гупій в акваріумі. Я теж ще й досі хочу в лаборанти, хоча мореходку вже двадцять років як закінчив. Але не всім так щастить, як Квітці та Основ'яненко.

— Але що будемо з радіотехнікою робити, Будяче? — питав Основ'яненко, посьорбуючи чифір.

— Кранти, Осново. Я в старшокурсників питав щодо того Гантелі — звір. Половину першої роти усю відпустку в училищі протримав, — махав рукою Квітка й запускав з горя «Операцію «БІ» та інші пригоди Шурика».

Курсант Квітка за училищним прізвиськом Будяк був довготелесим клаповухим парубійком у синій хебешній робі останнього зросту. Після прання та роба сідала і йому доводилося доторочувати холоші, щоб не скидатися на Шурика з кінокомедії Гайдая у його підстрелених штанцях. Думками Квітка завжди ширяв десь за хмарами. Можливо, він помилився з училищем, треба було йому вчитися не на моряка, а на льотчика-нальотчика чи парашутиста.

Курсант Основ'яненко за прізвиськом, як ви вже здогадалися, Основа або Тухес, навпаки — був людиною приземленою і заземленою. Опецькуватий, губатий, коротенький. Леонардо да Вінчі малював свою вписану у коло людину зовсім не з нього. Основу можна було вписати лише у квадрат. Думав він здебільшого про речі практичні, ще й смикав Квітку за доточену холошу, щоб вчасно повернути його з-поза хмар на землю.

Отож, коли на екрані вже вкотре студент Зуб намагався скласти іспит за допомогою чудес радіозв'язку і в нього вже вкотре нічого не виходило, геніальна ідея прийшла саме до Будякової голови.

— Осново, а яку лабораторну тобі радіотехнік загадав? — спитав він між іншим. — Яку там схему тобі спаяти треба?

— Детекторний радіоприймач, — відповів Основа. — Та єрунда, простенький такий приймач, на фіксовану частоту. Його навіть у мильниці зібрати можна. Без підсилювача.

— А мені — кварцевий генератор. Теж на фіксовану частоту. Теж без підсилювача. Доганяєш?

— Поки ні.

— А що як ми на одну частоту їх налаштуємо задля хохми і підсилювач так застосуємо?

Ось тут і Основа вже допетрав.

— Зачекай. Якщо до твого генератора додати модулятор — вийде готовий передавач.

— Січеш, Осново! А приймач у тебе вже є.

— Для мене екзамени завжди свято! — запевнив студент Зуб з екрану, а обоє лаборантів задоволено розреготалися.

— Шукай в букварі розділ про кварцеві генератори, — поставив першу практичну задачу Основа. — Зараз все об'явимо.

У фільм Гайдая не потрапило найголовніше. А саме те, як ті кулібіни-студенти обраховували, паяли та випробували своє диво техніки. І скільки винахідливості їм довелося застосувати для того, щоб розв'язати усі технічні проблеми, що неодмінно постають перед найзавалящим винахідником, варто йому від мрій перейти до справи.

— Де дістати кварц? — мучилися лаборанти цілий тиждень. Бо кварцями у магазинах та на радіоринках тоді ще не торгували. Навіть транзистори КТ315Б були дефіцитом, і добувати їх довелося шляхом обміну на якісь світлодіоди в завідувача училищної дискотеки.

Динамік з потрібними для мікрофона характеристиками їм подавав телефоніст з училищної телефонної станції, курсант Забр'юха, який чи не щодня приходив до них пити чай по-сусідськи і покоцаних телефонних слухавок мав на своїй станції — ну просто завались.

А фішку усього проекту — маленький навушник-таблетку, який можна було непомітно вставити до вуха, — вони намагалися виміняти в старшокурсника Гоголя, який щойно повернувся із закордонної практики і привіз потрібну диковинку до технічно-відсталого СРСР аж із самої Японії. З Йокогами. Чули про такий порт? Я теж лише чув.

Втім, старшокурсник Гоголь виявився метикованим і тут же склав угоду, що жадану «таблетку» вони отримають лише тоді, коли візьмуть участь своєю апаратурою у складанні його держіспиту з політекономії.

На цьому й ударили по руках. Нашим винахідникам все одно потрібно було на комусь протестувати свій винахід. Держіспит — то й держіспит. Радіохвилям це паралельно.

Але ж де дістати кварц? Врешті-решт його також приніс той старшокурсник Гоголь, а на запитання «Де дістав?» відповів таємниче: «І не питайте, не повірите».

Краса притаманна не тільки скульптурам і віршам, але й технічним рішенням. Шкода от тільки, що жодному мистецтвознавцю та краса геть незрозуміла. Треба прочитати цілу лекцію, щоб який-небудь нетямущий філолог таки зрозумів, як красиво капітан першого рангу Попов перетворив був звичайний прилад спостереження за грозами — «грозовідмітник» — на перший у світі радіоприймач. Малювати тому філологові того скляного циліндрика з вугільним порошком усередині, маленький молоточок від електродзвоника назовні й розмахувати руками та клацати пальцями, пояснюючи те, що відбувається, якщо молоточок стукає по тому циліндрикові, коли до нього підведено електрострум.

До речі, свою другу радіотелеграфну станцію Попов встановлював саме в Херсоні — організовував зв'язок з лоцманською станцією у Голій Пристані. І цим мало б пишатися будь-яке місто нашого радіофікованого донесочу світу.

А от показати те, як Попову вперше спало на думку використати саме той скляний циліндрик, взагалі неможливо. Бо капітани першого рангу — люди, закуті у мундири з еполетами, і голими архімедами з лазні на вулицю з вигуками «еврика!» не вискакують. Вони навіть тонуть в Цусімській протоці разом зі своїми броненосцями стримано й з гідністю, застебнуті на всі гудзики, за статутом.

Курсант Квітка, наприклад, допетрав, що в якості підсилювача можна використати кіноапарат «Україна» з лабораторії, дещо його вдосконаливши, просто посеред плацу, під час підйому прапора. Просто посеред фрази «Здра-жела-това-началнк-учи-ща!», яку вони щоранку горлали усім строем у дві тисячі горлянок. І жодне яблучко з груші при цьому йому на маківку не впало, хоча саме цього вимагає класика жанру, переповідаючи побрехеньку по сера Айзека Ньютона.

Винахідники солодко пахнуть каніфоллю, пальці їхні попечено розплавленим оловом, думками вони далеко від команд «шикуйсь-струнко»

і навіть від думок про сьогоднішній обід, а тріумфують вони лише тоді, коли з такими муками зібрана схема вперше починає працювати.

— Ну, з Богом! — каже Основа, тягнеться до тумблера і... І в усьому училищі вирубає світло, а з апарату «Україна» валить дим, бо Квітка припаяв кабель живлення не до того входу трансформатора.

І винахідники матюкаються, виправлять заподіянну училищу шкоду, перепаюють схему й перемотують трансформатора, і вже пізно вночі, коли навіть вахта на КПП куняє, зачинивши вхідні двері на швабру, вони проводять другу спробу вийти в ефір.

— Екзамен для мене завжди свято, професоре! — лунає в приймачеві-мільниці.

— Працює! — горляють Квітка й Основ'яненко, жбурляючи у стелю вже непотрібними конспектами з радіотехніки. І ще півночі гасають зі своїм приймачем темними коридорами училища, визначаючи радіус дії свого винаходу, а з навушника-таблетки лунають репліки Труса, Балбеса й Бувалого.

— Ви не скажете, як пройти до бібліотеки? — звучало в ефірі (а хрін вам — «в етері»).

— Бабуля, закурити є?

— Не кричи, я інвалід!

Це була перемога! Начувайся, капосний радіотехніку! Щодо радіо на екзамені ніхто жодних «джентльменських угод» не укладав!

Але є у винахідників і погані риси. Захоплені своїми винаходами, вони геть забивають на будь-яке навчання, конспектування і навіть на написання шпаргалок за алфавітом. Ми всією 21-ю групою спостерігали за їх зухвалою поведінкою, нічого не розуміючи, бо винаходами своїми Квітка та Основ'яненко займалися вночі, як якісь засекречені генеральні конструктори з «поштової скриньки», а на парах вже здебільшого куняли чи й відверто хропли на задній парті. Навіть капосний Гантеля звернув на них увагу під час лекції, постояв над їх партою хвилин з п'ять мовчки, приклавши пальця до вуст, перш ніж вони прокинулися, і сказав над самим вухом:

— Ну, а для тих, хто ХОЧЕ скласти мені іспит, продовжимо розгляд характеристик широкосмугової антени...

Випробування відбулося, як я вже казав, під час державного іспиту старшокурсника Гоголя з політекономії. Квітку, як назло, саме в цей день поставили в наряд на КПП, тож Основа мав впоратися з усім сам.

Коли Гоголь голосно зачитав своє питання в аудиторії, Основа стрімголов побіг до гідроакустичної лабораторії, відшукав потрібний параграф у підручнику і виразно, як диктор Левітан, почав диктувати в мікрофон щось про додаткову вартість, товар-гроші-товар-штрих, а Гоголь професійно, по-письменницьки, строчив аркуш за аркушем на першій парті, спершися вухом на долоню, в якій було заховано «таблетку». Жоден з членів екзаменаційної комісії нічого не помітив і навіть не запідозрив, але... Але помітили це деякі інші «компетентні товариші».

Десь посеред цього «від радянського Інформбюро...» до лабораторії увірвався нажаханий Квітка й, нічого не пояснюючи, вимкнув передавача і навіть намагався викинути його у вікно.

— Ти що, з дуба впав? Один абзац всього залишився! — обурився Левітан-Оснoв'яненко, вириваючи невинного передавача з луддитських рук Квітки.

— Це ви з якого дуба впали! Перед КПП стоїть міліцейський «лунохід»! Ми працюємо на міліцейській хвилі! Я сам чув твоє сопіння й причмокування з міліцейської рації!

В цей час до лабораторії постукали, і обоє архімедів відчули себе радистами з «Червоної капели», застуканими гестапівцями просто на місці радіопередачі в Брюсселі чи в Мюнхені, і навіть хотіли вже мужньо обійнятися на прощання, але Основа вчасно звернув увагу на те, що стук — умовний. Кодом Морзе. Ось чому-чому, а коду Морзе ментів та гестапівців точно не навчають.

— Склав! П'ять балів! — заскочив до лабораторії Гоголь.

— Ви чому перервали передачу? Прямо посеред цитати! Довелося щось вигадувати на ходу про додану вартість. Я вам Гоголь, а не Енгельс!

— Не знаю, хто тебе породив, але приб'ємо тебе ми, — пообіцяв Квітка.

— Колися, де ти «позичив» того кварца? — сказав Основа і насупив брови, як Брежнєв.

— Казав же, що не повірите, — зітхнув Гоголь. — В районному відділку міліції. Мене туди як свідка бійки на танцмайданчику загреб-ли. А на столі в мента рація розібрана лежала, ну і поки він протокол складав...

— А що менти робили, коли я в ефір виходив? — спитав трохи згодом Основ'яненко.

— Що-що? Маркса конспектували! — відмахнувся Квітка.

Отож про подальше віщання цієї підпільної марксистської радіос-танції не могло бути й мови. Підсилювач від «України» виявився настільки потужним, що передачу приймали усі менти в радіусі десяти морських миль. І хоча марксизм все ще був офіційною ідеологією Радянського Союзу, компартія ним володіла монопольно й не бажала ділитися навіть із комсомолом. До того ж усе це трактувалося як радіохуліганство й тягнуло на статтю. Відмовитися від підсилювача було не можна, бо тоді сигнал ставав настільки слабким, що не добивав до кабінету радіотехніки, що був в іншому навчальному корпусі. А до іспиту залишалася всього одна ніч.

Сумні та невеселі сиділи Квітка та Основ'яненко у своїй лабора-торії й писали шпору з проспаних широкосмугових антен, коли до них заскочив по чай телефоніст Забрюха зі своєю переносною телефонною трубкою, так званою «моно», якою можна підключитися просто до дротів в будь-якій точці училища і дзвонити звідти хоч по міжміському зв'яз-ку...

— Отож молодці, за розум нарешті взялися! Шпори готуєте, — похва-лив телефоніст Забрюха.

— Та куди той радіотехнік дінеться зі своєю «джентльменською уго-дою»? Я так перекаताю, що він під носом в себе шпору не побачить! Ти тільки дивися, Квітко, ти за мною по списку, шпору мені нестимеш саме ти, тож не попадися тому Гантелі при передачі. Дивися на мене. Якщо я соватиму вухами ось так... — і Забрюха порухав вухами згори дони-зу, — кидай шпору просто під парту, я дістану. А якщо ось так, — і За-брюха знову зарухав вухами, вже інакше, — не кидай в жодному разі. Значить, Гантеля за нами стежить.

— Стривай, Забрюхо. А телефонні дроти таки справді протягнуто усім училищем? А що як?.. — почав було Квітка, але Основ'яненко зро-

зумів, що до Квітки нарешті прийшла рятівна ідея, і швиденько виштовхав Забрюху з лабораторії в три шиї.

— А ось треба тобі знову буде до Харкова зателефонувати, а тобі до Стрия! Архімеди чортів! — лаявся Забрюха, але Основа на те не зважав.

— Антена! Ми можемо використати усі телефонні дроти училища як антену! І ніякий підсилювач нам тоді просто не потрібен! — стукав себе по лобі Квітка. — Треба лише заміряти опір усієї телефонної мережі й узгодити з кварцевим генератором. Ось же, прямо в шпорі про широкосмугові антени написано, як те зробити! І при цьому сигнал буде настільки слабким, що назовні його не буде чути! Лише декілька метрів від телефонного дроту. Але ж нам більше й не треба!

І наші архімеди не заспокоїлися, поки знову не перепаяли свою схему, вже по-новому, і не увіткнули її просто до телефонної розетки, підключивши таким чином усі телефонні дроти внутрішньої училищної мережі як гігантську антену.

Коли під самими дверима кабінету радіотехніки приймач-мільниця вловив стійкий сигнал, винахідники раділи аж ніяк не менше, ніж Корольов, коли прийняв в польовій радіостанції на Байконурі «біп-біп-біп» першого штучного супутника.

— Забрюха пішов! Квітка готується! — командував старшина 21-ї групи, стоячи під дверима аудиторії, як інструктор-парашутист в дверях кукурузника. Капосний Гантеля вже завалив додатковими питаннями трьох «таранів», курсант Мамочка вже попався зі шпорою і отримав обіцяного хвоста у заліковку.

— Блін, ганяє між партами, як Борзов. Шпори випасає, — коментував старшина, зазираючи у замкову шпарину. — Коли ж ти вже набігаєшся, щоб хлопці могли тихо-мирно усе списати?

Квітка поправив під ремнем приймача-мільницю й презирнувся з Основ'яненком.

— Всьо буде чьотко! — запевнив його товариш. — Прорвемося!

— Будяк пішов! Тримай шпору для Телефоніста! — командував старшина й спасибі, що не давав пенделя під зад, як те заведено в парашутних інструкторів.

Забрьоха сидів на першому ряду парт пополотнілий і спітнілий. Кусав ковпачка кулькової ручки й рухав вухами не за домовленістю, а від нервів. Квітка спокійно витягнув білета, спокійно зачитав свої питання й, проходячи повз Телефоніста, як йому здавалося, непомітно випустив шпору на паркет.

— Чия шпаргалка? Квітко, підніми папірця! — коршуном вискочив з-поза спини препод.

— Ну домовлялись же, джентльменська угода! Давай заліковку! — не вгавав радіотехнік.

«Блін! Мені залишалося лише увімкнути приймача й записати од-
неньку радіопередачу! Клятий Забрьохо зі своїми вухами, щоб ти був
здоровий!» — подумки заскавчав Квітка. Але вголос бадьоро сказав:

— В'ячеславе Кузьмичу? А може б того? Без підготовки? — і благо-
гально зазирнув у окуляри викладача.

— Без підготовки? Добре, тягни новий білет. Що там у тебе?

— Кварцеві генератори! — прочитав Квітка і щиро, від усього серця,
посміхнувся.

Камінний господар на посту. 2009

*Черговий по екіпажу
теж на посту. 1971*

Сковорода
Григорій

Іванію
Потію

Сноптицький
Мелетій

СТАВАЙ,
ВАРТОВИЙ,
БЕЗ ВАГАННЯ
НА ЧАТИ!

Леся Українка

НАРЯД

Наряд — то не тільки святковий одяг. Хоча, мабуть, саме це значення слова і було первісним. Принаймні, святкові штани свої курсанти прасують через вологу ганчірку й відпарюють на чорному сукні рівненькі стрілки саме перед тим, як заступати в черговий наряд. По роті чи по екіпажах. А то й, гляди, на саме КПП. (Контрольно-пропускний пункт, для нетутешніх.)

В інші дні можна гасати училищем і в хебешній роботі чи особливій, так званій «шкільній», формі. А прийшла черга заступати в наряд — наряджайся у парадну форму. Чорні суконні кльоші. Фланку — синю фланелеву матроську сорочку з погончиками та нашитими на лівій руці жовтими курсовками. Свіжий рябенький тільник. Випрасуваний, теж зі складочками, синій матроський комірець-гюйс. Пасок з надраєною мідною бляхою. Замість кирзових «гадів» — хромові парадні черевики, так звані «промокашки» (бо на картоновій підошві). Форменного кашкета-мічманку. «Гладко вибрит-напомажен, на боку пістоль прилажен», як каже начальник ОРСО Куриленко. Принаймні саме таким курсант має виглядати на розводі наряду, що заступає на службу. О шістнадцятій, на плацу, перед корпусом судноводіїв.

І не просто нарядитися, а привести ту форму в порядок, бо коли черговий по училищу офіцер вас усіх вишикує поротно й доповість начальникові ОРСО чи його замові, мовляв, тири-пири, лясем-трясем, шахсей-вахсей — наряд, що заступає, до розводу готовий, отут і почнуть вас шемити й трусити на предмет статутності й охайності, і простим тертям черевиків об сукно штанів під коліном, як те буває в будній день, вже не відбудешся.

Драїти ті черевики треба щіткою. Ну, видам один секрет. Старшокурсники — ті просто кремлять хлястик від шинелі і мають його напхвату задля таких випадків. Круть-верть — і черевики вже блищать, а хлястик можна назад на шинелю пристебнути. *Omnia mea mecum porto*, так би мовити. Усі щітки ношу з собою.

Але ж і форми-форми в тих моряків! Ніяк все своє з собою не понесеш! Шість номерів самої парадки. На всяк сезон своя. Добре ще, що форму раз — з білими штанами — носить лише чорноморський флот та Ріо-де-Жанейро. Мила господарського не напасешся, якби і в училищі той севастопольський випендрьож практикувався б.

А скільки в тій формі незвичних дрібничок, які сторонньому і пояснити важко. Хіба що показати. Ну ось «слюнявчик», який робить морячків схожими на американських капеланів, під бушлатом чи шинеллю нащось вони носять в холодну пору року. Як його призначення словами поясниш? Щоб було куди білий підкомірець пришивати? Чи те, чому покрій флотських кльошів не передбачає ширінки. Хоча тут, власне, пояснити легше, ніж уявити.

Флотські штані дійсно не мають гультрика з гудзиками, бо в часи вітрильного флоту прийнято було з'їжджати по шоглі на палубу, як в пожежників по жердині, й усі ті гудзики не витримували жорстких умов експлуатації. Але ось як дівчині на побаченні пояснити, чому в усіх чоловіків є, а в тебе нема? Невже таки тойво? І потрібно прочитати цілу лекцію, ще й провести практичні заняття, щоб показати спантеліченій дівчині, що все це — вигадки заздрісної піхоти. Навпаки, з кльошів можна вистрибнути, не знімаючи черевиків (якщо, скажімо, звалився за борт), і сходити до вітру, не знімаючи штанів (якщо, скажімо, припекло). Ну і таке інше.

А гюйси? Так правильно оті сині матроські комірці з трьома білими смужками називаються. Вони теж випрасувані зі складочками, щоб можна було відстебнути, скласти й засунути під фланку на плече, якщо доводиться одягати бушлат чи шинелю. Кажуть, комірці такі з'явилися на флоті у часи напудрених перук з косичками. Щоб пудра одяг не забруднювала. Але ось саме зараз начальник ОРСО скомандував: «Кашкети зняти!» — і оглядає зачіски наряду, що заступає. Жодної косиці — усі під машинку стрижені. А гюйси, однак, — на кожному курсантові.

Флотські традиції — то здебільшого накази, які забули відмінити. Років з двісті тому.

Ще про гюйси кажуть, що оті білі смужечки не просто так, а пожалувані за три визначних перемоги російського вітрильного флоту. Перша — за Гангут, друга — за Чесму, третя — за Синоп. Але це не більш ніж гарна легенда, бо досі б увесь той комірець став смугастим, як американський прапор. Перемог одного адмірала Ушакова вистачило б на те, щоб зробити з гюйса тільняшку. А якщо ще й визначні поразки, як під Севастополем чи Цусімою, позначати темними смужками... До того ж дивує, що тими смужками пропонують відзначати лише військові звияти, а не скажімо, відкриття Антарктиди чи Аляски, хай її потім і продали гамериканцям. До речі, та ж легенда чомусь настирно приписує цей гендель Катерині, а не Олександрові Другому-Визволителю. До легенд треба ставитися скептично, вони насправді про інше. І курсантські легенди в тому числі.

Начальник перевіряє, чи надраєні мідні бляхи на ремнях та мідні ж гудзики. Мідь та блиск — теж данина традиціям. Щоб залізні гудзики на магнітний компАс не впливали. «П'ятнадцятилітнього капітана» усі читали? Пам'ятаєте, що для того, щоб замість Америки потрапити в Африку, досить залізної сокири під компАсом і фантаста Жуль Верна за штурманським столом? Але ось вже й кораблі не дерев'яні, а сталеві, і відхилення (девіацію) компАса треба особливим чином знешкоджувати для кожного судна, а бляхи все ще мідні й потребують пасти ГОИ й оксамитного віхтика.

Як тільки курсанти над тими бляхами з якорями не знущаються: анодують, вкриваючи якимось лискучим металом, вигинають дугою, розгинають пласко, заточують одне ребро на верстаті, щоб можна було консерви паском відкривати, свинець заливають для ваги, бо курсантський ремінь з бляхою — не лише деталь амуніції, а й грізна зброя, яка завжди під рукою, кожен сенсей позаздрив би. Начальник ОРСО таки знаходить під час огляду декілька таких перетворених на холодну зброю блях і тут же їх конфісковує.

Добре ще, що зараз палаші, які раніше курсантам теж за формою належало мати, вже відмінили. Лише знаменний взвод ще досі з ними на паради ходить та біля прапора караулить. Ці масивні прямі шаб-

люки — теж вже лише дань традиціям, їх ні разу не гострили, і якщо й фехтували ними, то лише вночі, під час зміни варті під прапором: за курсантською традицією, розвідний та наступна зміна вдвох «нападають» на вартового під знаменем, а той мусить відбиватися, як вірменський мушкетер д'Артаньян під Ла Рошеллю.

Але на нас чекає не цей нудний пост під прапором училища, на якому вдень і ворухнутися не вільно. Ми заступаємо на КПП. Готуйтеся до пригод.

ПРИВИДИ ЗАМКА ХМУ

Один черговий по КПП з самого вечора заходився підмоложувати своїх днювальних.

Черговий по КПП пильнує, щоб курсанти з училища геть не розбіглися. В нього навіть спеціальна комірка папи карли є одразу на КПП. З ліжком, заправленим синьою верблюжою ковдрою, з високою казарменною тумбочкою, в якій валяються поцуплені з бібліотеки книжки без палітурок. Але спати йому дозволяється тільки не роздягаючись, поверх ковдри, бо пильнує він на прохідній усі 24 години, а не 4 через 8, як днювальні. І нарукавна пов'язка в нього навіть — синя з білою смугою посередині — така сама, як в чергового офіцера по училищу, в цей вечір — училищного капельмейстера на прізвисько Капель. (Дружина капельмейстера, до речі, завідувала училищним лазаретом і мала прізвисько Капельниця. Вони дуже одне одному пасували, принаймні за прізвиськами.)

Але в чергового по училищу був свій кабінет з диванчиком, в іншому кутку здорового вестибюля училища, за колонами й гігантською картою країни, на якій позначались червоними крапками міста, у які були заслані попередні випускники училища: окрім благословенного Чорного моря там були і Мурманськ, Петропавлівськ-Камчатський, Південно-Курильськ і навіть Малокурильськ. Роздягався Капель на час сну чи ні і чи спав він взагалі, нас не обходить. Останній раз його бачили на училищному плацу на розводі о 16-й годині. Подейкували, що Капель

полюбляв замкнутися в кабінеті й глушити спирт, поцуплений у Капельниці, та розучувати якусь нову партію на кларнеті. Але то не наша справа. Хай би хоч на усіх дудках своїх одразу награвав чи оперу писав. Наша справа — КПП. Скляні ворота у зовнішній світ, без підйомного мосту, але з металевим бар'єром і пультом, на якому лише одна кнопка, зате яка! До неї під'єднано дзвони гучного бою по всьому училищу. Бо дзвінки на підйом, на навчання, і на перерву, і на обід навіть подає саме черговий по КПП за великим палубним годинником, що цокає на стіні.

Дуже відповідальна посада, що не кажи. І тому призначають чергового з курсантів старшого курсу. Днювальними можна і яких-небудь салаг-другокурсників, як от Забрюха та Мамочка.

Отож в старшокурсника Гоголя був досить кепський настрій. Та хто його знає чому. З дівчиною посварився, чи навпаки — помирився. І та перша дізналась, що він з другою помирився, і влаштувала йому грандіозний скандал просто на училищній дискотеці.

— Анна чи Леся? — бурмотів під носа Гоголь, і рука його сама тягнулася до чорного старорежимного телефона. Не внутрішнього, а міського. Але він тієї ж миті неслухняну руку відсмикував, як від праски, і відводив душу на ні в чому не винному днювальному.

— Ану йди перевір, чи замкнено перехід в механічний корпус!

І ні в чому не винний днювальний мав бігти темними, населеними привидами відрахованих курсантів сходами й коридорами училища до брами корпусу механіків, щоб упевнитися, що ковані ґрати замкнено на амбарного замка.

— Леся чи Аня? — продовжував гадати на журналі чергувань Гоголь.

В журналі чергувань між іншим було позначено усі матеріальні цінності, які Гоголь прийняв від попереднього чергового Сковороди з десятої роти під підпис. Були там і дивні на наш цивільний погляд речі, як от:

- бронзовий двотонний гребний гвинт перед корпусом механіків;
- чорний масивний якір Холла перед корпусом судноводіїв;
- пам'ятник невідомому рибалці перед КПП;

і навіть:

- троянди на кущі, 3 штуки.

Троянди росли на клумбі якраз під невідомим рибалкою. І начальник ОРСО саме помітив, що їх кількість підозріло зменшується кожної ночі, й наказав останніх три занести до журналу як матеріальну цінність.

Не те щоб цінності ті (крім троянд) було легко чи взагалі можливо поцупити, але треба знати курсантів. Напишуть нецензурне слово про начальника ОРСО на постаменті, а ти потім віддуйся за чиїсь витівки.

Треба сказати, що нецензурні слова про начальника стройового відділу — конкретно, з прізвищем, можна було знайти на причалах геть по всьому світу. Заходиш, бувало, до якогось Санта-Крус-де-Тенеріфе і прямо на хвилеломі під вхідним маяком читаєш: «Куриленко... м-м... нехороша людина з трьох літер». Так, хтось із наших курсантів вже в цьому порту побував.

А привід написати про начальника ОРСО Куриленка негарне слово з трьох літер саме цього вечора таки був. Справа в тому, що «дискотека» на курсантській мові означала не тільки танцюльки з дівками з педінституту імені Крупської, але й дисциплінарну нараду, яка приймала рішення щодо виключення курсантів з училища. І вчора декількох курсантів за поданням Куриленка таки виключили. Саме час дістати кузбаслаку, яким фарбують якорі та кнехти і який не відтерти жодним ацетоном, і написати ту ж саму фразу, що на маяку в Тенеріфе, на тому самому пам'ятнику рибалці.

Меморіальний рибалка у широкополому рибальському капелюсі, светрі під шию, у відкочених до колін рибальських чоботях вже кілька-надцять років намагався подати кидальний линь із плетеною грушею на кінці на іншу сторону проспекту, а може, й вцілити в тролейбус, що проходить повз училище. Він вже скойлав частину мотузки акуратними шлагами у ліву руку, й замахнувся аж з-поза спини правою рукою з грушею, напівобернувся, присів, як миронівський дискобол, аж тут його увічнив той клятий скульптор, так і не дав йому жбурнути оплетене грузило, зафіксувавши у цій незручній позі.

— Дивіться, хлопці. Бо доведеться фарбувати пам'ятника, — чи не кожні чверть години нагадував днювальним Гоголь.

— Ну то й пофарбуємо. Ділов-то, — відмахувався дебелий губатий Мамочка. Губатим він був тому, що грав в училищному оркестрі на ба-

ритоні. А недебелих до баритонів не підпускають взагалі. Нічогенький інструмент. Самої пасти ГОИ на нього кілограм треба, щоб надраїти.

— То ви не в курсі прокляття пам'ятника? Ех, салажня! Хочете вірте, хочете перевірте, але того, хто пофарбував цього дядька з мотузкою, ось вже десять років підряд виключають з училища на наступній же «дискотеці». Перевірена прикмета, бо фарбують його щороку. В тому році його фарбували Лом і Фукс з третьої роти...

— Не може бути! — в один голос вигукнули Забрьоха з Мамочкою.

Лома й Фукса вони добре пам'ятали. Воронок з військкомату забирав їх прямо з училищних сходів, щоб вони не встигли добігти до вокзалу й призватися до армії з іншого району.

— А ви спробуйте. Пензля й шарову фарбу я вже дістав про всяк випадок, — запропонував підступний Гоголь.

— Ну не. Ми краще попильнуємо, — погоджувався телефоніст Забрьоха. — Подумаєш — дядька он через вікно КПП видно. Муха не проскочить.

— Отож бо. Прокляття дядька з мотузком утворилося тому, що він — викуп за відрахованого курсанта, — продовжив Гоголь. — А дуже просто. Одного курсанта постановили відрахувати з училища, але його дядько виявився скульптором з Москви й умовив Чифа залишити небожа. А за це той церетелі подарував училищу цього пам'ятника невідомому рибалці. І от той племінник випустився й поїхав собі за розподілом до Поті, а прокляття передалося наступним поколінням курсантів...

— Слухай, а чому отее слово з трьох літер неодмінно треба писати на пам'ятникові, а не, скажімо, на Куриленкових «жигулях»? — поцікавився Мамочка.

— Сказано — молоді, — продовжував підмоложувати Гоголь. — Ви що? Досі не помітили? Рибалка, може, й невідомий, але ліпив його скульптор церетелі з цілком конкретної моделі. З...

— Не може бути! — знову вигукнули Забрьоха з Мамочкою і навіть, не всидівши, вибігли за КПП дивитися на пам'ятника.

І в профіль, і в анфас кам'яний рибалка був викапаний начальник ОРСО Куриленко! Те ж вольове підборіддя, ніс картоплею і старомодні бакенбарди. Тільки трохи молодше. Ну так років на десять. І трохи вище. У два зрости. Все ж таки — пам'ятник.

— Леся, — визначився нарешті Гоголь, — вона живе просто на Червонофлотській, навпроти екіпажу, а не в чорта на куличках, як та Анька, — і вже накручував диска телефона.

— Леся, сонечко, ну чого ти образилася? Я що? Я ж нічого з тою Анькою... Та не кидай же слухавку!

Але варто йому було покласти трубку на важелі, як хтось передзвонував на КПП.

— Леся! — радів Гоголь. Але це була якраз Аня.

— Мене терміново відправляють на плавпрактику на Аральське море! — рубав кінці Гоголь. — І не дзвони! Я на вахті!

І знову відривався на днювальних, посилаючи Забрюху перевірити на цей раз корпус судноводіїв.

Забрюха лаявся подумки тільки до першої вестибюльної колони, а потім починав лаятися вголос. Бо корпус судноводіїв був місцевим хмарочосом на 9 поверхів — скло та бетон. Але ліфта в ньому відключили одразу після прийомки, щоб курсанти його часом не зламали. І курсанти мали ганяти сходами в перервах між парами з третього поверха на дев'ятий. Але ж то вдень. Вдень можна і пострибати, висолопивши язика на плече. А от вночі та коли один...

Місячні промені навскіс падали на сходи через товсте матове скло. Був повний місяць — час вампірів та привидів відрахованих курсантів. Забрюха сумлінно смикав замкнені двері зі сходів на кожному поверсі аж до третього, а потім вирішив вже було шлангонути і перекурити цю справу під училищною бібліотекою потрібний час, а Гоголеві доповісти, що перевірів аж до 9 поверха, але двері 3-го поверха несподівано виявились відкритими.

— Хто тут? — голосно вигукнув Забрюха і заскочив на поверх. І почув у відповідь несамовитий вереск, щось впало додола і щось просвистіло над головою вахтового курсанта. І все це — у суцільній темряві. Двері закрилися за спиною Забрюхи, й огидно клацнув замок-автомат.

На КПП ж Гоголь певний час відбивався від дзвінків Ані, яка дзвонила так часто, що не давала йому жодної можливості перетелефонувати до Лесі.

— Аню, не займай службову лінію! Я на вахті! Я тебе «приїду»! Я ж сказав — все, фініта ля комедія! Ми розійшлись, як в морі кораблі!

І лише коли дзвінки нарешті вщухли, навіть ще лише через деякий час, він згадав про свого днювального.

— Де ж це Забрьоха? Мамочко, сходи пошукай. Щось довго його нема.

І от коли Мамочка, матюкаючись вголос ще навіть не відійшовши за першу колону, залишив на КПП одного чергового, почалася взагалі якась божевільня. Телефони на КПП, і міський і внутрішній, просто показалися. Вони дзеленчали без упину, але коли Гоголь хапав трубку, і казав у неї: «КПП мореходного училища», — на тому кінці дроту сопіли, рохкали, шипіли, але відмовлялися говорити.

— Клята Анька! — лаявся Гоголь, навіть не встигаючи додуматися, що внутрішніми телефоном вона аж ніяк не могла йому телефонувати. Вона, власне, взагалі не могла йому телефонувати, бо саме в цей час вже відкривала скляні двері КПП, прилетівши чи то останнім тролейбусом, чи то й на мітлі, хто зна.

— Аню, припини! — гукав у трубку Гоголь, а вона вже стояла просто перед ним, ще непомічена, але вже страшенно сердита.

— Що припинити? — спитала крижаним тоном. І з телефонів посипалися іскри.

— Ти? — тільки й зміг по-ідіотському запитати Гоголь, і розпочалася німа сцена. Від «Ревізора» її відрізняло тільки те, що обидва телефони продовжували дзеленчати, але Гоголь навіть не намагався вже піднімати слухавки.

Вража Анька стояла перед ним у місячному сяйві чорноволоса, бліда, закутавши плечі в якусь циганську хустку, й мовчки висвердлювала його поглядом. Як блискавка, спалахнула дуга над останнім тролейбусом, що саме рушив із зупинки. Саме час було хапати крейду, малювати свят-круг навколо себе й починати читати «Статут гарнізонної та караульної служби» вголос і безперервно.

І тільки дзеленчання телефонів вивело Гоголя з цього стану. Облишені в спокої, телефони почали дзеленчати не просто так, а змістовно. Три крапки, три тире, три крапки.

— SOS! — механічно прочитав Гоголь.

— SOS! 3-й... по-верх... За-мок!

Це телефоніст Забрьоха якимось чином дістався до телефонної розподільчої коробки на третьому поверсі і тепер подавав сигнали на КПП, замикаючи та розмикаючи потрібні контакти.

Через хвилину прицокав конем Пржевальського баритоніст Мамочка.

— Забрьоху на третьому поверсі замкнуло! Буди Капелья, треба в кабінеті чергового ключа шукати! І цеє, Забрьоха там не один! Упіймав когось! Але каже, що той хтось — непритомний. А світло вибило у всьому корпусі.

І чари розвіялися. Гоголь, нічого не питаючи, ухопив опівнічну гостю за руку і потяг до комірчини папи карли за пультом КПП.

— Сиди тихо як миша! — вже начальницьким голосом наказав капосній Аньці. — Зараз черговий офіцер на КПП прийде! Попадешся, здасть тебе особисто Крупській, сорому не оберешся!

Наганяя від Крупської Анька отримати завсім не хотіла, й тому не пручалася.

Гоголь замкнув для певності двері в комірчину і побіг будити Капелья й шукати в нього на стенді ключа від третього поверха.

Капель не спав, але вже так нарозучувався партій на кларнеті, що не одразу допетрав, чого від нього хочуть.

— Стороння особа в корпусі судноводіїв? Звідки? Що значить — непритомна? Якого ключа?

Але нарешті він таки одяг свого форменного кашкета, схопив потрібну зв'язку ключів і, крокуючи підкреслено прямо, по уявній прямій лінії, як на алкогольному тесті в ДАІ, подався за Гоголем до переходу в корпус судноводіїв.

— Хай буде світло! — виголосив Гоголь, вмикаючи електричний автомат. І уся судноводійська висотка засяяла світлом крізь свої скло та бетон. Це була найвища будівля у місті Херсоні. Її було видно навіть з іншого кінця міста. Та навіть з Херсонського морського каналу. Атож.

Непритомною особою на третьому поверсі виявилася... викладачка економіки рибного господарства Кукіна. Вона засиділася в своєму кабінеті запізно, перевіряючи контрольні роботи третього курсу, і вже збиралася йти додому, замкнувши свого кабінета і вимкнувши світло на поверсі, коли якесь одоробло заскочило на поверх з темних сходів

і в саме вухо вигукнуло: «Капут!». Вже непритомніючи, Кукіна встигла жбурнути в невідомого нападника своєю сумочкою. Треба сказати, що Кукіна дуже боялася гвалтівників і про всяк випадок носила в своїй сумочці обрізок броньованого кабеля розміром з міліцейську дубинку. Забрюсі дуже пощастило, що вона знепритомніла раніше, ніж видобула свою зброю з сумочки.

Ліфт не працював вже десять років, і не було жодної надії його запустити саме цієї ночі, хоча він і був справний. Непритомну викладачку довелося спускати сходами. А позаяк була вона жінкою в тілі, все було при ній, чистісінький тобі Гойя, самих лише Гоголя із Забрюхою виявилося замало, щоб доставити цю розкіш на диванчик у кабінеті чергового офіцера, мусив взятися за непритомне тіло й Капель.

Черговий офіцер спочатку зітхав, кректав, хекав і кривився на кожному марші сходів, але потім, мабуть, розпробував, бо йому дісталася найбільш приваблива частина викладачки Кукіної, та, що з декольте. І у вестбюль він вже вносив постраждалу одноосібно, відсторонивши зайвих курсантів від інших частин викладачки, як справжній герой і рятівник. Айвенго, та й годі!

Не роздумуючи, він поніс врятовану від Забрюхи бранку просто до кабінету чергового офіцера. В Гоголя відлягло від серця — до комірчини чергового по КПП було значно ближче.

— Адріане Миколайовичу, вам тут телефонували... — намагався доповісти Капелеві баритоніст Мамочка, взявши під козирка, але був зупинений роздратованим мотанням головою (бо тільки вона залишалася в новітнього Айвенго вільною).

— Відчепися, не до того зараз! — дав зрозуміти Капель своїм жестом.

Капель не був би чоловіком своєї Капельниці, якби не знав, що належить робити з непритомними тілами. Перш за все належало перевірити пульс. Пульс знайшовся. Потім належало полегшити дихання врятованої дами, розстебнувши гудзики блузки і навіть (добре, що Капельниця не бачить) — оте, що поляки звуть словом «станик» і що неабияк заважає диханню непритомної особи, особливо такої надмірно розкішної, як викладачка Кукіна. Який там Гойя? Рембрандт!

Капель почав розводити в сторони й прикладати до тих розкошей руки постраждалої. Дихання врятованої нарешті вирівнялося, щоки зашарілися легким рум'янцем. Вже більше для годиться, ніж за реальною потребою, Капель вирішив зробити штучне дихання. І в цей час постраждала прийшла до тями, побачила над собою розпашілого Капель, що саме схилювся над нею у якійсь двозначній позі, ляснула його по щоці і знову втратила свідомість.

— Викликайте швидко допомогу! — махнувши рукою, скомандував Капель отетерілим курсантам, що стовбичили у дверях до кімнати чергового офіцера, не в силах ні втекти, ні допомогти робити штучне дихання. Стримати регіт вони теж були не в силі.

— Так навіщо швидка допомога? — спитав баритоніст Мамочка, вже виконавши наказ, тобто швидко виклакавши. — Зараз ваша дружина під'їде. Ви ключа від гаража їй не залишили, вона щойно телефонувала, що заїде за ним, і просила вам передати.

— Що?! Що ж ти зразу... — накинувся був на баритоніста Капель, та тут же згадав, що вірний Мамочка намагався усе йому доповісти, але...

— Куди ж її? — гарячково розмірковував Капель, маючи на увазі бездиханну Кукіну.

— Відкривай свою «сторожку»! — гримнув він Гоголю і вже підхопив викладачку Кукіну на руки, як римлянин сабіянку. Викладачка Кукіна, не приходячи до тями, несподівано обхопила шию свого рятівника обома руками.

— Швидше! — заволав Капель, переляканий думкою про те, що саме зараз припреться Капельниця і заскочить свого благовірного у такому недвозначному становищі.

— Так до мене не можна! Там... там неприбрано! — пробував відбитися Гоголь, але сам розумів, що Капель просто придушить його на місці, якщо він не відкриє свою комірчину папи карли на КПП зараз же.

Гоголь довго не міг втрапити ключем у шпарину, лаючи подумки вражу Аньку і міркуючи про те, як пояснювати тепер її присутність на режимному об'єкті. У цю мить він остаточно зрозумів, що Аню він зовсім не кохає, і не кохав ніколи. Він любить тільки Лесю! І завжди любив тільки її!

Але... Але Анни в приміщенні чергового по КПП не було! Мабуть, меткий Мамочка встиг випустити її, поки творився той гармидер із порятованою Кукіною в кабінеті чергового офіцера. Гоголь навіть тихцем потис Мамоччину руку і не звернув уваги на те, що Мамочка закліпав здивовано очима. Головне — ота неправильна «дискотека» була тепер не про його честь і могла зачекати.

Капельниця з'явилася на КПП якраз вчасно для того, щоб наштотхнутися на вже аж геть бурякового Капелья в дверях Гоголевої «сторожки».

— Дороженька, я зробив усе так, як ти мене вчила! — браво відрпортував Капель.

І почав сипати з історії хвороби Кукіної, як по писаному: «Пульс ледь намацується», «дихання уривчасте», «до тями... м-м... не приходи-ла», — заводячи дипломованого медпрацівника до постраждалої.

Капельниця, хоча й зиркнула недобре на свого дипломованого муз-працівника, коли в якості постраждалої побачила саме Кукіну (який там Рембрандт! Веласкес!), але Гіппократ у ній узяв гору над Гіменеєм, і вона схилилася над тілом все ще непритомної Кукіної, намацуючи пульс і повторюючи усе те, чому навчала Капелья на індивідуальних заняттях.

— Вийдіть всі! — наказала вона глядачам.

— Адріане, принеси аптечку з машини! — кинула в спину чоловікові.

Як тільки Капель, з полегшенням зітхнувши, залишив КПП і подався до машини, з імпровізованої амбулаторії у «сторожці» Гоголя рознісся якийсь грукіт, гуркіт падіння великого, важкого й твердого предмета на підлогу (а що тут гадати? Впала тумбочка) і несамовитий вереск вже у дві горлянки.

Заскочивши до «сторожки», троє курсантів побачили вже двох переляканих прекрасних дам, причому Кукіна знову була непритомною, а на Капельницю напала гикавка. Вона намагалася її стримувати, прикривши долонею очі. Другою рукою вона схопилася за серце.

— Забрюхо! Склянку води! Мамочка! Підняти тумбочку! — скомандував Гоголь. Але в тій клятій тумбочці наклали чогось такого, що йому ще й довелося Мамочці допомагати. Ледь вони з цим впоралися, з тумбочки на підлогу вивалилася... несвоечасна Анька. Гоголь штрикнув

Мамочку в бока, щоб мовчав, і, поки Забрьоха відпоював Капельницю водою з карафки, витягнув дівчину у вестибюль.

— Риссю за мною! — схопив її за руку Гоголь і потяг, ні, не на вихід, де вже піднімався сходами повз кам'яного рибалку Капель, притискаючи до серця аптечку, а в геть протилежний бік.

Навіть в цьому піковому становищі в Гоголя промайнула грайлива думка сховати її в кабінеті чергового офіцера, але він вчасно схаменувся і потяг свою нічну гостю далі — темними коридорами й переходами, через корпус механіків, будівлю судноводіїв, прибудову радистів, на плац, до механічних майстерень, через футбольне поле навскіс — до заповітної дірки в паркані, через яку і ходила у самоволку геть уся бурса, щоб не ставити у незручне становище вахту на КПП, яка мала самовольників ловити і до міста не пускати.

— Ну все, цьом-цьом, давай підсажу, — вже галантно підставляв дамі спину Гоголь.

— То ми побачимося завтра? — питала захекана від такої рисі тилами училища Анька.

— Аякже, — запевняв Гоголь. Він би зараз ще й не те збрехав, аби позбутися своєї несвоечасної гості, але вирішив бути джентльменом до кінця і, перш ніж назавжди перекинути помилку мвоєї молодості за периметр училища, обрежно визирнув над проломом у паркані і, вражений, ледь не присвиснув.

Дірка виводила у глухий провулок між рядами приземкуватих однопверхових будинків, безлюдний навіть вдень, але зараз провулком хтось мірно викроковував у напрямку пролому. Розмірені кроки лунко розносилися нічним провулком, вимощеним бруківкою. Відбилася на освітлених ліхтарем стіні гігантська тінь, у якій Гоголь упізнав... профіль кам'яного рибалки!

Цього не могло бути, але було. Заклятий кам'яний рибалка знявся з мертвого якоря поперед КПП і обходив свої володіння, як король Карл у мультику про хлопчика Нільса. Гоголеві навіть здалося, що земля двигтить під його важкими кроками.

Тінь рибалки зігнулась і замахнулась з-за спини, прийнявши увічнену скульптором позу, але в руках рибалка цього разу тримав щось значно більше за грушу кидального линя. В руках він тримав...

портфеля! Йй-бо портфеля! А на голові в нього був не рибальський капелюх-зюйдвестка, а... форменний кашкет!

— От же ж примариться! — з полегшенням зітхнув Гоголь. Це був не кам'яний господар, а всього лише начальник ОРСО Куриленко власною персоною. Начальник підступно ліз на територію училища через курсантську ничку, щоб заскочити вахту зненацька! А ще офіцер!

Портфель просвистів у повітрі і впав просто під ноги Гоголя. Гоголь миттю підхопив його і вже збирався пожбурити його назад за стіну (а що? Він його — сюди, а ми — звідси. Не полишить же начальник свого портфеля?), але вчасно зрозумів усі вади свого плану.

Волейбол портфелем рано чи пізно припиниться. А тут, на прямій, на стометрівці футбольного поля, втекти від Куриленка буде неможливо. Ну й бігає ж, зараза! Ну добре, Гоголь, може, й втік би. Але ж Анька! Вирядилася — на височенних підборах, у хустці своїй пришепелкуватій...

Еврика! Хустка! Чорна циганська хустка!

Гоголь чимшвидше жбурнув портфеля подалі він муру, у круг світла від ліхтаря, а сам зірвав зі своєї супутниці хустку, розгорнув її, і накрив з головою і себе, і дівчину, притискаючись до стіни — у тінь та морок. Правда, довелося затулити рота переполоханій Аньці єдиним доступним способом — поцілунком.

— Еге, Нільс та гуси, — думав Гоголь, затамувавши подих. — Тут Кам'яний Господар намічається за повною програмою.

Під парканом гупнуло. Гоголь завмер, тамуючи подих, і почав рахувати. Один-два...Ось зараз Куриленко знаходить свого портфеля... Три-чотири... Обтрушує його... П'ять-шість... Роззирається навкруги... Помітить чи не помітить... Помітить чи не помітить... Двадцять один-двадцять два... Одне з двох. Пан або пропав. Гоголь обережно визирнув з-під хустки. Пан! Куриленко вже крокував на іншому боці футбольного поля, скрадаючись нечутно, як Ван Дамм у фільмі «Хижак».

Гоголь відірвався від Аньчиных губ і з полегшенням зітхнув.

— Любчику, — прошепотіла Анна. Вона геть невірно зрозуміла ситуацію і знову підставляла губи до поцілунку.

— Не зараз, — відмахнувся Гоголь. — Училище в небезпеці!

І підсадив свою супутницю на паркан.

— А може, я кохаю усе ж таки Аньку? — промайнула геть несвоечас-на думка.

Отут саме час розповісти, навіщо насправді пильнує на КПП черговий курсант. Він — вартовий, що береже сон та спокій своїх товаришів. Але береже він його не від самовольників і не від злодіїв та шпигунів, а від власного начальства. Його справа — вчасно натиснути оту кнопку на пульті, коли начальство заходить на територію. Начальник ОРСО — один короткий сигнал. Дзинь! І усі днювальні у ротах, що куняють на стільцях замість стовбичити біля тумбочок, усі гравці в покер чи доміно в ленінських кімнатах після відбою, усі чергові по екіпажах, що не прибрали недопалки біля урн, — все училище вже попереджене і готове дати відсіч каверзам Куриленка.

Ось для чого стоїть черговий на КПП. Ось який в нього святий обов'язок перед товаришами.

— Мерщій! — шикнув Гоголь і потяг Анну за собою темним провулком.

Він намірявся обігти училище по зовнішньому периметру, як Гектор Трою, з вулиці заскочити на КПП і таки подати той тривожний сигнал раніше, ніж Куриленко підкрадеться до екіпажів чи навчальних корпусів. Рахунок ішов на секунди.

Там, де провулок вливався у вулицю, Гоголь наштотхнувся на знайомий салатний «жигуль» Куриленка.

— Ось де він припаркувався, конспіратор!

В салоні блимнув вогник, який навів Гоголя на план порятунку училища. Це підмигував йому світлодіод самопальної сигналізації, яку спаяв для начальника за схемами з журналу «Радіо» якийсь кулібін-курсант. Гоголь зупинився й глянув навісось на свій гонконгівський годинник з мелодіями. Годинник заграв собачий вальс. Значить, рівно опівночі.

— Я не здивуюся, якщо цей «жигуль» зараз перетвориться на гарбуза, — подумав Гоголь і щосили ляснув рукою по капоту машини. Сирена загула. Аякже!

— Почує Куриленко? — сумнівався Гоголь. — Вже далеченько відійшов.

Але часу, щоб упевнитись, що план працював, вже не було. Гоголь мчав опівнічним проспектом до ввіреного КПП... Вірніше, мчав

би, якби його не стримувала Анька на своїх підборах висотою з Останкінську телевежу. І навіть взагалі було знову тягнути її на КПП? Анну терміново потрібно було кудись подіти. Але й кинути її одну просто посеред нічної вулиці сумління не дозволяло. Просто тобі «Анна на шії». Якби таксі...

Але це було за межами реальності. Зараз, коли таксисти чатують на нас на кожному перехресті і благально випитують: «Куди їхати?», нам вже важко уявити, що колись усі таксі ішли «в парк» саме тоді, коли треба було їхати на інший кінець міста. Як ми виходили з цього становища? А от хоч би так, як Гоголь.

Побачивши на вулиці першу ж машину, нею виявилася карета швидкої допомоги, він кинувся напереріз, піднявши благально вгору руки.

— Тобі що, жити набридло? — визвірилися на нього водій та лікар.

— Хлопці, рятуйте! Треба дівчину до гуртожитку педінституту доправити! З мене — годинник з сімома мелодіями.

Зараз у це теж важко вже повірити, але колись гонконгівський електронний непотріб можна було придбати лише у моряка або в комісійному магазині за геть некепські гроші, що дорівнювали зарплатні прибиральниці. Чи й інженера якогось. Залежало від кількості мелодій. Гоголь був — моряк, що вже сховався на практику. А моряки схильні до картинних широких жестів. «Все проп'ємо та флот не зганьбимо!» Він, не змигнувши оком, віддавав швидким медикам половину свого заробітку за рейс, аби лише вони прибрали з театру бойових дій несвоєчасну Аньку.

— Ну що? — питально подивився на водія лікар.

— А-а, підсажуй свою кралю, курсанте. Нічого з цією цяцею не станеться. Я їй три кубики заспокійливого вколю. Спатиме до самої лікарні.

Заглянувши в салон швидкої Гоголь побачив... викладачку Кукіну.

— Баба з возу, кобилі легше, — зітхнув з полегшенням Гоголь. — Вірніше — на віз. Вірніше — дві баби.

Й чкурнув до КПП вже з усього духу. Ліхтарі обабіч проспекту замигтіли в очах, як штахетник. Шкода, що рекорди світу фіксують лише на офіційних змаганнях.

Встиг. Куриленка на КПП ще не було. На КПП були все ті ж і Капельниця. Все ті ж навіть не помітили його відсутності в цьому гармидері, і вже нервово хихотіли.

— А хлопці до мене — неприємна особа в корпусі судноводіїв! — широко реготав Капель. — А я ніяк кашкета знайти не можу. На біса мені той кашкет здався?

— А я їй «Хто тут!». А вона як завершить! — підхихикував Забрюха й несвідомо рухав вухами від надміру почуттів.

— А він мені: я когось зловив! Але воно неприємне! — згадував Мамочка.

— Ледь у гроб не звели мене своєю тумбочкою. Що ви в ній ховаєте? — питала Капельниця.

— Адріане Миколайовичу, начальник ОРСО в училищі, — дисципліновано доповів Гоголь. І почалася німа сцена з «Ревізора» № 2.

— От же ж, принесли його чорти, — подумали геть усі, але вголос не сказав ніхто.

І кожен миттю кинувся по своєму завідуванню. Мамочка — вимикати світло у корпусі судноводіїв. Забрюха — прибирати гармидер у «сторожці». Капель швиденько повів дружину до кабінету чергового офіцера. А Гоголь крадькома натиснув на заповітну кнопку.

— Дзинь! — рознеслося по екіпажах.

Навіть коротше: «Дз...». Але цього було цілком досить.

Гоголь вже розвалився за пультом ліниво, наче весь вечір тільки те й робив, що за ним сидів і нудгував, і зітхнув з полегшенням. Пронесло. Але це були ще не всі пригоди на цю ніч.

З кабінету чергового офіцера почувся якийсь галас. Потім вигуки. А потім, розчухнувши двері, з нього вискочила червона від люті Капельниця й попрямувала на вихід.

Нешасний Капель біг за нею слідом й бубонів: «Я що? Я робив все так, як ти мене навчала!» і вертів у руках оту частину жіночого одягу, яку поляки звуть словом станик, а німці — словом бюстгальтер.

Саме в цю мить на КПП з'явився начальник ОРСО. Цього разу, як і належить всім пристойним людям, — з парадного входу.

— КПП, струнко! — скомандував Гоголь і підніс руку до кашкета.

— Гоголю, один наряд поза чергою! — відрубав начальник.

- Вночі команда «струнко» не подається! Вчи статут!
— Товаришу начальник ОРСО! За час мого чергування надзвичайних пригод не відбулося! — продовжив доповідь Гоголь. А сам подумав:
— Егеж. Тільки б не розсміятися. Тільки б не зареготати.

А привиди ХМУ тієї ночі таки знатно попрацювали.

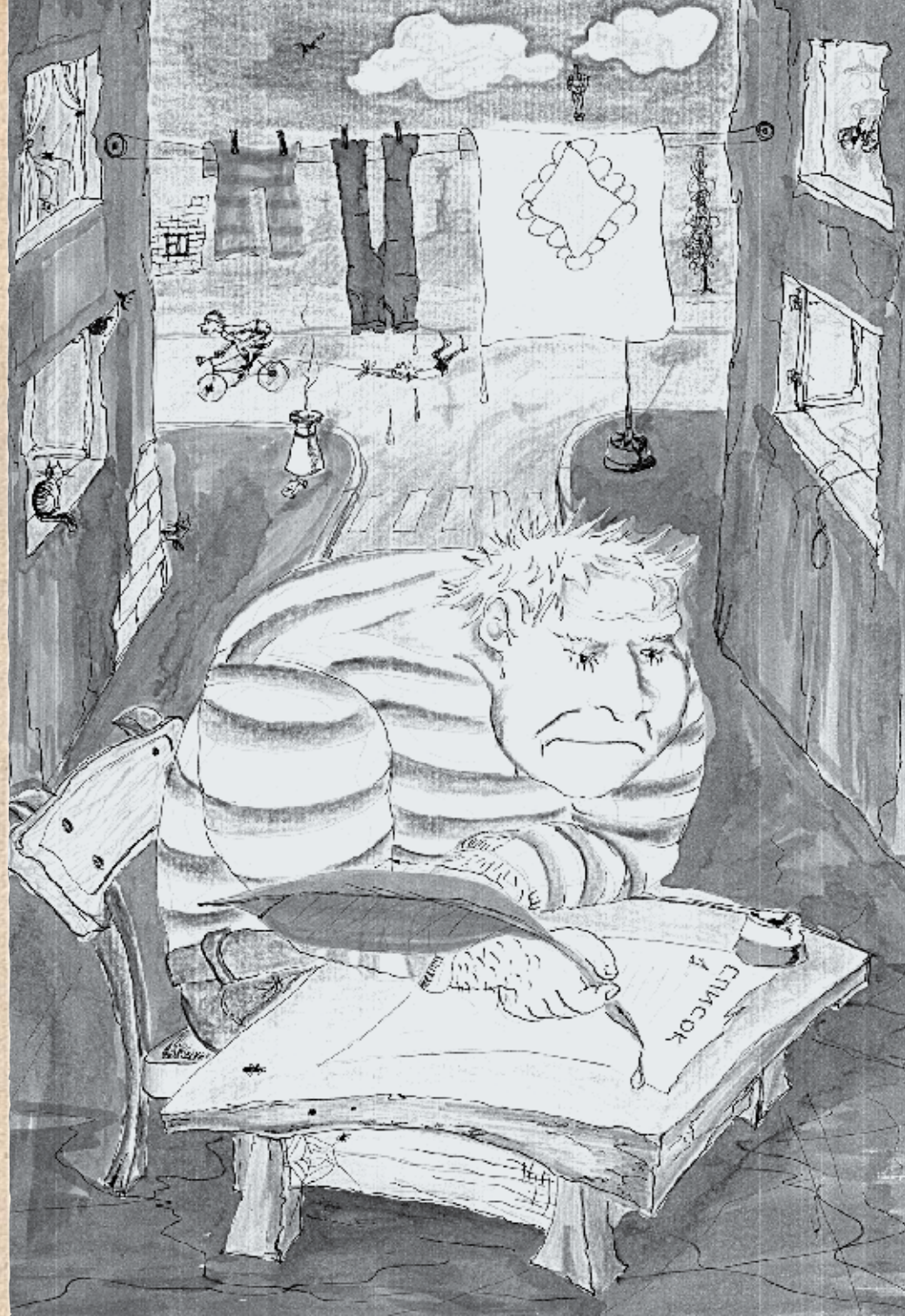
По-перше, з'явився сакраментальний напис про Куриленка, але не на пам'ятникові, а, як і радив Мамочка, на начальникових «жигулях». За відрахований курсантів було помщено. Добре ще, що не кузбаслаком, а всього лише шаровою фарбою.

Напис на пам'ятникові з'явився теж. Але стосувався він не начальника ОРСО, а капельмейстера. Хтось написав, що він — мерзотник, і закинув оту частину жіночого одягу «сушитися» просто на дядьків мотузок. Напис було зроблено губною помадою. Це по-друге.

А по-третє, якась нехороша людина таки зрізала з клумби останніх три троянди. Втім, цю «нехорошу людину» Гоголь знав, бо зрізав їх власноручно, попри можливі репресії. Але кому він їх потім поніс і що казав — таємниця.

А прокляття дядька з мотузком таки справдилося. Роздратований Капель заходився зривати того станика з мотузка і стирати ним напис на постаменті власноруч. І його таки звільнили з училища десь через місяць. Ще й Капельниця від нього пішла.

А ви кажете — забобони!

Полстой
Лев

Достоевский
Федір

Вид на бурсу з Кошової. 1967

Кошова. Навчальне судно «Метеор». 1971

Торський
Максим

РИБУ — КРАЇНІ.
ГРОШІ — ДРУЖИНІ.
А САМ — НОСОМ
НА ХВИЛЮ
І ШТОРМУЙ.

Один рибалка

КОШОВА

З горішніх поверхів корпусу судноводіїв тільки що Очаків не видно. Не видно, не видно. То тільки ні разу не грамотні екскурсоводи в Херсонській фортеці можуть вас переконувати, що в часи Потьомкіна з башт фортеці було видно вали Очакова. А найзавалюючий курсант другого курсу вже знає, що дальність видимості в морських милях обчислюється за формулою «дві цілих вісім сотих помножити на корінь з висоти ока спостерігача над поверхнею (в метрах) плюс корінь з висоти цілі над поверхнею (теж в метрах)». І в часи Потьомкіна формула ця теж справджувалася, хоча міряли ще й не в метрах, а в аршинах.

Отож навіть з корпусу судноводіїв (корінь з тридцяти шести метрів) Очакова не видно. Зате гарно видно річку Кошову. Просто тобі на долоні. Коли Херсон іноді порівнюють з Венецією, то саме завдяки цій річечці, яка відділяє мікрорайон Острів від решти світу. Доволі жвава, скажу я вам, річечка. Не занудьгуєш, споглядаючи за ритмами її життя, й посеред найнуднішої пари з МППСС-72 чи морського права.

Ось просто навпроти бурси, поряд з горбатим мостом, по якому, як неголені олені, сунуть брудно-білі тролейбуси, швартується до причалів рибкомбінату якийсь дрібненький ПТС з червоно-жовтим вимпелом на реї. ПТС (приймально-транспортне судно) — з сірим (шаровим) корпусом, білою надбудовою на кормі, чорною трубою, жовтою вантажною стрілою на носовій щоглі. Усю палубу його заставлено штабелями світлих пузатих барилець з хамсою, шпротом чи з тюлькою свіжого посолу. ПТС прийняв рибку на борт з рибколгоспних сейнерів десь під островом Зміїним (дулю вам, румуни!) чи під Тузлою (дулю, росіяниці!) й солив її просто в діжках увесь шлях до рибкомбінатівського причалу. Якщо придивитися, в дверях рубки видно простоволосого сивого капіта-

на, який, мабуть, лається на своїх матросів й гукає: «Тримати носовий, чорт забирай!», поки ПТС фиркає, димить з фальштруби й підпрацьовує машиною зі стерном «ліво на борту», але нам того не чутно. Чутно лише:

...Відлік територіальних вод відбувається від лінії найбільшого відливу (якщо берег має спокійні обриси) або кордонів внутрішніх вод, або так званих базисних ліній (уявних прямих ліній, що сполучують виступи берега в море, якщо узбережжя покрояне, звивисте або якщо поблизу берега є ланцюг островів)...

А ось басистий гудок якогось «Волго-Дона», що виходить із затону заводу Комінтерна якраз навпроти рибкомбінату, лише на протилежному березі, точно на траверзі нашого пункту спостереження, чутно і через зачинені вікна аудиторії. «Волго-Дон» — то такий тип трюмного сухогруза «ріка-море». Довгенький такий сухогруз, 135 метрів між перпендикулярами, повністю невеличку Кошову перегороджує, допоки розвернеться. Останній розмір, який пролазить в шлюзи Волго-Донського каналу, звідки й назва усієї серії. Втім, на Дніпрі їх прийнято переіменовувати в якісь місцеві річечки, а не залишати під номерами. Цей ось — «Ірпінь». Проте, у відому усім киянам, особливо членам спілки письменників, приміську річечку він просто не вміститься, занадто вона для нього вузька та звивиста, але кого це турбує? В нього район плавання якраз не до Києва, а до Констанци й Варни. Далі його не випускають через надмірну для морських пароплавів довжину. На хвилі його згинає, як папірусні човни Тура Хейердала, що для «моряка» зайве. Тож лише до Болгарії-Румунії і лише у гарну погоду.

Але гуде таки знатно!

Свіжопофарбований у чорний, з темно-червоною ватерлінією, «Ірпінь» повільно суне в баласті вузьким виходом із затону поміж зеленими вербами й сріблястими платанами обабіч ерика, сповіщає короткими гудками, що повертатиме праворуч, висуває нос впоперек річки, перегороджує її повністю, відпрацьовує машиною, ледь не збивши своїми якорями в клюзах той червоно-жовтий прапорець на ПТСі. Сивочолий капітан-рибалка лається і маха кулаком вже не своїм матросам, а чужим, а ті з цікавістю розглядають згори іграшкове суденце під своїм бортом і спокійні, як погоничі слона поряд з москвою. Матроси на флоті

споконвіку реагують лише на прочуханки від своїх власних капітанів. Але ми знову того не чуємо, а чуємо лише:

Подібно до багатьох інших документів, що визначають межі абсолютно необхідного в діях моряка, МППСС-72 (Міжнародні правила запобігання зіткненням суден в морі) далеко не в усьому являють собою підсумок умоглядних висновків, формованих всезнаючими експертами, на жаль, за кожним з положень МППСС стоять, в немалій їх кількості, конфліктні, нерідко й трагічні ситуації, що отримали в реальній практиці не найкраще своє вирішення...

В реальній практиці річки Кошової сухогруз «Ірпін» відпрацьовує обома машинами повний назад, його чорний лискучий ніс з білими «вусами» фальшбортів гальмує в якихось двох метрах від ПТСика і котиться праворуч — до іншого причалу й іншої юрисдикції, бо причал то вже не рибокмбінатівський, а так званий міліцейський — на ньому іноді вантажать на баржі й везуть кудись на роботи на островах в'язнів у синіх тюремних робах. Цей причал — наче наочний посібник і страшний сон для всіх, хто не вчив МППСС-72, а різався на парах в морський бій чи розглядав річку Кошову через вікно замість писати конспекта. Тож нумо конспектувати й продиратися через суконну міжнародну мову морського права.

В чинному їх вигляді положення МППСС-72, з поправками, що прийняті пізніше....

«Ірпін» вже розвернувся й попрямував на вихід у Дніпро, до причалів річкового порту з однорукими «Гансами» — не бандитами, а портальними кранами, вже налаштованими вантажити в трюми 4-5 тисяч тон міндобрив, чи чого там болгарумуни в нас закупають...

...розповсюджуються на всі класи й типи суден, незалежно від їх водотоннажності

Тобто й на п'ятитисячний «Волго-Дон» й на п'ятдесятитонний ПТС, на річкові трамвайчики під сталінським (з колонами) річковим вокзалом, які ходять на Гопри та Потьомкінські острови, і на вітрильні яхти під готичним яхт-клубом, які ганяються на Кубок Дніпра та Кубок Чорного моря, на рейдовий катер «Асканія» під двоповерховим дебаркадером портового нагляду й лоцманський катер «Тимофій Копейкін» з помаранчевими рятувними кругами на леєрах, на водолазний бот типу

«Ярославець», що приткнувся носом в берег під мостом, і навіть на ті моторні човни, «Крими» та «Прогреси», що хлюпаються під понтонами РОПу одразу за рибкомбінатом.

...В умовах мирного часу їхня дія розповсюджується як на практику управління цивільними суднами, так і військовими кораблями. Виключно важливо, що ці правила зовсім не «рекомендують». Вони — вимагають строго визначеного порядку дій судноводія, відповідно до обстановки, що конкретно склалася...

Цікаво ось лише, чи розповсюджуються ці правила на судна в ремонті. Бо якраз за горбатим мостом — причальна стінка судноремонтного імені Куйбишева. Й їржаві середні траулери київської побудови та китобойці одеської приписки бовваніють під берегом в два борти під будівлями дизельного цеху. І міст цей зроблено горбатим якраз для того, щоб ці океанські орачі й мисливці могли під ним проходити, не завалюючи щогли. Носаті, лобасті, трохи незграбні пароплавчики, яких не турбує швидкість, а важить лише автономність та мореходність — тобто скільки діб без заходу в порт можуть вони стрибати по хвилях якої висоти в будь-якому районі Світового океану. І таки настрибали своє і під Антарктидою, і в Атлантиці, і в Індійському. Тепер ось відпочивають-ремонтуються. Капітально. Аж дизелі з них геть.

Раз, два, три, чотири — вісім бортів на Кошовій, а ще ж в затоні, під доком... Дев'ять, десять...

...Згідно з традиціями та духом гарної морської практики категорично не рекомендується лічити гав під час вивчення даних Правил. Особливо — курсанту Квітці Г. Ф.

— Та яких там гав, Іване Петровичу? Я СРТМи лічив, — обуриться курсант Квітка під загальний регіт групи, викреслюючи останній абзац, який він по інерції записав до конспекта по МППСС-72.

— Одинадцять СРТМів, два РСи і один китобоець, — не змигнувши оком, відповідь викладач Іван Петрович.

А про себе ще й подумає:

— Чого вони його ще ремонтують? Адже китів Міжнародна Конвенція заборонила бити вже два з половиною місяці тому.

ПТС під рибкомбінатом саме налаштував уже стрілу й почав вивантажувати свої бочки з тюлькою на берег річки Кошової.

ЕКОНОМІКА РП

Одна викладачка економіки рибної промисловості була одружена зі старшим механіком Кукіним. Це дозволяло їй урізноманітнювати свої лекції яскравими прикладами з життя.

Так і казала:

— Ось мій Кукін минулий рейс відпрацював в ЦВА на СРТМі. Рейс був прогарний, штормило, «голова-ноги» всі шість місяців, заробили вони всього по тисячі карбованців на пай. Порт заходу в них зате був Лас-Пальмас, візьми ж, здавалось би, отоварся у «Совіспані» як нормальна людина, а він «на школу» геть нічого не привіз, усі три дні якісь свічі запалювання для нашої двадцятьчетвірки по маклаках прошукав, усю решту валюти здав на депонент, навіть бонами не взяв. Ще й свічі до двигуна газівського не підійшли чомусь, машина другий рік іржавіє в гаражі. Справжній страшний механік, одним словом. Ось і питається, якого дідька я півроку сиділа на березі без мужчини?

Чи зрозуміли ви з цієї лекції хоч щось, окрім останньої фрази? Ось і курсанти двадцять першої групи, в якій Кукіна до того ж була класною дамою, геть нічого не розуміли, не було такого в підручнику. Схоже було на те, що теорія економіки рибного господарства геть розходилася з практикою. Залишалося лише перепитувати. Про зрозуміле.

— Так-таки цілих півроку? — питав севастополець МК.

Прізвисько в нього було таке — МК. Розшифровувалося воно по-різному, в залежності від ситуації: Моделіст-Конструктор, Московсь-

кий Комсомолец, Мало Каліберний, Мстивий Карлик. МК дійсно був дрібненький, метр п'ять на ковзанах та в кашкеті, чорнявий, вусатий, волохатий і щетинистий — поголившись вранці, знову заростав щетиною ще до обіду.

— Так-таки й без мужчини? — перепитував МК.

Кукіна була дамою не тільки класною, але й показною. Навіть попри свою пристрасть до екстравагантних зачісок, що подеколи нагадували ядерний гриб. Отак сидів би на парі, спершись на долоню, й тільки пас би її очима, як вона походить поміж столами. Не йде, а пише. Не пише, а малює. Варто було їй вийти за КПП і свиснути в два пальці, усі херсонські бабії через хвилину штабелями падали б до її ніг. А могла б навіть і не виходити за те КПП, досить було лише свиснути. Згадаймо бідолашного училищного капельмейстера Капеля, що погорів на своїй пристрасті до Кукіної двічі. Та мабуть, і з курсантів хтось просто мріяв послухати той художній свист, інакше чому МК тої ж миті отримав за своє невинне запитання аж два потиличника? Від старшини групи й дебелого баритоніста Мамочки одночасно. Ну старшина — Бог з ним, він може задля дисципліни. А ти, Мамочко, чого руки розпускаєш? А ще земляк-севастополець!

Втім, це була гарна нагода зареготати нетактовність МК, чим тридцять вже басовитих горлянок двадцять першої групи тут таки й скористалися.

— Нимидоро Христофорівно, а можна людською мовою пояснити? — не вгавав МК, відклеюючи мармизу від конспекта: від потиличників його ледь не розмазало щетиною по парті.

— Що таке ось, наприклад, оте ЦВА?

— Значить підручників, Дмитрику, ми читати не хочемо? — брала ініціативу в свої руки викладачка Кукіна. — Хто конспектував промислові райони і пояснить Дмитрику, що таке ЦВА? Забрьюхо?

Телефоніст Забрьюха, низько, як скорботний родич чергового померлого генсека, схилив голову, випростувався з-поза парти й мекав:

— М-м-м, ну, цеє, як її, — Центрально-Східна Атлантика. Найбільший промисловий район під Африкою.

— А конкретніше?.. Ну, не соромтеся вже, шукайте в конспектах відверто, якщо такі телепні, запам'ятати нічого не можете. Ось мій Кукін

теж такий. Кажеш йому: «Два кіла картоплі, одне цибулі», — обов'язково переплутає все. Знайшли?

— Під Західною Сахарою. Промислові об'єкти — сардина, скумбрія, тунець, кальмар, пеламіда... — мекав далі Забрьоха, водячи пальцем по рядках конспекта.

— Ну слава труду! Так, на сардині Кукін працював. Дивимось ціни за тонну мороженої сардини в тому додатку, що я вам роздавала на минулій лекції. Бо СРТМ в нас що?.. Правильно, середній риболовецький траулер морозильний, і видає яку продукцію?.. Авжеж — морожену рибу.

Кукіна брала до рук ганчірку і з сумнівом дивилася на дошку, на якій в двох з половиною метрах від підлоги якийсь дотепник написав: «Чорноморець — чемпіон». Попри свої розкішні форми Кукіна була невеличка, як гейша. І до «Чорноморця» не дотягувалася, як не намагалася.

— Старшина, зітріть з дошки цю ненаукову фантастику, — зітхала Кукіна. — Ось мій Кукін теж за те ЧудО вболіває. От ви поясніть мені, який в тому сенс? Жодного ж шансу, що ці лінівці одесити хоч коли-небудь хоч щось виграють. Нема інших приводів поматюкатися в товаристві жінок? П'ять хвилин на тиждень по радіо розмовляємо, скільки двійок в дитини — ніколи не питає, а як «Чорноморець» вчора зіграв — обов'язково.

— А це не ми писали, це судноводії з попередньої пари залишили, — відхрестшувався МК.

— Ми — за «Спартак».

— Шо? Хто тут за «Спартак»? — обурювався Мамочка. МК заробляв чергову порцію потиличників, але старшина цього разу утримувався: він взагалі за «Ністру» вболівав. Та Кукіна вже здогадувалася, що ступила на дуже хисткий суходіл і поспішала повернути групу до моря.

— Отож ЦВА, сардина. Пишемо розцінки на тонну мороженої сардини, множимо на вилов, отримуємо фонд заробітної плати усього екіпажу за рейс.

— Колодку рахуємо окремо, б/г окремо, тушку окремо, риб'яче борошно та жир окремо.

— Господи, ну як діти. Колодка — то необроблена риба, б/г — без голови, тушка — без голови й без хвоста й пошкерева вже (випотрошена

значить). Розцінки на все різні. Більш того, різні вони в усіх конторах. Мурманчанам чомусь платять більше, ніж чорноморцям, навіть якщо пароплави ловлять ту сардину борт до борту в ЦВА. Мало їм полярних надбавок, їх держава ще розцінками на рибу підігріває, щоб не замерзли в тропіках. Одним словом — це не для пересічних мізків. Колодка коштує найменше, тушка найбільше. Тобто чим більше екіпаж обробить риби безпосередньо на борту, тим більше отримає на руки. Ось мій Кукін, дарма що вже старший механік, мусить плентатись на чотири години до рибцеху після восьми годин вахти в машині. Лускою й рибним борошном від нього відгонить ще місяць після рейсу. На любителя запах, чесно вам скажу. Зате бачили б ви, як він рибу чистить. Сом за дві хвилини розпатрує. Тільки от вмовляти його, щоб почистив рибину, треба починати за три дні до того, як він того сома зловить чи купить.

— Отже, на підвахту рибу шкерити вас ганятимуть чи не щодня. Звикайте, не на торгашах. Зате й заробітки ні в яке порівняння не ідуть. Коли не зустрінеш ММФівських дружин — вічно вони чимось по комісійних магазинах торгують або в магазині «Альбатрос» в чергах штовхаються. Без «школи» ніяк кінці з кінцями на сходяться.

Уся група тяжко зітхала. Уся, крім Комбайна Пустовойтенка Степана Степановича (скорочено — КПСС, прізвисько те він отримав за звияги у збиранні помідорів в підшефному господарстві). Комбайн Пустовойтенко С. С. був уже після кількох років роботи матросом на сейнері в Азовському морі. Тому від обіцяних Кукіною перспектив чистення риби на конвеєрі він не зітхнув, а чемно хахикнув.

— Хвилиночку, ви в мене хто? Радисти! Ну, правильно Степан хахає. Я така з цими нещасними судноводіями затуркана. Вітаю, везунчики, вам дуже пощастило! Рибу шкерять усі, крім капітана та... начальника радіостанції. Ви ж у нас — ніжні створіння, майже піаністи, вам руки берегти треба.

— Ура! Свобода! Слава Марконі! — галасували й обнімалися майбутні начальники радіостанцій, щойно звільнені викладачкою Кукіною від рабської експлуатації на конвеєрі.

— Ну, хто на що учився, — філософськи зауважував МК. — Але поясніть вже, що таке ота «школа»?

— Про «школу» трохи згодом. Зараз розберемося з пайовою системою оплати праці. Що таке отой пай? Степане, розкажеш цим салажатам?

КПСС підводився, зверхньо поглядав на «салажню» і пояснював:

— Один пай — то заробіток за рейс матроса без класу. Тобто — найменший оклад на судні.

Кукіна брала до рук крейду, й починала в стовпчик писати на дошці.

Капітан: 1,92

Старший механік: 1,64

Старший помічник: 1,57

Другий механік: 1,47

.....

— Спільний заробіток за рейс ви вже порахували. Зараз складаємо усі паї екіпажу і отримуємо цифру, на яку той спільний заробіток треба розділити, щоб отримати заробіток на один пай. Скільки я вам казала? Тисяча карбованців? Зійшлося? Отож, матрос без класу отримав на пай оту тисячу, а старший механік Кукін — тисячу шістсот сорок карбованців. Питання є?

— Отакої. А чого це в начальника радіостанції на дві сотих менше, ніж навіть у другого механіка? — обурювався МК.

— Ну, хто на що учився, Дмитрику, — кпинила Кукіна.

— Так, без калькулятора в цій бухгалтерії не розібратися, — зауважував Забрьюха. І мав він на увазі не оті дрібнички, до яких так звикли сучасні школярі, що вже не знають таблиці множення, а найбільші в світі радянські калькулятори на найбільших в світі мікросхемах.

— Розберетесь. Ось в мого Кукіна мотористи. Такі хлопці хвацькі. Ледь курс долара до 58 копійок змінився, в них вже готова розкладка, скільки вони валюти отримають на руки в іноземному порту (до centa), що придбають, в якому магазині і за скільки те можна в нас продати. При цьому ще з торгсинівськими цінами порівнюють через курс інвалютного карбованця, вигідно чи не вигідно везти. В умі рахують швидше за ЕОМ. А мій Кукін поки того калькулятора дістане, поки в ту клавішу влучить, поки... Та ще й цін ні на що, крім зимової гуми, не пам'ятає. Що перше побачив, те й купив, навіть не торгуючись. Ще й виправдання готове, валюту, каже, офіційно видають для відпочинку екіпажу в порту

заходу, а не для гендлів, одчепися, мовляв. Можна було б її отримати бонами, щоб я сама собі щось придивилася в магазині «Альбатрос», але він мені вже третій рік навіть посвідчення дружини моряка не зробить в кадрах. А до того валютного магазину пускають лише за посвідченнями або за паспортом моряка. Ну, це спеціально роблять, щоб валюта моряцька в країні залишалася, а не по маклаках-торговцях в Пальмасі. Але ціни, чесно кажучи...

— Ага, це ми вже про валюту й оту «школу» почали... — авторитетно зауважував севастополець Мамочка.

— Отож, валютою в іноземному порту рибалки отримують 7% ВІД ЗАРОБІТКУ. У місцевій валюті. Якщо заходили в Лас-Пальмас — значить, в іспанських песетах. Ну, бувають ще «блатні» пароплави, на яких платять 12,5 % ВІД ОКЛАДУ, як в торговельного флоту. Бувають судна, що працюють в експедиції на якусь закордонну державу або стають в ремонт за кордоном і отримують аж до 33%. Але потрапити туди морякові без ворсу на долонях нереально. Це вже як закордонне відрядження рахується. Мій Кукін каже, що жодного разу не бачив у ремонті в закордонному порту жодного справжнього механіка. Все якихось блатняків в ремонтну команду напихають. Одного разу дизелі вибрати на верфі на Канарах направили... секретарку директора. Велика, мабуть, спеціалістка. Але, думаю, що не по дизелях. Як вже ті буржуїнські дизелісти матюкалися, можете собі уявити. Неперекладаний іспанський фольклор. Але то таке. Рахуйте 7%, не відволікайтеся на дурниці.

Усі майбутні марконі нарешті отримували сподіваний прихід валюти на свою кишеню за умовами поставленого Кукіною рейсового завдання. В іспанських песетах. Цифри різнилися на порядки. В Забрюхи виходило, що він взагалі став мільйонером.

— Так що ж таке ота «школа»? — не витримував МК.

— А ви що? Справді не знаєте? Чи жартуєте? Начебто севастопольська дитина, Дмитрику, мав би бути в курсі. «Школа» — то колоніальні товари, які моряк везе на продаж. Усі ті килими, перуки, люрексові хустини, мохер, кримплен, апаратура, джинси і таке інше. Тобто офіційно вважається, що везе для себе. Але насправді — до комісійного магазину. Комерція, одним словом. А ті «комки» ще й перевіряють час від часу.

Можна й без візи залишитися, якщо під чергову кампанію боротьби зі спекулянтами потрапиш. Тому зручніше це все оформляти на дружину...

— Отже, без дружини — як без рук, — резюмував МК.

— Правильно, Дмитрику. Кмітливість так і пре. От же ж попадеться комусь щастячко.

— Не сім'я, а комерційний трест якийсь виходить. Якщо буду одружуватися, то лише на бухгалтерові. Але чому «школа»? — не вгавав МК.

— Ну, це вам, радистам, треба дякувати. Говорити по радіо про комерцію забороняють, власне, ви, як радисти, зобов'язані за цим слідкувати. А ціни ж змінюються, що везти додому вигідно — не зрозуміло. І ось одна одеситка вигадала: «Була вчора у дочки в школі, — каже. — Вчителька просила придбати для школи ФІРАНКИ. Як зрозумів? ФІРАНКИ». Ну а потім — цілий список, включаючи бюстгальтери — ДЛЯ ШКОЛИ. Оце ж хтось із вашого брата-радиста не витримав таємниці радіозв'язку і роздзвонив по всьому світові про ту «школу». Так і прижилося. Але добре, який заробіток там у вас, молоді піаністи, виходить? Степан?

— 1450 карбованців і 175 доларів на руки...

— Аби ж то на руки! — несподівано завелася Кукіна. Вирахуйте по-дохідний, ну, з вас ще за бездітність, за цигарки, які ви «на лавочку» в рейсі брали, за приватні радіограми й телефонні перемовини (хоча, це теж не для вас, радистам — безкоштовно). Крім того, 10% заробітку виплачують не одразу, а лише коли вся риба реалізується. Ну невже ви не звертали увагу? Коли морожену рибу продають у тому ж гастрономі, на кожному картонному пакові стоїть великий чорнильний штамп з назвою пароплава, який ту рибу заморозив, з датою, часом, і навіть прізвищем технолога. Це спеціально для реклаमाцій. Оті 10% про запас. Якщо риба некондиційна, магазини надсилають реклаमाції, і можна розібратися, з кого саме ті гроші слід вирахувати.

— На руки! — не могла зупинитися Кукіна. — А ще в рибалок є мила традиція отримувати так званий «відхідний» аванс за декілька днів до рейсу і «прихідний» аванс одразу по приходу в порт, і гроші ці у сумі заробітку навіть не рахувати — геть усі залишати у портових шинках. Коли китобійна флотилія «Слава» поверталася до Одеси після дев'яти

місяців океану, її капітан-директор Соляник на три дні орендував ресторан «Баба Утя» на Пушкінській повністю. Лише таксисти під дверима чергували і тих китобоїв, які вже дійшли до кондиції, геть лика не в'яжуть, по домівках розвозили. Отож рахуйте, триста — «відхідний аванець», п'ятсот — «прихідний». Скільки там «на руки» у вас залишилось?

— Ось і поживи з такими «здобитчиками». Ніякий бухгалтер, Дмитрику, з такими «годувальниками» тобі бюджет без дефіциту не зведе, не сподівайся. Ось мій Кукін... А, та що там говорити!

І викладачка Кукіна немотивовано ображалась вже не тільки на МК, а геть на всю групу, сідала за стола, розгортала класний журнал й сухо робила перекличку. А потім відкладала ручку, уважно дивилася на тридцятьох майбутніх рибалок поверх окулярів і несподівано підбивала підсумок лекції:

— Знаєте, заходжу вчора до гастроному на розі Суворівської, а там саме хека мороженого викинули. Так отож, дивлюся я на той штамп, щоб дату виготовлення довідатися, я ж грамотна, і — Господи, «Залізний потік» — це ж мого Кукіна саме пароплав! Ну хіба не годувальник? На хвилиночку: уся країна, 300 мільйонів населення, двічі на тиждень має рибний день. Годувальник. Просто тобі в первісному значенні.

Смачного! 1971

Перетягування каната. 1967

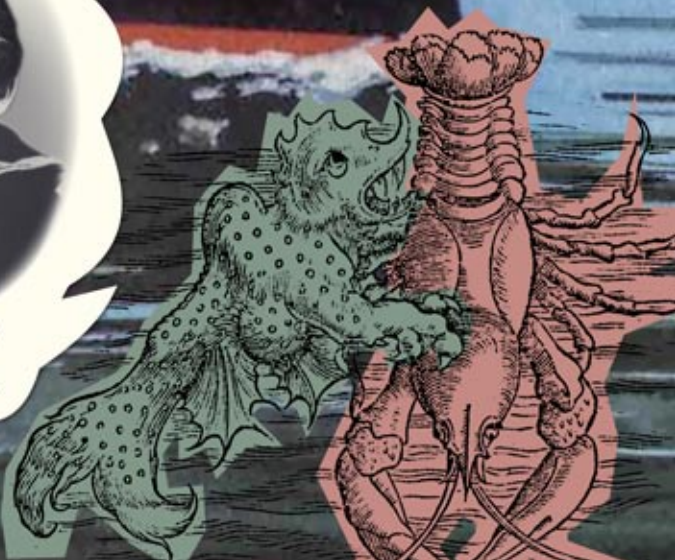
Кулиш
Пантелеймон

Руданський
Степан

Франко
Іван

МОРЕ
ЛЮБИТЬ СИЛЬНИХ.
А СИЛЬНІ
ЛЮБЛЯТЬ ПОЖЕРТИ.

Один моряк

НА ПЛАЦУ

Не, ну чим насправді той плац відрізняється від майдану? Чи від площі? Майдан Пігаль. Червоний плац. Хіба гірше звучить?

Про Червону площу — так взагалі. Викапаний плац і є. Бо що то є «плац»? Площа для військових парадів і стройових занять? Мабуть на жодній площі світу не відбулося більше парадів, ніж на Червоній, бо в наших північних братів завжди було заведено влаштовувати військового парад за щонайменшого свята. З піснями, танками, артилерією — як годиться. А стройовою підготовкою там цілодобово займаються і по буднях. Спеціальні кремлівські курсанти з багнетами на карабінах щопівгодини карбують кроки до мавзолею та вічного вогню, задираючи ноги ледь не вище кашкетів.

Ать... із затримкою, завмираючи в кожній фазі руху... Два...

Ать... Карабіни в правій руці здаються невагомими цяцьками, брязкають підпиляні затвори при кожному кроці... Два

Дінь-дилень-дилень-ділінь... У Петропавловську-Камчатським — опівніч.

Та в Петропавловську — своя рибна морехідка і свій розпорядок дня, а в Херсоні, в ХМУ РП, на плацу, саме час пити чай. Чи то пак — спочатку їсти борщ, заїдати макаронами, а потім вже — запивати чаєм. Обід.

А плац в ХМУ РП знатний, неозорий. Куди тій харківській площі Свободи. Його, неначе китайською стіною, оточено з усіх боків училищними будівлями різних стилів та епох, за якими можна прослідкувати історію херсонської архітектури ще з потьомкінських часів. Ну ось цей похмурий двоповерховий перший корпус з ракушняка, який має в курсантів недобру кличку «гестапо», мабуть, в часи заснування міста і побудовано. З нього колись і почалося училище. З роками до нього прибудовували то

барокову обсерваторію, то ампірні механічні майстерні, то хрущобський другий екіпаж то конструктивістський хмарочос судноводіїв. А трансформаторну будку спорудив не інакше як сам Ле Гарбузьє.

Замість Нельсонової колони на цій площі — флагшток з судновим дзвоном (риндою).

Замість фонтанів київського Майдану — фонтанчик з питною водою поблизу курилки.

Замість скульптур громадянина Мініна й князя Пожарського — бронзовий гвинт та двотонний якір Холла на постаментах, що символізують механічну та судноводійську спеціальності. Радіотехнічну спеціальність жодна скульптура не символізує, хіба що антени радіолокаторів та радіопеленгаторів на самому даху хмарочоса. Антени робочі. В навчальний день вони крутяться на даху, неначе училище зараз знімається з якоря.

Дінь-дилень-дилень-ділень.... Дзвонить ринда на флагштоку. В Петропавловську-Камчатським — опівніч.

Голодні курсанти в бушлатах (мабуть, ще не зима, а осінь, тополі обабіч плацу ще не скинули листя) моторно вискакують з усіх учбових корпусів, екіпажів та майстерень, весело лаються й шикуються на плацу в стрій ротних колон. 12 рот — 12 колон по 3 групи в кожній. Люблю повеселитись, насамперед поїсти.

Якщо на ранковому розводі на заняття чи на вечірній повірці бажуючих стояти в першій шерензі строю в своїй колоні не знайдеш, бо куди спокійніше сховатися за спинами двометрових гренадерів й стояти думати про щось своє чи й у носі колупатися або й навіть курити непомітно, сховавши руку з цигаркою в рукаві бушлата, то під час обіду усе інакше. Кожен курсант намагається стати в стрій своєї роти першим. Чи другим. Або принаймні — на лівий фланг. Курсанти весело пхаються, виштовхуючи одне одного з ротної коробки, летять на асфальт портфелі й підручники. Надзадача — стати на лівий фланг.

Чому саме на лівий, вам, випадковий глядачу, буде незрозумілим, аж поки з приміщення стройового відділу не з'явиться тлустий замначальника ОРСО на прізвисько Гарик, в форменному кашкеті та з мегафоном, і не гаркне в матюгальник:

— Училище, шикуйсь!

Після цієї команди пхатися й виштовхувати невдах зі строю вже, курсантською мовою, запаadlo. А лівий фланг важливий саме тому, що коли до вашої роти дійде черга заходити до їдальні, відбудуватиметься це по команді Гарика:

— Одинадцята рота! Зліва по одному! — і саме щасливці зліва заскочать до їдальні першими.

Зараз до їдальні потрапити ще не можна. Гарик особисто спускався сходами до дверей столовки, замкнув її на ключ, ключа заховав у яйце, яйце у качку, качку у зайця, зайця у скриню... і далі по тексту. Бо саме зараз днювальні по ротах ще отримують на камбузі бачки з першими та другими стравами, тарілки, ложки, виделки, склянки й чайники й накривають все те на столи. Якщо запустити цю голодну орду з плацу до їдальні неорганізовано, будуть гармидер, гвалт, бійка і врешті решт потьомкінський бунт. Знаємо, проходили. Без жартів. Справді, курсантські бунти на ґрунті їдла вже траплялися, і про них навіть сповіщали «ворожі голоси».

Але ось відчиняються заґратовані двері обабіч строю й черговий по камбузу — курсант у білій камбузній куртці поверх тільняшки — киває Гарикові. «Готово. Можна запускати».

Двоє спритників з задніх шеренг користаються цим, і поки черговий не зачинив ті двері, намагаються заскочити до їдальні через камбуз, ще раніш ніж Гарик доніс мегафона до вуст.

— Відставити! — командує Гарик. — Хвильовий та Семенко! Після обіду — до стройового відділу.

Отже ж пам'ять в цього чабана! Дві тисячі голів худоби в однакових бушлатах, а він зі спини прізвища тих баранів визначає.

Гарик командує черговому по першому екіпажу (насправді ключ від їдальні не в яйці, а в нього в кишені).

— Відчинити двері!

І відвертається до училищного строю командувати оте:

— Перша рота! Зліва по одному!

Але поки він те робить, за його спиною лунає грюкіт десятка підкованих черевиків. Це першими прориваються до їдальні зовсім вже відчайдушні курсанти, які зачайлися, де б ви думали, саме в тому стройовому відділі, яким Гарик щойно лякав Хвильового та Семенка.

Гарик чує, але навіть не обертається. Вольному — воля, спасенному — рай. Таки перехитрили кляті башибузуки, мабуть, старіємо.

Перша рота щасливчиків вервечкою, короткими перебіжками, ледь не з криками «ура!» висувається на початковий рубіж. Дивишся на них і пригадуєш тих матросиків, що штурмували Зимовий палац у фільмі «Ленін у Жовтні». Пам'ятаєте той геніальний кадр, коли ковані ворота арки Генштабу не витримують натиску нападників і розчахуються, скрегочучи завісами (цей скрегіт, присягаюся, чутно, хоча фільм — німий). Це було якраз перед обідом. Клятий режисер не годував статистів з Балтфлоту цілий день, а потім вивіз похідну кухню з кулішем посеред Двірцевої площі і так само, як Гарик зараз, скомандував у матюгальник:

— Друга рота! Зліва по одному!

— Третя рота! Зліва по одному!

Яка кричуща несправедливість! І навіщо автор цих рядків в свій час потрапив аж до одинадцятої роти? Слиною ж захлинутися можна!

Нарешті плац пустіє, останній завалящий курсант, вже без криків «полундра!», хутко зникає за дверима їдальні. Гарик бере мегафон під пахву, знімає кашкет і втирає чоло хусточкою. Сьогодні обійшлося без бунту. І це добре.

З їдальні лунає дзвін тарілок, смачне плямкання й апетитне чвання. А чи не час підкріпитися і нам з вами, шановні читачі?

ЛЮДДИТИ

Одного чергового по камбузу звали Микола, хоча насправді він був Юра. Парубок він був кремезний, кулаки мав такі, що в рукава бушлата не пролазили. Тож поруч з ним пригадувалися не бушлати, а кухвайки, відвернуті кирзачі, миколаївські кепки-наркоманки, велосипедні ланцюги й мотоцикли «Ява». На голові — наче стріха солом'яна, жодна гребінка не бере, обличчя рябе, вуса бригадирські, на репнутій губі — папіроска «Біломор». Одного погляду на цього Юру вистачало, щоб переконатися, що він справжній Микола.

А він і не заперечував, відгукувався на Миколу. Лише коли якийсь курсант молодшого курсу, що потрапив у наряд на камбуз вперше, намагався запанібратськи називати його «Коля», або, ще гірше, — «Ніколай», він супився й перепитував:

— Молодий, ти що, недочуваєш? Микола я, Ми-ко-ла, — й давав по-нюхати кулака.

Отож в тому, що другокурсникам Квітці та Основ'яненку довелося того кулака нюхати, винен був лише Основа. Це він добровільно в наряд визвався, ще й Квітку втягнув.

— На камбуз, два шлунки, — старшина роти, курсант на прізвисько Дембель, називав усіх молодих-необстріляних підлеглих не інакше як «шлунок».

Щось правдиве в цьому було: другокурсники, щойно після маминієї циці, були вічноголодні та мріяли тільки про жрачку.

— Ми, — не за статутом визвався в добровольці Основа, бо треба казати лише «я». Ще й Квітку зі строю виштовхав.

— Тихо-ша, я англійську на завтра не вивчив, — пояснив свої мотиви Основ'яненко.

— А що загадували? — спитав Квітка.

Йому завжди варто було швиденько підчитати англійський текст перед самою парою, і цього було досить.

— Та й не вимовиш, про бандитів якихось.

— От лише за себе й розписуйтесь, сер, — запручався було Квітка, але було вже пізно, і ось вже на вечері обом «волонтерам» випала нагода нюхати Миколиного кулака. (В наряд на камбуз заступали звечора і здавали його наступного дня по обіді.)

На камбузі їх обох поставили обслуговувати посудомийний агрегат — гігантський, як сам Радянський Союз, нікельований верстат, що ніяк не асоціювався з маленькими радянськими кухнями. Він в типову кухню просто не вліз би. Мийка промислового масштабу. Приміщення, куди його увіткнули, так і хотілося назвати цехом. А обслугу хотілося називати операторами машинного миття.

Картину псувала лише старорежимна посудомийка баба Люда. Бабуся-ягуса у хустинці, у в'язаній жилетці, в фартуху з клейонки та гумових чоботях, яка вигрібала з тарілок усі недоїдки до помийних баків. Автоматизованої утилізації помийв конструктори на передбачили, бо вважали, що радянський курсант мусить з'їдати все. Неавтоматизована ж баба Люда панічно боялася нової техніки і обходила того монстра десятою дорогою, хрестилася й плювала через ліве плече. Вона працювала на училищному камбузі чи не з потьомкінських часів, коли їдло курсантам варили ще на дровах.

— Слухай сюди, молоді, — швиденько провів інструктаж несправжній Микола. — Ось цією хреновиною вмикається, ось цією червоною фігнею вимикається. Один заряджає брудні тарілки, другий ловить вже чисті з іншого боку і подає через ляду мені до посудної кладовки. І упаси вас Боже грохнути хоч одну тарілку! Я їх під підпис приймаю та здаю! — І Микола знову показав неофітам столовського харчування вже обнюханого ними кулака. — І попереджаю. Мити в апараті — тільки тарілки! Ніяких виделок та ложок! Він на них не розрахований, — про столові ножі Микола й не згадував, не дворяни. — Питання є? На льоту ловите, кіндервундери. Щоб і тарілки так само ловили.

Тут конструктори монстромийки справді не продумали до кінця. Вони швидше пристосували до камбузу вже готовий конвеєр з тан-

кового виробництва й не переймалися тим, куди падати тарілкам, які вже пройшли весь цикл миття, якщо «оператор машинного обмивання» ловить гав, як ось Квітка. Основа ставив брудні тарелі на помаранчеву гумову стрічку в спеціальні гнізда для полумисків, вони зникали в паруючій пашеці мийки і вискакували вже з іншого боку конвеєра, лискучі, як нова копійка, але Квітка мав їх зловити вчасно — до того, як вони проїдуть свій шлях конвеєром до самої прірви, бо далі...

— Дзинь, трах, йпрст! — і псевдо-Микола вже вигляда на дзенькіт битих тарілок зі своєї посудної лавки й знову лається не па-децькі.

— На перший раз живіть, але це вже другий, салаги! Зовсім бурсу без тарілок залишити хочете? Кому казав, червона фігня — стоп! — наводити текст удаваного Миколи далі не дає змоги орфографія: словники не фіксують правильного написання таких слів. — Ферштейн? Червона кнопка.

— Кнопки вам подавай, — лаялася баба Люда. — Коли ми все руками мили, жодної тарілки не билося. Встановили вашу техніку-шмехніку — двох дівчат-посудомийниць звільнили. А техніка також двох телепнів вимагає. Троє було, троє залишилося. Де економія? Лише посуд перевозите, йолопи.

— Не бурчи, бабо Людо, проти прогресу не попереш, — несподівано ставав на бік «йолопів» Микола. — Це хлопці ще не приловчились. Зараз допетрають, і тоді тримайся. Машина-зверь. Тисячу тарілок за годину миє. Ти такий темп витримаєш, стара панчохо? Отож бо.

Коли нестройові студенти називають свої університети *alma mater*, вони трохи пересмикують. Бо «альма матер» латиною — мати-годувальниця. А студентів якраз і не годують. *Satur ventur non studit libentur*.

Голодний студент — наскрізний мотив європейської літератури від поезій середньовічних вагантів й Віктора Гюго до віршів бурсаків Могилянки й Степана Руданського.

*А у хаті на постелі
У сурдугі і плащу
Сидить студент медицини
Другий місяць без борщу.*

У курсантів — не так. Їх дійсно годують борщиком, гороховим супом та кашами: шрапнеллю й шротом № 16. А якщо пощастить, то й пловом. Бо голодний курсант — небезпечний для суспільства, як потенційний потьомкінець і бунтівник. В пам'яті місцевих пліткарів назавжди залишиться заколот обох училищ — і Тюльки, й Централки — декілька років тому, для розгону якого до Херсону стягували внутрішні війська, і по радіо про це не оголошували. Хіба що по радіо «Голос Америки». А приводом до бунту, як і на броненосці «Князь Потьомкін Таврійський», послужили незмінні макарони на сніданок, обід та вечерю, які одного чудового дня курсанти просто відмовилися їсти, і одягли бачка з макаронами на голову переляканого училищного поварчука «з натягом». Попередньому начальникові училища той випадок таки коштував начальства.

З того часу й повелося, що поварчуків-несунів в училищі контролює черговий по камбузу з курсантів випускного курсу. Він перевіряє норми закладки продуктів, розподіляє між ротами цукор та масло і власноруч накладає куліш чумичкою з величезного камбузного електроказана до «бачків» — казанчиків поменше, на десять пайок. А днювальні з курсантів вже розносять перед обідом ті бачки до столів стоїх рот, накривають на стіл, ставлять чайники з чаєм та миски з маслом та цукром тощо. Отже, якщо порція видалася малою, винуватити крім свого брата-курсанта тепер вже нікого.

На флоті лакузів нема. Усі курсанти по черзі проходять через наряди по камбузу, усі по черзі накривають столи в нарядах по роті. Зате кендюхи набивають регулярно й не по черзі, кожного дня тричі, у дві зміни, бо нагодувати дві тисячі шлунків одночасно просто технічно неможливо: столів та тарілок на всіх не стачить.

І ось у завдання Квітки та Основ'яненка, виходить, входило перемити оті дві тисячі тарілок після першої зміни, поки друга зміна заскочить з плацу з криками «полундра», вичерпає чумичками до дна хоч і все Червоне море, перекидає ложками до ротів усі черепашки з його пляжів, заплямкає смачно, запиваючи хліб з маслом хоч гарячою смолою. Відповідальна ділянка, що не кажи.

Від першої до другої зміни на все про все було лише дві години. Аби не той монстромийний агрегат, навіть не знаю, як упорались би.

Навіть з агрегатом курити вони вибігали похапцем: баба Люда зжалилась і відмкнула для них свій окремий вихід на вулицю, з тилу будівлі, через який вона щовечора таскала до діри в училищному паркані повні відра помиїв.

— Ну от звідки ті помиї взагалі беруться? — дивувався Квітка.

— Невже хтось недоїдає? — поділяв його здивування Основа.

— Не може бути.

Вони саме сиділи у вже зачиненій неозорій їдальні всі втрьох, недо-Микола питав обох «шлунків»: «Ще будете?» — і щедро навалював повні тарілки отих макаронів-черепашок вже втретє.

— Я от дивуюся, куди у вас, молодих, весь той хавчик влазить? Хоча і сам «глитаєм» таким був, що там випендрюватися. Але на третьому курсі, після практики, якось попустило. А на четвертому на весь цей харч училищний вже й дивитися не можеш. Поколупаєш ті макарони та й відставиш на фіг. Звідси й недоїдки. Ти думаєш, чому наша неавтоматична баба Люда так за це місце тримається? «Що охороняєш, те маєш». Це її законний прибуток. Золота жила просто. Жодна столовка в місті, мабуть, з училищною не зрівняється. Ану ж бо, дві тисячі шлунків! Це ж скільки самих помиїв! Що? У поварчуків — інший прибуток, молоді ще, щоб знати.

— Не такий вже й звір цей Микола, хоча і старшокурсник, — розморо-рено подумав Квітка.

Але той, неначе підслухав, знову заговорив зверхньо й нахабно, через репнуту губу:

— Слухати сюди, молоді, завтра по підйому — одразу на камбуз. І ні хвилини запізнення, ферштейн? — І знову дав їм понюхати свого кулака, щоб повернути з ситого блаженства до тягот служби.

Рота вже відбилася і сопла молодецькими носами в кубриках. Лише в ленінській кімнаті упрівав над англійською Комбайн Пустовойтенко Степан Степанович (КПСС). Те, що тренований школою молоді давалося на раз-два, досвідчений Степан Степанович мав вигризати лише старанністю й наполегливістю, з надцятого підходу. Англійські тексти він зазубрював напам'ять, як середньовічну латину.

— ...movement, which began in 1811, took its name from the earlier Ned Ludd, — бубонів під носа КПСС.

— Слухай, Квітко, як оце прізвище читається? Люд? Чи як?

— Нед Ладд. Ладдайтс, — підказав Квітка й пішов до кубрика хропа-ка давати. До підйому залишалося шість годин.

На сніданку вони вже не розбили жодної тарілки. Приладнали-ся-таки. Прилаштувалися, притерлися, набили руку. Навіть випендрю-ватися почали, відтворюючи модний в ті часи на дискотеках танок бо-жевільних роботів. Рухи механічного андроїда краще давалися Квітці, зате Основа краще дзижчав своїми «сервомоторами», ще й наспівував з Шевчука: «Брейк-данс, брейк-брейк-данс, ого, ага, а...»

Баба Люда знову хрестилася, плювалася й лаялася на «люципер-ченків».

— Не стій на шляху прогресу, зачавить, — реготав квазі-Микола на бігу до посудної лавки. — Ми весь світ автоматизуємо й механізуємо! Звільнимо людину від тяжкої праці! А усіх старих панчох відправимо на пенсію! — обіцяв він бабі Люді.

Катастрофа сталася, коли залишалося домити всього якийсь деся-ток тарілок зі сніданку. Монстромийка захрипіла, засіпалася, затрясла-ся дрібно й зупинилася. Квітка тут-таки натиснув на гальма — тобто на оту червону кнопку. І викликав Миколу до посудомийного приміщення.

Той спробував запустити машину знову «цією хреновиною», але стрічка транспортера лише кволо сіпнулася, знову почувся металевий скрегіт і заскавчував жалісно електродвигун, пробуксовуючи.

— Ложок в апарат не засовували, молоді? — запитав майже-Мико-ла. — Дивіться мені! Закон — тайга!

Спересердя він вже плюнув у долоню й замахнувся.

— Яка тайга, бурмило дурний? Я всі ложки руками мию! — несподіва-но стала на захист молоді баба Люда. Й навіть войовничо тьопнула Ми-колу ганчіркою. — Викликай механіків з майстерень чи кого хочеш, хоч самого Люципера. Нехай ремонтує свою люциперню.

— Осново, зганяй до майстерень, — погодився Микола. — Ні, стій, краще я сам. Що ти там поясниш механікам, салабоне? А, чорт, мені не можна. Вже на обід накривати орда суне. Біжи і без механіка не вер-тайся. Бо кранти. Ще друга зміна попереду.

Квітка вже лише вдвох з Миколою заходилися видавати по-суд днювальним, Микола вже накладав чумичкою по бачках перше

й друге, лаявся з привередами-старшокурсниками, виписував щиглі нахабним молодим, сварився з поварчуком, а Основи все не було й не було.

Вже сараною пронеслася їдальнею перша зміна, чергові по ротах возиками, як похоронна команда після битви, звозили на камбуз гори брудного посуду, але Квітка вже не бачив їхніх облич. Він стояв в кінці неозорої зали їдальні і бачив лише шеренги столів, за ними інші столи і тарілки, тарілки, тарілки — гори брудних тарілок до самого горизонту на картині «Ведмеді в лісі» на протилежній стіні зали.

— Все пропало, — думав Квітка. — До другої зміни мити не переми-ти. Навіть з машиною.

І ось лише тут прибіг переляканий Основ'яненко. Нікого він з собою не привів, механіки пообіцяли навідатися лише після обіду. Воно їм треба? Від наглої смерті Основу порятувало лише те, що він зміг поцупити з майстерень слюсарну скриньку з надфілями, гайковими ключами та викрутками. Це хоч трохи свідчило про те, що він таки гасав майстернями, а не ганебно прошлангував десь інде.

— Мертвому припарки! — відмахнувся Микола. — Вже часу на ремонт нема. Де тебе чортяки носили, Осново? А він тобі шо? А ти йому шо? Ну це вже, мля, вопше! Кранти! Краще б я вже попався нашому начальникові в самоволці в дупель п'яним! Якщо б впав в баюру головою до бурси, може, ще помилювали б. Краще було б так, ніж затримати обід хоч на чверть години! Чиф за цим сам слідкує щодня й пробу знімати навіть особисто приходить! Кранти!

Квітка з Основою не вірили своїм очам. Микола-термінатор, парубійко з кулаками розмірами з гарну диню, виглядав як щойно віддухопелений гладіатор, ні, який там гладіатор — побитий ганчіркою Сірко. Він приречено опустився на табуретку, обхопив голову своїми габлями й похнюпився.

— Чортова машинерія! — кволо вилаявся адепт автоматизації й механізації усього світу.

— Ну і хто тут стара панчоха? — весело озвалася баба Люда зі свого закутка біля мийок. Вона стояла руки в боки, поклавши червоні вологі долоні на фартух. Її очі в промінчиках зморшок сміялися. Парували гарячі струмені, вирываючись з кранів, відкритих на повну. Усі три мийки

наповнювалися водою. — Слухати сюди, — передражнила вона Миколу. — Двоє до мене, один снаряди підносить. Закочуйте рукави!

Ніби-Микола з недовірою підвів голову.

— Показилися зі своєю машинерією? Ось ти, наче стріляний горобець вже, подумав би. Училищу 70 літ в обід. І що, завжди тут ваша люциперня стояла? Якось обходилися. І зараз обійдемося. Жодна машина того не зробить, що робить людина власними руками. Ну, розсупонюйтесь, люциперченки! А ти, бурмило, краще тарілки нам піднось! — Перший з содою, другий обмиває, третій полоще! — пояснила вона лінію баталії все ще похнюпленим Квітці та Основі і шубовснула до своєї мийки першу стопу тарілок. — Ти, бурмило, вже хвости нам занось з двох сторін одразу. І брудні піднось, і чисті відтягуй.

— А нам-татарам один пень... — погодився Микола.

Квітка з недовірою занурих руку в паруючу воду своєї мийки і одразу висмикнув її: майже окріп. Але ось поринула у воду перша відтерта бабою Людою з содою тарілка, друга третя...

— Ну, мити будемо чи горобцям дулі тицяти? — гукнула баба Люда, і Квітка схопився за віхоть, вилаявся про себе й виловив з раковини першу тарілку. Кидав відмиту до мийки Основі, виловлював наступну і знову лаявся: руки пекло немилосердно. Лаяв він подумки все того ж Основу.

— Англійську воно не вивчило! Текст про «бандитів»! Текст для першокласника! Один раз прочитати! Отак взяв би за шкірки і втопив, як сліпе кошеня у цій мийці!

Шубовснула в воду зі столу вже друга стопа тарілок.

Але поки втопити Основу не видавалося нагоди (бо хто ж тоді полоскатиме?), Квітка вирішив завалити його мийку тарілками вщент, щоб вода вийшла з берегів і захлеснула вражого Основу з ніг до голови. Але Основа пручався: проворно виловлював запущені Квіткою «подаруночки», виполоскував і виставляв стопками на стіл з протилежного боку.

Через деякий час Квітка з подивом помітив, що руки вже не відчують окропу, хоча й почервоніли, як варені раки, але вже не печуть і не муляють. Він роззірнувся навкруги, продовжуючи терти тарілку віхтем. Баба Люда вправно випорожнювала недоїдки над баком, швир-

гала тарілки до першої купелі, відтирала їх содою і кидала до Квітчиної раковини. Вона не виглядала ні пригнобленою, ні незадоволеною і навіть наспівувала щось собі під ніс. Квітка прислухався.

*Била мене мати
Віником по сраці,
Щоби я не цуралась
Прем'єрської праці, —*

выводила баба Люда, мечучи тарілки, як з кулемета.

Квітка роззирнувся праворуч і з подивом помітив, що Основа теж вже наспівує, зловивши ритм своєї праці:

*За селом, за селом
Качки пливуть,
Гребунцями, гребунцями
Воду гребуть...*

— Це у них в Стрию такі дискотеки, — розреготався Квітка і собі став пошепки мугикати: «Гоп-стоп, ми падашлі із-за угла...», але пісня виявилась негодяща, він одразу втратив робочий ритм, ледь не побив дві тарілки підряд і вчасно вирішив вимкнути бандитський шансон.

Найтяжча ділянка, як і натякала баба Люда, дісталася зовсім не їм, а Миколі, який вже не встигав відносити миті тарілки до кладовки та ще й підтягувати брудні на зворотньому шляху. Через деякий час, нахилившись за черговою тарілкою, Квітка з подивом помітив порожню раковину і бабу Люду, що, знову руки в боки, єхидно споглядає на захеканого здорованя Миколу, що не встигає підтаскувати чергового возика.

— Патрони! — заволав Квітка.

— Патрони давай! — підхопив Основа.

І вся трійця блаженно розреготалася, випростуючи попереки.

— Палучіте-розпишіться! — нарешті з'являвся нібито-Микола з возиком, але одразу ж біг на інший фланг забирати від Основи стоси, стопи, колони лискучих тарілок, які зростали вже під саму стелю.

— Кого-кого, а Миколу ми точно завалимо посудом, — весело подумав Квітка. Він так-таки й не знайшов у своїх «записах» жодної робочої пісні, але несподівано віднайшов там дещо інше. Текст, який він лише одним оком піддивився в підручнику у Комбайна Пустовойтенка, несподівано вголос залунав йому, наче у навушниках.

The Luddites were a social movement of British textile artisans in the early nineteenth century who protested — often by destroying mechanized looms — against the changes produced by the Industrial Revolution, which they felt threatened their livelihood.

За один абзац він якраз встигав обмити чи не з десяток тарілок.

The Luddite movement, which began in 1811, took its name from the earlier Ned Ludd. For a short time the movement was so strong that it clashed in battles with the British Army. Measures taken by the government included a mass trial at York in 1812 that resulted in many executions and transportations (removal to a penal colony).

Ще десяток тарілок. І далі по тексту. Він встиг подумки прочитати цей текст від початку і до кінця всього лише двадцять три рази, коли, в черговий раз випроставшись і загорлавши: «Патрони давай!», помітив, що Микола вже роздає тарілки й чумички другій зміні ординців.

— Все? — з недовірою спитав він в Основи.

— Шабаш, — підтвердила баба Люда, — а ви, синки, боялися. Казала ж — встигнете, — й дістала з фартуха ключі від своїх секретних дверей в комірчині папи карли.

Червоні руки парували на зимному повітрі. Сірники ламалися й зтиралися, перш ніж запаляться. Ледве підкурили. Основа солодко затагнувшись, пихнув димом і сказав:

— Ахренеть! Квітко, ми щойно перемили більше тарілок, ніж за все попереднє життя разом. А може — й за наступне. Ахренеть!

Квітка відчував приблизно те ж саме. Принаймні подумав, що вдома вже ніколи не сперечатиметься з приводу десяти нещасних тарілок. Але, щоб не розхолоджуватись, буркнув:

— Цей кайф чекає на нас ще вдруге.

— Ну це вже навряд. Зараз приплентаються механіки й полагождать монстромийку, я сподіваюся. Ти точно виделок до прийомника не кидав?

— З дуба впав? Хто на прийманні стояв, я чи ти?

Але раптом йому спало на думку геть інше.

— Осново, а куди ти подів ту слюсарну скриньку? Чого ради на тих механіків чекати?

Він діловито зайшов до приміщення, став біля баків для недоїдків, роззирнувся — нікого, простягнув руку до агрегата і вказав Основі на якісь дверцята на кожусі машини, через які, мабуть, змашували редуктор.

— Глянемо спершу тут.

Дверцята ледь трималися на одному болту, але болт той закис, Основа таки покректав, відкручуючи його. Квітка по лікоть засунув руку в отвір і став щось намацувати.

— Є! Дай викрутку!

Через хвилину він витяг на світ Божий... пожований шестірнями, але все ще впізнаваний металевий гребінець. Ну знаєте, старі жінки такими ще й досі іноді зачіски заколюють.

— Ахренеть! — присвиснув Основа.

— Баба Люда? Ну стара перечниця! От Микола матюкатиметься!

— А хто ж йому скаже? — здивувався Квітка. — Ти щось бачив? Я — геть нічого. — І він повільно розтиснув пальці над баком з рідкими недоїдками. Неапетитна твань тільки чвакнула.

— Ну добре, мовчок, — погодився Основа. — Але як ти здогадався?

— Елементарно, Ватсоне. The Luddites... — почав було випендрюватися Квітка.

— А людською мовою можна? — перебив Основа.

— Ватсоне, ви ж англієць, вчіть рідну мову, — вищерився Квітка. — Тоді вам ніколи не доведеться за дурною головою перемивати монблани тарілок в курсантській їдальні.

Потім приставив пальця до лоба і продекламував вже перекладене:

— Луддити. Учасники стихійних робітничих виступів в Англії у 2-й половині 18 — на початку 19 століття проти запровадження в промисловості машин, що витісняли ручну працю й збільшували кількість безробітних. Назва, ймовірно, походить від імені ремісника Неда Лудда, який зруйнував свій в'язальний верстат на знак протесту проти сваволі хазяїна.

— Ага. Хрен там від Неда, від баби Люди ті люддити походять! — остаточно вирішив Основа.

— Але що ми тепер з цим потаємним знанням чинитимемо?

— Сьогодні вже нічого. А завтра — побачимо, — запропонував Квітка.

Назавтра Квітка й Основа вже не пихалися в строю перед зачиною брамою їдальні, очікуючи на Гарика з мегафоном. Вони впевнено прокрокували геть в іншу сторону, щоб обійти приміщення першого екіпажу з тилу.

— Марно ти речовий доказ викинув, — сумнівався Основа.

— Мовчи. Говоритиму з бабою Людою я. Ти постукаєш, а я поговорю.

Але їм не довелося навіть стукати. Баба Люда розчахнула свої секретні двері, варто їм було наблизитися до вікон ложкомийні, і змовницьким тоном скомандувала:

— Люциперченки, бігом!

Вона з ніжністю подивилася на Основу і мовила:

— Ну ти глянь, бісова дитина! Як же ж виводив, як виспівував: «За селом, за селом качки пливуть!..» Слова списати даси?

Отож Квітка й Основа вже ніколи не пхалися у строю своєї роти ні на обід, ні на вечерю, ні на сніданок. Ми цьому щиро дивувалися. Нема-нема, а заскочиш до їдальні, вони вже там, вже навіть друге за обидві щоки наминають. Неначе знають якийсь потаємний фарватер до камбузу.

ПЕПСИ-КОЛА
ТОРГОВАЯ МАРКА

ПЕЙТЕ ОХЛАЖ.

Glitter

Під фрегатом. 2007

Іскандер
Фазіль

Весла на воду! Вахтовий на шлюпці. 1971

*Айтматов
Чингиз*

*Дымбадзе
Гюлар*

МОРЕМ В БУРЮ
ЇХАТИ СЛИЗЬКО,
ЧОВНІВ НІХТО
НЕ ПІДКУЄ.

Іван Котляревський

ПІД ФРЕГАТОМ

Приходьте на набережну о четвертій. Так, у парк за готелем «Фрегат», до пам'ятника фрегатіві «Слава Єкатерини», під яким зазвичай пришвартовано вже не фрегат, а барк «Товариш».

Ну що там тої різниці між фрегатом і барком? Одна бізань-щогла й відрізняється. У фрегата вона несе і прямі, й косі вітрила, а в барка — лише косі: бізань та гаф-топсель. Ну що поробиш, фрегати нині в дефіциті, мусимо дякувати й за барк — білий трищогловий вітрильник німецької побудови з клепанним довоєнним корпусом і сталевими щоглами та реями. Якщо придивитися до шарів білої фарби на кормі, можна роздивитися під цими нашаруваннями і його колишню назву «Горх Фок». У повоєнні роки його отримали по репараціях з Німеччини й назвали «Товаришем» на честь іншого учбового барка, потопленого гітлерівцями в Маріуполі у 1941-му. Тому серед спеціалістів його ще іноді називають «Товариш-2». Білий чепурун, завдяки якому у 112 портах 86 країн знають, що є такий Херсон. Цей вітрильник виграв усі вітрильні регати, які тільки можливо, знявся у десятках радянських фільмів про море і заслужено потрапив герб міста Херсона.

Що, нема ніякого вітрильника під пам'ятником? Так отож. «Товариш» вже знову «Горх Фок» і знову у Штральзунді. Про те, що ми прогнали чергову світову війну, радіо нам не оголошувало, але цього разу репарації німцям сплачували саме ми.

Отже, приходьте на набережну Херсона в кінці травня в середині вісімдесятих, і все буде чікі-пукі. Щоправда, готель «Фрегат» ще буде повною вороння довгобудовою за парканом з непристойними написами, але все інше...

...білий легінь «Товариш», зі згорнутими на реях хмарами вітрил та строкатими прапорами розцвічування між щоглами;

...білі квітучі акації в парку над Дніпром, що шурхотять зеленим листям на вітрі;

...херсонські дівчата, що нарешті скинули шуби після задової зими і теж квітнуть, пахнуть і тріпочуть на вітерці схожими на ті самі прапо-ри різнобарвними легенькими сукнями;

...курсанти Централки у чорних кльошах, білих голандках з бла-китними матроськими комірцями, у білих кашкетах із золотими якірця-ми на кокардах, що поглядають на тих дівчат і оближуються;

...солідні батьки сімейств, що прогулюються в оточенні дочок, дру-жин, тещ та улюблених доберманів, як шейхи на набережній Дубаю, і з недовірою стежать за вирядженими по-святковому курсантами Цен-тралки;

...вудильники-оптимісти з бамбуковими вудками, що сподіваються ще зловити якусь геть очманілу рибку посеред цього гармидера на на-бережній;

...весняний Дніпро у дрібненькій зеленуватій хвильці аж ген до протилежного берега, від якого щойно відчалила армада якихось човників — човники мабуть моторні, бо їх оповито димками вихлопу;

...якісь сучасні корабели нападпитку, що цілою бригадою чи то зва-рювальників, чи то дизелістів окупували столики єдиного кафе «Мо-розиво», й п'ють свої корабельні напої, принесені з собою, просто під пам'ятником корабелям колишнім;

...корабелі колишні, що барельєфом оточили гранітний фрегат, оту 66-гарматну «Славу Єкатерини», неначе несуть його на плечах до сто-ликів корабелів сучасних;

...незапланований чорно-іржавий ніс якогось індійського сухогру-за, що не вмістився за парканом порту праворуч і тепер нависає над на-бережною своїми якорями, вчепившись в швартовні тумби плетеними капроновими щупальцями;

...білі чайки в чорних «окулярах» навколо очей, що, як курки на сідало, всілися на тих товстелезних імпорتنих зелених швартовах, крутячи головами та балансуючи хвостами, аж поки їх не сполохує якийсь шоколадноликий матрос у чалмі;

...старовинна чавунна 24-фунтова гармата на дерев'яному корабельному лафеті, на якій, як чайки на швартових, всілося, звівшись ноги обіч стволу, з десяток курсантів Тюльки у виляючих бавовняних робах.

Якщо бути точним, курсантів Тюльки — восьмеро. Вони вдягнені по-робочому попри свято, тому що прийшли на набережну не тільки на дівчат споглядати, як Централка, а задля якихось щоденних вправ. Їх можна було побачити на цьому місці о шістнадцятій і вчора, і позавчора, і місяць тому. І в дощ, і в сніг, і в «камені з неба падають». Це команда гребців 11-ї роти. На тренування переправи чекають. Залазять на грамату й горляють пісню про Стеньку Разіна вони не щодня, а лише у вихідні, коли на набережній повно дівчат. Щоб остаточно наполохати їхніх пильних татусів і доберманів.

Потихеньку-помаленьку навколо гармати й курсантів у робах збирається чималенький натовп людей у строкатих панамках та вітровках. Вони теж не дуже схожі на пересічних відпочивальників. Кремезні, накачані, хвацькі, червонопикі, усяк зі своїм веслом.

Херсон — місто майбутніх, колишніх і діючих чемпіонів з греблі, це всякий знає. Тут повно чемпіонів і України, і СРСР, і світу з каное, байдарки та академічної греблі. А найперший олімпійський чемпіон після війни м'язи накачував зовсім не на тренуваннях, а перевізником на човні на Цюрупинськ. Коли йому до рук дали спортивне весло замість тяжких валькових і сказали, що дистанція всього два кілометри, а не вісім з половиною, він порвав усіх пихатих університетських чемпіонів з Англії, Голландії та інших гамерик на німецького хреста. Зараз, після завершення спортивної кар'єри, та олімпійська гордість Херсона знову ціле літо пасе корів на островах посеред Дніпра, перевозючи їх з острова на острів на човні.

Котра там година? Рівно чотири? Погляньте на Дніпро знову. Оті дрібненькі човники досі вже перетнули річку, і вже помітно й чути, що це величезні моторні вельботи зі спортивних баз у третьому затоні, за-

раз вони один за одним швартуватимуться до східців набережної під тією гарматою. Каноїсти, байдарочники й академіки зіскакують до хистких вельботів і стоять, ошетинившись веслами, як римські легіонери списами під час переправи на туманний Альбїон. Останніми заскакують у вельбот оті курсанти Тюльки. Зараз неголений керманич, схожий на місцевого Харона, віддасть мотузку і відвалить від набережної. Мершій заскакуйте і ви, шановний читачу. Чи ви не хочете порвати англійців на німецького хреста?

ЧОРНО- МОРСЬКИЙ СТИЛЬ

Один старшокурсник так і не став чемпіоном Азово-Чорноморського басейну з греблі. А хотілося — страшно. Ні, якби він на ті змагання хоча б раз потрапив, може, були б і з нього люди. Але змагання проводилися лише раз на рік щораз в іншому порту: не в Одесі, так в Білгород-Дністровському чи Єйську — скрізь, де ті мореходки були. А мореходні училища обсіли Чорне море, як жаби копанку. Передували басейновим змаганням відбіркові регати в самих бурсах — кожна рота виставляла на них команду яла-шестірки. Це шлюпка така шестивесельна. Тоді їх ще вміли робити з дерева, а не з безособового пластику. І гребли тоді ще справжніми вальковими веслами, а не легшими академічними, у що перетворилася гребля на ялах трохи згодом.

В Херсонській мореходці, яка брала Кубок басейну вже дванадцять років поспіль, виграти той відбірковий заїзд було важче, ніж саме чемпіонство. Але і відбіркові герці той старшокурсник Котляревський вже колись був вигравав в якості загребного — парубійко він був довго-рукий і кремезний. Та й команда бурсаків тоді підібралася один одного завзятіше — соснові весла як бадиліни згинали, якщо навалювалися як

слід. І бути б тому старшокуснику Котляревському законним чемпіоном Азовського та Чорного морів, але саме перед від'їздом на змагання до Ростова він залетів на чомусь там неуставному — чи напився, чи побився, чи памфлет на начальника ОРСО накатав, хто зна. І замість змагань в Ростові повезли його напрямки до міста одного парубка й сотні дівок на довгих три роки хлотської служби. І всі три роки на міноносцеві біля Вугільної стінки він згадував, що так і не став чемпіоном Чорного моря, — його шлюпка, хоча й без нього, кубок того року в Ростові таки виграла. Навіть на ту сотню дівок, що Матроським бульваром вештала-ся, — нуль реакції.

Отож, ледь дембельнувшись, курсант Котляревський мерщій відновився на випускному курсі, а в цій десятій роті команда гребців, звісно, ще з першого курсу була своя, стернового Гоголя. Команда, може, була й не така хвацька, як колись у Котляревського, жодного Смотрицького, та навіть Іпатія Потія, серед них не було, але теж-таки чемпіони бурси, тож той курсант Гоголь вже трохи запишався й завеличався.

Це був чорнявий задерикуватий молодик, три роки тому Котляревському такі салаги були на один зуб в полуденок, але часи настали вже інші, ліберальні, тож колишній загребний уважно вислухав від молодого нахаби купу дурні замість того, щоб одразу, як водилося в добрі давні часи, надраїти молодому пику.

— Яюсь самі досі справлялися з тими кубками, дядьку. На чіє місце мені тебе брати? Загребні нам не потрібні. Що Льовушка, що дядя Федя — пекельні люципери, а не загребні. Фонтанку веслами розхлюпають, якщо знадобиться.

(Загребні — це гребці, що веслюють найближче до корми шлюпки. За ними усі інші рівняються. Тож темп задають саме вони, а не турецькі барабани.)

— Ну, припустімо, тут вам не Фонтанка, а Цюрупинська конка, — подумав курсант Котляревський. — Левко твій затовстий, а Федір — достолихий, острог по ньому плаче, — подумав, але промовчав.

А Гоголь далі політику партії пояснює:

— Середні нам теж не треба. Є в нас Максим з Горького та Михайло з Вешенської. Максимко на цих вакаціях Керченську протоку на рибальському човні перейшов в найширшому місці, а Мишко по Дону

погуляв вздовж та впоперек. Треновані хлопці, хоч зараз на нобелівку висувай.

(Середні гребці сидять на банці одразу позад загребних. І мусять з одного боку пильнувати, щоб не вперішити загребних в спину своїми веслами, а з іншого — самі швидко згинати попереки, щоб вберегти від синців спину власні.)

— Так ось який босяк ту шаланду в рибалок поцупив, — подумав Котляревський. І сам собі зауважив: «Несвоечасні думки».

— А Михайло твій по Дону гуляє, лише коли Дон — тихий. А якщо вітерець задме на змаганнях чи хвиля розгуляється? — але і вдруге промовчав.

— На бакових своїх теж не скаржуся, — Гоголь продовжує. — І Фазіль, і Чингіз — не хлопці, а вогонь. Добре, що кинджали та кортики нам за формою заборонені, вже б усіх суперників на шашлик порубали, такі запальні.

(Бакові сидять найближче до носової частини шлюпки, якраз вони по спинах середніх гребців вальками і молотять, якщо щось не по-їхньому.)

— От і виступали б собі за Батумську мореходку чи й за Карабо-газгольську. Так ні, виходить, що мені, природному Котляревському, в нашій же херсонській шлюпці вже й місця нема? І що цей Фазіль вирічався на мене, як удав на кролика? А Чингіз навпаки і не гляне в твій бік, наче не баковий в шестірці, а капітан на білому пароплаві чи посол люксембурзький. Ні, хлопці, з вами кулішу не зварю, — думає собі Котляревський, але і втретє промовчав.

А Гоголь бачить, що пику, як очікувалося, ніхто йому не товче, не заперечить навіть, тож взагалі розперезався:

— Я твою шестірку, дядьку, добре пам'ятаю. Аякже, друга рота, стерновий Сковорода, чемпіони кількадесятого року, еге ж? Гарно ви гребли, що казати. З боку, було, дивишся — наче шість однайцевих близнюків веслюють. Не стукнуть — не грюкнуть, весла одночасно по воді плиском лопатями вдаряють, проводять синхронно, навалюються усі разом, ще й відвалюються назад аж по планшир, як ви там під банки не падали — досі не розумію, і хукають навіть рівночасно, наче в один ніс сопуть, — краса...

На такий панегірик своїй колишній шлюпці Котляревський навіть посміхнувся, але бурсак Гоголь, мабуть, був з тих, що м'яко стелять, але спати потім муляє.

— Але хто так зараз вже гребе? Хто так гребе? Це ж чорноморський стиль, дядьку. А прізвище начальника водної станції нашої пам'ятаєш? Валуєв! «Нет, не било і бить не может нікакого чернаморскаго стиля!» А ти хочеш, щоб я тебе до нашої команди взяв! Дзуськи! Чим швидше всі на балтійський стиль перейдуть, тим швидше комунізм побудуємо. Якщо навіть Шелеста за той чорноморський стиль зняли, то що вже нам казати?

А той чорноморський стиль дійсно був дуже старовинний, так ще прапрадіди наші гребли на своїх чайках та байдаках. І нічо так, Пороги граючи проходили, море впоперек перетинали чи до Стамбула, чи до Трапезонта, а не по Гангутським шхерам никалися й галери посуху волоком перетаскували, як декотрі на Балтиці, але нічого того Котляревський, звісно, не сказав, було б кому те слухати.

— Точно кулішу з ними не звариш, — вирішив. — Манкурти та й годі.

Взяв та й спустився поверхом нижче, до нашої одинадцятої роти. Ну, молоді в тій роті живуть — другокурсники. «Ні риба, ні м'ясо», як дражнили другокурсників в бурсі. Але що поробиш? Хіба молодий не людина? Аби не балтієць.

Дивиться Котляревський, стоїть на тумбочці днювальний по роті з молодих-стрижених, але навіть струнко не став при його появі. Ну, зайшов старшокурсник до роти. Значить, потрібно йому. Гроші трусити буде на портвейн чи салаг ловити на прибирання плацу — днювальному яке діло? Старшокурсник — не начальник училища, «рота, струнко!» йому горлати не заведено.

Стоїть днювальний, еспандером гумовим руку качає собі далі. Ви-соченький, плечі широченькі, шия накачана, руки довгі, ноги міцні. Готовий тобі правий загребний.

— Молодий, як прізвище?

— Курсант Куліш.

— Гарний знак, — гмикнув Котляревський. — Кашу, принаймні, гарантовано. — Ось що, Куліше, треба мені підібрати ще шість таких ось

як ти статурою хлопців, охочих навчитися веслувати й порвати усіх на німецький хрест. Особливо десяту роту. Ти ж хочеш, еге ж?

— А чого мені вчитися? Я трикратний чемпіон хутора Мотронівки з академічного веслування. Ну, не знаю, начебто Квітка ще гріб десь там іноді у себе в Основах... Але не певен, може, він на каное?

— Давай, набирай команду. Увольнітельна до міста — щодня. Тренування — п'ять разів на тиждень. А під час змагань — талони на додаткову пайку в столовці. Зголошуйся, не пожалкуєш.

І ось уже наступного четверга після дощику, о шістнадцятій годині рівно, сім молодих з одинадцятої роти і один дедушка чорноморського флоту (навіть застарий вже дідуган, 23 роки) чекали на вельбот на набережній Дніпра під фрегатом. Тобто під барком «Товариш». Одним словом, ви зрозуміли, де саме.

Ну, молодих хлібом не годуй, дай пореготати над чимось, варто дівчаті перехожому їм пальця показати чи в рота покласти. Всілися усі рядком на історичній корабельній гарматі і:

— Дівчино в жовтих трусиках!

— Ги-ги-ги!

— О, диви, аж четверо озирнулося.

— Хо-хо-хо!

— А спідниці обсмикнуло аж шестеро.

— Га-га-га!

Ледь вельбот свій за дівками не прогавили. Але Котляревський не лається, терпить своїх молодих. Невже це і він таким йолопом колись був? Лише трохи осторонь став від гармати.

І вже на вельботі, поки їх через Дніпро переправляли на водну станцію, коли кулеметно стукотів вельботів дизельок і Дніпрова хвиля за бортом шерхотіла, зауважив:

— Побачимо, що ви на веслах покажете, салабони. Язиками загрибати — справа нехитра. На язiku мозолі не вискакують.

— А що, мозолі загрожують? На чому ж це? Ми так не домовлялися! Нам руки берегти треба! Ми — радисти! — закомизився хтось з молодих, мабуть, курсант Винниченко, Котляревський їх, стрижених під нуль, ще плував за списком.

— А ти почастіше руки за бортом мочи, — радить Котляревський. — То мозолі вискочать не тільки на долонях, а й ще на одному місці. Запам'ятали, молоді? Руки за борт не опускати й не мочити. І щоб на наступному тренуванні в кожного був каламарик з йодом. Зірвав мозоля — одразу йодом припік. І ніякої води. Перше правило греблі.

— Ото ще хоч, — цикнув зубом курсант Винниченко, але руку з-за борту таки висмикнув.

— Пазвольте. Гребля — то гідротехнічна споруда, ДніпроГЕС чи Каховська, — втрутився ще хтось з молодих. — Нема такого слова в словнику Грінченка.

— Гребці — є, гребти — теж можна, а слова — нема? — здивувався Котляревський.

— Є! Гребня! — знайшов потрібну сторінку той молодий, витягнувши словника з кишені бушлата. (Він у нього всю дорогу заглядав принагідно. Почує — «вельбот», відкриє й читає собі:

«Вельбот (від англ. whaleboat, буквально «китовий човен») — швидкохідна, відносно вузька, 4–8-весельна шлюпка з гострими утвореннями носа й корми...»)

— Як-як?

— Гребня!

— Під столом! — розреготалася решта курсантів.

— Ти б ще в лексисі Памви Беринди пошукав, — скривився старшокурсник. — Прізвище як твоє?

— Ну, Вишня...

— Ну, гуморист, — передражнив Котляревський, а тоді підвівся на рівні ноги посеред Дніпра й мовив: — Шановні читачі й шановно громадо! В межах Цюрупинської конки, а також Кошової, Чайки, Кардашинського лиману й даного оповідання «гребля» означатиме саме те, що означає в усіх природних водників і моряків до олімпійських чемпіонів включно, а саме — процес веслування, і ніякій «гребні» тут не бувають, амінь. Хто не згоден — ніхто у цьому оповіданні і в цій бурсі його силіміць не тримає. Та хоч у тренувальний центр Шульца у Вашингтон Ді Сі може переводитися, є в нас і там свої люди, посприяють. Вони вже напевне знають, як саме нам розмовляти, і поганому не навчать. Бо ж — Заграниця. Але веслуйте краще все ж у нас, у Херсоні...

— Та я що? Я нічого. Який Вашингтон Ді Сі, яка Гамерика? — включив задній хід курсант Вишня. — Спитати хіба не можна? Одразу й — на фіг з пляжу. Гребля то й гребля...

Але тут вельбот нарешті причалив у спортивному затоні і всі спортсмени-водники, що їхали разом з нашими курсантами, поломилися на твердь земну і ледь наших героїв не затоптали й не понаштрикували на свої весла, тож будь-які філологічні дискусії надалі стали неможливими. Що тут диспутовати? Гребти треба! Хоча... Не для продовження диспуту, а тільки для загальної ерудиції й етимології: чи знає хтось з присутніх про шляхетне походження слова «елінг»? Тож можете подивитися в словничку для поетів в кінці книжки.

В елінгу пахло манільськими канатами, парусиною, оліфою, під лівою стіною на кодових стелажах припадали пилом клеєні шлюпкові щогли й рейки із зачохленими вітрилами, а під правою височів цілий частокіл валькових весел.

— Розбирай весла, — скомандував своїм махновцям Котляревський. — Куліш, Квітка — загребні, Коцюбинський, Винниченко — середні, Хвильовий, Яновський — бакові. Вишня — стерновий, хапай навісне стерно. Хто вже з веслом — мерщій на понтон, нічого тут стовбичити.

І собі навіщося взяв аж два.

— Без двох запасних весел від причалу не відвалювати. Правило номер два.

— Що тут за конкурс садово-паркової скульптури? — почулося знадвору.

— Котляревський, скільки раз тобі говорити? Дівчина — з веслом. Хлопчики — з коропами.

— А Ленін — в кепці, — неголосно прокоментував Вишня.

— Мовчи, малий, це начальник водної станції Валуєв власною персоною завітали. Думав, не познає мене через стільки років, але диви ж ти...

Огрядний, як оренбурзький кранець, начальник водної станції Валуєв був особою колоритною і навіть легендарною. Капітан першого рангу, чемпіон ВМФ СРСР одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят прадавнього року. Виступав він тоді за крейсер «Свердлов» і, відповідно, Балтфлот. А зараз, уже у відставці, з ранньої весни до пізньої осені він безвилазно мешкав на острові посеред Дніпра у своїй двоповерховій

халупці на водній станції. З більярдом, сауною, персональною волейбольною площадкою, яблуневим садом і риболовлею просто з балкона. Щоб гідно зустріти старість, не вистачало йому хіба що павичів та індуса в чалмі з запахом — комарів відганяти. Валуєв увесь цей неповний календарний рік ганяв по своїй станції по «формі раз — труси та протигаз» і був не не тільки червонопикий, а й червонопузий. Комарі йому таки допікали.

— Ну, красень, герої! Виправка — офіцерська, — схвалив він зовнішній вигляд курсанта Котляревського. — Ось що значить ВМФ! Ну хіба з оцими ось салабонами цивільними порівняєш?

— На побивку їхав молодий моряк, груди всі в медалях, жопа в якорах, — нишком прокоментував Вишня, але одразу ж заробив стусана веслом від Коцюбинського.

— Ну як там флот Чорноморський? — продовжував черевань першого рангу.

— А що з ним станеться? Стоїть! — доповідав Котляревський. — На мій есмінець мармуровий трап обіцяли поставити.

— Ну добре. Значить, це ти з молодими вирішив позайматися. Якої роти? Одинадцятої? Ну, сім футів під кіль, як мовиться. Тільки дивись мені, без вибриків. Не вчи молодь вашим чорноморським фокусам. Особисто проконтролюю. Ніякої крамоли! «Нет, не било і бить не может ніякого особаго чернаморскаго стіля!» Ну ти вже в курсі. Третю шлюпку беріть. Щойно прошпакльована.

На цьому експозиція садово-паркових архітектурних форм на понтоні завершилася, і усі майбутні чемпіони поскакали в шлюпку, що хлюпалася собі на швартових просто під понтоном.

— Весла... — скомандував Котляревський, коли всі розсілися по банках, — ...на воду!

— А чорноморських фокусів навчиш? — змовницьки запитав в Котляревського новоспечений стерновий Вишня, варто було шлюпці трохи відійти від понтона й червонопузої статуї каперанга Валуєва, що стовбичила на кінці причалу, як зменшена копія Тмутараканського боввана.

Котляревський критично оглянув, як гребуть його новоспечені галерники — хто в лів, хто по гриби, і зітхнув:

— Ну, до фокусів ще далеко. Почнемо з абетки.

— Еге ж, з кулішівки, — і тут не поліз за словом в словник стерновий Вишня.

— Права на воду, ліва — табань! — скомандував Котляревський і спрямував шлюпку в найближчий ерик.

— Табань, греби задом наперед, салаги! — підхопив меткий Вишня, переклавши команду на мову для нетутешніх.

Плавні! Єрики! Конки! Лимани! Плеса! Рукави Дніпра! Ось де воля!

Порослі комишами та осокою береги, звивисті протоки, латаття та лілеї несподіваних озерець посеред лабіринтів ріки. Жодних дороговказів.

— Суши весла!

Шлюпка за інерцією повільно сунеться вузьким ериком в оточенні вертких байдарок та каное, що підлазять аж під весла, проходить найвужче місце ерика і вискакує одразу на... Цюрупинську конку. З чорного ходу. Якщо гребти сюди офіційними фарватерами, по Дніпру, від затону буде кілометри два. Щойно пройшов річковий трамвайчик на Козачі табори, і ял скаче на хвилі, тьопає носом і бадьорить бакових фонтанами бризок.

— Весла... на воду!

Верткі академки та каное легко відриваються і косяком сунуть кудись ліворуч, на Спортивну конку. А Котляревський вирішує йти праворуч, обійти острів через нижній рейд і повернутися до затону. Для першого разу досить.

— На «два» загрибаємо, на «раз» заносимо! Два-а-а, раз! Вишня, рахуй!

— Два-а-а, раз! Два-а, раз!

— Весло повинно входити у воду трохи навскіс, плиском, лопать має бути занурена на дві третини. Коцюбинський, вивертай весло, тоді не тонутиме. Яновський, а ти навпаки — трохи менше вивертай, не гребеш, а лящів ловиш!

— Дваа-а, раз!

Повільно пропливають вздовж борта верболози, кущі й смугасті ходові знаки на березі. Важкенька шлюпка нарешті набирає хід.

— Два-а-а, раз!

Шлюпку проводить філософськими поглядами череда корів, яка невідомо як потрапила на цей острів. Ну, невідомо це лише нашим героям, бо вони не читали оповідання «Під фрегатом», а читачеві якраз відомо.

Два-а-а, раз!

Ховається в хащах якась сполохана парочка закоханих, а галерники-башибузуки проводжають її дружним посвистом.

Два-а-а, раз!

Два-а-а, раз!

Два-а-а, раз!

— Весла по борту! Можна відпочити. Руки не мочити, я сказав!

За боротьбою з неслухняними веслами хлопці незчулися, як прогребли усю конку до впадіння в Дніпро. І зараз роздивлялися широку панораму з сірими плавучими доками, порталними кранами, морвокзалом та океанськими пароплавами під причалами біля протилежного берега. Над сіро-зеленим Дніпром дув вітерець, гуляла хвиля й кучерявилися баранці. Пронизливо загула сирена портового буксира, що розвертав караван барж під причалом. Лунко задзвенів залізничним якірний ланцюг іноземного судна, що ставало на рейді.

— Калькутта, — прочитав порт приписки на кормі того судна курсант Яновський.

— Жовтий прапор над тим індусом бачите? Значить, судно ще на карантині. Обходьте таких подалі, щоб проблем з прикордонниками не мати, — порадив Котляревський стерновому Вишні.

— Он їхня вишка спостережна на березі. І взагалі, за буї, на фарватер, без необхідності не лізьте краще.

— Тепер таке, — продовжив Котляревський.

— Як гребете проти вітру, весла слід вивертати й коли заносите, щоб вітрильність зменшувати. Зараз спробуйте і так, і так, щоб відчути. Ну, суши весла!

— На воду!

Але варто шлюпці було висунути носа в Дніпро, як усі гребці, не втримавшись, попадали під банки, зриваючи веслами лише вершечки хвиль. Ял заривався носом у воду, підняті невдалими галерниками

бризки періщили їм же по потилицям і мармизам, хлопці, включаючи навіть стернового та тренера, добряче вимокли, поки приладналися до нових обставин життя. І, як тільки в них таки стало щось виходити і шестірка таки почала потихеньку вигрібати проти течії та вітру, ззаду несподівано почулося:

— ПОЛУНДРА!

Інша шлюпка з червоно-білою флюгаркою, непомітно підкравшись з корми, вже обходила їх по лівому борту. Її теж штивало на хвилі, вітер так само був для них «вмордувінд», але жоден з гребців не збився з такту й не зірвав гребка на хвилі, гребли вони коротко, часто й зле:

— І-раз, і-раз, і-раз!

Десята рота, в усій своїй красі, зі стерновим Гоголем на кормі, в якихось десять гребків обійшла екіпаж Вишні як стоячих і показала транець вже спереду по курсу. Знущальник Гоголь цим не обмежився, він, не обертаючись, підняв правою рукою кормовий фалінь і звісив його за кормою.

— Пропонує взяти на буксир, — криво посміхнувся Котляревський. Це було традиційне флотське знущання на усіляких перегонах, дарма — шлюпок, колесних пароплавів чи чайних кліперів.

Але необізнаний у флотських традиціях правий баковий Хвильовий сприйняв це як наказ, покинув весло, кинувся на ніс і, простягнувши руку, таки схопився за той піднятий над кормою вражої шлюпки фалінь, смикнув, ледь не стряхнувши Гоголя за борт, і миттю закріпив мотузок за щоглову банку, як в школі вчили, шлюпочним вузлом. Обидві шлюпки сіпнулися, десята рота покотилася під банки й почувалася автентична флотська лайка, вставити яку до пристойного оповідання немає жодної можливості. Хіба що декілька фраз, з яких ті тиради починалися:

— Ви що, молоді! — волали загребні Левко та Федір.

— З дуба впали, салаги!.. — підхоплювали середні Максим та Михайло.

— Я тебе покажу буксир-гарнір!.. — не вгавали Фа зіль з Чингізом.

І лише стернові Гоголь та Котляревський Perezирнулися, розвели руками й зареготали по хвилі.

— Сам буксир запропонував, земляче! — реготав Котляревський.

— Але ж, бісове дитя, вже знає, як шлюпочний вузол в'язати! — чувався Гоголь. За спроби зав'язати будь-який інший вузол на ходу курсанта Хвильового просто витягло би фалінем за борт, як того водного лижника.

Це послужило сигналом решті десятої роти, як саме слід сприймати прикру пригоду, а команді одинадцятої про те, що цього разу «амордажу», мабуть, не буде, пики поки не чиститимуть. І через деякий час реготали вже геть усі, а зчеплені шлюпки.... зносило вітром та течією якраз під якірний ланцюг того індуса під жовтим прапором, який щойно ставав на якір на нижньому рейді.

Тож на базу їх таки привели на буксирі. Катер прикордонників. Із відповідними оргвисновками. Бо «щойно прошпакльована» третя шлюпка стернового Вишні ще й почала текти, як друшляк, і воду лійками відливати доводилося безперервно.

— Котляревський!!!... — волила над затоном марно призабута скульптура тмутараканського Валуєва ще до того, як прикордонники пришвартувалися. — Не встиг повернутися, й знову за свої фокуси? Ужо тебе!...

«Ужо тебе» полягало в тому, що наступних три тренування команди Вишні, замість веслувати, вдосконалювалася в зашкурюванні, шпаклюванні та фарбуванні старих шлюпок. Як кажуть, любиш кататися... А тут ще капосний Котляревський на мозок капає, примушує вчити, що саме ти ремонтуєш. Яка, здавалось би, різниця, чаклу чи буртик ти треш наждачкою, кільсон чи шпангоут фарбуєш і що фарба та ніяка не «сіра», а «шарова». Хреновин з незрозумілими назвами в такому маленькому, здавалось би, суденці, як шлюпка, виявилось щось під сотню. Та все чи не латиною. Мозолі на язиках, може, й не натреш, але зламаєш, поки вимовиш. Чи про це вони мріяли, коли легковажно погоджувалися порвати усіх на німецький хрест? Такого щастя і в периметрі бурси повно. Начальник ОРСО нарядів скільки хош випише, лише натякни йому. І язика ламати не треба. Береш і фарбуєш усім відомий паркан звідси і пополудні. Тільки Вишня нелогічно радів з того, що довідався одразу таку кількість невідомих словнику слів, і почав увертати їх де треба й не треба:

— А флюгарки? Давайте синьо-білі, як в «Динамо».

(Флюгарки — то такі невеличкі кружечки на бортах, за якими на флоті визначають приналежність шлюпки до певного корабля, в училищі — до певної роти.)

— Та не берися за брештук, я його щойно полакував...

— За що? Уй ти чорт! А на челавеческом язике можна?

— Можна. На фіг з ялика!

— То яким кольором ширстрек фарбувати?

(Ширстрек — то найвищий пояс обшивки шлюпки. Фарбують його зазвичай у зелений для шлюпок правого борту і в червоний для шлюпок лівого. Навіть правило відповідне є для запам'ятовування, але на жаль, як більшість мнемонічних правил на флоті, теж геть нецензурне.)

Навіть каперанг Валуєв, слухаючи усі ці милі серцю звуки справжньої балтійської мови, добрішав і квітнув суворою чоловічою посмішкою:

— Да. Справжні маримани. Таки оморячив ти їх, Котляревський.

Але вже наступної хвилини Валуєв знову вергав громи й блискавки:

— Яка вагітна стонога написала на сьомій шлюпці «порт приписки» Калькутта?

Але була у всій цій панщині й позитивна риса. Шкурячи й лакуючи весла, галерники з одинадцятої відібрали собі повний комплект найлегших соснових весел, включаючи обидва запасні, й помаркували їх жовтою фарбою. Одне кільце довкола валька — заgreбні. Два — середні. Три — бакові. Соснові весла, може, й не такі міцні, як букові, але:

— Що ми — геракели, зайве кіло на весло марно тягати? — висловив загальну думку меткий Хвильовий.

— Правильно кажеш, — погодився Котляревський. — Зриш у корінь. На змаганнях — лише сосновими. А для тренувань я вам там ще один комплект підібрав, якраз букові. Їх помаркуйте собі теж.

Але й цього старшокурсникові виявилось мало. Знущався над молодими на кожному тренуванні по повній. То примусить гребти наввипередки з річковим трамваем на Цюрупинськ. То на Спортивній конці, на двокілометровій розміченій дистанції, коли від натуги вже пупи розв'язуються, одразу після команди «фініш через двадцять гребків!», яка означає, що треба вкласти в цей фінішний спурт усі сили, що ще залишилися, і вся команда починає горлати зворотній відлік, як перед

стартом на орбіту: «...шість!.. п'ять!.. чотири!» — тренер міг подати нову «вводну» одразу після такого довгоочікуваного всіма «один!».

— А тепер справжній фініш! Ще півсотні гребків, Вишня, рахуй!

— Знайшов собі підрахуя, — бухтів Вишня, але таки починав новий зворотній відлік.

А на одному тренуванні Котляревський поцупив відро з капроновим шкертиком з підзвітного Валуєву пожежного щита біля більярдної, непомітно для хлопців спустив його з корми, ще й знущався, що шлюпка стала, наче вкопана, як не греби:

— Ви що, каші сьогодні мало їли? Гребетесь-гребетесь на одному місці! Давай, нумо наваліться як слід! На Чорноморському флоті гребцеві, який зламав весло на змаганнях, споконвіку давали чарку вина й три доби додаткової відпустки. Навались, не жалій весел!

Але першим не витримувало відро. Дужка якраз виявилася міцною, а от дінце вискакувало з характерним парашутним хлопком, шлюпка зривалася з місця, наче запущена з рогатки, й червоне відро жалісно скакало позад неї по воді.

— Але ж можете, коли захочете! — реготав Котляревський, а ображені насмішками гребці нарешті допетрували, що саме відбулося.

— Весло, кажеш, треба зламати? Вино, кажеш, виставляєш? — не вгамовувався правий баковий Хвильовий.

І на наступному ж гребкові його весло з противним тріском розліталося навпіл. Більш того, через три гребки в нього тріщало вже запасне весло, яке він хвацько витягнув й вставив до кочета, хоча інші гребці не припиняли греблі. При цьому навіть лівий баковий Яновський так і не видивився, як він те робить. І не навалювався начебто надмірно, лише якимось дивним чином те весло вивертав. Трісь!

— Весла по борту! — спантеличено давав команду до відпочинку Котляревський. І сам переходив на місце бакового роздивлятися вже напівпонівечене запасне весло: цівка тріснула якраз під шкіряною манжеткою, біля валька. Ще гребок — і точно розлетиться.

— Добре, з мене пляшка «Оксамиту України». Будемо вважати, що ти вже всі наявні весла потрошив. Поставиш це тріснуте до елінгу якось непомітно, збоку десь. Припиняй училищне майно з ладу виводити, Валуєв мене згноїть на галерах.

Але навіть непомітно повернуте на батьківщину тріснуте весло справі не зарадило. Бо Валуєв тут-таки виявив на щитові понівечене пожежне відро, коли за флотським звичаєм намагався заховати в нього якусь привезену з берега «гінцем» пляшку. Пляшка тільки й гулькнула й розбилася об бетон.

— Котляревський!!! — невідь як правильно визначив винуватця своїх усіх своїх бід червононосий капранг. — Знову твої чорноморські фокуси!

Але хлопці вже заскакували до вельбота, щоб повертатися до міста, й вдавали, що не чують.

І так день за днем. Тренування за тренуванням. Хоч вітер, хоч дощ, хоч камені з неба падають — ні валнуєт. Руки і, звиняйте, дупи в гребців зашкорубли вже на залізобетон. Носи облущилися, мармизи почервоніли. Плечі роздалися, хоч робу перешивай, та й волосся вже встигло відрости в цілком пристойні йоржики. Чуб на картуз ще не в'ється, але вже дівки на суботній дискотеці не сміються й ламбаду витанцьовувати не відмовляються. Залишилось лише десяту роту на перегонах на німецький хрест порвати, от тоді вже й орли. Хоча що я таке кажу? Які орли? Альбатроси!

А до училищних перегонів залишалося не так вже й багато часу. Але майже кожного тренування вони чули оте знайоме Гоголеве «Полундра!», й шлюпка з червоно-білою флюгаркою, обходила їх чи то зліва по борту, чи то праворуч, хай і на останніх метрах дистанції, коли вже прямували до причалу. Щоправда, Гоголь вже не ризикував насміхатися з одинадцятої роти, показуючи їй буксир. Таки затямив.

На одному з тренувань вони навіть гребли ніздря в ніздрю з десятою ротою з півкілометра, але потім Гоголь вигукнув:

— Левко, «риба-м'ясо» нас обходить, що ж ти дивишся!

І загрибний гоголівців Левко так розлютився і навалився на весло, що екіпажеві Вишні знову залишалося лише лицезріти суперників. Зважаючи на те, що гребці в шлюпці сидять обличчям до корми, цей ракурс для вишенців був невигащним.

— Вегетеріанець він в них, ні риби, ні м'яса не вживає, — пояснив причину зовсім неспортивної люті Котляревський.

— Знову вони нас зробили, — занепадав духом нарід. Але Котляревський лише хитро посміхався й обіцяв:

— Ось перед самими перегонами скажу вам щось таке, від чого вам одразу полегшає на душі. Зробіте їх як стоячих, не переймайтеся.

— А чому зараз не скажеш?

— Зараз ще рано. А ще про дещо — промовчу. Скажу, коли вже фінішуєте. Не дрейфь, пехота! Прорвемося!

— Сам ти — чобіт кирзовий! — відгукувався хтось з гребців. Таки дійсно вже оморячилися, якщо ображаються навіть на порівняння з пішими піхотинцями.

На останнє тренування перед перегонами діставалися з пригодами. Народу на набережній набилося — як до мавзолею. Самих дівок — половина педінституту імені Крупської принаймні. Усі якісь причепурені, святкові, намазюкані. Оркестр грає «Прощання слов'янки», очіпки в повітря підлітають, панночки «ура!» кричать. До історичної гармати не проштовхнутися. І присісти нема на чому бідним тюльківцям, щоб на вельбот чекати.

— Що тут за дискотека?

— «Товариш» у рейс відходить. Курсантів Централки на практику везе.

У морі на моряків і подивитися зазвичай нікому. Тож усі свої театральні ефекти для публіки вони зазвичай приберігають якраз на швартування. Ось який, питається, сенс в тому, щоб позаганяти бідних курсантиків у парадній формі на реї? Вітрила можна буде ставити лише в морі, аж за Очаковом. Але ж — краса! Свистять боцманські дудки, лунають в мегафон команди, курсантики аж біжать вгору по вантах, розтікаються по реях, зводяться на рівні ноги й виструнчуються, вхопившись руками за спеціальний леєр, неначе зависають у повітрі, широко розкинувши руки — повітряна акробатика, тай годі. Нехай ця вистава і безкоштовна, але будь-яку вартість квитків «Товариш» відігравав би у повному обсязі. Публіка верещала від захвату.

Ну, в кого практика й операція «Парус», а в кого училищні перегони на носі. Через цей гармидер і штовханину вельботи в цей день швартувалися з іншого боку набережної, тюльківці ледь встигли добігти і вскочити, перш ніж останній відвалив.

— Твої всі встигли? — питає в Котляревського загібний гоголівців Левко.

— Та всі начебто.

— А Гоголь десь заблукав.

— Точно, оно він гасає, — видивився Котляревський єдину постать в затрапезній роботі посеред того шумного балу. Гоголь видерся на стільця в кафе «Морозиво» й відчайдушно махав вельботові кашкетом. Але відійшли вже далеченько, перевізник повертатися відмовився.

— Ну нічого, наздожене.

— На чому? Наступний бот через дві години лише йтиме. Позич нам Вишню свого на стерно, щоб останнє тренування не втратити.

— Ну, Вишню... У вас таких стернових зроду не водилося. Могоричова справа, — одразу почав набивати ціну Котляревський. — Але гаразд, — все ж погодився. — За однієї умови. Даєте нам 5 хвилин фори на цьому тренуванні.

— Не допоможе, — розсміявся Левко. — Все одно вставимо на дистанції.

— А ось подивимось.

— Навколо острова через нижній рейд? Заметано.

І ось вже третя шлюпка з синьо-білою флюгаркою (екіпаж Вишні, але цього разу без Вишні) відвалює від училищного понтона, навалюючись на весла що є сили, а сьома шлюпка з червоно-білою позначкою (екіпаж Гоголя, але цього разу — теж без Гоголя), терпляче чекає обумовлені 5 хвилин фори. Гоголівці, може, і змухлювали б, але хто ж їм дозволить — на стерні в них Вишня ледь не з секундоміром. Цього часу вистачило якраз для того, щоб «втікачі» перетнули затон і заглибилися в ерик, що сполучував його з Цюрупинською конкою, зовсім зникнувши з поля зору.

Гоголівці теж почали бадьоренько й похвалялися ті 5 хвилин відіграти ще до бую на нижньому рейді. Але як не налягали на весла, за весь час Вишня лише одного разу побачив корму своєї рідної шлюпки — на самому початку тренування. Котляревський вже виходив з ерика і завертав праворуч в той самий час, коли переслідувачі лише в ту вузьку протоку заскакували і вимушені були стишити хід. А далі — як коро-ва язиком «втікачів» злизала.

— Бачиш? — час від часу перепитував у «вагоновожатого» загірбний Льовушка, бо «пасажири» сидять в цьому трамваєві спиною вперед, і куди шлюпка йде, не бачать.

— Ні, не видно ще, — незмінно відповідав Вишня, аж поки шлюпка вигребла на саму середину конки, вже й буй той на рейді був на прямій видимості, сховатися за вигинами берега Котляревський вже аж ніяк не міг.

— Чи ти сліпий, молодий? — не витерпів нарешті Достоевський й покинув весло, щоб роздивитися.

— Таки нема, пошили нас в дурні «рибо-м'ясоїди»! По борту весла, хлопці, ми за власною тінню женемось, а не за Котляревським.

— Молодий, щось ти темниш, — одразу став насакувати Максимко з Горького. Бився він файно, по-босяцьки, Вишня колись на власні очі бачив. Тож засовався на своїй банці стернового. — Вони точно праворуч завертали, а не на Спортивну конку? Засланець ти неповнолітній! Колися. За борт зіграти хочеш?

Добре, що поважний та розсудливий Левко вступився за свого позиченого стернового й підтвердив, що теж бачив, як Котляревський завертав праворуч.

— Тоді незрозуміло.

— Гребемо на базу, може, там зрозуміємо, — підвів ризику під дискусіями Левко. Вишня в цю мить полюбив його усім єством — глиба-чоловічище!

Тож гологолівці й погребли, лаючи Вишню за дуже повільний, на їхню думку, темп лічби.

— Не «два-раз!», кричи «і-раз!», молодий, да? Твій язик за наш весла не встигає! — повчав хтось із бакових.

І нехай собі гребуть. Автор пропонує читачам залишитися на Цюрупинській конці ще трохи. Залишатися на боці автора — не найгірша стратегія для читача. Тоді не доведеться чекати аж до водної станції, щоб довідатися, куди зникла шлюпка Котляревського.

Бо команда радистів і її тренер-перебіжчик від механіків в цю мить знаходилися чи не в десятку метрів від збентежених суперників — в комишах. З якого дива Котляревський туди на повному ході залетів, не забувши скомандувати «весла по борту!», нікому крім нього поки

невідомо. Сказав своїм лише, щоб сиділи тихо й не галасували. В жмурки, мовляв, пограти треба.

— Зараз вони знову стартонуть, роздивляймося стиль греблі, кажімо, що помітили.

— Еге, — першим помітив невідповідність Коцюбинський. — Вони не в тому місці рвуть весло. На «раз!», а не на «два!», як ми. Ми навалюємось на початку гребка, а вони наприкінці тобто.

— Отож. Ще що?

— Ги-ги, коли Льовушка навалюється, їхній ял аж носом хвилю рие, наче перечіпається через мотузку, — зауважив Яновський.

— Вундеркінд! — зрадів Котляревський. — Льовушка їхній дійсно половини шлюпки вартий. Але якщо рвати весло в кінці гребка, ял так і йтиме, спотикачем якимось. А якщо навалюватися, коли весло лише входить в воду, вивернуте, ви шлюпку не тільки вперед, але і вверх трохи виштовхуєте, і ніс йде накатом з хвилі на хвилю. Ще що?

— Вони весло менше нас вздовж борта проводять, менше назад відвалюються, тому гребуть частіше. Може, і нам так треба, щоб їх вставити? — додав Винниченко.

— А оце навряд. Частіше не значить швидше, — не схвалив Котляревський. — Від багатьох речей, звичайно, залежить, та хоч і від вітру та хвилі, але на спокійній воді точно краще довшу проводку весла робити, як академічні човни гребуть. Вони он навіть під'їздять на своїх баночках-каретках, щоб подалі весло провести. А ми ж таки не на Балтиці, погода влітку так і шепоче: спиною тягни весло, спиною. Не в бушлаті гребеш.

— То оце і є твій чорноморський стиль? — здогадався Хвильовий.

— Ну, майже. В чорноморському стилі весла проводяться настільки довго, що гребці майже лягають спинами на банки, принаймні їх вже й не видно з-поза борту, самі маківки стирчать в рівень з планширом. Гарно виглядає, особливо коли шлюпка з якогось корабля на рейді йде забирати командира з Графської пристані і наче сама тими веслами вже махає в якісь моменти. Перед власним командиром гребці завжди стараються шик показати й не сачкують.

— Е ні, я не акробат! — уявив процес Квітка й навіть поспробував відхилитися назад на рівень планшира, тримаючись за весло. Ледь на коліна Коцюбинському не гепнувся.

— Ну і шлюпка в нас поки не зовсім чорноморська, — посміхнувся Котляревський у вуса й дістав з кишені жмут якихось барвистих стрічочок. — Ось, розжився в прапорщика знайомого парашутними стропами. Ладняйте до ніг біля упорів.

— Ми не акробати, ми лижники! — заявив Хвильовий, продіваючи ноги в приладнані стропочки.

— Ось тепер можна й по-чорноморськи, — запевнив Котляревський.

— Я одного не розумію, — не витримав нарешті Куліш, який усю дологу лише слухав і сопів. — І на весла ми краще навалюємося! І стиль у нас чорноморський-старовинний з вибриками! Якого ж дідька вони нас весь час обганяють? От чому?

Котляревський розреготався.

— Ех, обіцяв перед самими змаганнями сказати, але доведеться, мабуть, зараз. Розсекретив мене Куліш. Хлопці, моя вага складає 98 кілограмів. Весь цей час ви катали Дніпром у шлюпці зайвий центнер. І якщо ви останнього разу трималися врівень з ними чверть дистанції, маючи такий тягар на борту, то...

Вони ще ніколи так не гребли! Комиш та осока летіли за бортом, як на гірській річці. Шлюпці можна було прибирати шасі й злітати. От же ж удружив Котляревський, от же ж порадував! Ось тобі й чорноморський стиль!

— Лець не забув, — сказав Котляревський вже під вишкою прикордонників. — Ще одну команду ми з вами не вивчили. «Весла на вальок!»

— А як це? — не зрозуміли гребці. Знали вони вже «весла на воду» й «весла по борту», «суши весла» й «весла на укол», «весла під планшир» навіть доводилось виконувати, не кажучи вже про «навались», «табань» та «шабаш», а ось «весла на вальок»...

— Ну, як рушницею «на караул» роблять, бачили? Нумо підіймайте весла вертикально догори, вперши руків'ям у днище човна. Так, добре, і лопаті весел вздовж борту вирівняли. Відмінно. Команду цю подають лише тоді, коли шлюпка першою перетинає лінію фінішу. Почули? Лише перша. Але я гадаю, вам завтра знадобиться.

На понтоні їх зустрів... курсант Гоголь.

— О, знайшлася пропажа! — майже одночасно гукнули вони з Котляревським один одному.

А далі Гоголь став верзти якісь нісенітниці:

— А я зразу здогадався, що дамочка ця не тутешня. Один капелюшок чого вартий — столична штучка! Про що це він?

Але берегом і справді ходила якась дамочка бальзаківського віку у неймовірному капелюшку з рисової соломки. Просто тобі Чіо-Чіо-сан. Дамочка з по-діловому оглядала, розпитувала, занотовувала. Супроводжував її Валуєв у чорних флотських штанах, форменній тужурці з погонами й підводницькій пілотці (мабуть, дійсно велике цабе завітало, раз навіть Валуєв перейшов з «форми раз» на штані та ще й записався в підводний флот).

— А це що таке? Як називається? — питала дамочка.

— Це дві команди шестивеслових ялів щойно закінчили тренування. Ліворуч команда десятої роти, чемпіони училища й Азово-Чорноморського басейну, стерновий Гоголь, — терпляче, як екскурсовод в Сухумському мавп'ячому розпліднику, пояснював Валуєв.

— А праворуч?

— Ну так собі, ще одна команда. Молодший курс.

Довкола Валуєва й дамочки нарізав круги якийсь бородатий молодик в ковбойській сорочці й джинсах, він несподівано завмирав у незручних позах й дивився то на Дніпро, то на шлюпки через рамку складених по-операторськи пальців.

— А можна, щоб оті вітрильники завтра у кадрі були? — питав молодик.

— Зробимо, — обіцяв Валуєв, скосивши очі на дамочку.

— А можна буде інтерв'ю у вас взяти? — запитувала дамочка.

— Зробимо, — відповідав Валуєв.

— Старт буде он від того червоного буя в кінці затону, — пояснював диспозицію Валуєв. — Шлюпки пройдуть весь затон по прямій, вийдуть у Дніпро біля сторожової вишки прикордонників, дійдуть до буя на нижньому рейді, обігнуть його лівим бортом й повернуться сюди. Фініш отут, де ми зараз стоїмо, — розповідав Валуєв.

— Добре, першу частину звідси й зніматимемо, — вирішила дамочка.

— А далі я можу взяти вас та оператора на суддівський катер, — пообіцяв Валуєв.

— Ще не допетрали? — запитав Гоголь, коли дивна делегація вшила-ся з причалу до елінгу. — Центральне телебачення наші перегони завтра зніматиме.

І скромно додав:

— Моя заслуга.

— Бреши...

— А навіщо мені вам брехати? Отож як ви мене не дочекали-ся й відвалили на вельботі, я в кафе «Морозиво» приземлився. Не поспішаю нікуди. «Товариш» саме відійшов від причалу, розвернувся через правий борт на фарватері, погудів на прощання та посу-нув на вихід в море. Публіка порозходилася, до катера ще далеко. Аж тут — ця дамочка з бороданем. Сіли за сусідній столик, бідкаються, що на відхід запізнилися, встигли лише з корми «Товариша» зазняти, пропала передача: матеріалу замало, дарма з самої столиці на рафи-ку тряслися. Прощавай, преміє, хоч би за відрядження грошей назад віддавати не довелося. Ну, я вмикаю свою природну привабливість, знайомлюся, питаю, як передача називається. «На землі, в небесах та на морі». А я, не будь дурень, і натякнув, що в нас завтра гребна регата училищна, якраз в тему...

— Ну ти даєш, Гоголю! — розреготалися курсанти обох шлюпок.

— Отож готуйтеся, молоді. На камеру зніматимуть, як ми завтра вас порвемо. Як Тузик грілку, — вставив хтось з гоголівців.

— Ну, доживемо. — побачимо, — впевнено відповів Квітка.

А Котляревський лише посміхнувся у вуса.

А що там до того завтра жити залишалося? Повечеряти та пере-спати.

Награвав оркестр на волейбольному майданчиківі. Вальс. «Амурські хвилі». Надраєні баритони, басы й тромбони засліплювали на сонці, оркестранти й дванадцять екіпажів гребців потіли в парких суконних кльошах та білих голландках — з нагоди телебачення усіх вирядили по формі номер два. Оператор в ковбойці гасав вздовж строю дванадцяти ротних гребних команд, знімав доповідь Валуєва началь-никові училища, нахабно просив повторити доповідь, щоб зняти обох розцяцькованих золотом начальників у кітелях і при всіх регаліях ще й крупним планом.

Начальник училища — флегматичний гуморний дядько з погонями капітана порту — реготнув і погодився.

— Ну давайте, дубль другий і останній, — ще й з іронією подивився на Валуєва, який в усе це кіно його втягнув. Коли каперанг вдруге йшов стройовим кроком, тримаючи руку під козирка, в задніх шеренгах почалися смішки. Дежавю.

Курсант Котляревський спостерігав за всім цим з понтону. Адже він до жодної гребної команди, як виявилось, не входив — вільний птах. І залишалося йому лише дивитися зі сторони і вболівати за своїх. Але неокільцьованим альбатросом ходити йому довелося недовго.

— Котляревський! — помітив його Валуєв, коли розіграли гоночні номери на білих табличках, стрій розпустили, й команди посунули до елінгу за веслами. (Вишня витягнув своїм сьому воду — далеченько, да)

— Котляревський, йди сюди, будеш склянки відбивати.

Склянки — то такі мелодійні бемкання в корабельного дзвона або ринду. Колись, коли механічного годинника ще не було і в проєкті, за ними вели відлік часу в моряків — відбивали їх щопівгодини, звірячись за годинником пісочним. Перекинув півгодинну склянку догори дригом — бемкнув у дзвона. Тому й — «відбити склянки». Але зараз склянки відбивають вже лише на свята та в титрах Одеської кіностудії.

Котляревський показово відбив на прохання телевізійників полудень, хоча була лише десята година. Але в полудень сигнал був більш викобелистий. Щоправда, в кадр потрапила лише його рука. Але він не дуже переймався. Кому треба — впізна за татуюванням. Традиційна для тюльки риба-молот була в нього наколота. Аж тут прибіг захеканий Вишня.

— Все, кранти! Все пропало! От знав я, що гоголівці нам свиню підсунуть, але щоб таку!

— Вони наші весла похватали, усі шість з жовтими марками. На них, мовляв, не написано, що вони одинадцятої роти. Ех!

— Так і справді ж не написано, — посміхнувся Котляревський. — От щоб ви, салаги, без мене робили? Ваші соснові весла, комплект для перегонів, я ще вчора відклав на іншу сторону елінгу, на стелаж, де щогли та вітрила лежать.

— Правда?

— Ні, «Ізвестія». Біжи, щоб ще хтось і їх не поцупив.

І окрилений Вишня біг до своїх як рисак, смішно викидаючи вперед ноги. А шлюпки більш метких екіпажів вже відвалювали від причалу й розминалися й налаштовувалися неподалік від лінії старту. Ось відвалив на лінію старту суддівський катер з оператором. Шлюпки вже вирівнювали носи на тій уявній лінії між червоним буєм та катером, то підгрібаючи, то табанячи потихеньку. Шлюпка з сьомим номером стала в стрій чи не останньою. Котляревський стис кулаки.

— Весла!.. — скомандував суддя в мегафон. І всі шлюпки завмерли із занесеними вперед веслами.

— На воду! — скомандував суддя, і поверхня води в затоні збурилася пінними бурунами під лопатями семи десятків весел.

— А таки точно могли б Фонтанку гуртом вихлюпати, — подумав Котляревський.

Фаворити фаворитами, а гналися сьогодні усі дванадцять рот. І статистів серед них таки не було.

На самому старті розібратися в тому, що відбувається на дистанції, майже неможливо. Усі ще свіженькі, усі спуртують, шлюпки рухаються вперед швидкими ривками, й то одна, то інша висовує носа поперед інших, щоб з наступним гребком відкотитися назад. Та ще й перспективу треба враховувати — більш віддалені від спостерігача шлюпки видаються відстаючими через свої менші розміри.

Валка човнів вже пронеслася повз причал, на якому залишились лише оркестранти та Котляревський. Кожен оркестрант вболівав, зрозуміло, за свою роту, й хлопці ледь не зіштовхували один одного в воду. За одинадцятую роту вболівав дебелий баритоніст Мамочка. Наскакувати на такого субтильним сурмачам та саксофоністам було небезпечно для життя.

— Бачив, наші повз причал перші пройшли! — крикнув він Котляревському і від надміру емоцій вивув зі свого баритона партію варязького гостя.

Шлюпки одна за одною підходили до виходу із затону й завертали за мис, за спостережну вежу прикордонників. Суддівський катер з оператором та з начальством йшов трохи позаду усієї валки.

— Бінокля б, — подумав Котляревський.

— Ну, тримай кулаки, Мамочко. Начебто наші третіми в Дніпро вийшли. Ще поборемось.

Тепер залишалося лише чекати на їх повернення.

— Насправді, на такій довгій дистанції усе вирішує витривалість, — переконував себе Котляревський. — Чи ж я їх не ганяв як сидорових кіз? Ні, мають бути першими і навіть з десяти хвилин вискочити, мають, — переконати себе можна в чому завгодно, але як переконати в тому ще й суперників, які не знають, як наполегливо ти тренувався? Котляревський раз пораз дивився на годинника і перевіряв, чи він, бува, не зупинився.

Але й нескінченні десять хвилин колись та закінчуються.

Ось знову з'явився у воротах затону і попрямував до причалу суддівський катер, щоб встигнути висадити знімальну групу на берег. Ось висунула носа з-поза мису й перша шлюпка.

Гоночного номера на такій відстані було не розрізнити. Але усі вболівальники припинили, вдивляючись кожен в якісь свої прикмети. Котляревський теж придивився й на radoшах ледь не вперішив баритоніста Мамочку кулаком, який ще й досі тримав стиснутим.

— Наші!

І дивитись на номер йому було вже не потрібно. Шлюпка йшла, розмірено вимахуючи веслами. Саме так: часом здавалося, що то шлюпка сама махає тими веслами, як крилами, — так далеко відвалювалися її гребці, тільки маківки стирчали над планширом. Потім, як мішені в тирі, вискакували над бортом їхні смугасті спини в тільняшках і вода довкола бортів з плеском збурювалася лопатями весел. Але ап — і гребці знову зникали. Вже чути було «Два-а-а! Раз!» геть захриплого Вишні, ось він навіщош випростався на рівні ноги на своїй банці, тримаючи стерно навісточки, і з останніх сил кивікнув:

— Двадцять гребкі...і..!

Усі вболівальники зареготали.

— Дев'ятнадцять! Вісімнадцять! — у шість луджених горлянок підхопили зворотній відлік радисти.

Шлюпка переслідувачів з'явилася з-поза мису лише зараз. Вона програвала не менше десяти корпусів, і Котляревський навіть не одразу

зрозумів, що то ніяка не десята рота. Лише коли заверещали радісно якісь дрібні барабанщики з оркестру, які аж ніяк не могли бути старшокурсниками, він здивувався: «А де ж це Гоголь?».

— Четверта рота! Дайош! — верещали салабони.

Але на барабанщиків одразу ж зашикав Валуєв, шикуючи оркестр на причалі. Він вискочив з катера першим, галантно подав руку дамочці-режисерові й люто зиркнув на Котляревського, відійшовши в бік, лише щоб дати місце операторові встановити камеру на штативі.

— Я тобі покажу чорноморський стиль! — пообіцяв через голову оператора Котляревському розлючений каперанг.

— Як, ви сказали, це називається? — тут-таки перепитала дамочка.

— Чорноморський стиль веслування, — засміявся начальник училища, який теж саме сховався з катера. — Предмет особливої гордості начальника нашої водної станції. Я думаю, у своєму інтерв'ю він вам про нього ще докладно розповість.

— Яка краса! Я в захваті! Льошо, не заборони мені ці кадри! Це має побачити вся країна!

Шлюпка з сьомим гоночним номером саме пролітала повз причал. В кадрі здавалося — наче шість однояйцевих близнюків веслюють. Не стукнуть — не грюкнуть, весла одночасно по воді плискотом лопатями вдаряють, проводять синхронно, навалюються усі разом, ще й відвалюються назад аж по планшир, як під банки не котяться — не зрозумію, і хукають навіть рівночасно, наче в один ніс сопуть. І з кожним наступним гребком лунає хором могутнє:

— Три!..

— Два!..

— Один!..

— Фініш!

— Весла на вальок! — скомандував загрибний Квітка замість охриплого стернового, і над шлюпкою зметнулося догори шість весел, наче шість піднятих переможно рук.

Оркестр грав туш, ще й другим, і третім фіналістам. На них же чекали нагороди та торти. Потім, вже без музичного супроводу й кондитерки, одна за одною перетинали лінію фінішу інші шлюпки й гребці знесилоно кидали весла по борту й падали на банки відпочивати. А го-

голівців серед них все ще не було!

Вишня вже просипів «Шабаш!» і хвацько пришвартувався до понтона, коли з-поза мису нарешті вигулькнуло ще дві шлюпки. Це і була остання інтрига цих перегонів — кому саме оркестр зараз гратиме «Чижик-пижик, де ти був?», як «вшановують» на флоті останню команду з перегонів.

Жодна з двох шлюпок не бажала цієї сумнівної почесі, і чи не найзапекліша боротьба розгорнулася якраз між двома аутсайдерами. Вони йшли ніс у ніс до останнього, тільки от гоголівці з лівого борту гребли... лише двома веслами. Насуплений Льовушка сидів пасажиром на своїй банці й косо споглядав на колег.

— В нього весло розлетілося, як навколо буя розверталися, й він табанив, — пояснив Вишня.

— А хто їм винуватий, якщо вони такі піжони, що запасних весел з собою не беруть? Я ще на тренуванні таке помітив, але думав — може, так треба? Може, вони вагу таким чином економлять?

— Мабуть, Левкові дісталося саме те «весло імені Хвильового», — реготнув Котляревський.

— Але ми й так би їх зробили, не сумнівайся. Ще до буя ми вигравали в них півтора корпуси, — похвалився Квітка.

Саме в цей час оркестр грянув «Чижика». Але шлюпка Вишні вже навіть не дивилася, кому саме, бо їм належало виконати ще одну споконвічну флотську традицію: викупати за бортом свого стернового. Але хитрий Вишня і тут викрутився:

— Хлопці, не мене, його, — перевів стрілки на Котляревського.

Пручатися було марно. Тренера нових чемпіонів бурси схопили за руки—за ноги й, розкачавши під загальний регіт, як був — у повній амуніції, швиргнули з понтона в Дніпро. Оркестр грав туш.

Валуєв скреготав зубами від неможливості загорлати на всю базу своє «Котляревський!», але не подавав виду — саме готувався до інтерв'ю. Дамочка саме вправно гримувала його пензликом, й добре, що хоч губи своєю помадою не підводила. То не — жарти терміново виголосити панегірик тому, з чим ти все життя самовіддано й послідовно боровся, та ще й перед камерою телебачення. Мабуть, зрозуміти каперанга Валуєва до кінця могли б лише ті історики КПРС, які в одну ніч

перекваліфікувалися на істориків України. Та менше з тим. Нехай Валуєв іде й віддувається перед камерою самотужки. Він для закінчення цього оповідання вже начебто й не потрібний. Чемпіонів все одно має витати й нагороджувати не він, а начальник училища.

Свої поздоровлення ж Чиф почав з того, що вступився за Котляревського.

— Мужички, ви його не втопите на радощах — йому на практику ще треба йти.

— Яку практику? — кинулися гребці до Котляревського, ледь той виліз на понтон.

— Це і є те, що я збирався вам сказати вже після фінішу, — сказав Котляревський, виливаючи воду з черевиків. — Наша десята рота після-завтра від'їздить до Севастополя. Там барк «Сєдов» вже на нас чекає. І щоб поїхати від бурси на змагання до Одеси, вам досить було прийти другими.

— Але бач, як обернулося. Десята рота навіть у трійку не ввійшла. Не кажи гоп...

— Дивіться ж, не підкачайте в Одесі! Щоб без таких от несподіванок! — щасливо сказав він своїм вихованцям, коли нагороди й торти було розподілено.

Коли навчальний барк міністерства рибної промисловості «Сєдов» проходив Гібралтарську протоку, його радист отримав з Одеси досить незрозумілу радіограму. «Сєдов» йшов довкола всієї Європи з Севастополя до Калінінграда. В радіо з Одеси ж було лише

НЕ ПІДКАЧАЛИ

Зате цілих сім підписів. Адресатом значився курсант Котляревський.

Чорноморський стиль після тих перегонів якось сам собою в училищі відродився. Особливо після передачі «На землі, в небесах та на морі», яку все училище тепер дивилося в ротних приміщеннях в організованому порядку, тобто примусово. Замість передачі «Когда поют солдаты».

А курсант випускного курсу Котляревський в цей час саме роздивлявся за бортом величні пінні вали Атлантики й міркував:

— Ну ось, усі мрії збуваються. Про щоб його таке ще помріяти? Приймаю пропозиції.

ХУНДУХАХУУХ АТС

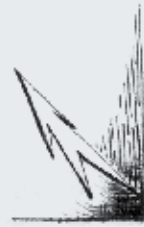
ТӨВ. НҮТГҮҮН.

ШҮТЭЛ

12-13.05.85
4026

Хуудс
12-13.05.85

Яновский
Юрий

Коцюбинский
Михайло

1-й екіпаж. Адміральська година? 2007

Винниченко
Володимир

КПП ХМУ РП на дроті! 2009

МЕНШЕ ВЗВОДУ
НЕ ДАДУТЬ,
ДАЛІ КУШКИ
НЕ ПОШЛЮТЬ.

Один офіцер

РОТА, ПІДЙОМ!

Якщо рано-вранці повертатися з гульок по вулиці Червонофлотській чи, скажімо, навпаки, йти з дому на риболовлю на Кошовій повз цю сіру цегляну п'ятиповерхівку хрущобського вигляду, вам видасться гарна нагода допетрати, чому у військових прийнято закінчувати наради фразою «звіримо годинники», а моряки странно пишуть добову поправку на кожному хронометрі. Бо будівля ця — другий екіпаж ХМУ РП. А по тому, як запалюватиметься світло у вікнах на різних поверхах та лунатимуть гвалтівні крики «Рота, підйом!» у розчахнуті квартирки, можна буде визначати, наскільки поспішали чи відставали годинники в днювальних різних рот. Бо підйом в мореходці — рівно о шостій. Але крики й гвалт лунатимуть у вікнах не одночасно, а вроздрай, як кажуть на флоті, коли, наприклад, гребці у шлюпці веслюють хто в ліс, хто по дрова або гвинти судна обертаються в різні сторони. Більше всього це нагадує переклик вранішніх хрипкоголосих півнів на сусідній Забалці:

- Кукуріку!
- Кукареку!
- Cocorico!
- Cock-a-deadle-do! — кричать днювальні в ротах.

І ось вже організовані натовпи курсантів молодших курсів, грюкаючи підборами на сходах (курсантською мовою — на трапах), вибігають на зарядку спозаранку на плац та училищний стадіон, а курсанти-старшокурсники все ще ліниво потягуються, вступають в розшнуровані

кирзові гади й чалапають до умивальників, обмотавши шиї вафельними рушниками та вичавивши пасту на зубні щітки ще в кубриках, аби зайвий раз не таскати тюбики з тумбочки — в тумбочку. Крім того, це позбавляє необхідності ділитися поморіном з тими шаровиками, в яких він начебто закінчився, а насправді зубної пасти в їхньому бюджеті просто не було передбачено. На зарядку старшокурсники щось не поспішають. Молодим усюди в нас дорога (зараз вони набігаються й заходяться ще прибирати плац та навколишню територію з мітлами), старшокурсникам усюди в нас — почуття поваги, що ґрунтується на визнанні їхніх великих чеснот, суспільної ваги або позитивних якостей. Почекаємо, поки ці 19-20-літні дедушки докурять свої вранішні цигарки в ротних курилках і неквапно спустяться шикуватися на сніданок, а вже потім проникнемо до котроїсь з рот на екскурсію.

Той молодик у парадній формі, що стоятиме на тумбочці, — швидше за все черговий по роті, бо днювальні саме голячать (підмітають) та дрять (миють) палубу. Ну як це «ніхто не стоїть на тумбочці»? Це тільки кажуть «стоїть на тумбочці», а насправді «поряд з», а іноді й «під». Отож якщо пов'язка в того курсанта на тумбочці синя з білою смужкою посередині (сигнальний прапор «рци» має буквенне значення «черговий корабель на рейді»), то й курсант з такою пов'язкою — саме черговий, але вже не на рейді, а по роті. В днювальних пов'язки — червоні, як в жовтенят чи народних дружинників.

Мабуть, ця висока казарменна тумбочка — найбільша цінність в ротному приміщенні, бо полишати її не можна ні на хвилину. Статут вимагає ще й стояти біля неї по стійці струнко, а не розвалитися поряд на баночці (в даному випадку — табуретці), як те дозволяють собі іноді днювальні вночі, поки бачити їх начебто нікому, бо всі товариші саме хропуть по кубриках і сопуть носами в подушки в усі сто носів.

Втім, вимоги статуту при всій зовнішній нелогічності іноді виявляються патентованими засобами: стоячи важче заснути. Задрімає сидячи ось такий невдаха днювальний, притулившись головою до тумбочки, замріється, аж гульк — вже наглядної агітації на стінах роти нема й навіть телевізора хтось з роти виніс. Все ясно, треба йти по ротах старшокурсників і викупати проспане добро. Такі вже в училищі традиції. Дивує лише те, як ті старшокурсники так вчасно зазирають до ро-

ти саме тоді, коли днювальний прикемарив. (Хоча чому тут дивуватися, чи вони самі молодими не були й досі на тумбочці не стоять, щоб не знати, коли саме вахті особливо спати хочеться.?) Тож полишати тумбочку напризволяще — зась. Це вам і дружокурсник скаже.

Отже, якщо отой черговий курсант при вашій появі в роті несподівано вирячить баньки, хапоне ротом повітря, як кашалот перед пірнанням у води Льодовитого океану, прикладе руку до козирка і як гаркне прямо на вухо: «Рота, струнко!» — значить, ви начальник училища Камчатка. Чи начальник ОРСО Куриленко. Чи, принаймні, вас з ними сплутали.

Вислухайте доповідь, що за час чергування нічого надзвичайного в роті не сталося, скажіть тоді неквапно:

— Вільно! — і йдіть перевіряти ротне приміщення на предмет того, що саме вам цікаво. Навіть, якщо насправді ви видатний уфолог і перевіряти роту хочете на наявність зелених чоловічків, після цих китайських церемоній черговий буде зобов'язаний супроводжувати вас по всіх ротних приміщеннях і чесно пригадувати, на чийй вахті в роті востаннє бачили гуманоїдів.

Братів по розуму краще за все починати шукати з ленінської кімнати. Окрім традиційного Леніна та членів політбюро на стінах в цій кімнаті зберігають річні підшивки усіх газет та журналів, які передплачує рота. Втім, шукати в усій тодішній пресі якихось згадок про НЛЮ не варто. Самі рішення партконференцій та битви за врожаї. Відомості про все, що насправді нас цікавить, населення вміло читати поміж рядками. Тільки не просіть мене почитати щось про гуманоїдів між рядками газети «Правда» за 1 квітня. Та я вже теж забув, як те робиться! Пам'ятаю лише анекдота, як було популярно тоді, про нашого генсека й гамериканського президента, які вдвох бігли наввипередки, і про яких ТАРС був уповноважений заявити, що наш лідер прийшов на почесному другому місці, а гамериканський — на передостанньому.

Крім преси, так би мовити, центральної, в ленінській висить на стінах також місцева, так би мовити, преса — ротні стінні газети, що, схоже, не знали ні цензора, ні коректора. Ось де простір для настиної творчості має! У цій ось «Колючці № 17» нещадно й принципово критикують самого фізорга роти на прізвисько КМС! Об'єкт критики зоб-

ражений в одній ласті, на одному ковзані, з волейбольним м'ячем, настромленим на рапіру, у майці з емблемами усіх спортивних товариств Херсона, включаючи московський «Спартак», бо варто курсантам лише пригадати про існування якогось виду спорту, як виявляється, що їхній фізорг у ньому — кандидат у майстри спорту. Авто-мото-VELO-ФО-то-шашко-гире-чемпіон.

Позаглядайте під столи, чи нема там бичків та тютюнового попелу (знову в морського козла після відбою різалися, а чи й навіть у козла керченського!), проведіть білосніжним носовичком по підвіконню в пошуках пилу, й час переходити вже до інспектування кубриків. Так в училищі називають звичайні великі кімнати, в яких усім гамузом, душ по 20-30, мешкають майбутні моряки, щоб ті маримани встигли при звичаїтися до правильних назв ще на березі. Рівні ряди заправлених синіми ковдрами койок. Пагорби збитих подушок. Приліжкові тумбочки, в які, якщо муляє, теж можете заглянути, вони принципово не замикаються на ключ і в них не місце для особистих речей і безладу, для безладу є баталерка. Так на флоті гардероб називається.

Всередині тієї шафи з сотнею шинелей на плечиках та валіз на полицях мешкає спеціально навчений баталер з курсантів. Єдина людина в роті, яка має змогу усамітнитися й ганяти чаї з електрочайника, хоча те й заборонено за вимогами пожежної безпеки. Тож в баталерці перш за все шукайте, чи не забув він того чайника на столі увімкненим. А якщо знайдете — сміливо конфісковуйте. Чайником, як і прасками, можна користуватися лише в спеціально обладнаній побутовій кімнаті. І не для чаю, а коли голову помити треба гарячою водою чи поголитися, бо в кранах гарячої води не буває, дають її раз на сто років, коли сантехніки преплутають якісь свої вентиля, і курсанти тоді влаштовують в умивальнику натуральну парну, відкривши на повну усі крани й гасаючи голяка в клубах пари попри те, що бортпроводниці з сусіднього училища пасажирського річкового флоту вже аж до вікон поприкипали. Коли просто у вікнах навпроти гасає голяка ціла рота жеребців — це вже начебто й не чоловічий стриптиз, а виставка досягнень народного господарства. Сміх сміхом, а одного з наших така бортпроводниця таки собі пригледіла і на собі успішно одружилася. З біноклем вона на свої заняття ходила чи що?

Але це все лірика. Повернемося до прози життя. Вам потрібно ще оглянути початок координат (00), який на флоті за традицією називають гальюном. За традицією, тому що вперше це диво цивілізації з'явилося на вітрильниках-галеонах і містилося якраз під роззяцькованою носовою прикрасою, яка колись гальюном і називалася. Евфеміністично-метонімічна назва з тих часів закріпилася за усіма корабельними вбиральнями, хоча носовими статуями кораблі вже не прикрашають років двісті.

Крім того, це раніше, до письменників Отара Довженка та Коки Черкаського, наша література була аж надто цнотливою і робила вигляд, що вбиральнями людство не користується навіть по малій потребі. Тож сміливо ступайте на відвойовану цими конкістадорами для української літератури територію й не кривіться — флотські чистота, порядок й пахощі десятипроцентного розчину хлорки. Бо хоч письменники про вбиральню й не писали, все одно хтось з курсантів щодня її прибирав.

До речі, про письменників. Авторів якось довелося порятувати з ротної вбиральні самого Джека Лондона без палітурки. Це був «Мартін Іден», якого автор вже починав був читати в кишинівському перекладі, але переклад той чомусь йому не пішов. Мабуть, і починав він того «Ідена» читати лише для того, щоб декілька років потому упізнати за декількома абзацами й без палітурок та будь-яких вихідних даних. Порятувати, закритися в курилці й ковтнути за ніч. Чи то переклад вже був інший, чи просто життя вже інше. А життя так мудро влаштоване, що твоя книга знайде тебе в найнесподіванішому місці в найнепридатніший час, але саме тоді, коли вона буде тобі найбільше необхідна. Як повітря, вода чи тютюн. І не гратиме ніякої ролі, що на шляху до зустрічі вона вже встигла втратити палітурку й перші сторінки.

Але що це? Днювальний на вході знову кричить: «Рота, струнко!» й починає доповідь... начальникові училища. А ви ж тоді хто? Не чиф Камчатка? Читач? Отакої! Автор такий затурканий!

Знаєте що? Є суто джентльменська пропозиція. Саме навпроти гальюна ззовні екіпажу проходить пожежна драбина, і якщо розкрити вікно й трохи підтягнутися... І йдіть собі спокійно з гульок чи на риболовлю на Кошовій, куди ви там йшли, коли усі чергові по ротах, як за балківські півні, починали горлати оте: «Рота, підйом!»

Дуже дякую за розуміння. Приходьте ще. Тримайтеся.

КУШКА

Один командир роти... Хоча який там один, якщо лише за перший рік в нашій роті їх змінилося шестеро?

Рівно на половину пісеньки про дванадцять негрят. «Шість командирів роти пішли купатись в морі, шість командирів роти пірнали на роздоллі...»

І далі, цілком в дусі класичного сюжету, усі вони на нашій одинадцятій роті погоріли. Чи майже всі.

Перший... ну, перший! — перший і був єдиним, хто зробив на нас кар'єру й пішов на підвищення. Вчасно нас здихався. Ми ще не встигли як слід перезнайомитися, перебитися навкулачки, засвоїти напівблатний курсантський жаргон і розставити кожного з сотні башибузуків, яких примхлива доля звела під спільним дахом ротного приміщення, на належне йому місце в строю. Я не про статутне місце кажу. З цим якраз просто. Наш перший зібрав нас, стрижених під нуль і затурканих кількістю нових вражень б(а)ранців, вишикував посеред плацу й скомадував:

— Красиві ліворуч, розумні праворуч, хто забарився — на місці стій раз-два. За ранжиром, за вагою й жиром — шикуйсь!

І поділив таким чином на три отари по тридцять з хвостиком голів, як і радить в своєму мануалі чабан Макіавеллі. Призначив старшин в кожній групі. Загнав до автобуса. Ми посідали насуплені й мовчазні, тримаючись за валізи, і так, переважно мовчки, розглядали одне одного усю дорогу містом, вдаючи, що нас більше цікавлять краєвиди Херсона за вікном.

— Ну і пики! Усі в ідіотських кепочках від сонця, усі неголені там, де треба, і поголені там, де не треба, капловухі, набурмосені, зирка-

ють з-під лоба. І з цими зарізяками мені жити поруч довгі роки? Як я сюди потрапив і де мої лахи? Втім, лахи були якраз вже зібрані й готові до бою.

На окружній, вже на виїзді з міста, під Учхозом, виявилось, що наш автобус з гармошкою не може розвернутися по колу. Тобто ліворуч він повертав нормально, а праворуч його чомусь клинило й заносило кормову частину просто на тротуар, на переполоханих пішоходів, і, що значно еротичніше, — на постових даїшників у мотоциклетці з коляскою. Ми проїхали по колу навколо клумби двічі, перш ніж воділа здогадався, що щось тут не те і менти сюрчать, махають жезлами і ледь не стріляють в повітря саме йому.

Одночасно в салоні «ікаруса» почалася бійка. Один голомозий хлоп (з Феодосії) гамселив іншого голомозого хлопа (з Харкова) валізою, а харків'янин лише ставив блоки і ухилявся, бо бойової валізи чомусь не мав. Як завжди буває, в орбіту бійки скоро були втягнуті усі прилеглі стрижені курсанти з Києва, з Чернігова і навіть з Вилкова. Я навмисне не пишу імен-прізвищ, бо ми одне одного ще не знали і знайомилися по ходу бійки. Командиру роти, який рішуче, як князь Свидригайло, кинувся в саму гущу валізового побоїща, щоб тримати й не пушати, теж декілька раз перепало чийсь чумайданом.

Обидві події — і «вимушена посадка» автобуса, і чумайданна бійка — виявилися взаємопов'язаними. Бо саме пластиковою, з металевим обідком валізою харків'янина, виявляється, і заклинило шарнір «ікаруса». А кинув харківську валізу в глибини гумової гармошки якраз той феодосієць Макс, бо та валіза щойно тричі падала йому на ногу в грецькій сандалі на крутих віражах, а харків'янин Михайль у кирзачах лише нахабно реготав замість тримати свої лахи при собі. Щось я таки почав називати імена, але це неправильно. Бо вперше почули ми їх, лише коли наш командир роти вишикував усіх вгамованих транспортних бійців біля автобуса і позаписував наші прізвища в записничок. Міліціанти ледь не реготали, дивлячись на це воїнство Котовського, давали ротному поради і беззастережно амністували невдаху-водія ще на перших па цього марлезонського балету. Водій нарешті видобув пожмакану валізу з гармошки, бузотери знову зайняли свої місця в автобусі, і вже майже без пригод ми дісталися до того помідорного раю. Хіба що

довелося переносити автобус на руках через зрошувальний канал, бо водій не там звернув з битого шляху, в процесі уся рота нажерлася ще зеленого технічного винограду, бо була без намордників, а іншого засобу зупинити курсанта на винограднику не існує, і весь наступний день рота провела зі спущеними штанами в лісопосадці, а зовсім не на ланах вітчизни, як планувалося партією та урядом.

Потроху-потроху, вже в колгоспі, наш першенький позаписував до того записничка і вивчив геть усі наші прізвища з різних на те причин. Хтось ховався в бур'янах і давав хropaка, поки інші збирали на ланах вічнозелені помідори. Хтось поцупив у старшокурсників б/ушну шинелю, поки ті, втративши пильність, обідали в тракторній бригаді. Хтось кидався з відкритого кузова вантажівки помідорами по доярках. Хтось побився з місцевими ковбоями на танцях. Хтось методично «позичав» ящики з помідорами в Тернопільського педінституту, щодня переставляючи цілі штабелі від тендітних філологинь і математичок на наш бік дороги. І таке інше, і таке інше. Лише декількох курсантів, які до записничка так і не потрапили, він завжди потім плував по імені вже до кінця навчання. Бо, кажу ж, пішов на підвищення і вчасно став начальником саме нашої, радіотехнічної, спеціальності. Втім таких дисциплінованих і безіменних, не знаю, чи з півдесятка на всю роту набралось.

Наш ротний Куїнджі, який серед нас врешті-решт відшукався, бо в кожній роті рано чи пізно відшукуються і художники для стінних газет, і поети для урочистих зборів, і гітаристи для хорових співів в умивальнику після відбою, намалював кульковою ручкою шарж на першенького з підписом «Підводник». Дещо зашокатий, загубатий та завусатий, але впізнаваний об'єкт сатири, який дійсно в попередньому своєму житті був підводником на ядерному човні, сидів, як ви вже, мабуть, здогадалися, на автентичній підводі, якою нам на поле підвозили воду. Умостився верхи на бочці й горлав у рупор: «Водичка-водичка!». Замість курсантів на помідорних ланах цей карикатурист намалював негрів на вірджинських плантаціях, тому в іншій руці Підводник цілком виправдано тримав налігач, а замість звичайного морського кашкета мав на голові ку-клукс-кланівський каптур.

Як я вже зараз собі маракую, наш Перший тягнув навіть на позитивного героя для якогось російського сльозливого військово-патріотичного

серіалу — він не був занадто старим, хоча й ходив уже по розряду ветеранів: якась там засекречена історія з опроміненням на човні й ранньою комісією та пенсією. І все це у двадцять сім лише років (та в нас навіть був один курсант такого віку, до речі, з шахтарського Новокузнецька). Перший бо потрапив на флот з київського суворівського, пройшовши з рапортами аж до суходільного міністра оборони, аби йому тільки дозволили вступати саме до військово-морського училища. І на кожному етапі подання чолобитних вітці-генерали радили суворівцю-відміннику викинути дурниці з голови й вступати до будь-якого сухопутного училища. Переломив, наполіг на своєму. Розподілився не гріти дупу на Чорному морі, а мерзнути на Баренцовому, в «підплав», де рік рахують за два. Блискуча кар'єра морського офіцера вже начебто почала набирати обертів, він пройшов усі щабелі до капітана третього рангу зі швидкістю сторожового катера «Гриф» на підводних крилах. Аж тут доля викинула такого коника з комісуванням — «подлянку», як це називалося на бурсацькому жаргоні. А людина ж перевіряється на людяність зовсім не в часи «прухи» (тим же жаргоном), а якраз тоді, коли доля повернулася до неї невиразною своєю потилицею. Наш перший переносив стусани долі з гідністю і навіть не відігравав на підлеглих, як то завжди буває. Але хто з нас, голомозих чудовиськ без намордників, звертав тоді увагу на такі сантименти? Адже інших начальників ми ще не знали, цей був перший. Тож Першому просто пощастило, що він нас здихався ще до того, як по поверненні в училище усім нам видали три комплекти форми, бушлат, шинелю, по дві тільняшки й по одному синьому матроському комірцю, який ми, однак, не мали права носити до присяги, і відчули ми себе кумами королю й сватами міністру. Ми навіть кликуху Першому так і не встигли вигадати. В училищі роту вже приймав Другий. В цього з кликухою зрослося одразу. В усіх курсантських балачках він проходив під кодовою назвою Жоржик.

Коли вони стали перед строем поряд і розрахувалися на першого-другого, ми одразу зрозуміли різницю між військовим та цивільним флотом — Жоржик був з наших, з рибалок. Працював до того рефмеханіком на якомусь траулері.

Чи бачили ви коли-небудь поряд свіжопофарбований до Дня Флоту есмінєць та іржавий траулер після шести місяців промислу?

Це я не до того, що військові моряки мають приказку «А для чого тоді на флоті матроси?», а рибалки якраз навпаки — «Фарба рибу не ловить». І мене не обходить, що в трюмах красеня-есмінця в най-несподіваніших шхерах ховаються від мічманів голодні затуркані матроси, щоб нарешті спокійно подрихнути без пензля в зубах, а приміщення траулера схожі на музичну шкатулку, з кожної каюти лунають якісь магнітофонні записи забороненого гурту електриків «АС/DC» (судно щойно після заходу в Сингапур), коридорами літають контрабандні папуги, і останній матрос-прибиральник нахабно цикає зубом, виколупуючи залишки «міністерської» рибки кликач, якою він закусував екзотичну грецьку метаксу. Ні, я лише порівнюю зовнішнє враження, картинку. Лискучий стрункий есмінець і трохи вайлуватий іржавий траулер.

Підтягнутий, стрункий, дебелий військовик, одягнений за останньою сівероморською модою, у мічманці з тугою пружиною, на якій можна було б грати, як шаман на бубоні, у фоменному чорному плащико-й-стройовій надраєній взувачці («Гладко вибріт, напомажен, на боку пістоль прілажен», схвально казав про таких начальник ОРСО Куриленко, який саме вшанував обох ротних своєю присутністю) і поряд з ним — худенький Жоржик у заломленій бананом «міці», поля якої звисали аж на вуха, у кльошах метрової ширини, якими можна було мести причали без віника (флотською мовою — без голика), руки в кишнях вже трохи потертої летунської шкірянки з піднятим коміром, явно нетутешнього фасончику, в ковбойських черевиках з гострими носачами та скошеними підборами. Високий, цибатий і якийсь трохи начебто пожмаканий і скоцюрблений на «глаголь», наче в очікуванні роти він спав на стільцях в аеропорту. Поки той начальник ОРСО Куриленко без особливого захвату представляв його роті й зиркав на усе те цивільне нехлюйство з погано прихованим роздратуванням, Жоржик продовжував жувати жуйку, а коли настала черга сказати щось йому самому, він ту жуйку нарешті виплюнув і приклеїв за вухом. І щось таки плакатно-офіційне сказанув. Тіпа, куля — дура, багнет — молодець, ура! Але головний месидж прозвучав вже тоді, коли начальник ОРСО й екс-Перший вшилися, залишивши рефмеханіка зі строєм радистів наодинці:

— Ну що, корефулі, погребли до роти, — «скомандував» наш новий «кеп» і пішов собі, крокуючи з правої. Навіть не озирнувся. Лівою ногою він дійсно трохи «загрібав».

Після стройових знущань Першого, якими він щовечора розважав нас після помідорів, після усіх цих «праве плече вперед», та «зліва по одному», такий стройовий мінімалізм нас страшенно надихнув і ми, справді як отара баранів, безладно посунули до екіпажу. І половина роти вже начебто теж загрібала лівою ногою, зіщулилася, втягнувши голову в плечі, й спльовувала під ноги на плац, засунувши руки в кишені бушлатів. Типові жоржики. Так на флоті колись називали сильно декольтованих декоративних матросів. Якщо хочете отримати візуальне втілення цього типуажу, подивіться принагідно на картину Кустодієва «Матрос и милая».

Начальник ОРСО Куриленко спостерігав за всім цим кустодієвим через вікно, бо наша рота знаходилася якраз над стройовим відділом, і оминати його спостережний пункт ми не могли, як траулер не може оминати Сингапур, коли йде з Індійського океану в Тихий.

— От же... Жоржик! — лайнувся спересердя начальник. Як пропечатав. Ми, може, й не знали ще ні букви з абетки Морзе, але слух вже несподівано мали радистський. Тож проблема прізвиська для нового кепа одинадцятої вирішилася сама собою.

Чи треба казати, що назавтра половина нашої роти викинула геть пружини з кашкетів, й заснула ті «міци» під матраси на ніч, щоб придати потрібних вишуканих форм, настільки Сингапур видався нам привабливішим за Сівероморськ?

І ось ми вже мали першу з серії Куриленкових нічних лекцій посеред плацу на тему «Сто пружин — одна ракета». Жоржика якраз не було, а начальник ОРСО не полінувався підняти нас всіх по тривозі, вишикувати на плацу, переписати й бити годину розвивати свою тезу про пружини й ракети, красиве і корисне, все під дрібненьким дощиком. Тоді ж ми зазнали і перших втрат особового складу. Бо до присяги рота ще була на карантині, будь-які звільнення до міста виключалися, і декілька херсонських пацанів, що втекли ночувати додому, таки вилетіло з бурси.

У внутрішньому розпорядку Жоржик теж не виявився цербером. Хочеш дивитися телевізор після відбою — дивися собі, якщо він в те-

бе є. А нема — так не дивися. У нас в роті якраз не було. В училищі споконвіку існувала традиція в ніч перед випуском викидати з вікон екіпажів куплені за спільні гроші телевізори, праски, наглядну агітацію й інший реманент. Це я не до того, що не радив би нікому ходити під вікнами обох екіпажів в ніч випуску, хоча дійсно не раджу, але я більше про те, що наші попередники з уславленої одинадцятої роти дотрималися курсантських традицій в повному обсязі: в роті був повний голяк (не голик, а саме голяк). Навіть ліжка панцирні ми мали ремонтувати й збирати по новій, за допомогою молотка, зубила та якоїсь матері, а в деяких кубриках навіть шибок у вікнах не вистачало, так ті старшокурсники весело випускалися.

Тож телевізор виявився лише в командирці, та й той маленький. Його Жоржик з дому припер і дивився сам, коли йому доводилося ночувати в ротному приміщенні, не перемаймаючись тим, чим займаємося після відбою ми. Треба сказати, що ночівлі ці були нечастими, лише коли наш кеп чергував по училищу, і була на те своя причина, про яку пізніше. Коли Жоржика в училищі не було, тобто щоночі, баталер роти, якраз отой двадцятисемилітній шахтар Мамін з Новокузнецька, якому Жоржик легковажно довіряв ключі від командирської кімнати, витягав того телевізора в свою баталерку й пускав охочих дивитися «Що? Де? Коли?» з Бурдою та Друзем за мзду цигарками, чаєм чи горілкою.

Інші ж після відбою дуріли хто як міг, про пісні в умивальнику під гітару (дві гітари) я вже писав, і це було наймиролюбнішою розвагою, яка заважала хіба що мешканцям будинку навпроти, особливо коли нам починали підвивати усі навколишні собаки.

Коли рябків з вулиці Підпільної починали наслідувати бровки з Кузень, а потім і сірки всієї Забалки, з горішнього поверху екіпажу зазвичай спускалися невдоволені старшокурсники, давали усім молодим талантам стусанів та пенделів, й усілякі концерти на сьогодні завершувалися. Але лише на сьогодні. Бо що його робити без телевізора, справді, крім як співати чи слухати травлю тих же старшокурсників, які щойно надавали усім стусанів, а потім поважно закурили папіроси марки «Чужіє» й почали про своє, старшокурсницьке.

— От раніше молодих ганяли так ганяли, а ми вас що? Хіба це пенделі? Хіба це стусани? Це ж по-свійськи. Жодного зуба нікому не виби-

ли навіть! Ось одинадцята рота колишня!.. Оце бійці були! Усе училище ось тут тримали!

І сьогоднішні старшокурсники махали нам під носами кулаками з затиснутими папіросками, демонструючи, як колишня одинадцята тримала усю бурсу, коли вони, сучасні дедушки, були ще молодими, страшно сказати — цілих два роки тому.

— Але ви, молоді, — ну й нахабні! Ми такими не були, ні, не були!

Ось так ми і дізналися, до якої славної роти потрапили.

Від Жоржика ж, який закінчував екзотичну Тобольську мореходку, ми дізналися, що увесь той нестійкий елемент, який добровільно дре-менув з бурси ще в колгоспі, а таких втікачів таки трохи знайшлося, — панікери й слабаки. На флоті таким не місце. І суворе помідорне життя якраз і мало таких «залізничників» виявити. В Тобольську, наприклад, колгоспів взагалі не було: вічна мерзлота не та. І увесь новий набір курсантів просто вантажили на якусь самохідну баржу й місяць катали Іртишем без сполучення з берегом, щоб досягти подібного ефекту.

Мабуть, це й була життєва філософія Жоржика. Нехлюй і демократ, він чомусь відчував себе зобов'язаним відсіяти тих, кому на флоті не місце. І залишити тих, кому на флоті місце. Бо на флоті метеликів не ловлять. Хоча що можна впевнено стверджувати про шістнадцятилітніх телепнів? Ну носили ми в бурсу молоде вино з Забалки просто через КПП у відрі з написом «11 РОТА ПАЛУБА», чим доводили Жоржика ледь не до казну, бо запахи він своїм рефмеханічним носом розрізняв чудово, але ні на гарячому схопити, ні допетрати, що усіх бридливих вже відсіяв чи перевиховав училищний камбуз, тями не вистачало. І що, відраховувати через це хлопців з училища? Море саме розбереться, хто його вартий. Може, якраз отакий небридливий винахідник пальне на смак пробуватиме, перш ніж заправлятися.

Ось шахтар Мамін. Випадкова він на флоті людина чи ні? Коли сибірсько-шахтарське життя довело його вже до білої гарячки, він вчасно згадав, що служив колись на тральщику в Миколаєві, й Україна тоді йому дуже подобалася тим, що в нас в автобусах ніхто велосипедними ланцюгами не б'ється, як те було заведено в Новокузнецьку. Хочуть морду набити — попросять вийти на зупинці. А якщо з дівчиною, ще й зачекають, поки її додому проведеш, а вже тоді... Джентльмени та й годі.

Отож Мамін плюнув на свої шахтарські премії та прогресивки, приїхав до Миколаєва, викинув свою хутряну шапку й велосипедний ланцюг в Дніпро-Бузький лиман, щоб назад вороття не було, і вже там добрі люди порадили йому вступати не в миколаєвську морську школу, а в херсонську мореходку. Ось він і вступив і спав тепер в баталерці посеред усіх тих десятків бушлатів, шинелей, кльошів та валіз. Чифірів, глушив горілку вночі, за найменшої нагоди пасував лекції, ходив строем і харчувався щодня пшоняною кашею на курсантському камбузі, хоча був ровесником ротного Жоржика і навіть начальника спеціальності, якого ми так і залишили без прізвища. То на флоті він чи метеликів ловить?

Схоже, сталої думки щодо Маміна не мав і Жоржик. Бо майже щоразу, коли доводилося йому ночувати в роті, вони з Маміним усамітнювалися в командирці й вели якісь опівнічні балачки «за життя». Сибіряк сибіряка впізнає здалеку. Чим там вже частувалися, чифіром чи біленькою, нас не обходить. Втім, як і про що саме балакали. Про щось абсолютно молоді нецікаве. Втім, це було нечасто (вже дійшов я і до причини, про яку було обіцяно розповісти пізніше). Жоржику було абсолютно нестерпно стирчати з нами в училищі й нас контролювати весь час, бо... бо... бо...

Бо він мав непристойно як для моряка красиву дружину. Ну знаєте, таку, що всі зустрічні примати підсвідомо оглядаються, навіть якщо ти з нею під ручку чимчикуєш, випинаєш груди і щоки надуваєш, як Кінг-Конг. А ще як вона очиськами стрільне... А ще як ти в море на півроку пішов і не гайки й вентиля крутиш в своїй рефмашині, а в самого тебе вже гайки з різьблення потихеньку зриваються від ревнощів... Отож наш Жоржик не для того списався на берег, щоб денно іночно з нами в роті наглядачем стирчати. Навіть посеред дня міг через паркан чкурнути, зовсім як курсант в самоволку, лише би переконатися, що все на місці, Красуня чекає на повернення Чудовиська і жоден нахабний херсонський жевжик ще клини до неї не підбиває.

Все б нічого, але під час одного з таких стрибків у гречку через училищний паркан Жоржик приземлився просто в обійми начальника ОРСО Куриленка. Вже коли вертався. Куриленко якраз свій зелений «жигуль» під тим парканом в училищний гараж від злих курсантів хо-

вав. Історія набула розголосу, дійшла до чифа Камчатки, і на розводі на заняття наш училищний цар і бог вже зиркав з-під лоба на нашу роту з командиром Жоржиком на чолі. Чиф незадоволено хитав головою, і небо над Жоржиком, як і належить, хмарилося.

За таких метеорологічних обставин Жоржикові найкраще було б просто повірити нарешті в добропорядність дружини і заспокоїтися. Але дзуськи. Він під тим чи іншим приводом став посеред дня посилати до себе додому підневільних курсантів, найчастіше сибіряцького Маміна. То обценьки віднеси, то свердла заberi — щось та вигадував.

Що там далі між ними сталося — брехати не буду, але одного дня, коли ми якраз пообідали й валандалися ротою перед наступною парою, в баталерці пролунали якийсь грюкіт, шум боротьби й вигуки Жоржика та Маміна. Через деякий час двері баталерки розчахнулися й зірвалися з петель. Це Жоржик виніс їх своєю потилицею. А оскільки баталерка знаходилася якраз над кабінетом начальника ОРСО (бувало, й гирю не дадуть потягати: тільки грюкнеш пару раз об палубу — Куриленко чи його зам Гарик вже тут) тож не забарився начальник ОРСО й цього разу. Та Жоржик навіть підвестися й до тями прийти не встиг, а Мамін ще продовжував насакувати й вимахувати кулаками. Під оком ротного вже наливався смачний синяцюра.

Потім, уже з бігунком на руках, в який треба зібрати підписи перед відрахуванням з училища, Мамін все продовжував бідкатися, що засандалив ротному якось не так. Не так, як в школі вчили і вмів колишній шахтар. Ми його заспокоювали:

— Та плюнь, Дмитрику, і так добре, — але він був невблаганний щодо себе.

— От якби я хук зліва кинув...

А Жоржика ми побачили знову лише через два роки. Вже на практиці, на Балтиці, в Лієпаї. Його транспортний рефрижератор щойно привіз вантаж риби з Центрально-Східної Атлантики. Він почув, що на сусідній пароплав прислали курсантів з Херсона, й не міг не навідатись. Він знову був рефмеханіком, відпустив руденьку борідку, розлучився з дружиною й, схоже, знову був щасливий. Ми навіть не стали нагадувати йому, що саме за його верховодства наша рота скоротилася ледь не на третину.

Все те добре. Але одразу по звільненні Жоржика нас знову посадили на карантин. Це значить — в місто ні ногою, навіть вдень, навіть до найближчої пошти чи за цигарками «Ту-154» до гастроному. Кортить палити — купи в курсантському буфеті побиті шашелем «Смерть на болоті» чи «Загибель ескадри» із запасів на випадок термоядерної війни. Ніяких тобі танцюльок в клітці в Комсомольському парку біля педінституту. Ніяких концертів заїжджого гурту «Круїз» в концертному залі «Ювілейний». Ніякого тобі кіна про Маленьку Віру в кінотеатрі «Комінтерн». Про пиво в пивбарі «Анна Кареніна» в день стипендії вже помовчу. Так і молодість мине.

А щоб ми зовсім не засумували за мурами училища, тимчасовим командиром нам призначили заступника начальника ОРСО Гарика разом з його мегафоном. Команда «рота, підйом!», якщо прокричати її над вухом не просто так, а в матюгальник, здатна розбудити ведмедя посеред зимової сплячки, а не те що якогось сонного курсанта з койки катapultувати. Добре ще, що Гарик командував нами на півставки й горлав над вухом о шостій не кожного ранку, а через день. А якщо кожен день, то на півставки вигукував лише половину наказу:

— На місці... (стій, раз-два)

— Кругом... (марш)

— Рівняння на... (а от тут вже й гадай, направо чи наліво).

Отож своє ротне прізвисько Півтора землекопи Гарик отримав цілком заслужено. Хоча уявити з лопатою людину, у владі якої було дві тисячі землекопів-аматорів, готових копати траншеї звідси і пополудні за миску каші геркулес, було важко. Огрядний, чорнявий, завжди ретельно виголений та підстрижений, у шитій на замовлення так званій «ллойдівській» міці, підстреленому коричневому плащику, з незмінним мегафоном, він демонстрував розумний компроміс між військовою поведеністю на одностроях («страхітно, зате одноманітно») та крайнім цивільним індивідуалізмом торгового флоту, коли однакові штані сприймаються як два однакових плаття у кіноактрис на врученні оскарів. Його начебто однострій був такий лише в нього одного, це вже майстер Гриша з ательє на вулиці Суворова гарантував.

Ох і накопалися ми канав та траншей за командування цих півторьох! Якби ж то тільки в бурсі. Скільки там того периметру, більше кілометра не копатимеш, якщо тільки не підкоп. Але було ще й так зване АХЧ², коли щоранку на розводі курсантів виділяли на господарчі роботи в місті. Якась складна система взаєморозрахунків, яку без вищої бухгалтерської освіти не второпаш. Десь там екскаваторник наштовхнувся на високовольтний кабель під трансформаторною будкою й копати далі відмовляється, а подати сюди двох курсантів! Десь треба будівельний мотлох з новобудови поприбирати. А подати-но сюди десятьох курсантів! Херсонська меблева фабрика план недовиконала — 11-а рота на вихід! Меблева фабрика віддавала партами, будівельники — цеглою на ремонт першого екіпажу і таке інше. Ніяк не вигадаю лише, чим училищу міг віддавати Антонівський міст, але досі розрізняю декілька «своїх» фонарних стовпів обабіч траси на Цюрупинськ. І усім цим завідував Гарик.

Але, напівув'язнені, в нескінченному карантині, ми самі рвалися потрапити на те АХЧ, ми ці роботи сприймали як подарунок долі. Добровольці щоранку на низькому старті стояли, коли Гарик, як міліціонер Басов у фільмі про Шурика, «оголошував весь список».

Знаєте, як КУРСАНТ розшифровується? Кваліфікована Універсальна Робоча Сила, Абсолютно Не налаштована Трудитися. В нашій соцкраїні неритмічної праці, коли справжні землекопи були то з бодуна, то перекурювали цю справу, то взагалі ще із запою не вийшли, десант із курсантів на будівлі комунізму усі начальники приймали на ура, і легко погоджувалися на наші прохання відпускати нас, якщо ми виконуватимемо денну норму до обіду. А тут вже нам карта й повалила.

Дівчата в парку Леніна найвродливіші саме тоді, коли уся твоя рота, як харцизяки, стирчить за училищним муром. І небо тоді над головою найсиніше, і дуб посеред парку найдубовіший, і де ті про-вовка-промовки знаходяться, щоб з тими дівчатами заприятелитися і призначити побачення якраз під цим реліктовим дубом? Найкращі фільми в кіно-театрі Павліка Морозова крутять також тоді, коли усі твої корефулі переповідають одне одному Тарковського усно в ротному умивальнику.

² АХЧ — адміністративно-господарська частина

А пельмені в пельменній на площі Свободи найсмачніші, коли усі друзяки саме в цей час гризуть граніт наук.

Площа Свободи взагалі мала напрочуд доречну для нашого становища назву. Саме її повітря п'янило.

І ось один з таких курсантів, нехай він залишиться інкогніто, так сп'янів був від тої волі після АХЧ, що вертався до роти вже на бровах. А оскільки прошмигнути ОРСО під носом в Куриленка йому не вдалося через недотримання правил маскування в темний час доби, потрапив він одразу не в коєчку, а на килим до начальника.

У курсантів взагалі існувало лише два ступені сп'яніння. Якщо ще сам здатен пересуватися — «два бокали пива». Якщо вже товариші під руки волочать — «склянка вина». Якщо ж попався, кожен з курсантів якось абсолютно незалежно починав розповідати начальникові історію про колишніх випускників, які йому здибалися в місті, силоміць затягнули до пивбару «Фрегат» і примусили пити за процвітання ХМУ РП під вигуки «Все проп'ємо та флот не зганьбимо!» та обов'язковий третій тост «За тих, хто в морі!». Куриленко вислухав вже не один десяток варіантів цієї історії, тому коли йому стали намагатися переповісти її ще раз, просто спитав у зальотника:

— Ну от що з тобою робити? По-батьківськи покарати чи на дисциплінарну нараду завтра відправити?

— По-батьківськи! — зрадів зальотник. Ну і був вкладений на лавці і відшмаганий по м'якому місці флотським ремнем з мідною бляхою. Без образ.

Але історія на цьому не скінчилася.

На ранок про цю вечірню пригоду якимось чином довідався Гарик. Він і раніше бував дивно поінформованим про наші внутрішні, а інколи й секретні ротні обставини, наче вуха свої з нами залишав, йдучи додому. Упіймати ті вуха на гарячому й надрати їх як слід в нас ніяк не виходило. Отож він викликав вчорашнього невдаху до командирки і, замість того, щоб дати прочухана ще й від себе, несподівано запропонував написати рапорт начальникові училища. Офіційний. На Куриленка. Це ж рукоприкладство, потрібно дати справі хід!

— Так він же не руками, — спробував було опиратися курсант Інкогніто. — Він ремнем. З бляхою.

— Знімай штани! — скомандував Гарик. — Що значить не буду? Раніше треба було соромитися.

Курсант Інкогніто без штанів був гарною ілюстрацією до відомої пісні:

*Їхав на побувку молодий моряк,
Груди всі в медалях,
Попа в якорях.*

— Дуже добре, — зрадів Гарик, роздивляючись ті адміралтейські якорі на курсантських сідницях. — Зараз підеш зі мною до Капель..., тобто до начальниці санчастини. Побой знімемо.

Зальотник подумав і погодився. І Куриленка... зняли!

Сказати, що училище пережило шок, — нічого не сказати! Хіба що американські стратеги, які одного чудового ранку дізналися про розпад СРСР, зможуть вам описати бліду тінь цього почуття. Начебто беззастережна й абсолютно несподівана перемога, але як жити далі?

Куриленко — всесильний і послідовний ворог усіх самовольників, тобто геть усіх двох тисяч курсантів, кожен з яких хоч раз та мав нагоду покататися на знаменитих салаткових Жигулях, схоплений в місті й доставлений на виправні роботи поза чергою;

Куриленко — мисливець за кльошами з вшитими клинами (це вже нам розповідали старшенькі, ми вже навпаки — вшивали штані дудочками), який ходив містом з металевою лінійкою, міг зупинити курсанта і при дівчині заходитися вимірювати ширину форменних штанів, і тією ж заточеною лінійкою їх розпороти, якщо вони хоч на сантиметр ширше статутних;

Куриленко, чиїм прізвиськом з непристойними епітетами були розписані причали усього Середземного моря та околиць, такою давньою і легендарною була та ворожнеча з курсантами;

— розчерком пера якогось там зальотника був повалений зі свого постаменту, як язичницький кумир, і лише заступництво чифа Камчатки дозволило йому залишитися в училищі на скромній посаді лаборанта початкової військової підготовки.

— Під мою відповідальність, — відрізав чиф Камчатка педраді на чолі з Чібою-роботом, яка щойно одностайно проголосувала за звільнення Куриленка.

І кого ж, як би ви думали, призначили начальником стройового

відділу натомість? Так, саме Гарика. Крім іншого це означало, що наша рота знову залишилася без командира.

На наступних двох ми вже робили ставки, скільки вони в нашій роті протримаються, і особливо не поспішали виконувати їхніх наказів: а раптом завтра і цього знімуть, хто нам вже виконані накази взад поверне?

Четвертий... так, вже, на хвилиночку, четвертий! Вибачаюсь за ненавмисний каламбур, затримався він, звісно, не на хвилиночку, але не набагато довше. Так ось, четвертий взагалі виявився... письменником. Членом спілки письменників навіть. І прошу не скорочувати його почесного звання до одного короткого слова. Прізвисько він, звісно ж, заробив за назвою своєї книжки, яку ніхто з нас, однак, не прочитав. «Сорок перший». Про війну і про кохання, в кінці фільму вона його вбиває.

Вусатий. Не просто вусатий, вуса на флоті швидше правило, але ці розлогі флотські вуса були найпомітнішою рисою його обличчя. Такою видатною, що одразу виникало питання «А як він борщ їсть? Як кит-смугастик, через вуса проціджує?». Отож вусатий, дрібненький, у старорежимній мічманці з малесенькими полями. Феодосієць Макс стверджував, що саме такий історичний кашкет недавно хтось поцупив з музею Олександра Гріна. І той вусатий дядько на світліні, яку Сорок перший одразу пришпандьорив над письмовим столом в командирці, — якраз Олександр Грін, і пора вже викликати з Феодосії кінолога з вівчаркою, щоб повернути того кашкета на батьківщину. Втім, тут думки розходилися, харків'янин Михайль стверджував, що то не Грін, а Фрітьоф Нансен. І кашкет слід повернути до Христіанії.

Вийти перед стрій роти в такому трофейному кашкеті було принаймні нерозсудливим вчинком. Нікого вже не хвилювало, який ти там командир чи письменник. Одразу виникло лише питання, скільки «воно» в нас затримається.

- Не більше трьох тижнів, — виніс вирок баритоніст Мамочка.
- Закладаюся, — прийняв виклик телефоніст Забрьоха.
- На пачку цигарок щодня, якщо довше протримається.
- А якщо виженуть, цигарки з тебе!

Сорок перший, може, й був непоганою людиною, але не для такої роти, як наша. Бо ми ж були — правильно, одинадцята рота. Та сама.

— Хто таки справді засмажив і з'їв того вже згадуваного голуба на вулиці Суворівській? 11-а рота.

— Хто вночі поцупив жовту діжку з пивом на площі Корабелів і притяг її якраз під другий екіпаж, щоб пригостити ще й інших курсантів? 11-а рота.

— Хто... А ось про це краще взагалі промовчати.

І щоразу нашу роту саджали на карантин і робили оргвисновки, але допомагало те мало. Не знаю, що тут грало роль. Мабуть те, що попередній випуск одинадцятої був справді легендарним, ми це вже затямили, і в ситуації, коли будь-який курсант іншої роти вже задумувався, чи не запахло тут «дискотекою» й безславним вилітом з бурси, курсанти одинадцятої махали рукою і казали зневажливо:

— А, хай йому грець, чи я не з одинадцятої роти?

І навіть те, що до більшості тих промовців вже потрібно було застосовувати слова «колишні курсанти», їхніх наступників не зупиняло. Чи ми не з одинадцятої роти? Рота зменшувалась, як шагренева шкіра, й ради на те не було ніякої.

А Сорок перший вірив у силу слів. Він нам читав нотації й намагався вгамувати прикладами з різних книжок, яких жоден курсант не читав. І зовсім не так, як Куриленко, який ту силу усного слова теж використовував, але дуже оригінально. Куриленко знав, що курсант, який стоїть в строю й вимушено слухає промову вітця-начальника вже чверть години по стійці струнко, думає лише:

— Коли ти вже наговоришся?

А не ловить захоплено начальникові епітети, метафори та порівняння, бо жодна фраза не затримується в курсантській голові довше п'яти хвилин. Ось Куриленко і знущався був, сипав своїми добірними солдафонізмами, доповідав про Рейгана й міжнародне становище лише з розрахунку на цю курсантську нетерплячку і поголовне небажання всієї роти вдруге потрапляти в таку халепу посеред ночі через якусь нестатутну дрібницю. Ви думаєте, ми самі не примусили усіх наших ротних жоржиків повернути пружини до кашкетів після такої ось лекції? Принаймні в бурсі, на розводі, мусиш бути підпружиненим. На це і був розрахунок. А не на ось ці письменницькі мораліте й інвективи.

Але не втримаюся, щоб не записати ще деякі армійські перли Куриленка, яких ми колись наслухалися на нічних лекціях:

— Скільки живу, стільки переконаюся, що куди курсанта не цілуй — скрізь задниця...

— От якби ти на столі в Рейгана купу навалив — медаль тобі, чи й Зірку Героя! А писати слово з трьох літер з чотирма помилками на радянській соціалістичній партії героїзму ніякого не вимагає, товариші курсанти...

— Що, товариші радисти, нема зв'язку ніякого, окрім зв'язку статевого?

— А ви не хвилюйтеся, товариші курсанти. Менше взводу не дадуть, далі Кушки не пошлють...

Оце останнє, мабуть, і можна було назвати Куриленковим кредо. Коли його в ту Кушку таки послали, зняли з начальника ОРСО, людину наче підмінили. Одягла людина собі замість кашкета кролячу шапку й якесь підстьобане пальтечко замість шинелки, й не видно й не чути її. Лаборантові те не до снаги.

Та що там, курсант Квітка колись аж вранці вертався в бурсу й ледь на голову йому не зістрибнув в тому гаражі, в якому Куриленко колись зловив стрибунця Жоржика. І хоч би пожурич самовольщика чи хоч зітхнув незадоволено колишній грізний начальник ОРСО. Лише рукою махнув — вали вже, товаришу курсанте, твоє щастя. Я тобі не тато, не мама і не ротний командир.

Принциповий Сорок перший в такій ситуації вже б виховував півгодини з цитатами з Гомера й принципово направив би на «диско-теку» навіть стороннього курсанта з чужої роти, не розуміючи, що це не по-джентльменському. Або виховуй, або «дискотека». Дві цих радості одразу — то вже занадто.

Був у Сорок першого й записничок. Але використовував він його геть не за призначенням. Сидиш, бувало, лясни точиш в курилці, а тут кеп вискочить, як Пилип з конопель, зі своїм записничком. «І що я вже накоїв такого?» — думаєш. А він попросить повторити якусь фразочку, якесь «шо ти хвилю гониш, як «Титанік», в натурі», посміхнеться, занотує й далі побіжить без жодних оргвисновків.

Сам курив — теж с понтом — вишневу люльку з запашним бол-

гарським тютюном «Нептун». Тут Мамочка, як той, що прозакладався й віддавав тепер свої цигарки Забрюсі, вже чинарики на тротуарі збирає, сушить на батареї й самокрутки крутить, а дощ пройде — взагалі кукує й слиною давиться, аж глядь — командир зі своїм «Нептуном». Ну не йорж твою мідь?

Накуриться, біжить до командирки й щось там собі пише, аж перо скавучить, й іноді сам собі регоче. Гуморист чи що? Тож я не кажу, що Мамочка навмисне пустив на самокрутки саме той рукопис, над яким Сорок перший працював у поті чола увесь вільний від керівництва ротою час. Не зі зла він. Мамочці просто не було чого курити, і довів його до такого стану саме Сорок перший, тим, що не забрався з роти вчасно, через три тижні. А ви кажете: «Рукописи не горять!».

Аж тут приходять телефонограма з Нобелівського комітету, просять рукопис, щоб авторство підтвердити і на лауреата висунути. Ну, хай не з Нобелівського, з одеського видавництва «Маяк» рукопис за отриманий і вже прокурений на «Нептуні» аванс вимагають; член спілки кинувся, а роман з життя курсантів «Республіка ШКІД» вже без першої частини, Мамочка сімнадцятий розділ вже докурює.

Ну і було б чого так нервуватися, Остап Вишня он, кажуть, теж колись так реготав над своєю ж гуморескою, що поки її дописав до кінця, скрутив на самокрутки й скурич її початок. А Сорок перший зірвався на вереск, де всі манери й моралі поділися, накинувся б, мабуть, на Мамочку й придушив, аби той не був таким дебелим баритоністом — не доскочиш, хіба що в пузо головою його буцнеш, та й годі. Тож наш вусань в розпачі лише оббіг довкола баритоніста декілька раз, заскочив до свого кабінету, схопив свою трофейну мічманку й закінчення роману під пахву, й більше ми його не бачили. Так і залишилася бурса без роману про себе.

— Ну, Забрюхо, навіть блоком «БТ» тепер від мене не відкупишся! Сигари, «Портагас Топпер»! — сказав Мамочка, споглядаючи з вікна курилки вслід командирові.

І Забрюхо таки мав замовляти на канікули ротним киянам, щоб купили в магазині «Габана» на вулиці Червоноармійській кубинських сигар по вбивчій ціні сорок копійок за штуку, аби тільки залагодити справу з Мамочкою й не сплачувати йому цигарками щоденно аж до самого випуску.

Втім, до випуску ще дожити потрібно було. Ми ж знову залишилися без кепа. А щоб ми не розслаблялися, нас знову посадили на карантин.

Кашкет наступного кепа примусив нас почухати потилиці. Справа в тому, що він був... курсантським. Точна копія наших статутних і не дуже статутних «міц», навіть «плювок» (так курсантською мовою називалася чомусь кокарда) той самий — червоний прапорець в золотій «капусті». Власне, нічого дивного, наш п'ятий кеп ще вчора сам був курсантом і іншої міци ще не встиг надбати. Він щойно втік з Далекого Сходу за сімейними обставинами, а позаяк усі моряки були закріпачені за своїми конторами закордонними візами, просто чекав в училищі, поки його далекосхідну візу підтвердять і для плавання на Чорному морі. Причина зрозуміла і поважна, мені здається. Але найбільшою для нас несподіванкою було те, що він був не просто вчорашнім курсантом, а ще й курсантом одинадцятої роти. Саме тієї, уславленої.

Рудий, конопатий, кирпатий, височенький, накачаний, як Бамбула (о, і гиря наша ще жива! Ану рахуй, піхота!), він зразу став претендувати на беззаперечний авторитет у роті.

Курсантське минуле було для нього ще свіжими спогадами, то й повів він себе з нами як типовий «годок», як на флоті називають «дедушок». Втім, прізвисько його дуже швидко трансформувалося чомусь у Гудок.

Варварські звичаї спартанських хлопчиків можуть обурювати, можуть викликати спротив і заперечення, але вони невмирущі. Бо ніхто краще і швидше за «годка» не пояснить затурканому молодому, що саме від нього в училищі чи на кораблі вимагається, в якій кількості, з якою швидкістю і що буває за те, коли якість чи швидкість не влаштовує.

— Що значить шибки нема, молоді? Ви курсанти чи курсистки? Чверть години на знайти скло, час пішов!

— Хто палубу вздовж дошки драїть? Розводи будуть! Впоперек драїти, салаги!

— В тільняшках не спати! Голий торс! Я тобі зараз поясню, навіщо!

Зайде тоді чиф до кубриків з перевіркою — любо-дорого глянути. Палуба надраєна, коєчки туго заправлені, подушки стирчать пірамідками, й навіть смужки на ковдрах під ниточку вирівняні. Сторонніх в роті нема, пари ніхто не прогулює, лише черговий наряд по роті та Забрюха

в баталерці сховався під шинелями. Чиф задоволений, хоча й припускає, що для цієї краси комусь довелося роздати, а комусь розписатись в отриманні деякої кількості стусанів, потиличників та пенделів. Чи він сам не був курсантом? Аби міру знали.

Втім, міра в усі часи була різною. Виявляється, ми потрапили до бурси вже в ліберальні часи, коли вештатися вночі по кубриках молодих і влаштовувати їм незаплановані підйоми-відбої вважалося вже поганим тоном серед самих старшокурсників. Якщо свербіло, билися вже здебільшого на суботній дискотеці, у темних переходах між корпусами і більше для розваги, ніж для традиційного армійського звірства. В часи ж «до одинадцятої роти» такі нічні наскоки для старшокурсників були нормою.

І одного разу якісь зальотні хмільні орли з другого екіпажу так відлупцювали вночі старшину одинадцятої перед строєм його ж роти, що рота не витримала, хоча й була ще «молодою» і за традиціями спартанських хлопчиків та навіть за статутом «мала стійко терпіти тяготи служби». Отож повсталася молодь не тільки пронесла на носачах тих нетверезих старшокурсників через весь плац, але й — чого вже на дріб'язок розмінюватися — увірвалася до другого екіпажу й поставила на вуха розслаблених і сонних «годків».

Потім був чи не місяць нічних розборок з усіма старшокурсниками училища взагалі — і судноводіями, і механіками, і радистами, ледь не облога в ротному приміщенні, але одинадцята рота все те витримала, і від неї відчепилися назавжди. А після цього, коли «дедушками» стала вже одинадцята, суворі бурсацькі традиції помітно пом'якшали. Виявилося, що для цього досить однієї небитої роти. Бо аргумент одинадцятої: «Як в молодих ходив, то піджилки тряслися, а зараз — герой!» спрацьовував безвідмовно. Так свідчить легенда про одинадцяту роту. Я передаю її так, як почув її з вуст Навадахо, музиканта й солодкоголосого співака.

На Гудка працювало те, що усі курсантські приколи він ще знав напам'ять, пам'ятав, що перш ніж вивести роту на фіззарядку вранці, слід зазирнути до умивальника й вигнати звідти усіх шлангів, що прогульників слід знаходити в баталерці під шинелями, що перед обідом найбільш хитровжучені не стають в стрій на плацу, а чекають в роті,

поки Гарик відімкне їдальню, щоб збігти сходами й заскочити першими. З ним навіть нецікаво було грати в усі ці курсантські ігри, бо результат завжди був передбачуваним. Наш фокус з палубним відром для транспортування вина дуже його потішив саме тим, що вони до такого не додумалися, але все одно виявився йому на один зуб.

— Я розумію, що відро вина для роти — як слону стопка, але ви мене підставляєте, молоді. Мені ж візу підтверджувати. Відставити. Ну, вилити, звісно, вже гріх, але оце був останній раз.

Навчив він нас і цікавому психологічному фінту вухами зі старшкурсниками. Так і запропонував: коли наступного разу якась примара в пошуках вчорашнього дня в роті з'явиться, днювальному слід голосно подати лише одну команду, незалежно від того, який саме день тижня шукатиме «дедушка»:

— Одинадцята рота! На вихід! — і все.

І точно, спрацювало. Аж пересмикувало чомусь тих шукачів пригод від цієї команди і цього номеру роти.

— Так що, нема цигарок, молодий? Так би й казав. Я краще в четвертій роті поспитаю.

І слід простиг. І курити вже щось перехотілося.

Шкода, що й погорів Гудок саме на цьому наказові. Все через те відро палубне.

Бо ж ніхто, звісно, його не послухав, що «це був останній раз», і ось наступного ж походу за вином двох наших курсантів побила на Забалці місцева босота. Чоловік десять їх було. І відро покоцали ногами й дужку відірвали навіть. А на мармизи наших виночерпіїв дивитися навіть боляче було.

— Одинадцята, на вихід! — твердо скомандував наш кеп, ледь розібравшись в ситуації, й заходився намотувати на руку свій флотський ремінь.

Так, у ротному строю, з командиром роти на чолі, ми пробігли опівнічною Забалкою повз пожежну частину аж до бензоколонки, грюкаючи в нічній тиші двома сотнями своїх кирзових черевиків-гадів. Навіть собаки чомусь на нас не гавкали, і місцева босота вирішила за краще поховатися за парканами свого бандитського району й не підвертатися під гарячу руку. На знак помсти Забалці хтось з наших зірвав на

бензоколонці невинне пожежне відро й заходився футболяти його ногами. Міліцейські «бобіки», які намагалися нас перехопити вже під училищем, на наше щастя, запізнилися хвилин на п'ять. Тож в результаті цієї нічної прогулянки постраждала лише віза нашого кепа Гудка.

— Нічого, хлопці, й на місцевому флоті люди працюють, тримайте хвіст пістолетом, — сказав він нам на прощання. І вся рота, а ми знову були на звичному карантині в ротному приміщенні, висунулася у розчахнуті навстіж вікна екіпажу на другому поверсі й за чийось стихійним прикладом, стала грюкати об підвіконня знятими з ноги гадами, відбиваючи ритм розпачу і непокори, поки наш розжалуваний кеп Гудок перетинав плац до навчального корпусу зі своєю валізкою; а коли він вже взявся за ручку дверей і востаннє озирнувся на наші вікна, ми всі як один, не змовляючись, загули-завили, як зграя вовків, яку полишає її вожак.

— З ротою треба щось робити, — вирішив чиф Камчатка.

І ось наступного дня по обіді, а обідали ми в першу зміну і мали ще півгодини перед наступною парою, до роти тихо увійшов Куриленко у супроводі якогось цивільного жевжика. Ніхто йому «рота, струнко!» не командував — лаборант в кролячій шапці, а не начальник ОРСО, багато честі. Та навіть з коєчок, на які усі попадали після обіду поверх ковдр не розбуваючись, ніхто не підривався, коли він до кубриків заходив. Ходи, дивися, мабуть, треба тобі, якщо вже завітав. З початковою військовою підготовкою у нас всьо чьотко.

А Куриленко ходить собі, ні до кого не чіпляється, роздивляється й зітхає. Бо лежати на койці поверх ковдри, закинувши ноги на бильця, — чи не найтяжчий казарменний злочин, ось що значить — зірвалася рота з гальм. Цивільний жевжик у джинсовій курточці й заморських штанах теж мовчить. Хіба що не зітхає, а хмикає.

— Пам'ятаєш, і ви такими були? — питає в нього Куриленко в одному з кубриків.

— Пам'ятаю, — радісно киває головою жевжик.

— А пам'ятаєш, якими стали, коли мене вам ротним поставили?

— Пам'ятаю, Анатолію Миколайовичу! — ще радісніше підтверджує жевжик. Випускник він, виходить, з нашої ж бурси чи що?

— Ну, я зараз вийду на п'ять хвилин. А ти поясни хлопцям, що до чого і що на них чекає.

І вийшов собі.

— Ну що хлопці. Вітаю! — сміється випускник. — Довипендрувалися ви до того, що Куриленка вам ротним поставили. Чиф сказав — під його відповідальність. Готуйтеся рити могили й ховати бички, якщо він хоч один чинарик знайде в умивальникові. До марш-кидків за спання днювальних на тумбочці готуйтеся. Всією ротою, п'ять кілометрів, погода не хвилює. І головне — сам же, зараза, поряд біжить, не сачконеш, і хоч би хни йому, коли вся рота вже аж подихає. Ну і ще багато до чого готуйтеся, салабони. Але...

— Але одне можу вам гарантувати. В хвіст і в гриву власноручно вас добатиме, щодня, щоночі, а також на світанку та в сутінках, усі мозки своїми промовами перед строем закомпостує, але жодного з вас вже не відрахують з училища. Перевірено. Не лише на нашій роті, а й на попередніх.

— Так. А що, телевізора в роті нема? — вже почувся з коридору голос Куриленка. — Непорядок. А як же рота програму «Час» дивиться? Старшина, з наступної стипендії зібрати з усіх по карбованцю!

Ми мерщій попідхоплювалися з коєчок і заходилися їх заправляти. І ви знаєте, прогноз того жевжика-випускника таки справдився. Нікого з нас вже не відрахували з училища до самого випуску. Жодного чоловіка.

I'm just sitting here watching the wheels go round and round

I really love to watch them spin

No longer sitting on the merry-go-round

I just have to let it go

Stop the bleeding now
Stop the bleeding now

here in the belly of induction
Mind Games for ever!

God is a count thing
by which we imagine

How can I give love
when love is something I never had?

How did you sleep?

Instant Kerosene gonna get you!

Imagine there's no heaven

Трін
Олександр

Перед танцями. 1954

Конецкий
Виктор

Лавренко
Борис

На танці! 1971

МАМО! ГЕЙ!
ХЛОПЦІ ГРАЮТЬ
О! ГЕЙ, ГЕЙ!
БІЛЯ СІЛЬРАДИ
О! ГЕЙ! ЇХ У КЛУБ
НЕ ПУСКАЮТЬ
ГЕЙ! БО ВОНИ
ДУЖЕ ПАТЛАТІ!

Воплі Відоплясова

ТАТАНЦІ

Навіть уславлені «Воплі Видоплясова» чекали на суботу з меншим заповзяттям, ніж наші курсанти Тюльки. Бо в суботу в клубі будуть танці, танці ла-ла-ла-ла. Танці-танці ла-ла.

Але одна справа чекати на ту суботню дискотеку в нестройово-му-нехлюйському київському політеху, а зовсім інша — за кованими воротами бурси, споглядаючи на дівчат лише з вікон екіпажів. І не тих екіпажів, у які впрягають четверики коней, а тих, в яких засвітла горлають «рота, підйом!» та «рота, відбій!» ввечері. Бо в тих екіпажах зранку до ночі, шість діб на тиждень, місяць за місяцем, роками поспіль живуть своїм рекрутським життям дві тищі парубків і жодної дівчини. Але в суботу... В суботу все догори дригом.

Це відчувається з самого ранку, хоча до омріяних танців (гоцалок, гупанців, дискотеки) ще чотири навчальних пари, і все насправді. А вже перед підйомом прапора о восьмій ранку в строю усі стоять якісь замріяні й неуважні, пожвавлюються, лише коли вже відомий нам замполіт — гладенький та кругленький дядечко в підстреленій шинелі — починає про довгоочікуване:

— Позаминулого разу на дискотеці хтось поцупив пальта двох дівчат з кабінету, в якому усі гості роздягалися. Це окрема сумна історія. Сторонніх хуліганів в училище не пускають. Своїми обходимося. Ледве вдалося переконати дівчат не писати заяв до міліції. Стройовий відділ сам розбереться, сподіваюся. Якщо ці негідники зараз мене чують, нехай начуваються!

Актовий зал училища в херсонських дівчат користується популярністю. Це чи не єдиний херсонський танцпол (Централка в умі), де кавалерів завжди більше, ніж дам. У місті, в якому на чотирьох жінок

за статистикою приходиться один чоловік — це дуже приємна для жіноцтва флуктуація.

— Отож, минулої суботи я вже власноручно виставив варту до роздягалки. І яким же було моє здивування, коли по закінченні танців виявилось, що тепер ми маємо два зайвих дівочих пальта! Мої розшуки по гарячих слідах дали неочікуваний результат. Курсанте Хвильовий, вийти зі строю!

(Суто для інформації й орієнтування читача на місцевості. Кабінети радіозв'язку в училищі знаходяться в тому ж корпусі, що й актовий зал, поверхом вище.)

— Ось, помилюйтеся на лаборанта радіокласів Хвильового! Може, він пояснить нам, що він збирався робити з двома дівчатами одразу, скориставшись тим, що має ключі від лабораторії?

Курсант Хвильовий стоїть перед строєм розчервонілий та похнюплений. Регочуть всі. Навіть начальник училища Камчатка вдає, що його страшенно зацікавила щогла з прапором, і задер голову, щоб стрій не бачив, що він теж не може стримати сміху.

— А він їх азбуки Морзе навчав! — гукає якийсь жартун зі строю.

— Відставити жарту! — обурюється замполіт. — Це вам не гуморески. Я відповідально обіцяю: якщо на адресу командування училища від котроїсь із дівчат надійде заява певного змісту, ну, ви розумієте, якого саме, — про можливе поповнення в родині — ми вимушені будемо вжити усіх заходів, щоб ця майбутня дитина не росла безбатченком! Ми одружимо курсанта Хвильового в наказному порядку!

Добре-таки, що херсонських дівчат пускають лише на дискотеку, а не на плац послухати замполітів. Цього разу не витримує вже начальник ОРСО Куриленко:

— А якщо обидві заяви напишуть? — хитро питає він у замполіта, повертає вже геть буякового курсанта Хвильового до строю й командує до урочистого маршу поротно.

І оркестр, теж весь в передчутті отієї суботньої дискотеки, танців, гоцалок, гупанців, мимохить збивається з маршу на рок-н-рол.

Раз-раз, раз-два-три — та-та-та-танці-танці ла-ла-ла-ла, танці-танці ла-ла... — вигрюкують по плацу важкі черевики курсантів на марші.

Життя моряка розписано на багато років вперед. І місця для жінок у цьому розкладі немає. Тож встигни закохатися й одружитися, поки курсант. Дайош танці!

Я ВИКЛИКАЮ КАПІТАНА. АФРИКА

*Національний експертний
комісії з питань рок-н-ролу
присвячується*

ЗАМПОЛІТ НЕЧИТАЙЛО, 56 років, одружений

Один замполіт училища кожної суботи заздалегідь запасався валер'яною. І на роботу, до бурси, до свого начальницького кабінету з портретами політбюро (олія, 120×80, художник Загороднюк), якось навіть не дуже поспішав. Взагалі-то він роботу свою любив і поважав, горів на роботі. Як же ж її, таку, не любити: рота закрит — прибрав робоче місце. Не в цеху заводу Петровського біля верстата гарувати, справді ж. Але щосуботи... В суботу замполіт краще в шахту з коногонкою поліз би. Голився вранці перед дзеркалом, дзижчав електробритвою, як Карлсон, і гадав: що вони цього разу утнуть на тій дискотеці?

Вони — курсанти ввіреного училища, дві тисячі парубків пубертатного віку. Такому науковому вислову навчила замполіта начальниця медсанчастини. Мовляв, чого ви дивуєтеся, Леоніде Петровичу, себе в такому віці згадайте. Пубертатний період! Це вік, коли юнаки думають не корою

головного мозку, а гормонами й «біоміцином» — так курсанти, теж наукоподібно, називали «Біле міцне». Ну, «біоміцин» можна вчасно виявити й конфіскувати. З гормонами ж — горе. Скільки бромом не годуй, воно все одно на танці біжить. Настрибаються на тих гоцалках, розпашіють і обов'язково через якесь дівчисько влаштують кориду. А оскільки усі організовані і повсюди ходять лише строем, то простими стусанами сам на сам в темному закутку зазвичай не відбудуться. Рота на роту, перший екіпаж на другий, судноводії на судномеханіків, Кот-д'Івуар проти УРСР, Чумацький Шлях проти туманності Андромеди. А ти розбирайся потім. Пиши рапорти в галактичну поліцію й шукай винних.

Себе в такому віці замполіт чесно намагався згадати. Післявоєнна голодуха, ремеслуха й танці під трофейний акордеон в клубі суднобудівників. Але ж вони такими не були, ні, не були! Цього разу «вони» означало вже не сучасну молодь, а замполітових однолітків. Хіба можна танго чи вальс порівняти з оцими їхніми первіснообщинними гоцалками під виття якихось закордонних шаманів та гучний барабанний бій з гучномовців? Наче з дерев щойно злізли! І це — танці?

І комсорг училища туди ж! Культурно-масову роботу, мовляв, наказано серед молоді проводити. Й говорити з нею, молоддю, зрозумілою для неї мовою. Алам-бап-алупа-алам-бам-бум — так, чи що, з нею говорити? Хто як, а замполіт такої мови не вчив, звиняйте. А в комсорга в самого той «протуберанцевий», чи як його там, період ще не скінчився. За самим приглядати ще треба. Через голову замполіта вибив в начальника училища гроші на магнітофони та світломузики усілякі й облаштував силами курсантів дискотеку в підвальному приміщенні. Їм що, актової зали мало було? Стільці витягли після суботньої художньої самодіяльності, запросили гармоніста — і танцюйте собі на здоров'я хоч до відбою. Аби пальта в дівок лише не пропадали потім. Так ще й «дискотеку» оту їм подавай!

Ні, може ця «комсоргова дискотека» в певні моменти була навіть зручною для звітності. Зустрічі з шефами проводити. Якщо групу дівчат з технікуму радянської торгівлі чи педагогічного інституту запросити в гості до якоїсь курсантської групи — якраз доречно, камерно. Столики, морозиво, соки, без ексцесів. Але ж йому, замполітові, що — розірватися між третім поверхом та мінус першим? Бо відтепер оті кляті танці

проходять у двох місцях одночасно. Ніяк не прослідкуєш, якщо не Фігаро-тут, Фігаро-там. Та хіба вони, сучасні, того Фігаро хоча б раз слухали? Самі Бітли в голові!

Його і раніше тіпало, чи під дозволену музику його троглодити дригаються, а ну як воно іноземною мовою щось непристойне вищить? Ітс бін е хард дейз найт! Ага, «іх бін хворий» ти, я так розумію.

Звичайно, з райкому комсомолу вряди-годи набігали перевіряльниці заборонених рок-груп з ненашими назвами, усі ті ейсідісі (нацизм), пінкфлойди (мілітаризм) та ледзеппеліні (секс, наркотики, рок-н-рол). А потім рок-гуртів із нашими назвами, але теж заборонених. «Неформали» якісь в магнітофонах завелися. Не зівай, Химко, на те і ярмарок. А комсorgetові, як вже сказано, самому ще нянька потрібна, да. Вічно дурню якусь мугикає, прислухався якось, а воно:

— Послухай, чолові-і-іче! Я — дерево! — просто якесь Буратіно, а не комсorget. І розбирайся з таким, заборонили його вже чи ще ні. Комсorget запевняв, що наспівує тільки перевірені філармонічні колективи. Суворо за списком. Музика Спілки композиторів, слова Спілки письменників. А з неформалами бореться.

І повідумують же назв ті неформали! Послухайте-но тільки:

Акваріум! — і булькало б собі в дві трубочки, так ні — в Тбілісі на фестиваль його понесло!

Зоопарк! — ну воно й помітно, звідки втекли.

Кіно! — ага, кіно, вино та доміно. Що їх ще цікавить? Шульберта почитали б краще.

Примус! — у баб на селі неасфальтованому і то вже керогаз давно є! Очорнення радянської дійсності!

ДДТ! — а ці взагалі дустом назвалися. Це ж треба!

Ось попереднього начальника санчастини курсанти теж Дустом прозвали, але то таке. Курсантам тільки потрап на язика. Тарганів той Дуст таки по всьому училищу повивів, а там хай хоч горщиком називають. Ось його, замполіта, називають, наприклад... але то таке. Він знає одне: спочатку самодіяльність, потім ваші гоцалки. Хоч в клубі, хоч в дискотеці вашій. Таку умову він комсorgetові висунув остаточно, без права на оскарження.

Отож знову субота, кажете? Скоріше б вже неділя!

КУРСАНТ ГОГОЛЬ, 20 років, неодружений

Все зло від баб! Не бажають строем ходити, хоч ти лусни. А чому рівняння наліво? А навіщо праве плече вперед? А може краще я ось так, ручкою? Курсант Гоголь так все, здавалось би, гарно зпланував! З Лесею побачення — в суботу на дискотеці, з Анею — в неділю під дубом. І усі задоволені й сміються. Так ні!

— А можна я в суботу припруся, тобто прийду?

— А як це так, що не субота, то в тебе наряд?

— Усю нашу групу в суботу запросили до вас на дискотеку, то що мені тепер, відмовлятися? Я, може, від Ахматівських читань в бібліотеці Гончара вже відцуралася з цієї нагоди.

Це — Аня. Ну, Аню, чарівну, чорняву, тендітну, анемічну, блідолицю, ініціативну, мрійливу і геть несвоєчасну другокурсницю з пединституту Крупської читач вже трохи знає. Гоголь познайомився з нею колись в концертному залі «Ювілейний» на виступі рок-гурту «Динамік». Столичні гастролери таки дали джазу в провінції. Анька так підспівувала, верещала і скакала, видершися на стільця, що не помітити її було просто неможливо — вона геть затуляла собою сцену. Гоголь спочатку спробував обурюватися, а потім несподівано зрозумів, що за Аньчинами вихилясами йому спостерігати навіть цікавіше, ніж за солістом Володимиром Кузьмінім із саксофоном. А коли в залі вимкнули світло й потрібно було палити запальнички під слізну баладу про «І я забуду, як звучить твій голос», Гоголь з Анькою і познайомився, бо та запальнички не мала і мусила позичати піротехнічний засіб в когось із сусідів. Тож коли її загребли пожежники й потягли до підсобки «складати акт», як це в них називалося, Гоголь мусив дівчину рятувати й тікати через чорний хід до Комсомольського парку просто посеред концерту монстрів вітчизняного року.

Потім вони щиро реготали над своєю пригодою, гуляли по-під фортечними мурами, Анька розповідала йому, що раніше з них було видно Очаків (егеж-егеж), вони плювали в надглибокий фортечний колодязь, від якого йшли підземні ходи на Сухарне, й годували концертними квітками чорних лебедів на ставку. Анька теревенила про якогось француза, Бодуена де Куртене, який, здається, щойно гастролював у Києві. А де ж іще? До нас в провінцію модних французів не повезуть. Гоголь роз-

повідав придибашки про начальника ОРСО Куриленка, і йому навіть не було шкода тієї запальнички «Зіппо», яку захищали пожежники. Анька була чудо, а не дівка, ось тільки жила в гуртожитку. Сувора вахтерша навіть на поріг Гоголя не пустила. Кругом-арш! Плавали-знаємо вас таких «двоюрідних братів»!

Але ж саме в цю суботу Гоголь запросив на дискотеку не Аню, а Лесю! Рум'янощому показну білявку з технікуму радянської торгівлі. Висока, статна, флегматична, спокійна — кров з молоком. Леся рок якраз не поважала, була в захваті від солодкоголосих італійців. Усіх цих Джанні Моранді, Пуппо й Ріккі е Повері. Перке, перке? Вони і познайомилися в кінотеатрі Павліка Морозова на якомусь фільмі Челентано. І потім ще 15 раз його передивлялися. Зручно. Якщо тільки в місті йде «Блеф», «Приборкання норавливого» чи «Бінго-Бонго», думати про те, куди Лесю запросити, вже не потрібно. Два квитки на Челентано в останній ряд — і в дамках. А є ж ще кінотеатр повторного показу! Дай Боже тому Адріанові творчих узбеків і усіляких гараздів!

Окрім майбутньої професії товарознавця Леся мала ще багато переваг, головною з яких була та, що вона мешкала в будинку просто навпроти другого екіпажу по вулиці Червонофлотській. З її вікон на третьому поверсі спокійно можна було спостерігати, що діється в десятій роті, і встигнути вчасно повернутися з самоволки, якщо намічалася якась незапланована полундра. Хто ж від такого щастя добровільно відмовиться? Ще й пироги з сиром її мати пекла незрівнянно, що не кажи. Отож уся рота Гоголеві щиро заздрила, підглядала у вікна подробиці його залицянь на Лесиній кухні, й дехто з хлопців був не від того, щоб Лесю й пироги з сиром за першої ж нагоди в Гоголя відняти. Тож на дискотечі потрібно було ще й як пильнувати. А тут Анька зі своєю Ахматовою! Я на правую руку наперла пальчатку з лівої руки. Ага.

Втім, дівок боятися — на танці не ходити. Що-небудь Гоголь вигдає. Як-небудь викрутиться. Либонь не вперше. Аби ще хтось підказав, як саме.

КОМСОРГ ОСТРОВСЬКИЙ, 27 років, одружений

Музика Спілки композиторів, слова Спілки письменників! А що робити, якщо останнього композитора до тієї Спілки прийняли ще в 1973 році?

Та й то з боем, кривилися, що цей останній Тухманов — замолодий для їхнього збіговиська хреннікових. А їм, на передовій ідеологічного фронту, як тепер віддуватися? Кого Річі Блекмору протиставити? Тридцять три рази про тридцять три корови крутити на дискотеці? Пісня, може, й непогана, але не настільки ж. Чи під Олександрю Пахмутову танці влаштовувати? Щоб наші хулігани танцювали в гордовитій самотності, без дівчат взагалі? А як же плани партії пережити усіх курсантів і ткаль з бавовоняного комбінату? ХБК саме з такого розрахунку і будували тут колись за Хрущова. Хлопок в нас не росте, ростуть самі майбутні моряки. То що, і плани партії тепер ніц не варті? Нехай дівчата наші танці взагалі бойкотують?

Навіть колишній завклубу втік до судномеханічного технікуму, прихопивши дві польських електрогітари й лампову педаль, що на комсорті числяться. Ну, педаль — нехай, самі спаяли, хоч і з училищних деталей. А гітари — точно на ньому висять, на комсорті Островському. Завклубом натомість якийсь самопальний «Сем-енд-Пол» замість фірмових інструментів залишив. Ще й викобелюється, несоюзна молодь:

— Ви зі своїм замполітом стільки кровці моєї попили, що ще й винні. Те не грай, це не співай, а грошей — во! Я на весіллях більше зароблятиму. Бо весільними бувають тільки генерали, а не замполіти.

І таки зароблятиме, зараза. А училище залишилось без самодіяльності? Добре ще, що диск-жокей Джамбул — з курсантів, не втече нікуди до самого випуску. Танці під магнітофон хоч-не-хоч, а якось відбудуть. Але з самодіяльністю тепер як? Замполіт же сам і вимагає! Прислали замість того втікача завклуба якусь випускницю культпросвітучилища. Завтра вперше на роботу вийде дівчисько. Мала, кирпата, очиська перелякані, з флейтою. Де такі з нашими хуліганамися впоратися. Уся його надія на хард-рок була, хлопці таке люблять, репетицій не прогулюють. А там, гляди, й декілька пісень Лебедева-Кумача про Байкало-Амурську магістраль для галочки розучать, виступлять перед комісією на огляді самодіяльності, та й по тому. В нас як в олімпійців — головне участь, а не перемога.

А зараз що? Спробував було силоміць старшокурсників до самодіяльності записувати, так регочуть, відмовляються хто як може,

в того нога болить, тому в наряд заступати, тому ведмідь на вухо наступив. А молодих-стрижених на сцену випустити — ще гірше. Просто тобі звітний концерт в колонії для неповнолітніх виходить. Треба якось кардинально це вирішити. З індивідуальним підходом.

КУРСАНТ БАЖАН, 22 роки, неодружений

Не, слова вже скінчилися, залишилися самі вирази! Ах ти ж!.. Та щоб тобі!.. Та ну його на!.. Порядність до добра не доводить! Прикинь, Гоголю, так вскочити! І оце треба було йому, курсантові Миколі, який насправді Юра, вляпатися в таку халепу! І, головне, сам же, виходить, здаватися прийшов тому комсorgetові, як останній салабон. Мовляв, внески комсомольські за півроку не плачені, поки на плавпрактиці був, набігло. Отримайте-розпишіться! А воно, капосне, ти бач, яку проблему з цього високтало! Квиток мій комсомольський — у шухляду. Мовляв, а ти знаєш, курсанте Миколо, що за статутом ВЛКСМу я тебе можу з комсомолу виключити, як такого, що три місяці поспіль не сплачував внесків?

— А ти йому що?

— А йому — тю, кажу. Що ж тепер робити?

Що він? За комсомолом їхнім Микола, може, й геть не сумував би, але ж візу лише комсомольцям підтверджують. Чи йому закордонна віза зайва? Зрозуміло, що комсorgetові щось від нього треба, це він так, на понт взяти хоче. Але сваритися без крайньої потреби таки не варто, комсorget он і на розподілі в комісії сидітиме. Зашле ще у якийсь Мухосливськ, на Море-Акіян, на острів Ітуруп, тільки ви його, Миколу, й бачитимете. І таки да. Виявляється — треба. Але не абищо, а так, щоб вже воппе! Просто бігай, Миколо, по плацу й гукай: «Ульо, ми шукаєм таланти!».

— Ось в тебе, Гоголю, якийсь талант є?

Ну так який в того Гоголя може бути талант, окрім як картоплі й олії в нього, Миколи, по дружбі виклянчити на вечері і таємно в баталерці засмажити? А коли нарешті мені щось знадобилося, так і напади склерозу у всіх починаються...

— Навіщо-навіщо! В самодіяльності виступати. Призначив мене комсorget старшим до міжрайонного огляду самодіяльності. Тіпа для дисципліни, у поміч новенькій завідувачці клубу, бо вона командним голосом, бачте, не володіє, лише флейтою.

— Симпатична? — перепитує Гоголь.

Ну так, про що ж іще той Гоголь може запитати. Казанова з-під Тамбова!

— Ще не бачив, — відмахується курсант Микола. — Яка різниця?

— Е, дядьку, не кажіть! Велика різниця! — запевняє Гоголь. — На симпатичній можна ще й оприбуткуватися лише за те, що в список запишеш. Не, ну ти що, Марка Твена не читав? Про паркани? Кажі усім, що викапана Лайза Мінеллі.

Не, вже й підмолоджувати заходився. Ну Гоголю, прийдеш ти ще до мене по картофан, прийдеш... Лайза що?

— А це ще хто така?

— Ось бачиш! От і хлопці не второпують, а звучить обіцяюче! Аби тільки крокодил який не трапився, а там вже не розбиратимуться, Лайза Мінеллі чи Людмила Зікіна. Давай, не гальмуй, он Фазіль з Нодаром до курилки сунуть, підігравай мордою лица.

— Слухай, а може, ще й вигорить у нас. Ну артист! Це ж треба так противно гундосити! Гадам буду, Фазіль першим поведеться...

— Миколо, ну ми ж домовлялися, друг називається! Ну запиши вже на прослуховування, з мене пачка «Пегасу»! Я фокуси показувати вмію!..

КУРСАНТ ДЖАМБУЛ, 18 років, неодружений

Так, він диск-жокей, усі це знають, і він цього не приховує. Його справа — бобіну перемотати й повільний танець вчасно поставити крутитися після швидкого. Яку пісню? Та вже ж не Льва Лещенка! Щоб його завтра хлопці затюкали? У них своя спілка — композиторів. А в нас своя — слухачів. І кожен свої проблеми вирішує самостійно. Гонорари окремо, музика окремо, як мухи й котлети. Бо стараннями тих спілчанських композиторів попобігати доводиться, аби щось пристойно послухати. Свіжі записи йому земляк один постачає безпосередньо з Ленінграда. Вчора «Акваріум» квартирник дав, завтра вже слухаємо в підсобці. І запізнення на добу тільки тому, що гарна пісня летить між аулами все ж лише зі швидкістю найкращого скакуна. Але від пітерської юрти до херсонського улусу навіть гарний провідник швидкого поїзда скаче аж двоє діб.

Навіщо йому вихвалитися? Його, Джамбулів, однокласник на мат-меху пітерському зараз вчиться. Так що — перша копія плівки з перших рук, як на фірмі «Мелодія». Ну так, правильно ви здогадалися, тому і — Джамбул. Бо — «ленінградці, діти мої». А взагалі-то він із Запоріжжя. Усі пітерські рок-групи вже переслухали. Ще й інші херсонські піпли в нього пасуться. Ченч натуральний. В того брат в Москві, в того сват в Свердловську, а того дядько Сева в Лондоні на Бі Бі Сі працює — гляди, на репертуарчик вже й набралось. Самі ж вимагають сімдесят про-центів вітчизняної музики на дискотеці.

Та які там ще списки? В очі він тих списків не бачив ніколи. І ніхто, крім втаємничених райкомівців, не бачив, навіть наш училищний комсорг. Це було б дуже просто: взяти в усі дискотеки міста ті списки розіслати, і все. Це — зя, цих — нізя. Але це не за Кафкою було б — значить не по-комсомольськи і навіть не по-радянськи. Це ж не можна було б інструкторові-комсомольцеві припертися безкоштовно навіть до тих дискотек, що по квитках, і весь вечір вийожуватися: пиво — тепле, кава — холодна, блондинка — фарбована. Носяться диск-жокеї з таким привередою «музичним критиком», як дурень з писаною торбою, а воно — раз:

— За каву дякую, дискотеку закриваю.

Отака ось музика. Шоб було. Ну, потім диск-жокеї всі по понеділках тусуються в одному генделику, в «Гармошці» на Ушакова. Того за «АС/ДС» вчора прикрили, цього за Майка Науменка, а цього — взагалі за Жанну Агузарову. Хіба що за Малєжика ще нікого не зачиняли.

Ну добре, в «АС/ДС» блискавка в написі якомусь «експерту» есесівський знак нагадала. Що це всього лише позначення змінного/постійного електроструму і що значок цей є на кожному закордонному магніфоні, таким партизанам мандаринової трави, як наші комсомольці, доводити безперспективно. Тому за австралійців якимось навіть не дуже прикро. Самі нарвалися хлопці.

Але ж гурт «Браво», Агузарова? Ретро, твісти про котів уже забороняють? Куди ся котить світ? Так і Едіту П'єху можна заборонити ненароком. Кажуть, ту голосисту Жанну вже й з Москви вислали за сто перший кілометр. Хоч би по радіо про такі визначні події оголошували, у рубриці «вони ганьблять наш радянський рок-н-рол», щоб не довелося

між рядками в журналі «Ровесник» вичитувати, що там діється в їхній столиці. В «Ровеснику» як приловчились? Один рядок лайки на рокерів, абзац нормального інформативного тексту. Лайку пропускаємо, про все, що цікавить, дізнаємося. А так народ «Жовті черевики» щосуботи вимагає, розірвуть дискжокея і скажуть, що так і було, якщо не прокрутиш та ще й на біс, а неземну солістку, бач, вже заборонили і назад на Марс відправили. Вже нізя. А лише вчора було зя. І ніхто не в курсах.

Знову ж таки. Раніше, якщо рок-гурт проліз до філармонії і наживався сором'язливо «ВІА» (хлопці казали — самим гидко, але хіба хочеш — мусиш, ми на всякого Кафку відповімо Жан Поль Сартром, може знудить), — гурт той можна було вважати поза зоною ризику. А зараз, подекують, вийшла секретна постанова для філармоній, яка будь-які «інструментальні ансамблі» забороняє як клас. Взагалі. А це ж списків-списків! Навіть «Динамік» і «Машина часу» під цю постанову потрапляють, вже гастролі їхні в нас відмінили, ще не чули? На, виклянчив на стіну собі афішу «Динаміка». Пообривали вже всі. Раритет тепер.

Але Гоголю хвилюватися не варто. Що замовить, те і прокрутимо. Ну і хай собі заборонили. Ми ж не філармонія. Він так скаже: аби списків дозволеного лише не склали комсомольці. А заборонними списками вони вже якось підітруться. Чи він не з одинадцятої роти? Викрутяться якось. Все не заборонять.

— Ні, в актовій залі сам комсорг крутитиме, з ним про Челентано і домовляйся. Комса якраз італійців і крутить. Італійської, однак, ніхто не знає, тож не прикопаєшся. До нього записи роки три везуть, із заїздом на апрелівську фірму грамзапису «Мелодія». Ось італійці лише оце зараз доїхали. Ми ще в сьомому класі під них дівок мацали на днях народження. Саме час згадати молодість.

— То «Динамік», про «Розкрий-но парасолю, насунь свій сірий каптур»? Вважай, вже перемотано. Даси знак, коли ставити. Дівка хоч симпатична?

— Так, і ще. Що там за завклубом до нас прислали? Все училище гуде. Справді — викапана Орнелла Муті? Може б, і Джамбула до самодіяльності якась добра душа записала. Він конферанс може організувати, справа звична.

— Довгенько до тебе чутки з третього поверха доходять. Ну, не з Пітера та Москви ж, справді. Є вже в нас конферансьє — курсант Квітка. І вигнати його не можу, він ще віршик про жирафу читатиме по ходу. Знаєш віршики про жирафу? Так отож. Хіба що сценарій під тебе трохи перепишемо. Згода?

КУРСАНТ ДУМБАДЗЕ, 19 років, неодружений

— Тримайте мене втрюх, бо двох замало буде! — подумки лаявся курсант Нодар, стрибаючи через обруч за командою: ап! — Що тут робить цей Микола? Який-такий у нього талант? Та цьому одороблу навіть закопати нічого!

Ні, насправді. Ось курсант Конецький — тигрів дресирує. Законно. А що, не тигри хіба? Смугасті? Смугасті! Голодні? Голодні! Страшні? Пекельні люципери! Тож — ап! — собі говорю я й ступаю на крок.

Гарна інтермедія виходить, під гітару, під Че Бояру. Конецький — дресура, вони з Фазілем — зйдуть за тигрів. Розірвуть будь-кого. Думаєте, то легко, через обруч стрибати на публіку? Але мистецтво вимагає жертв, бічо, да?

Так ні, скакати перед публікою в самих кальсонах та тільняшках Микола не хоче. А корисні поради давати, як нам вишкірюватися та гарчати — будь ласка! Батоно Станіславський знайшовся! Не вірять! Так іди й покажи, бічо, якщо таке розумне! Будку на камбузі наїв — в обруч не пролазить. Митець повинен бути голодним, шені черіме, да!

Або ось Мамочку взяти. Начебто й роль нескладна в людини — вулкан на Курилах на задньому плані зображати. Так і те людина підійшла до ролі відповідально, творчо — сигару в наших кубинців дістав, другий тиждень тренується дим кільцями пускати. Вже навчився кільце в кільце видувати тричі поспіль. Сопка Ключевська, а не курсант! Хіба якісь претензії можуть бути? Так Микола і в того сигару забрав, примусив на «Ватрі» тренуватися, бо реквізит йому треба берегти до виступу!

Чи Льовушка? Трипудовою гирею людина хреститься, силачу Бамбулі не снилися такі фіглі-миглі й жонглерство залізяками. Підкови розгинає. На руках тримає по три здоровенних відгодованих старшокурсники на кожній. А ще одного, правда легенького, першокурсника Бережного, — в зубах, на стільці. А Микола і тут знайшов, до чого

прискіпатися. Гирю не можна з такого розмаху на сцену кидати, дошки проваляться! Так в цьому ж весь ефект! Що ти в обрізках шаурми розумієш, телепню! Поки гиря на підлогу не гепнеться з гуркотом, зі стукітом, з канонадою — усім вона пушинкою здаватиметься. А тут бух, грюк — щелепи у всіх відвисли, маестро, туш!

Джамбул, як справжній акин, вірші під власний акомпанемент на домбрі читає перед юртою, зображаючи випускника, відправленого вже не в Петропавлівськ-Камчатський, а на Аральське море. Не ги-ги, там з десяток сейнерів по тому «морю» бігає. Так що — реальний варіант, якщо когось з начальства допечеш, поки Арал ще зовсім не висох.

Гоголь — фокуси показує. Факіра зображає. Натуральний йог! Вірніше — половина йога. Зате — краща половина.

Михайло з Вешенської «По морю гуляє рибак молодий» виспіває не гірше за Жанну Бичевську!

Максимко з Горького «Несвоечасні мислі», ніби який Хазанов, декламує, смішить публіку! Комсорг на репетицію забрів послухати — впав під стільця! Ну настільки несвоечасні! Регочу—до—несохчу!

В кожного, в кожного талант якийсь знайшовся! А це одоробло відхопило собі найкраще місце — у залі, в кріслі поруч з флейтисткою-керівницею. Мегафоном в неї працює. Я так розумію, діло твоє — принеси-подай, відійди — не заважай, раз вже в артисти не годишся. Так ні! Перекличку щорепетиції затіяв, у рапортичці усіх присутніх відмічає. Поради проктолога якісь дає. Командує, як старшина, да?

Сценарій вистави курсант Микола Куліш писав — авангард! Монтаж атракціонів! Провінційним бродвейським мюзиклам такого не примариться. Начальник ОРСО їде в круїз на «Титаніку», рятується на надувному човні й по черзі потрапляє до всіх випускників, які з його ласки потрапили хто на Курили до японців, хто в Бомбей до факірів, хто до нас в Поті до джигітів у кепках (вгадайте з трьох раз, хто грає головного джигіта у найбільшій кепці і найдовшій бурці), а хто й взагалі — у плем'я Мумбо-Юмбо на островах в океані. Так і тут криктик-Микола знаходить до чого присікатися. Белінський, генацвале, да? Негри йому не такі, попри те що грають їх справжні африканці з дев'ятої роти. І ці прибігли до культпросвітянки позалицялися. Артисти великих та малих ефіопських імператорських театрів!

Але ж яка феєрична та флейтистка! Начебто маленьке, дрібненьке, кирпатеньке, кучеряве, короткозоре — окуляри на півобличчя, і очі під тими скельцями, як в інопланетянки — лупаті, зелені. Тому що діоптрій багато, знаємо ми ці фокуси! Нодар вже гроші за квитки, тобто цигарки «Пегас», хотів від тих хитрованів Микол (Гоголя і псевдо-Миколи) взад вимагати. Яка там Тамара Гвердцителі? Нема дурних! Він розміри Тамріко ні з чіими іншими не зплутає!

Але тут те дрібне дівча кахикнуло, вийшло на сцену, сказало, що зіграє для знайомства, стало в третю позицію, відставило ліктика вбік, усе, що треба, округлилося, набрала в груди повітря, усе що треба, випнулося, а коли губи її потягнулися до мундштука флейти, усі майбутні артисти самодіяльності теж судомно вдихнули і вже боялися видихнути, спостерігаючи, як її тендітні пальчики забігали по клапанах, заслухавшись трелями казкового інструмента, здатного, як відомо, загипнотизувати цілу армію щурів, і неконтрольовано, як самці королівської кобри, захитали головами збоку набік, проводжаючи поглядом блискучу магічну дудку. Ну бачив кобру, да?

— Глорія-гло-орія! — вигравало дівча, плавно розхитуючись, витанцювуючи на місці, стрімко вигинаючись, коли видобувало особливо високу й чисту ноту, і уся її публіка дозволяла собі по-риб'ячи хапати ротом кисень лише тоді, коли губки-коралі чарівної феєчки трохи віддалялися від флейти, щоб вдихнути. Ось вона — сила мистецтва, да?

Саме цю «Глорію» у виконанні хору «хлопчиків-дзвіночків» під акомпонемент флейти курсант Куліш у своєму сценарії запланував у фінальній частині вистави. Лише слова до рибної промисловості пристосував. Зрозуміло, що усі джигіти тут же розпушили хвости, як павичі, і давай один поперед одного свої таланти демонструвати перед тією куріпочкою, щоб головні ролі відхопити. І лише курсант Микола гордо сів у кріслі, як юний орел, і так досі довбнем у тому кріслі й сидить, прискіпується до всіх, щоб великим цабе себе показати. Ну не козлотур, да?

Тримайте мене троє, ні, четверо! Бо вже троє не втримають від смертовбивства!

Ап! І тигри до ніг моїх сіли!

МАЙБУТНІЙ ФІЛОЛОГ АНЯ, 18 років, незаміжня

Аня справді була несвоечасною дівчиною і сама про це знала. Але навіть найближчі її друзі, курсант Гоголь скажімо, не здогадувалися, наскільки несвоечасною. Їй слід було народитися щонайпізніше в кінці минулого століття, у Срібну добу. І вчитися не в педіні, а в інституті шляхетних панянок. Бо зараз таких дівчат вже зняли з виробництва. Пару таких в наші часи підібрати ой як важко.

Ну ось — Гоголь. Він дотепний, прикольний, щедрий. Але якийсь приземлений, якщо може майбутній моряк бути саме приземленим, і зовсім не романтичний. Все б йому лише заробітками моряцькими, «бонами» й «торгсинами» хизуватися та про якісь інші геть непоетичні речі розводитися. Скільки іспанських песет на руки практикантам видали та скільки джинси в Пальмасі коштують.

Більш того, романтик в нього — чи не лайка. «Голий романтик», каже. Тут ходиш на ці пари нудні з історії КПРС, попереду — не життя, а тління в якійсь школі чи бібліотеці. А в цих попереду — свято, яке завжди з тобою! Вигукнути хочеться — щасливці, у вас попереду воля! Бо ж тільки моряків в СРСР отак просто беруть і випускають за кордон. І не в якусь шістнадцяту республіку — Болгарію, а скрізь по глобусу. Та послухати тільки Гоголя з друзями, де вони вже встигли побувати, поки в училищі. Самі назви вже як пісня!

Копенгаген, Лас-Пальмас, Кальяо... (Порівняйте з дівчачою практикою: Чорнобаївка, Брилівка, Велика Лепетиха, Чабани!) ...Луанда, Джібуті, Мапуту.

Вже від самих цих назв портів віє її улюбленим Миколою Гумільовим.

*Темношкірі там мулатки
Запальні ведуть танки,
З кожної там линуть ятки
Їдла пахоці п'янки.*

*А в шинках, в чаду азарту,
Від зорі і до зорі
Мічену кидають карту
Чепурненькі махлярі.*

*Добре на причалах порту
І тинятися, й лежать,
І з залогою із форту
Бійки в темряві зчинять*³

А Гоголь екзотичне африканське Мапуту називає зневажливо Мапутівка! Бо й купити там, окрім кокосів та сандалових масок, бачте, нічого. Та Гумільов усі статки свої закладав, лише щоб до того Джібуті на пароплаві по ті африканські маски дістатися! Рапорти під час війни писав, щоб його перевели до африканського експедиційного корпусу британців. А ці піжони — ну Луанда, ну Мапутівка. Ось Кейптаун — так, цивільний порт, там джинси дешеві. Але наші судна туди не пускають, бо там апартеїд. Ось така вам «поезія»!

А ще Гоголь на першому побаченні дуже кумедно брехав, що жити не може без Бодуена де Куртене. Вже на другому виявилось, що він вважає його лідером французького гурту «Спейс», який приїздив на гастролі до Києва. От же горечко, хоч би з Антуаном де Сент-Екзюпері сплутав, а не з якимось електронним Дідьє Маруані⁴. Аня не стала Гоголя виводити на чисту воду. Вона вже давно втратила надію познайомитися з хлопцем, який не плутав би Кусто й Кустодієва. Але зайвий раз зітхнула над сумною долею шляхетної панянки в геть пролетарській країні з її днями авансів, получок, первомаями і піснями про «І знову триває бій».

Аня майже не запізнилася, на якихось двадцять хвилин усього. Курсант Гоголь зустрів її на сходах, біля гармати й пам'ятника невідомому рибалці. Але не один, а вдвох з якимось довготелесим парубійком у новенькій парадній формі. Представив його як Григорія Федоровича, можна Гриша. Й одразу заявив, що вже має бігти, Гриша той її проведе й всадовить на зайняте ним місце в першому ряду. Який Гриць? Яке місце? Вона взагалі-то танцювати збиралась, годину перед люстерком малювала по живому. А тут якийсь Гриша з двома курсівками на рукаві сопе й шаріється поруч. Виявляється, самодіяльність сьогодні і Гоголь

³ Переклад Максима Стріхи

⁴ На виправдання курсанта Гоголя можна сказати лише те, що саме Дідьє Маруані називають «Маленьким принцем синтезаторів».

побіг на сцену, за лаштунки. Готуватися. Танці — лише після вистави. І потрібно оце було дівчину з Ахматівських читань зривати? Але добре хоч так. Зустрів, конвоїра виділив, місце зайняв. Все ж таки піклується.

Гриша посадовив її, як і обіцялося, в першому ряду, де сиділо саме набундючене начальство й навіть той бридкий інструктор з райкому, який всього тиждень тому крутив носом й кандзюбився на виставі «Реакція Вассермана» у педагогічному інституті, а потім попив кривіці керівникові інститутської самодіяльності, Аня випадково чула.

Вгодований, пещений, з манікюром, зачесаний, як усі райкомівці, на бездоганний пробір, хіба що вже лисуватий трохи, з незмінною чорною краваткою дозволеної ширини на білій сорочці дозволеної білизни і зі старанно демонстрованою зневагою на нижній губі до усіх цих аматорських вистав. «Що поробиш — робота в мене така, дивитися усяку чухню саморобних акторів. А кому зараз легко?» — чотирнадцятим кеглем було надруковано на його насупленому чолі. Його нудьгуючий погляд пожвавішав лише тоді, коли поруч з ним присіла якась дівчина в гігантських окулярах, схожа від того на легкокрилу бабку. Але пожвавішав райкомівський погляд лише для того, щоб стати масним. Дівчина щось у комсомольця питала, про щось радилася, а той лише дивися на неї поверх своїх окулярів, кивав, і весь спектр його кобеліних думок був абсолютно зрозумілим навіть недосвідченій Ані. От же стрекозел старий! Дівчина-бабка вже пурхнула на сцену, попрочала тиші в залі і трохи схвильовано оголосила про початок звітнього концерту. Публіка дисципліновано зааплодувала, і бабка пурхнула за куліси. А на сцені одразу ж з'явився саме той курсант Гриша, який супроводив несвоєчасну Аньку до її привілейованого стільця. Курсант Гриць кахикнув для годиться й оголосив, що читатиме... «Капітанів» Гумільова.

*Від полярних морів до південних,
Між базальтових рифів та брил,
На просторах безодень зелених
Чути шелест напнутих вітрил.*

*Швидкокрилих ведуть капітани
До незнаних іще берегів.*

*Не страхають їх ні урагани,
Ні мальстреми край вічних снігів⁵.*

КУРСАНТ КВІТКА, 18 років, неодружений

Яка ганьба! Повний провал! Повна зала публіки, усі курси нагнали для масовості, ще й дічат набігло, як ніколи, і такий форс-мажор якраз на його виступі!

Куліси мали відкритися одразу по його, тобто не його, а Гумільова, словах:

*І кидком гарпуна невідпорним
Б'ють вони велетенських китів,
І знаходять на обрії чорнім
Між зірками вогні маяків.*

І саме на цих словах його безпардонно пнули в зад з-поза завіси і прошепотіли так «тихо», що в першому ряду точно усі чули:

— Далі читай! Кулісу заїло!

Замполіт та комсорг Островський одразу набурмосилися, а жевжик-інструктор розквітнув задоволено посмішкою. Ну, подобається людині, коли у сусіда корова здохла. Це наша національна комсомольська риса, хіба хтось сумнівався. Потім з-за куліс вискочив камбузний Микола й побіг кудись геть на вихід із зали.

— Ну ось і шури вже тікають з «Титаніка»! — приречено подумав Квітка, а в задніх рядах вже почали шушукатися й реготати.

— Що — далі? Вірші? Курсантам? — більш негодящої пропозиції Квітка не міг навіть уявити. Матроси та поети — то антоніми. Нашим лише пісні на трьох блатних акордах подавай та брейк-данс замість балету.

— Давай ще віршики! — вже вигукнув якийсь жартун з галерки. Він собі здавався дуже дотепним.

І тут з першого ряду підвелася та чорнява Аня, опікуватися якою доручив йому старшокусник Гоголь, спокійно вийшла на сцену, стала поряд з Квіткою, і оголосила:

— Анна Ахматова, «Зів'яле листя»!

⁵ Переклад Максима Стріхи

*Неперехідним муром поміж нами
Та доля стала! Мов два судна, море
Розносить нас між двома берегами,
Моя ти ясна, непривітна зоре!*

*Ще здалека слідить тебе мій зір,
Твій свіжий слід я рад би цілувати
І душу тим повітрям напувати,
Що з твоїх уст переплива в простір.⁶*

Жартуни з галерки притихли, запрошені дівчата з педіну бурхливо аплодували однокурсниці.

— Молодці! Продовжуйте, поки Микола не повернеться! — зашепотів дівочий голос з-за куліс.

Аня поглянула на свого клаповухого подільника неприховано лукаво. Це був виклик. Ця ехидна філологиня думала, що він розучив з папірця лише один віршик про «Капітанів»

— Микола Гумільов. «Жираф»! — виголосив Квітка і став читати вже більше не для залу, а для цієї Аньки.

*Сьогодні сумні твої очі подібні до темних свічад,
І смуток твій пальці тонкі на колінах зібрав.
Послухай: далеко, далеко на озері Чад
Живе дивовижний жираф.*

*Стрункий в нього обрис, легка і шляхетна хода,
На шкурі його візерунок лежить чарівний, —
До нього подібна лиш тільки озерна вода,
Як місячне світло тремтить, відбиваючись в ній⁷.*

Квітка закінчив, а Миколи все ще не було. Але він чомусь вже не бентежився, навіть засмутився б, якби рятівний Микола з'явився б саме зараз. Бо наскільки він зрозумів правила запропонованої гри, на кожен вірш Гумільова Анька мала б відповідати віршем Ахматової. Слабо?

⁶ Переклад Івана Франка.

⁷ Переклад Максима Стріхи.

*Був ти нещирим у ніжності.
Скільки журби, далебі!
Як же багатством у бідності
Душу зігріти тобі? —*

почала Анька.

Через залу з притишеним шиканням «постережись!» пробіг на сцену псевдо-Микола з високою приставною драбиною (перепрошую, пані, з трапом), показав їм на бігу, що все буде добре, тримайтесь, люди, літо близько, і зник за лаштунками. Але в залі вже навіть не зареготали жартуни з галерки, бо Анька продовжувала декламувати:

*Піснею слави лестивою
Нам доля співа сліпа.
Господи! Та ж недбайлива я,
Твоя рабиня скупа.*

*Ні прутиком, ні трояндою
Не буду в садах Отця.
Я від кожної тріски падаю,
Здригаюся від слівця.*

Деся під стелею загрюкали важкі курсантські гади, і голос Миколи, як Бог з машини, констатував:

— Ну це вже вооще!

Анька і справді від цього слівця трохи здригнулася і глянула на стелю, де смикалася й шла брижами, але так і не відкривалася важка порт'єра. Квітка стримав посмішку і знову почав про своє, Гумільовське:

*Із лігвища змієва,
Зі славного Києва
Не жінку я взяв — поторочу.
А думав — примхливицю,
Гадав — норовливицю,
Веселу пташину співочу⁸.*

⁸ Переклад Максима Стріхи.

Вечір поступово, але впевнено перетворювався на поетичні читання.

На його «Царицю» вона відповідала «Сірооким королем»,

— *Вона вже не раз впливала із бруду міського каналу*⁹, — читав Квітка про любов.

— *...А чоловік, котрий тепер мені ніхто, а був турботою моєю*¹⁰, — відповідала Аня про кохання ж.

Публіка, здавалось би, теж розібралась у правилах цього імпровізованого поетичного турніру і розроджувалася бурхливими оплесками щоразу, коли комусь з дуелянтів таки вдавалося знайти відповідь на черговий випад суперника. Причому, що характерно, спочатку дівчата вболівали за свою, хлопці за свого. Але якось незчулися й почали аплодувати також і супротивникам.

— Ось тобі й матроси, — думав Квітка, спостерігаючи за залом, поки Аня читала «Музу». Роти повідкривали, так слухають. — Марення кобили сивої — усі намагання визначити, що саме народу потрібно від мистецтва і чого він не зрозуміє. Ніколи б Квітці в голову не прийшло читати «Трьох жінок мандарина» перед Забрюхою. А воно диви як до смаку прийшлося усім. Аби не підробка. А справжньою може бути і блатна пісня на три акорди, і соло Річі Блекмора, й канцона. Якби я зараз Маяковського про паспорт читав, вже б гнилими помідорами закидали.

І лише той неприємний інструктор з райкому відверто нудгував і малював якісь каракулі та завиточки у червоному блокноті, як заведено на їхніх нудних конференціях. Зате курсант Котляревський з випускного курсу нишком показав Квітці піднятого догори великого пальця. Мовляв, смалиш, волоцюго. Давай ще. Хай наших знають.

*Ви всі, паладини Зеленого Храму,
Над морем похмурим ви стежили румб,
Гонзальво і Кук, Лаперуз і да Гама,
Замріяний цар, генуезець Колумб!*

⁹ Переклад Євгена Маланюка.

¹⁰ Переклад Т. Крижанівської.

*Ганнон Карфагенянин, князь Сенегамбій,
Синдбад-Мореплавець, могутній Улісс,
Про вашу звитьягу гримлять в дифірамбі
Вали посивілі, вдаряючи в мис!*

*Так само і ви, пси морські, флібустьєри,
Що золото славили в темнім порту,
Й араби, що знали несвітські химери,
І люди найперші на першій плоту!*

*І всі, хто змагається, прагне й шукає,
Кому надокучили землі батьків,
У кого дошкульний лиш сміх викликає
Обачлива мудрість нудних стариків!¹¹*

На цій оптимістичній ноті з-під стелі почулося Миколине «Палучіте-розпишіться!» і завіса нарешті поїхала вбік, відкриваючи хор «хлопчиків-дзвоників» і їхню керівницю з флейтою поперед строем. Зал вибухнув шквалом аплодисментів. Що цікаво, гучніше всіх аплодував замполіт Леонід Петрович на прізвисько Карлсончик-дорогий, аж ніяк не ототожнюючи себе зі згадуваними «нудними стариками».

МАЙБУТНІЙ ТОВАРОЗНАВЕЦЬ ЛАРИСА, 20 років, незаручена

Які ми ніжні! Варто було дівчині попрохати про незначну послугу, і зник на тиждень. Моряк, з печі бряк! Ні, не дарма розумні люди кажуть, що всі мужики козли, але моряки — то взагалі щось фантастичне. Фантастичні козли. Муфлони кергеленські! Ну як же, готуються хлопці локшину навішувати на вуха дівчатам конкретно, в усіх портах світу одразу. А проконтролюй потім, чи не завелися в нього подружки в Акапулько й Лас-Пальмасі, а ти дурепа п'ятая. Як це він казав? «Здатність швидко зорієнтуватися в незнайомій гавані входить до професійних чеснот мореплавця?»

¹¹ Переклад Максима Стріхи.

Зорієнтувався в порту Херсон, нічого сказати. Знайшов собі дуре-пу з видом на другий екіпаж. І що найприкріше, дурепою цією вияви-лася чомусь саме вона, Леся. Дев'ятиповерховий дім на п'ять під'їздів, з дівок на виданні цілий батальйон сформувати можна. А привалило таке «щастячко» — зустрічатися з курсантом Гоголем — чомусь саме їй. Бачили очі, що купували, тепер їжте, хоч повилазьте!

Інші хлопці аж в Чернобаївку, либонь, дівчат після танців провод-жають, а цей дорогу перейшов, у щічку під парадним чмокнув, побачи-мося завтра, солоденька. І свого щастя не цінує. Зник на тиждень. Очі б мої його не бачили!

Як маминими пиріжками половину роти своєї нагодувати, так все його влаштовує. І пиріжки вдалися, і сир смакує. Як дурепа йому потрібна по кіношках волочитися, цілуватися в останньому ряду під час сеансу, так все його влаштовує. Я на Челентану того вже дивитися без гикавки не можу, а так же Адріанчика колись любила! Ну, як акто-ра, звичайно. Ні, ну що, важко дівчину вряди-годи в якусь кафешку за-просити, я про ресторан з музикою і шампанським вже й не затинаюся! Саме кіно та парки! Хоч би до магазину «Альбатрос» колись провів за своїм посвідченням. Хоч подивитись на шмотки.

На останньому побаченні в парку Леніна йшли повз ятку з моро-зивом, він питає:

— Морозива хочеш?

І рота навіть не дає відкрити:

— Ну, не хочеш — як хочеш.

Далі йшли повз кіоск з тістечками.

Тістечок-хочеш-ну-не-хочеш-як-хочеш.

І лише біля автомату з газованою водою Лесі вдалося кавалера ви-передити:

— ХОЧУ!!!

А Гоголь так поважно дістає з понтового шкіряного портмоне з калькулятором мідяка трикопієчного і:

— Чого верещиш, бери пий! З сиропом!¹²

¹² Взагалі-то це старий курсантський анекдот, але починається він зі слів «Було в курсанта останніх три копійки...».

Тобто міг би взагалі копійчаною водою з бульбашками без сиропу відбутися? Це Лесі, виходить, ще пощастило? Так виходить?

Казала ж мені мати, краще останній сержант ДАІ, але вдома, ніж капітан, але в рейсі.

Де ж цей Гоголь ховається? Сказав — виступатиму в самодіяльності, вже й першу дію відіграли, а його на сцені не помітно. Ні, зустрів біля входу, у щічку навіть чмокнув, але одразу передоручив її якомусь Котляревському, той всадив її аж в останньому ряду, хоча місця попереду ще були. І цей, мабуть, по кінотеатрах шастає з дівчатами, у звичку вже увійшло. Муфлони, усі вони — стадо муфлонів!

Завіса відчинилася. На сцені сидів у позі лотоса неголений дрібненький курсант. Голий по пояс, з волохатими грудями, руками і навіть плечима. В якихось позичених в ансамблю народних танців закачаних вище колін шароварах і чалмі з вафельного рушника. Факір, тіпа.

Йог почав свої вправи. Крякнув, заклав одну ногу за потилицю, а другою почухав собі носа. Що цікаво, ноги йог мав геть не волохаті, наче щодня голив чи робив депіляцію.

Пальці на поголених ногах йог мав довгі й рухомі, це про таких кажуть, що вони ногами дулі можуть крутити. Пальці вели себе майже незалежно від господаря, ледь не схопили того за ніс, а потім їм вдалося зобразити повітряний поцілунок ногою.

— З думкою про тебе! — прокоментував ведучий. В залі загигикали.

Потім йог закинув за спину й другу ногу, і йому якось вдалося поступово ще й розвести їх в боки під гострим кутом, склавши руки на грудях. Було дивно, чому в такій позі він досі не беркицьнувся носом в сцену. Потім він одночасно випростав догори й ноги, й руки.

— Потяг до зірок! — прокоментував ведучий.

Потім йог вигнув ноги за спиною таким немислимим чином, що дві його рожеві п'яти з'явилися просто над білою чалмою згорі.

— Північний олень! — прокоментував ведучий. Поза була настільки неймовірною і настільки нагадувала коника з «колінками назад», що зал вибухнув. Але йог був незворушний. Він поступово, нога за ногою, знову вмовстився у позу лотоса, повів плечима, розім'яв м'язи шиї.

— А зараз атракціон нечуваної витримки! Нервових та вагітних просимо покинути приміщення!

Ведучий під дрібний барабанний бій повільно накинув на факіра біле простирadlo, напинанка обвисла, і під нею вгадалася кругла йогова голова в чалмі. На сцену стрімко вискочив вже знайомий Ларисі по першій дії джигіт у кепці і з величезним кухонним ножем, який заміняв йому кинджал, барабани замовкли, зал завмер, і в мертвій тиші виразно почувся хрускіт, з яким той «кинджал» наскрізь прошив голову необачного факіра.

— Ах!.. — синхронно із усім залом видихнула Леся.

Ведучий стрімко зірвав запинало з голови його, і Леся побачила... що його тримає у руках проштрикнуту ножем капустину, і не стрималась від сміху полегшення, як і її сусіда по кріслу Котляревський. Але справжня істерика в залі почалася тоді, коли його підвівся на поклони, а його «ноги» у підкачаних шароварах залишились на сцені у все тій же позі лотоса. Його подав руку, допомагаючи підвестися своїй «половині», і тут Леся і зрозуміла, яку важливу роль грав у суботній виставі курсант Гоголь.

— І тут сховатися від мене хотів, — хмикнула вона. — Такі викрутаси, і все лише тому, що дівчина запропонувала подати якусь там заяву до ЗАГСу.

Мабуть, останні думки необачно пролунали вголос, і Лесі довелося ще й пояснити ошелешеному сусіді Котляревському (ну й вам, шановний читачу):

— Та що тут такого? У нас усі так роблять. Подають заяву, отримують запрошення до весільного салону, а потім заяву забирають. У салон щойно черевички італійські завезли, а цей «його» вже тиждень від мене ховається...

Невже вона щось неймовірно просила? Не до цариці ж за черевичками верхи на чорті посилала, справді. Салон молодят зовсім поруч — на площі Корабелів.

ВИКЛАДАЧКА КУКІНА, про таке в жінок не питають, аякже

Ну, вона зразу підозрювала, що цей жевжик з райкому — ще той кінь в пальті, але виходить, недооцінила товариша. Ну, що її хлопці танки весільних індіанців перед цією малою з флейтою на сцені скакали — це якраз нормально. Дивно було б, якби не скакали. Чи ви хлопців в тако-

му віці не знаєте? Павичі обсмоктані, всяк зі своїм хвостом. А цей вже начебто дорослий мужчина, в краватці, а туди ж, у гречку. Бачили-бачили, як він на дівулю нашу облизувався.

Таки гарна мала. Ех, де мої сімнадцять років? Мале, але революційне. Моїх оболтусів так швидко вишикувати — це треба ще й який характер мати. Чи Кукіна цього не знає на власному досвіді? А вона їх ще й співати на три голоси вимуштрувала. Ну слухала й пишалася: не вже це мої оболтуси так виводять? Глорія-глорія! А мала з флейтою — попереду на хвацькому коні. Гідний фінал гарної вистави. (Коли це я востаннє в філармонії була? Мабуть, ще коли Кукін за мною упадав і не знав, куди б ще мене запросити, в театрі точно в минулу його відпустку були, на «Лівші», точно, а ось в філармонії... Але то таке.)

Ну, не без елементів училищного капусника, з пародіями на викладачів та командирів вистава. Воно, звичайно, смішно, якщо в темі і з тими об'єктами пародій кожен день вітаєшся, а ось дівчатам з педіну, може, й незрозуміло було, чого усі кавалери регочуть. Це ж треба, Кукіна ж, добра душа, і цього перевіряльника з райкому була пожаліла. Нудьгує людина, закорлючки в блокнотик малює. Це ж кожен день в якомусь вузі, мабуть, сидіти доводиться на концертах. А воно, виходить, не віньетки й чортики малювало, а одразу доповідну строчило, кулеметник ти чапаєвський. Щоб час не гаяти. І нічого ж ні замполітові, ні комсorghів Островському, ні їй не сказало, підступне. Поздоровив зі вдалою виставою, аплодував стоячи. Замполіт аж розцвів, довірливий. Комсорг до себе в комітет пригощати коньяком, наскільки вона розуміється на комсомольському статуті, запросив. І не відмовилося ж, капосне. Пішло. З готовою доповідною на Миколку Островського в папочці. Ну, нам внутрішньо комсомольських взаємин так просто не осягнути, це не для посередніх мізків. І ось, виходить, напригощалося вже аж до такої гидоти.

Кукіна знайшла малу флейтистку в дамській кімнаті випадково. Ну, якщо на все училище одна жіноча вбиральня, може, й не дуже випадково. Мала була зарюмсана, майже в істеричі. Думала, хтось з її хлопців образив, чи інший який курсант. З них станеться. Та де там. Сюжет виявився куди як детективнішим. Власноручно вмила малу під краном, як могла заспокоїла. Розповідай по порядку. От не марно той жевжик з райкому Кукіній одразу не сподобався, ще тверезим!

Взагалі Кукіна довго зналася з моряками і все могла зрозуміти, навіть хмільні приставання до дам в ресторані чи де ще там доведеться. Але коли вже отримав ляпаса по пиці, навіть китобій після дев'яти місяців рейсу зазвичай розуміє, що спілкуватися з ним так щільно дама чомусь не бажає, бере під козирьок, каже: «Пардон, мадам!» — і йде на швартовку до іншої дами або до цієї ж, але вже не сьогодні. А це, пробачте на слові, п'яне чмо, видобуло натомість з папочки свою закладну й почало качати права. Хлопці в джинсах з американським прапором на сидницях по сцені бігали, бачте.

На жаль, і такий варіант упадання за дамами був Кукіній відомий. Вона і в училище перейшла викладати, бо свої, флотські, ніколи не допустять брудних натяків щодо дружини моряка, як плескали язиками за спиною кумасі на колишній кафедрі. Ну, кумоньки собі плескали, а завкафедри взявся перевіряти чутки на практиці. Закінчилося все її зарубаним дисером, але то таке. Зате в неї такий Кукін є! Такого чуда вам ніякий ВАК не затвердить, дурепи дипломовані.

— Розумієте, він ще написав, що ми співали католицький церковний гімн, а релігія — опіум для народу. Бо «Глорія Патрі», виявляється, «Слався, Отче» латиною. Каже, чому не «Отримали дияволята комсомольську путівку»? А це ж Бах! Йоганн Себастьян!

Ось тут Кукіна вперше і подумала, що недооцінила товариша. На її пам'яті це був перший комсомолец, який розумів мертву мову.

— Але ж це абсурд! Це світова класика! Ми ж в училищі це розучували!

— Ось з цього місця докладніше, — перебила малу Кукіна.

Все було ще більш кепсько, ніж уявлялося. Вона досі думала, що жевжик прискіпався до Ахматової з Гумільовим, і вже готувалася захищати малу саме на цих позиціях. Гумільова щойно, вперше після страсти у 1921-му, якимось дивом перевидали грузини. Мабуть, часи справді змінюються. Кукін привіз їй книжку з Поті, знає-таки, чим їй догодити, паладин зеленого храму. Раз видали — значить дозволено, завтра оприходувати книжку в училищній бібліотеці, і гуляй, мусійко. Зя. До того ж отой поетичний турнір — так взагалі стихійно вийшов. В сценарії цього не було. Подякувати дітлахам за винахідливість і не акцентувати уваги на недоречностях.

Але заборона Баха була такою абсурдною, що Кукіна відчула знайомий холодок під серцем. Це відчуття було знайоме кожній радянській людині, яка, скажімо, зрізала вночі ножицями колоски на колгоспному, тобто власному, полі, запізнювалася на службу через аварію трамвая в часи боротьби «ефективного менеджера» Сталіна за виробничу дисципліну (що, молодь, не знаєте, що за 5 хвилин запізнення було людям? А спитайте у симоненків-вітренків. Табір. І не піонерський, сибірський) чи губила партквиток в плацкартному вагоні поїзда Київ — Севастополь.

Коли ти дійсно винен або не винен, але розумієш, в чому тебе звинувачують, і звинувачення ці логічні, вирок можна пом'якшити, обжалувати в вищій партійній інстанції чи й взагалі відгавкатися. Ну там, догани й строгачі не рахуємо. А ось коли абсурд з самого початку і усі навколо розуміють, що це дурня, відводять сором'язливо очі, підписуючи якісь папірці на примноження того абсурду, і система, як танк «Товариш Кафка», скриплячи немазаними шестернями, суне вперед, на тебе — будь певен, перемеле, тільки кісточки хряснуть. Системі тільки дай папірця на вхід — і все, пропав. Загуло.

Мабуть, Кукіна подумала все це дуже виразно, з відповідними гримасами, геть за обличчям забула слідкувати, бо мала перестала розповідати, як вона завтра піде до свого культпросвіту й підтвердить, що Йоганн Себастьян Бах — великий композитор, дозволений партією до співання на урочистостях, і ошелешено сказала:

— Боже, це ж я і вас всіх, виходить, підвела. І Миколку, і Леоніда Петровича? А хлопцям можуть і візи прихлопнути?

— Ну, це вже дзуськи! — не достатньо весело, але примусила себе засміятися Кукіна. — Хто ж за них рибу країні ловитиме? Без п'яти хвилин дипломовані спеці. Розподіл післязавтра.

Ось що, мала, затам собі. Нічого поганого ще не сталося. Так, темна хмарка на горизонті. Моряки про таке не сумують. Сиди тут, не висовуйся, раз в нас вже тільки дамські кімнати правом притулку користуються, а не університети, як в Греції. Коли дві дами потрапили в халепу, їм саме час звернутися по допомогу до розсудливого джентльмена.

— Це ви про кого?

— Про замполіта Леоніда Петровича, щоб ти не сумнівалася. Він добрий і розумний дядько, своїх не здає. Ну, може зовнішність його на це

не натякає, але це саме так. Вже була нагода переконатися з моїм довгим язиком. Але то таке.

— Отож сидиш тут. Нікуди не висовуєшся, навіть до туалету. Ми вже на місці, хоч з цим пощастило, — вже майже щиро засміялася Кукіна. — Я швидко.

І Кукіна дійсно швидко задріботіла підборами по темних училищних переходах, лякаючи привидів відрахованих курсантів і не звертаючи на них жодної уваги.

— Ну ось як? — думала Кукіна. — Як ВОНИ так безпомилково роблять стійку на справжнє?

І зовсім не має значення, що саме справжнє.

Чи це просто справжні штані, які дійсно не можна розірвати двома запряженими конями, а не пародія на штані від радянської легкої промисловості, що тріщить в матні, варто звиклим до просторої роби юнакам преодягтися в штатське після випускного. Заборонити ворожі штані! Що характерно, ніхто навіть не намагається просто навчитися шити свої союзні штані краще.

Чи це справжні, а не вирощені в колбі поети. Бо ж вустами поета промовляє Бог. А Богові на рішення чергового з'їзду партії швидше за все — плювати, не той масштаб. Тож найкращим поетом (посмертно) проголосимо того, що похвалявся своїми стома томами партійних книжок та написав пафосний віршик про молоткастий паспорт. Цікаво, чому вірш який починається зі слів «Я вовком би вигриз бюрократизм», став улюбленим віршем радянських бюрократів? А скільки ж в цього, хоча б талановитого, горлопана вже геть ні на що нездатних послідовників? По поемі до кожної комсомольської конференції строчать.

Чи це справжня економічна теорія, цикли Кондратьєва, а не «п'ятирічний план — за три роки». А генетика, кібернетика, мовознавство? Просто ж цілими інститутами викошували!

Немає жодної різниці, чи це церковний гімн Йоганна Себастьяна Баха, чи, прости Господи, справжній рок-н-рол, а не їхні мармеладні ВІА. ВОНИ якось саме на справжнє реагують, як бик на червону ганчірку, і ради цьому нема.

А тепер ось ВОНО зробило стійку на справжню дівчину. Молоду, окрилену, наївну. Щоб спаплюжити те дівочтво, затягати по саунах

на Гідропарку. Ось це вже дзуськи! Цього Кукіна комсомольцеві не подарує. Ті, старшенькі, хоча б щиро вірять у свій маразм. А ці зроблять осмислено-туpe обличчя на конференції по боротьбі з «хеві метал», відаплодують доповідачеві, а в готелі перевдягнуть у ті ж «ворожі» штані і слухатимуть на своїй гулянці ту ж саму «заборонену» музику на магнітофоні.

— Мої хлопці, може, за ті кляті штані шість місяців у морі на промислі горбатилися. Якраз на одні джинси зарплати практиканта і вистачає. Не в спецрозподільнику по талончику отоварилися. Перші чесно зароблені штані в дітей, як же в них на сцену не вискочити. Терпіти не навиджу райкомівських! — зовсім несподівано подумала Кукіна, побачивши нарешті замполіта Нечитайла.

Замполіт якраз перевіряв у нижній дискотеці роздрукований репертуар і саме дійшов до рядка «автор-виконавець Володимир Кузьмін».

Ще ніколи Кукіна не відчувала себе такою злою, холодною і підступною.

КУРСАНТ АРАПЧУК, 15 років, неодружений

— *Ві ол лів ін зе йеллов сабмарін, йеллов сабмарін, йеллов сабмарін!...*

— *Я-а-а викликаю капітана-Африка! Простягніть мені руки! Я-а-А!...*

— *Йоу-йо, ю ін зе йармі нау! Йоу-йо, ю ін зе йармі... нау!*

— *Я подивився на дзигар — одинадцять нуль сім! Тобі вже вісімнадцять — мені лише тридцять сім! Рок-н-рол! Танцюють всі навруг!....*

— *Шоу маст го он!...О-о-о-о! Шоу маст го он!...*

На перекур.

— Агов, лисий, закурити є?

— Остання, лисий.

— Залиш покурити, лисий.

— Вже залишаю, лисий.

— Ну хоч пару тяг.

— *Смоуконзеве-отер,фаєрінзескай!..Ту-ту-там,ту-ту-тарам!..*

— Я приперся на цей концерт не для того, щоб нудьгувати, хай заграє, хто має грати і мовчить, хто повинен мовчати....

— Сто літ тому, коли ходив я в школу, о-о-о-о-о, іще не продавали Пепсі-колу, о-о-о-о-о...

— Ой, мама, ой! Ребята іграють! Ой, ой — у сільсовета! Ой, їх в клуб не пускають, ібо вони ізрядно лохматіє...

— Енд зе фівер... геттінг хайер! Діза-а-а-айер!

На перекур.

— Агов, лисий, закурить є?

— Кого-кого ти лисим обізвав, молодий?

— Перепрошую, хлопці. Темно ж.

— Ну йди, дамо в зуби, щоб дим пішов...

— Дяк... Упс.

— Ну який ти незграбний, молодий. Сам на кулака наштовхнувся. Невже справді так темно? Тобі з фільтром чи без?

— Упс. Спасибі, хлопці, я вже накурився.

Файні сьогодні гоцалки! Ось тільки з повільними танцями в курсанта Арапчука щось не складалося. Тільки-но підкотиться якусь запросити, як її вже хтось зі страшокурсників умикнув. А то ще є такі, що стовбичать попід стінами актової зали усю пісню, колупають пальцем піч, під'їдеш до такої на кривій козі, а вона:

— Не танцюю!

Чого ж тоді на танці ходиш, цікава дивачка, як кажуть у нас в Одесі? Арапчук щойно отримав відкоша від такої ось показної статної білявки і, посопівши, відкотився на вихідні позиції в іншому кутку темної зали, хаотично підсвітлюваної кольоровими відблисками світломузики та прожекторами, неначе вже почалася Третя світова.

Always somewhere

Miss you where I've been

I'll be back to love you again, —

запевняли «Скорпи», що не все ще втрачено. Він ще повернеться.

— Що, не танцює? — спитав в Арапчука старшокурсник Гоголь, який, мабуть, бачив образливу пантоміму з білявкою.

— Ех, вчиш вас, молодих, вчиш — самі двійки, — підключився старшокурсник Котляревський.

— Міняйтеся, хлопці, форменками.

Арапчук не одразу зрозумів, чого від нього хочуть, але рівно через 35 секунд вже обскикував на собі трохи величеньку фланку Гоголя. З чотирма жовтими курсівками на рукаві! Він випнув груди, розправив плечі й зріс на півголови. Ще б стрижене під машинку волосся відросло — і готовий випускник!

— Орел! — оцінив Котляревський. — А тепер вертаєшся до тої білявки, наче вперше, і запрошуєш її на тур вальсу, чи чого там в тебе вийде. Звати її Леся.

— Але ж вона щойно мене відшила! — не повірив Арапчук.

— Слухай, що тобі старші радять, — підтримав однокурсника Гоголь.

— Кругом марш!

Хлопці, схоже, вирішили пожартувати над знайомою дівчиною. А клоуном обрали Арапчука. Файні сьогодні гоцалки! На ватяних ногах, перечіпаючись об інші пари, першокурсник Арапчук перетнув танц-майданчик і запросив білявку Леся вдруге.

Леся лише ковзнула поглядом по його лівій руці і... погодилась! Тобто в минулі рази вона навіть не піднімала очей вище тої клятої курсівки з однією сирітською «шпалою»! А він переймався!

— Богдан. Тобто Олег, — представився «четвертокурсник» Арапчук. Першокурсником він швидше за все вже крізь палубу провалився б після такої обмовки, а зараз лише нахабно зареготав, і Леся одразу вирішила, що це хлопець так витончено жартує.

Магічна курсівка з чотирма личками робила свою справу. Леся вже не зважала ні на те, що кавалер, як на неї, трохи не вийшов зростом, ні на його спотикання на рівному місці (на ногу партнерки, на щастя, він так і не спромігся наступити жодного разу). Клаус Майне зі «Скорпів» продовжував виводити «я повернуся, щоб любити тебе знову», а танцюристи вже невимуслено перемовлялися. Спочатку про щось незначне, з якої він, такий хвацький танцюрист, роти, потім про сексуальність лисих чоловіків, згодом ще про щось. Першокурсник Арапчук панічно намагався зметикувати, чий номер роти йому казати, і як відповідати на питання чи знає він курсанта Гоголя, який щойно силоміць одягнув на нього свою форменку. Навмання він

один раз сказав правду, а іншого разу збрехав. І виявилося, що вгадав. Леся пожвавішала, навіть не стала від нього тікати далеко, коли музика стихла.

Гоголя й Котляревського вже не було видно на їхньому місці біля виходу, замаскувалися конкретно, жарт ще продовжувався, і Богдан, тобто Олег, відчув новий приплив впевненості і запросив білявку Лесю до танцю, ледь залунали перші акорди «Сусанни». Богдан-Олег з подивом помітив, як у нього прорізалася якась челентанівська пластика й коняча — на 32 зуби — посмішка, наче якийсь внутрішній Челентано чортиком вискочив з курсантських глибин і заходився босоніж вичавлювати смачне італійське вино з грон винограду просто посеред танцювального залу.

*Sette giorni a Portofino
piu di un anno a St. Tropez
Poi m'hai detto «Cocorito
non mi compri col pate'...»
E sei scappata a Malibu
con un grossista di bijoux, —*

почала підспівувати Леся. Та так, що від зубів відскакувало. Це не вона підспівувала, це Челентано вторив їй із затримкою на мить. Та й вимову нескладно було порівняти з оригіналом. Ось тобі й на!

— То ти італійську знаєш? — щиро здивувався Арапчук-Челентаненко.

— Яюсь само собою вийшло. Слухала-слухала і потроху вивчила, — пояснила Леся. І щоб він не засумнівався, тут-таки видала синхронний переклад

*Сім днів у Портофіно,
Понад місяць в Сан-Тропе,
Потім сказала мені: «Мене
Не купиш за канячку»
І втекла в Малібу
З багатим продавцем біжутерії.*

— *Susanna Susanna Susanna Susanna mon amour!* — підтвердив правдивість перекладу Челентанчик.

— Тепер ти розумієш, чому мені геть необхідні італійські черевички на підборі-чарочці? — зробила несподіваний висновок Леся, скориставшись якимось різновидом жіночої логіки, яку, як відомо, не вивчають на парах зі схемотехніки. — В цьому місяці дивом завезли до весільного салону, мені по знайомству притримали одну пару.

Вона стисло викладала свій план з ошукання радянської торгівлі під подальші скарги Челентани на злу долю й невдячну Сусанну, а курсант Арапчук зашарівся до маківки й гадав, як йому сповістити Лесі, що він, якби й хотів, не може, бо, як колись Паніковський, був людиною без паспорта. Не триматимуть же їй ті черевички під прилавком ще півроку. Хіба що...

— Так ти вже четвертокурсник? — почулося ззаду.

— Зовсім страх загубили! Иди випишу тобі дембельський акорд!

Камбузний Микола! Капець підкрався непомітно. Хіба що випишувати того акорда при дамах за училищним суспільним договором не прийнято, потягне на вихід, а там вже Гоголь з Котляревським підпишуться, щоб не псувати жарт. Ну не сам же він роздяг двох дебелих старшокурсників, чемпіонів з веслування!

І Арапчук навіть дещо нахабно жестом попросив Миколу-термінатора почекати і знову звернувся до партнерки:

— Я нічого не маю проти, мала. Але є одна проблема. Щоб наші заяви прийняли в ЗАГСі, потрібна ще буде довідка, що ти від мене вагітна... А зараз вибачай, служба.

І він, чітко клацнувши підборами, обернувся через ліве плече й залишив свою даму перетравлювати інформацію.

Втім, виявилось, що «дембельський акорд» — зовсім не те, що уявляв собі курсант Арапчук, і знаходився в протилежному від виходу боці. На сцені, за кулісами. Але й щигля по дорозі на сцену Микола теж встиг йому виписати.

— Ну це вже воппсе! Зовсім розперезалися молоді! Та якби оце мене старшокурсники за такою витівкою зловили, навчали б конкретно. Гадами по фейсу, щоб ти не сумнівався. Розбалували ми вас. Та які там Гоголь з Котляревським? Зараз будеш відробляти своє нахабство. Мені там з двох сторін одночасно потягнути треба. Що мені, розірватися? А з Гоголем я потім розберуся. Не сумнівайся.

ХУДОЖНІЙ КЕРІВНИК ПЧІЛКА, 19 років, неодружена

Все промине, залишиться лише музика. Чи думав бароковий композитор Франческо Загатті, який писав свої твори для флейти й хору у сімнадцятому столітті, що й через три віки в якомусь ХМУ РП, у геть невідомій йому країні роксоланів, через його гімн «Глорія» розгорятимуться такі пристрасті?

Так, вам не почулося. Не Й. С. Бах, а Франческо Загатті. Флейтистка Оленка мала свою страшну таємницю, якої не відкрила навіть викладачці Кукіній. Баха в репертуар вона вписала, по-перше, тому, що в нього теж є гімн на ці ж слова, але для оргАна, а по-друге, щоб довго не пояснювати, хто такий Загатті і що ніякий він не футболіст італійського «Мілану» і навіть не однофамілець. Їй здавалося, скажеш — Бах! — і усі перевіряльники задеруть лапки догори, бо ж класика. І ось маєте, саме до цього гімну той слизький комсомолец і причепився!

А може?.. Може він упізнав, що це не Бах, а Загатті? Від цієї думки Оленці стало млосно, потім жарко, і вона незчулася, як забула усі настанови Кукіної щодо недоторканості дамських вбиралень в умовах розвинутого соціалізму і задріботила й собі підборами по темних коридорах. Привиди відрахованих курсантів брали реванш за безстрашну Кукіну й лякали малу безсоромно, вона лякалася, але вперто продовжувала свій шлях. Тоді вона вперше подумала, що все це діється не з нею, що все це — училище, концерт, прискіпливий комсомолец, що її домагався, — лише декорації якоїсь вистави. І ніякої не високої трагедії, якогось низькопробного фарсу.

Відчуття це потім луною наздоганяло її ще декілька раз цього вечора, у його найбездарніших мізансценах. Ось вона знаходить комсомольця посеред ревіння дискотечних динаміків в затемненій актовій залі, намагається вибачитись за ляпас, а той, на мигах показуючи, що нічого не чує і поговорити тут не вдасться, хапає її за руку і підштовхує за лаштунки сцени, там, мовляв, побалакаємо. Хіба це радянська дискотека у радянському училищі? Вона почувалася, як героїня фільму про Кінг-Конга у спітнілій мавпячій долоні.

За лаштунками справді було порівняно тихо, бо динаміки залишились на іншому боці великої зали. І почались діалоги. Але теж якісь геть ненатуральні. Вона йому: «Благаю, вибачте!». А він їй: «Ну молодець,

що все обдумала і повернулася, ласкаво прошу до світу дорослих, мала. Ще дякуватимеш за науку».

— Та який там ще Загатті? В наш час і в нашій ситуації актуальним стає Ендрю Ллойд Веббер, «Привид Опері». Що, не чула? Село неасфальтоване, а ще працівник культурного фронту. Будеш гарно себе вести, покажу вдома касету на відику.

— У вас відик є? — чує себе й своє здивування в голосі Оленка. Невже це вона? Невже зараз хоч трішечки важливо, чи дійсно в цієї мавпи є недосяжний простій людині відеомагнітофон? Ви знаєте, скільки він коштує? Дванадцять Оленчиних зарплат! Рік не їсти не пити.

— Без нього як без рук. Передивляюся усі шкідливі для плебса фільми, а потім громлю їх в комсомольській передачі на телебаченні ¹³. Ну, не гальмуй, мала...

— Тут? Зараз?

— Саме тут і саме зараз. Навіщо канітель розводити? Кажу ж тобі — Привид Опері... Це збуджує.

І, насвистуючи якийсь мотив, мабуть, з тієї невідомої опери, ця потвора заходила розстібати свого паска. Насвистуючи, він фальшував, як войовничий безбожник. Невже перевіряти самодіяльних артистів комсомол доручає людині без музичного слуху?

Це була настільки бридка картина, що Оленка зажмурилася й вчепилася обома руками в свою флейту, яку, виявляється, весь вечір тягала з собою і не помічала її наявності в руках. Невже це зі мною? Чому я не можу втекти, чому не кличу на допомогу? Чому сцена не розверзеться йому під ногами? Оленка відкрила одне око, наче підглядаючи в піжмурки. Фальшивий комсомолец вже вправся з паском і, пародіюючи амплу оперного негідника, закинув свою, виявляється, вже трохи плешиву голову, зареготав робленим басом.

¹³ В це зараз вже теж майже не віриться, але це був популярний формат комсомольських передач: розмови про шкідливі фільми, яких ніхто, крім них, не бачив, і їх нищівна критика. В якості бонусу показувалися один-два кількасекундних уривки шкідливого фільму, найбільш одіозні, на думку комсомольців. Звичайно, порівнятися з таким форматом може лише телебачення Непалу, по якому на замовлення телеглядачів показують по телевізору відомі інтернет-сайти.

Вірніше — намагався басом. Бо знову фальшував безбожно й дав півня на другому «ха».

Цього вже оперні боги не могли йому дарувати, і сцена таки розверзлася. Але спершу Оленка почула з іншого боку куліс чотириголосся «Квінів» і зрозуміла, що врятована. Це не була «Богемська рапсодія» з альбому «Ніч в опері», яка була б найбільш доречною, але ж ви в курсі, що оперні боги оперними богами, а про такі речі краще завчасно домовлятися з диск-жокеєм. Отож, це були лише «Ми чемпіони, мої друзі», але це був знак!

*We are the champions — my friends
And we'll keep on fighting — till the end,* ¹⁴ —

виспівував незрівнянний Фредді Меркурі, і далі події стали розгортатися як в шаленому калейдоскопі кадрів, хоча заляклій Оленці і здавалося одночасно, що все відбувається ніби у вповільненій зйомці. Ось як таке може бути, щоб одночасно?

Голосно клацнув якийсь вимикач над головою, фальшивого комсомольця засліпило променем направленою прямо в очі прожектора, й між оперним негідником у розстебнутих штанах та Оленою пролетів з вигуком «Це вже воппсе!» воїн світла Микола-камбузний. Він скотився по якійсь линві-ліані, що звисала з риштувань ненадто складного сценічного механізму.

Микола летів, як Тарзан, який завжди знайдеться на будь-якого Привида Опері, і курсантський комірець-гюйс розвівався на ньому, як плащ Супермена. Бетмен Микола пролетів і гепнувся просто між красунею й чудовиськом, проломивши при цьому дошки підмостків, як і попереджав напередодні любителів гиревого спорту: не витримає сцена такої наруги, не витримає.

Гепнувся й проломив сцену він з одного боку, звичайно, невдало, бо «вгруз у землю» по саме не хочу, як богатир Котигорошко, але саме підважена ним дошка підмостків дуже вдало вигнулася, зірвалася з цвяхів і влучила супротивникові по тому «не хочу», поціливши просто проміж ніг. Комсомолец нарешті спромігся на першу чисту ноту за весь вечір, він

¹⁴ Ми — чемпіони, друзі мої, І ми битимемося до самого кінця.

взвив фальцетом, і це було куди як щиро. Але монстри ніколи не вмирають одразу; Микола ще не встиг вивільнити з пролому сцени й першу ногу, як оперний злодюжка вже відхикався, відтанцював навприсядки й кинувся на нього, вже геть не контролюючи себе. Чесний двобій був неможливий, бо довелося б вимахувати навкулачки на різних поверхах, тож оперний монстр намагався гамселити Миколу ногами. Саме що намагався, бо підступні радянські штани луснули й, не підтримані паском, спали аж до колін, стриюжуючи усі потуги Привида Оперы поцілити в загрузлого багатиря. А Микола ще й вимахував своїми габлями, як мирний вітряк, відбиваючись від надокучливого Дон Кіхота. Нарешті той кікбоксер здогадався підтягти штани руками, взяв себе в руки в буквальному сенсі й відійшов для розгону, як футболіст перед пенальті. Микола припинив махати руками й згрупувався... Музика увірвалася.

— Ні! — вигукнула Оленка в пульсуючій тиші.

Комсомолець лише хмикнув. Навіть негідником він був несправжнім, бо не спромігся бодай на голівудську репліку. І в цей час щось чорне й не дуже пахуче, швидше навпаки — таке, що залишало за собою кометний хвіст кирзового сморіду, по складній траєкторії пролетіло з-під стелі через всю сцену і лягнуло оперного негідника у його високе чоло.

— Бах! — сказав нарешті свою репліку негідник, гепнувшись на сцену поряд з Миколою. Суддя на ринзі могла починати свій відлік, нокдаун.

— Ах! — сказали десятки глядачів, що стали мимовольними свідками цієї оперної сцени. Бо виявилося, що курсант Микола з'їхав з-під стропил не по якомусь там просто собі шкентелю, а саме по тому, який відкривав та закривав важку порт'єру училищних театральних лаштунків. Заодно й випробував щойно відремонтований механізм.

І ось тут, коли Оленка усвідомила, що все відбувалося у яскравому світлі прожектора і це бачили десятки очей, заціпеніння нарешті минуло. І вона несподівано геть для всіх, і в першу чергу для самої себе, піднесла флейту до губ і підхопила перервану мелодію Меркурі:

*No time for losers
'Cause we are the champions — of the world!*¹⁵

¹⁵ Не час для невдач, бо ми ми — чемпіони світу.

КУРСАНТ КОТЛЯРЕВСЬКИЙ, 24 роки, розлучений

Якщо наречена побралася з іншим, іще не відомо, кому повезло. Ось його, курсанта Котляревського, взяти. Аби не той фінт вухами з відрахуванням з училища на три роки військового флоту, так би й ходив в одружених дурнях, що працюють виключно на шмотки для своїх модних дружин. А мода — така мінлива! Виявляється, свою колишню він цікавив в першу чергу як власник перепустки до магазину «Альбатрос». Коли ж його забрали в матроси й перепустку відібрали, вона якось одразу втратила до нього інтерес. Навіть до Севастополя лише двічі навідалася. Вдруге — вже розлучатися. Оперативно знайшла йому заміну з чинних володарів чекових книжок ВТБ, такого ж телепня-моряка, тільки «з перламутровими гудзиками». А ось не сталося б з ним цієї халепи? Усе життя поклав би на поповнення її гардеробу? Так що все, що не робиться, — на краще. Справжній моряк зазвичай одружується двічі, другий раз — щасливо. Але ж перший нещасливий раз можна і пропустити, якщо клепка в голові є. Тож коли Гоголева подружка Леся потрактувала заяву до ЗАГСУ лише як перепустку до весільного салону, Котляревського аж пересмикнуло. Ну що ж ви всі такі однакові, дівки, га?

Відвів Гоголя вбік після вистави, хотів поговорити. Та де там! Той, виявляється, ще одну наречену сьогодні ж запросив і тепер гасає між двома дискотеками, як Труфальдіно з Бергамо між двома хазяями, не до розмов за життя йому, встигнути б на наступний повільний танець по училищних переходах добігти. Відтанцює вниз з Анею, відхекається, вибачиться: служба, мовляв, залишить її на Квітку і знову мчить нагору. Де тут в такому режимі танців нон-стоп зупинитися й поміркувати? От же ж танцюрист диско! Отож Котляревський і вигадав підіслати до Лесі першого-ліпшого першокурсника, щоб показати другові-Гоголю усе начисто. Зупинись і подивись, мовляв, братчику. З ким танцюєш? Хто тебе танцює?

Зупинився. Подивився. Насупився. Бо вийшло, що невідомо ще, над ким жарт.

Молодий Арапчук у Гоголевій фланці з чотирма курсівками кудись щез, вони так і не зтямились, коли саме, бо повз їхній пункт спостереження малий точно не прошигнув би. Леся знову стояла під стіною і «колувала пальцем піч». Їсть вона молодих, чи що?

— Іди, «першокурснику», — підштовхнув він Гоголя до дій. І через якихось півтори хвилини спантеличений курсант Гоголь вже повернувся на вихідні позиції.

— Відшила! — не міг він повірити в результати цього дотепного й не раз перевіреного досліду над херсонськими дівчатами.

— Ну я розумію: шумно, темно, курсівок на рукаві поменшало. Але ж — це все ще я! Чи вона і на побаченнях вище моїх курсівок очей ніколи не підводила? А голос? Ну подумаєш, захрип трохи від цих хороших співів, але могла б упізнати. Всього ж тиждень не бачились! — обурювався Гоголь.

— А уявляєш, що буде, коли ти з рейсу через півроку повертатимешся? Ну, не сумуй, Одісея он теж дружина не одразу признала, — ще й підковирнув Котляревський.

І не треба кривитися, як середа на п'ятницю. Одна херсонська барихня якось примудрилася одружитися одразу з двома моряками. Причому якось так вдало, що чоловіки її ходили в море вроздрай, по черзі. Один вдома — інший в морі. Зручно. Без простоїв обладнання. І навіть щодо першої дитини їй якось вдалося переконати обох, що це саме їхня. Афера викрилася лише тоді, коли вона вже готувалася народити другу дитину. Тому чоловікові, який мав бути в рейсі, несподівано вирізали в Галіфаксі апендицит і відправили літаком додому, щоб поправлявся. Поправився, нічого сказати. Котляревський знав це з перших рук, бо невдахою без апендикса виявився його колишній однокурсник. Як в тому анекдоті вийшло:

— Васю, це ти? А це ж тоді хто? Ой, я така затуркана!

До честі обох ошуканих татусів, дітей вони вирішили не ділити, і тепер кожен у відпустках між рейсами водить у кафе «Морозиво» на набережній одразу двох: своє дитя й дитину колеги по нещастю. Чи стали вони ділити матір своїх дітей і як саме — то взагалі не наша справа. Нехай самі тепер і розбираються, якщо вчасно не спромоглися. І якщо Гоголь не хоче вскочити в таку ж халепу, тільки геть навпаки, з дівками своїми краще навести ясність саме зараз, поки на березі, бо потім не до того буде. І краще вирішувати це не жеребкуванням, а якось інакше. Хоча можна й монету, звичайно, підкинути. Аня — решка, Леся — орел. І всіх проблем. Однак усім у цім світі заправляє сліпий випадок.

Все краще, ніж ганяти, як заєць між двома їжаками у казочці. Бо в тій казочці заєць врешті здох.

— Ну як же це, монетою? Аня — он яка чудова. Поетка, ти ж сам бачив. А Леся живе просто через дорогу від екіпажу, сам знаєш. Дуже практична дівчина, — не погоджується курсант Гоголь.

— Може, навіть занадто практична, — погоджується курсант Котляревський.

— Та покинь шпиняти. Черевички ті, щоб ти знав, я вже купив сьогодні в «Альбатросі». Мені всього декілька інвалютних карбованців на них і не вистачало, пішов з шапкою по роті, в кого які копійки після практики залишилися, напозичав, і ні в який Петербург їхати верхи не треба. Ну, довелося по ночах декілька вагонів картоплі в порту розвантажити, щоб з хлопцями розрахуватися. Хотів вже після танців Лесі ті «човники на чарочках» подарувати, коли додому проводжав би. Тож ні до якого ЗАГСу йти однак не довелось би. А тут ти зі своїми дослідями над живими людьми, — обурюється Гоголь.

— Ага, значить все ж таки Леся? — перепитує Котляревський.

— Та розумієш, оце останнього разу примчався до Ані, махнув Джамбулові, щоб замовлену пісню ставив, а вона з такою неохотою від того Квітки відірвалася. Стоять собі біля виходу, гомонять про щось своє, регочуть, і ніяких танців їм вже навіть не треба. Ну звісно, я ж віршиків про жирафу не знаю. Простий йог... І Джамбул ще, народний акин, пісні поплутав. Замість «і, як не дивно ми, як і колись, удвох», утнув «і я забуду, як звучить твій голос», аби «Динамік». Тобто, вибачаюся, «автор-виконавець Володимир Кузьмін». Отож, думаю, це знак долі... Ну й виклав їй усе, мовляв занадто вона для мене гарна й несвоєчасна. А вона лише посміхнулася, чмокнула мене в щічку й пішла собі до того Квітки. Вже й втікли, голубочки, кудись удвох, мабуть. А тут ти зі своїми дослідями, прости Господи. І проводити Лесяю якось розхотілося. От що мені тепер з тими черевичками робити? — питає Гоголь.

— Нє, ну якщо вже так витратився, черевички здобув, краще одружитися, — зареготав Котляревський.

— Та ну тебе! Я про інше. Ось уяви, що завтра командир роти захоче в баталерці трус особистих речей влаштувати. І що він знайде в моєму рундуку? Паручеревичківнапідборах-чарочках? Менене такзрозуміють.

— Пристойну дівчину під готові черевички в нашій країні чудес знайти куди легше, ніж пристойні черевички для дівчини, — філософськи зауважив Котляревський.

— Це ти «Попелюшки» в дитинстві перечитався, — не погодився Гоголь.

— А що? Бігатимеш тепер Херсоном і замість «телефончик» розмір ноги в дівчат випитуватимеш, — продовжив кпинити над «принцем» Котляревський.

— А знаєш що, віднеси ті черевички від мого імені Лесі. Я зараз на КПП зганяю, принесу коробку. Скажеш, що то я попросив передати. На прощання. А мене тіпа на стажування до Севастополя відправили. Чи ще куди. У відрядження. Терміново.

Котляревський для годиться покомизився, але погодився. Гоголь знову погнав училищними переходами, але цього разу вже з надією на близький фініш. Котляревський вже почав вигадувати, що саме казатиме він Лесі, передаючи гостинець від Гоголя з рук в руки, бо сказати було слід таке, щоб знала наших, щоб не попсувався педагогічний ефект, та промові тій не судилося бути виголошеною цього вечора. Сам же про сліпі випадковості шойно просторікував, тож отримуй.

Бо саме в цю хвилину заграли «Квіни», We are the champions — my friends, і про подальші події, які сталися на сцені актової зали в яскравому світлі прожекторів і перекреслили світське продовження цієї вечірки, читачеві вже трохи відомо.

Котляревського й Лесю, наприклад, одразу загріб у свідки замполіт Нечитайло, який, здавалося, чатував на цю надзвичайну пригоду, бо з'явився в залі у супроводі викладачки Кукіної десь через мить після того, як комсомольський інструктор довийожувався до ляпаса по лобі курсантським гадом. Тим із читачів, хто сумнівається, що після такого настають повний нокдаун і часткова втрата працездатності, можу видати під розписку одного гада сорокового розміру для слідчого експерименту.

ІНСТРУКТОР ДАНИЛО, 27 років, розлучений

Коли інструктор Данило чув слово «рок-н-рол», рука його тягнулася до пістолета.

Втім, коли з ЦК комсомолу спускали чергові інструкції щодо боротьби з тими доморощеними рокерами, рука його знову тягнулася хоч до якоїсь зброї. Але таких, запальних та бурхливих, до зброї, та хоч до ненагострених курсантських палахів, якраз не допускають. Бодливий корові Бог рогів не дає. Тож рука тягнулася до зброї, але знаходила чарку.

А діалектичне протиріччя пояснювалося просто: інструктор Данило боровся з рокерами за власноручно написаними пропозиціями, які зробили коло пошани через міськком, обком та ЦК його молодіжної організації і спустилися до нього вже у вигляді інструкцій, втративши по дорозі усі копії та й зазначення авторства. Та хоч би одненьку кому змінили в його доповідній записці там, на горі!

І ось інструктор Данило читав в освяченому підписом начальства документі свою ж фразу: *«гриф гітари у збудженому стані не повинен перевищувати 56 сантиметрів і задиратися вгору під кутом, більшим за 48 градусів від площини істинного горизонту»*, читав і подумки матюкався. Матюкався він, як і личить комсомольцеві, кволо й без творчої вигадки, але з пісні слова не викинеш.

Інструктор Данило виступав за введення цензури в усіх сферах життя. По місцевому телебаченню, на радіо і в газеті «Ленінський прапор» виступав. Його слова «Бидлу рок-н-рол не потрібний» стали летючими в середовищі комсомольських активістів. І навіть САМ в кулуарах якоїсь комсомольської конференції поблажливо їх процитував. Усе це віщувало омріяне підвищення. У обкомівських коридорах вже подейкували, що заберуть інструктора Данила в Київ. А там, гляди, й до першопрестольної перебереться незабаром. І все пішло лісом через той мерзенний рок-н-рол. Вірніше, всього лише через одного нечесаного-неголеного рокера.

І головне, аби ж Данило особисто не перевірів ансамбль того рокера Уляна перед всесоюзним фестивалем у Тбілісі! Попри всю свою звичну страшенну заклопотаність, чесно відсидів на концерті групи «Хлопці її мрії» у клубі залізничників, де той Улян мав репетиційну базу. Усе було чітко, комар носа не підточить, «Любов, комсомол і весна!» Неголеного соліста погодили й обстригли в спецперукарні обкому, надягли на нього краватку й білу сорочку. Чесно кажучи, Данилові просто хотілося по-

бувати в гостинній Грузії навесні, поласувати неординарним коньячком, тож він застосував деякі свої продюсерські можливості. Хто ж знав, що кількатисячний зал тбіліської філармонії подіє на того Уляна, якому ніколи не дозволяли виступати на майданчиках, більших за клубну сцену чи танцювальну «клітку», і на яку вже точно вдруге рокерові за цього життя не потрапити, як пляшка культового портвейну «три сімки» не непривичаєний підлітковий організм?

— Ми граємо для залізничників, — сказав Улян в мікрофон перед виступом. — Їм наша музика подобається.

Те, що почалося далі, важко описати в усталених термінах комсомольської музичної критики. Посеред нав'язлої на зубах пісеньки про БАМ Улян вибухав декількахвилинними соло на гітарі, які зробили б честь самому Паганіні. Улян грав на тому аж ніяк не страдіваріївському інструменті не дивлячись, за спиною, вклавши гітару на плечі, як баба коромисло, він носився по сцені, скільки вистачало дроту, падав навколішки, стрибав на одній нозі, акі Малкольм Янг, усі високоповажні члени комісії зі Спілки композиторів зійшлися у думці, що за час свого виступу він згвалтував ту гітару принаймні тричі. Його команда, «Хлопці її мрії», теж спочатку ошелешена, поступово включилася у цю чи то порнографію, чи то еротику, журі так і не дійшло згоди, але вже після першого Улянового соло всім музикантам стало зрозуміло, що так просто їм це з рук все одно не зійде, тож залишилось лише славно відірватися перед тисячним залом і не ламати Уляну кайф. А там вже хоч трава не рости. Чи можете ви собі уявити Олександрю Пахматову у виконанні «Рамштайна»? Ось на що це було б схоже, хоча це й анахронічне порівняння, «Рамштайн» у той час ще пішки під стіл ходив, і неслухняних дітей ним ще не лякали. У кульмінації виступу Улян з такою насолодою запустив у публіку отою комсомольською краваткою політкоректної ширини, що зал вибухнув оваціями, а за краватку в партері зчинилася ледве не бійка. Данило картав себе за те, що, приголомшений, так і не здогадався просто вирубити електрику на самому початку цього безпрецедентного шоу. Така ось сила мистецтва: відвісив щелепу й слухав-дивився, забувши про рубильник!

Уляна, попри те що одразу було зрозуміло, що квиток на виліт з комсомолу в того вже у кишені і навіть до танцювальної «клітки» в рай-

центрі його жодне стерво тепер не допустить, тишком-нишком вітали інші рокери-конкурсанти з усього СРСР. «Ну ти дав, мені! Драйвово! Ну ти їм показав!» А інструктор Данило не мав і цієї розради. Кар'єру його було зруйновано вщент. І хоч би хто про те згадав.

І ось маємо те, що маємо. 27 років — а він досі інструктор якогось там занюханого райкому, і рання комсомольська пенсія вже стукає в двері й каже скрипучим голосом «Рамштайна» — «на виробництво!» Знову, як у свої 17 років, він вимушений вештатися самопальними училищними дискотеками й бездарними вечорами самодіяльності, й чим далі, тим більше переконуватися, що уся світова культура — масштабна, гарно законспірована змова проти комуністичної моралі і проти нього, Данила, особисто. Та ще й дружина, що вже накопилила була губу на столичне майбуття, пішла від нього, обізвавши на прощання невдахою й привласнивши гараж та машину. У вас би характер від таких «кар'єрних здохтків» після десятиліття бездоганної служби не зіпсувався б?

Але керівна, що не кажи, посада гарна тим, що зіпсований характер їй лише на користь. Інструктор Данило став грозою усіх доморощених дискжокеїв та режисерів самодіяльності. Про нього ходили похмурі легенди. Перед його приїздом музичні керівники ПТУшних ансамблів починали заїкатися й гаркавити. Особливо Данилові подобалося ставити на місце тих «нудних стариків», що позаймали номенкатурні місця, куди не кинь оком, ще «з часів очаківських та звоювання Криму» й не давали «племені молодому, незнайомому», йому, Данилові, жодних кар'єрних шансів в недалекому майбутньому. Також діставалося від нього і дівчатам художнім керівницям. Щоб знали, як машинами й гаражами ошуканих інструкторів заволодівати. І майже повна відсутність музичного слуху йому аж ніяк не заважала. Він мав нюх на крамолу, був то хуліганський гаражний рок-н-рол чи замаскований під добропорядний, але з добрячею дулею в кишені джаз. З класикою було важче, іноді можна було й вляпатися і зопалу заборонити улюблену «Апасіонату» вождя; він навіть почав складати список улюблених мелодій партійних бонз, але усі вони любили лише все ту ж «Апасіонату» (традиційно) та «Лебедине озеро». Та й нюх Данила ще ні разу не підводив. Ось і зараз добропорядний Бах на повірку вивлявся якимось невідомим бароковим футболістом, як же ж його? Кажу ж — змова...

...Коли увімкнули світло, інструктор Данило побачив якусь пухку тітку в білому й відчув сморід нашатиря.

— Скільки пальців? — радісно спитала тітка й закудахкала комусь іншому поруч. — Отямився, отямився!

І комсорг Островський та замполіт Нечитайло лагідно схилюлися над пораненим товаришем, як кінь у комсомольській пісні «Там, віддалік, за рікою». Втім, жодного бажання передавати щось через них коханій в інструктора Данила не виникло. «Змова!» — зрозумів він.

І комсорг Островський ще продовжував винувати щебетати своє:

— Що ж ви так незграбно, товаришу Даниле, на сцені послизнулися, мабуть, світломузикою вас ненароком засліпило...

Замполіт Нечитайло щось так само нещиро піддакував, мовляв, усіх свідків вже допрошено, речовий доказ — черевик конфісковано, зловмисник від нас не втече, а інструктор Данило вже зрозумів — змова!

— Ну то я викликаю капітана! — із запитальними обертонами в голосі пропонував замполіт. — З міліції, з опорного пункту. Просто тобі щосуботній гість наш, той капітан Петренко!

«Ага, значить, нагода завести знайомство з тим Петренком в цього «нудного старика» вже не раз була, — зрозумів Данило. — Напише той Петренко в протоколі усе, що цей стариган попросить. Треба вшиватися по тихому, а вже потім...»

— Та ви лежіть-лежіть, інструкторе Даниле, — люб'язно не давав йому підвестися замполіт. — Течку свою загубили? Зараз наш Миколка зганяє. Он і начальниця санчастини каже, що вам поки не мож-на самому. Від кого це так коньяком тхне? Миколко, від тебе? Ні, того аніку-воїна, що в сусідній палаті з підозрою на перелом ноги лежить, я перш за все обнюхав. Тверезий як скло! А про перелом — рентген покаже!

«Ось воно що. Капітан-протокол-витверезник. Бійка в громадсько-му місці. І таки влаштує, старий пень. Свідки вже, либонь, наготові. Треба тікати будь-що», — зрозумів Данило.

І лише коли за Миколкою-шукачем-течки-під-крокодилячу-шкіру лягнули двері, а радісна лікарка пішла накладати шину на аніку-воїна з сусідньої палати, замполіт Нечитайло враз перестав бути занадто гостинним.

— А що власне, було у тій папочці? Не ось це? — і витяг вже зі своєї, старорежимної коленкорової канцелярської течки з нитяними зав'язками добре відомий інструкторові Данилу документ. Ще б пак, власноручно писана доповідна записка. Ну ось все і стало на свої місця. Змова. Як же вони ту малу флейтистку вдало йому підставили! Я знайшов це на місці пригоди й читав зі службового обов'язку, — дистанціювався від нечистих методів шпіонажу замполіт. — Тож застебни ширіньку й слухай. Мені здається, доповідну треба переписати, — лагідно підсунув він своєму бранцеві чистий аркуш і старорежимну чорнильну ручку з золотим пером.

Данило розмірковував, що це змінює. Ну напише диктант, ну розпишеться він. Аби лише чкурнути з ворожої території. А вже завтра...

— Бачу, задумався. Це добре. А ось знаєш, чому партія — керівна сила нашого суспільства, а комсомол — лише вірний помічник партії? Бо комсомольці читають сьогоднішні газети, а комуністи — завтрашні. А в завтрашньому друкованому органі нашого міськкому надрукують, між іншим, таке. «Указ Президії Верховної Ради про посилення боротьби з пияцтвом, алкоголізмом та самогеноварінням». Ну, цитувати не буду, ще перебрешу щось не так. Зокрема, заборонятиметься продаж особам, молодшим 21 року, і я так скажу — давно пора, захекався вже той «біоміцин» щосуботи шукати, як нишпорка, а також — вживання алкоголю і поява в нетверезому стані в публічних місцях, скажімо на дискотеках. Повіриш мені на слово чи чекатимеш до завтра?

Озвучена замполітом Нечитайлом інформація була настільки фантастичною, так безпомилково викликала з пам'яті фільми про чиказьких гангстерів часів сухого закону і незрозуміле слово «бутлегер», що Данило одразу зрозумів — правда. І ще швидше зрозумів те, що варто лише підвернутися під руку своїм же комсомольцям у такий незручний час щойно розпочатої кампанії боротьби з, як усі ті, на чию допомогу він зараз розраховував і сподівався, перші ж кричатимуть «ату!» й рапортуватимуть про виконання планів. Перший пішов!

— Не чекатиму. Що я маю написати?

— Як що? Правду. Ну добре, давай продиктую.

«Представлена вистава має окремі недоліки й любительський рівень виконання, місцями вона впадає в невиправдану сентимен-

тальність і ностальгію за проведеними в училищі кращими роками життя, спрощує можливі конфлікти й колізії складних людських характерів, недостатньо акцентує увагу на негативних сторонах курсантського буття, місцями незрозуміла невтаємниченому глядачу, а подекуди просто нагадує театральний капусник. Однак актори, нехай і самодіяльні, старалися й компенсували брак акторської техніки щирістю. Тож вистава беззаперечно спонукає юнацтво до чесної важкої чоловічої праці моряка на благо своєї Батьківщини. Пропоную нагородити акторський колектив мореходного училища рибної промисловості заохочувальною премією міжрайонного огляду самодіяльності, а керівників народного театру Пчілку О. та Бажана М. — почесними грамотами райкому комсомолу». Дата, посада, підпис.

— А не запафосно? — хмикнув інструктор Данило, вже розписавшись під диктантом. — Цю країну колись зруйнує перегірклий пафос, — похмуро зауважив він.

— Пафос руйнує лише тоді, коли за ним не стоїть жодних переконань, — впевнено відповів замполіт Нечитайло, перечитуючи щойно написане. — З іронією вашою і сарай не збудувати.

Інструктор Данило подумки хмикнув. От тобі й простачок-старичок. Тікати. Будь-як.

— Ну ось і добре. В понеділок мій комсорг сам занесе це до райкому. Не те щоб я не довіряв твоєму чесному комсомольському слову, але навіщо тебе турбувати? Та й спокушати тебе не варто.

Що не слово, що не фраза цього Нечитайла примушувала шукати й розуміти приховані підтексти.

— І ось ще що. Якщо ти ще не набоксувався, можу влаштувати тобі комсомольську путівку, справжню, без агітбригади, саме до того міста, куди нашого аніку-воїна розподілять. Вчився він не так щоб дуже, так що, думаю, — Курили чи Камчатка. Ну, в кращому випадку — Магадан. Пороху в порохівницях в мене ще вистачить.

Замполіт усім тоном, усією поведінкою начебто канючив в Данила мирову, але таким само нещасним тоном тут же, через кому, відкрито погрожував з металом в голосі.

— То ви залиште без наслідків бійку з представником райкому?! — обурився Данило.

— Ні в якому разі! Зловмисників — шукатимемо. Знайдених — покараємо. Он я скільки пояснювальних записок по гарячих слідах назбирав, — поплескав замполіт по своїй коленкоровій папочці. — Картина цілком зрозуміла. Тільки ось всі очевидці в один голос стверджують, що той зачинщик-травматолог так ні разу до тебе й пальцем не доторкнувся. Не встиг. І тут ще така справа: ти його щойно сам нагородив почесною грамотою райкому за самодіяльність. Ну, тепер ще залишилось мені покарати. Мінус на плюс дає нуль. І поїде він на свій Сахалін без грамоти. Тож знайдемо й інших, не хвилюйся. Речовий доказ — черевик — в мене є. Я його у сейфі разом з папочною зберігатиму про всяк випадок. Знайдемо. Хоча, може, це й не умисел, а нещасний випадок на виробництві був, як думаєш? Не міг він просто з ноги курсанта, що працював на висоті, зірватися? Як вважаєш?

Данило не втримався й застогнав, задерши очі до побіленої стелі. Фортеці беруть не тільки штурмом, але й змором. Замполіт Нечитайло, вочевидь, надавав перевагу саме цій тактиці.

— Ну що ти там зітхаєш? — невдоволено запитував замполіт. — Ти лише сьогодні до нас на танці потрапив, а в мене така корида — щосуботи. Коли я вже від цього всього відпочину? Так і справи ж через таких, як ти, передати нікому!

Данило вже захоплювався замполітовою тактикою, і стратегією, і зухвалістю, і методичністю, і коленкоровою папочною, і... Він вже був згоден на все. Кажуть, після струсу мозку, навіть легкого, в людини іноді трапляється ейфорія.

— Отож, нещасний випадок на виробництві. Та не хвилюйся ти. Ніхто за межами училища не дізнається. Прізвища твого однак ніхто з курсантів не знає. Ну погигочуть, лясні поточать, ну виникне ще одна училищна байка, і все. Я й автора цього оповідання попрошу, щоб теж вказав тебе без прізвища. Він — наш колишній курсант, думаю, що з радістю погодиться. Нехай лише спробує не зрадити! А що? Інструктор Данило — по-моєму, звучить!

АВТОР, 42 роки, одружений

Я знав, що мені не відвертяться від появи на училищній сцені, ледь написав перші слова цього оповідання «Замполіт Нечитайло». Спра-

ва в тому, що і літератором мені довелося стати саме з вини чи завдяки цьому шановному персонажу. Час мчить з кур'єрською швидкістю. Ось вже і діти моїх однокурсників вчаться у тому ХМУ РП, підтримуючи гарну херсонську традицію курсантських династій. І один з цих курсантів у третьому поколінні якось переказав батькам зміст чергового виступу замполіта перед строем на розводі на заняття. Пан Нечитайло наголошував на тому, що в училищі дурному не вчать, це гарний стартовий майданчик й путівка в життя, і саме з його стін вийшли не тільки моряки: капітани, капітани-директори, гендиректори потужних риболовецьких об'єднань, китобої, рибалки, цивільні й військові моряки, — але й люди інших поважних професій. Депутати, митні брокери, судновласники, юристи тощо. Серед поважних професій були названі й письменники. Вірніше — один письменник. Мене це страшенно зацікавило. Хто ж це з наших такий? А прізвище не сказав? Чи писав він про бурсу, от би почитати. Але і мій товариш-капітан, і його дружина деякий час лише загадково посміхалися, а потім вже почали відверто реготати над моїми наполегливими питаннями.

— З якої роти? Та начебто з одинадцятої. Ги-ги.

— Ні, не судноводій, радист. Ги-ги.

Рік випуску теж був моїм. Хто ж це? В кому ж з однокурсників я не розгледів брата по розуму? Мабуть, і не привітається тепер при зустрічі той зазнайко.

— Ти з ним добре знайомий. Ги-ги. Бо письменник той — саме ти. Тож і писати про бурсу — тобі.

Це вже було ні на що не схоже. На той час я мав одну випадкову публікацію в херсонському часописі, до якої не приклав жодних зусиль. Один однокурсник заніс моє оповідання в редакцію, поки я був в рейсі, його по живому порізали, щоб воно стало в номер. Тож я швидше стидався цього першого досвіду, ніж ним похвалявся. Але виявилось, що його якимось незрозумілим чином прочитали геть усі мої знайомі. І замполіт Нечитайло, виходить, теж. І вже виховує на моєму прикладі наступне покоління курсантів, без жодних сумнівів записавши мене до письменників. І я зрозумів, що хіба хочеш — мусиш. Доведеться ставати письменником. Тож чи можу я тепер відмовити замполітові у невинному проханні?

До того ж це цілком доречно. Бо, хоча замполіт Нечитайло люб'язно надав авторові усі пояснювальні записки з коленкорової папочки, щоб я міг висвітлити цю давню і цілком ординарну подію на училищній дискотеці неупереджено, з різних точок зору, настав у цьому оповіданні той момент, коли стисло описати все, що сталося далі, може лише якийсь всезнайко, що ширяє над плацом між корпусами й екіпажами училища і одночасно знаходиться в декількох місцях. Тобто під силу це лише авторові у романтичній традиції.

Тож почнемо з того, з кого й почали свої оповідання. З курсанта Гоголя. Повернувшись з італійськими черевичками до актової зали, він був неабияк здивований — несуботня тиша й жодної живої душі. Таке враження, що усі курсанти й гості з жахом порозбігалися, щоб не потрапити в тенета якихось іншопланетників, що крадуть землян для дослідів. Десь так воно, мабуть, і було. І замполіт Нечитайло опи-тував та брав пояснювальні записки лише з недостатньо прудких чи замріяних курсантів, що не встигли ушитися з дискотеки вчасно. Але Гоголь цього не знав, і не було кому йому розказати, куди поділися Леся і Котляревський, і курсант Арапчук, та інші зацікавлені особи.

Вахта на КПП теж ще нічого не знала. Збентежений, курсант Гоголь з черевичками під пахвою вийшов до пам'ятника невідомому ри-балці й закурив під ліхтарем. Казна-що діється в училищі. І куди тепер ці черевички засунути?

І тут, наче на підтвердження тези курсанта Котляревського про те, що були б черевички, а дівчина знайдеться, біля ліхтарного стовпа за-гальмував і розчахнув передні двері тролейбус.

— Привіт, як справи? — почувся дівочий голос з кабінки водія. — Вдалося втекти минулого разу? Не спіймав начальник?

Кабінка була темною, і Гоголь ніяк не міг второпати. Від кого втекти? Якого разу? Але дівчина це зрозуміла і увімкнула світло. І усе роз'яс-нилося. Це була вона, та сама красуня-водій, що порятувала колись курсанта Гоголя без пружини від страшної помсти начальника ОРСО у провулку Дори Любарської.

— О, то це ти! Дякую, справді виручила мене тоді!

Тролейбус стояв просто посеред вулиці. І якісь нервові бабці у в'яз-них беретах вже обурювалися незапланованою зупинкою й шуміли.

- Сідай, покатаю, — засміялася дівчина.
- Легко, — погодився Гоголь, заскакуючи у кабінку водія.
- Слухай, мала, не вважай за нахабство, а який у тебе розмір ноги?..

Якщо подальша доля італійських черевичків на підборі-чарочці, мені здається, вже усім зрозуміла, доля того курсантського гада, який курсант Арапчук використав як біблійний Давид камінець, і головне — доля його власника визначилися лише наступного ранку. Коли замполіт Нечитайло, справді як капітан королівської гвардії у фільмі «Попелюшка», ризикав вздовж строю курсантів з речовим доказом-гадом у руках, курсант Арапчук почувався не дуже весело, хоча усі однокурсники й інші непричетні не могли приховати реготу. Повеселішав курсант Арапчук лише тоді, коли замполіт пробіг і повз нього, ледь не перечебившись через його гади сорок п'ятого розміру. Замполіт зупинився, уважно першокурсника роздивився, як йому нечасто доводилося, споглядаючи згори донизу, щось хмикнув собі під носа й побіг собі далі. Пронесло.

Справжньому володарю тих гадів сорок п'ятого розміру вони однак поки що були непотрібні. Бо він все ще лежав з гіпсом на лівій нозі в училищному лазареті, коли провідати його прийшла одна дівчина. Прийшла без флейти, але читачам і так має бути зрозумілим, яка саме. Курсант Микола густо почервонів і не знав, про що б таке з нею говорити. Тож і спитав щось геть недоречне:

— Слухай, мала. Давно хотів в тебе спитати. Бах — це той, що для Річі Блекмора музику пише?

— Майже, — посміхнулася Оленка. — Для Блекмора писав Бетховен.

— Куди тебе розподілили?

— А, без гарної карти однак не зрозумієш. Бухта Африка. Знаєш таку? На Далекому Сході, а не в Африці, щоб не сумнівалася. Кажуть, був колись такий фрегат — «Африка».

— А клуб там є?

— Та яка різниця? Мабуть, є, — і цього разу не зрозумів курсант Микола.

І ось, спеціально для тих читачів, які теж ще не зрозуміли, яка різниця, є в тій таємничій Африці клуб чи нема, я закінчу це оповідання ще одною фразою курсанта Миколи, правда, сказаною дещо пізніше, десь через місяць після описаних подій.

КУРСАНТ БАЖАН, 22 роки, одружений

Ну це вже, хлопці, я вам скажу, воппце.

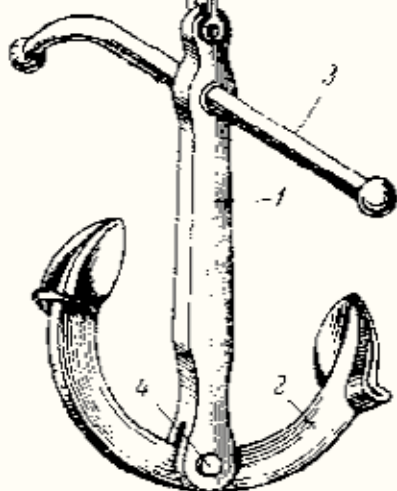

Рис. 3. Якорь Тротмана

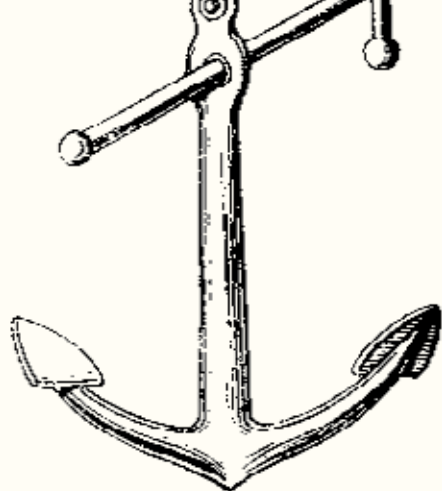
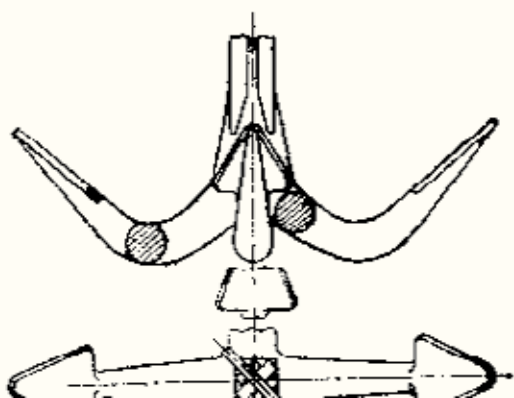

Рис. 4. Адмиралтейский якорь

Якорь Матросова (рис. 2) с каждым годом получает все более широкое распространение.

Из якорей с поворотными лапами со штоком необходимо отметить якорь Тротмана (рис. 3), который применяется в качестве станового якоря на речных судах. Он состоит из веретена 1, к которому при помощи болта 4 прикреплена лапа 2. Лапа имеет возможность поворачиваться. Через верхнюю часть веретена проходит шток 3. Плоскость поворота лапы перпендикулярна плоскости штока. Находясь на грунте, якорь держит одним концом лапы; второй конец в это время плотно прижат к веретену.

К якорям с неподвижными лапами относятся адмиралтейский якорь: (рис. 4) и четырехлапый якорь (рис. 5), применяемые на речных и озерных судах. На морских судах эти якоря применя-

9 марта 1992 г. Москва. Добрыня
 сидит на 48 ГХСД, каннах под черными
 волосами и на тафелях. Уши заперты бородой.
 Идет на работу, но это - не моя раскраска.

Херсонское мореходное училище РП

Увольнительный билет №

88

Курсант 4 роты

Ф.И.О. Целентьев

Уволен в город

Херсон

Командир

роты

«6»

мая 1984

Билет на свободу. 1984

Довженко
Отар

*Березний
Олесь*

*Горобчук
Богдан-Олег*

На канікули. 1971

В ТОРЖЕСТВЕННЫЕ ДНИ И ПРАЗДНИКИ

СЕМИНАРИСТЫ И БУРСАКИ
ОТПРАВЛЯЛИСЬ ПО ДОМАМ С ВЕРТЕПАМИ.
ИНОГДА РАЗЫГРЫВАЛИ КОМЕДИЮ,
И В ТАКОМ СЛУЧАЕ ВСЕГДА ОТЛИЧАЛСЯ
КАКОЙ-НИБУДЬ БОГОСЛОВ, РОСТОМ МАЛО
ЧЕМ ПОНИЖЕ КИЕВСКОЙ КОЛОКОЛЬНИ,
ПРЕДСТАВЛЯВШИЙ ИРОДИАДУ
ИЛИ ПЕНТЕФРИЮ, СУПРУГУ ЕГИПЕТСКОГО
ЦАРЕДВОРЦА. В НАГРАДУ ПОЛУЧАЛИ
ОНИ КУСОК ПОЛОТНА, ИЛИ МЕШОК
ПРОСА, ИЛИ ПОЛОВИНУ ВАРЕНОГО ГУСЯ
И ТОМУ ПОДОБНОЕ.

Микола Гоголь

ЗВІЗДА КАНІКУЛА

Коли над горизонтом сходять зорі Канікули, бурсаків здавен розпускають по домівках. І хто ми такі, щоб гемблювати давніми традиціями? Ось тільки вже ніхто до пуття не пам'ятає, в якому саме сузір'ї ті зорі знаходилися, тому те свято свободи від підручників та шпаргалок святкують двічі на рік, щоб не схибити.

Але зараз червень, отой, гоголівський, коли геть усю бурсу, окрім тих філософів та граматиків, кому ще перескладати іспити, розпускають по домівках на вакації.

— Мужички! — без будь-якого гучномовця гучно мовить чиф Камчатка перед строем. — Вчитися вам сьогодні лише до обіду. По астрономічній годині навчальна пара. Після цього отримати в командирів рот звільнювальні білети, і — вільні. Але прошу з'явитися наступне! Не битися в дорозі з курсантами Централки та інших мореходних училищ, як минулого разу! Де ви здибали тих курсантів з Корсакова? Близький світ — Сахалін. І упаси Боже — з вертолітниками чи матросами строкової служби! В мене у військовій комендатурі знайомих значно менше, ніж у міліції, вже ніяк не поряту!

(Щоб ви знали, в Херсоні ще й міліційне училище є, і обидва начальники, що не диво, поруч стоять на трибуні під час парадів та інших свят.)

— Одесити! Не лізти на рейсову «комету» на Морвокзалі поперед справжніх пасажирів, що сплатили за квитки! Якщо вже матроси

на трапі беруть вас зайцями до самих Потьомкінських сходів, майте совість, мені вже капітан порту на вид ставив.

(Чиф Камчатка, щоб ви знали, має квартиру безпосередньо на Одеській площі, біля Морського вокзалу, тож з капітаном порту ручкається чи не щоранку. Це вам і щодо небажаності для курсантів жлуктити пиво в портових шинках. Будь людиною, відійди від Одеської площі хоч метрів сто, щоб не псувати улюбленому чифові виду з балкона.)

— Севастопольці та інші кримчани! Я розумію, що сезон відпусток. Але брати ешелони приступом — зась! Ніяких висаджених вікон! Ніяких зірваних стоп-кранів! Візьміть квитки хоча б до загального вагона. Повторюю — до загального, а не до вагона-ресторана! Якщо ще хтось пробуватиме їхати до Джанкоя на гальмівних площадках товарняка, нехай одразу позичає в машиністів помаранчеві жилетки! Віддам у залізничники одразу по поверненні!

(Щоб ви знали, з начальником залізничної станції чиф теж у приязних стосунках, бо саме йому щозими виділяє курсантів на розчищення від снігу залізничних стрілок.)

— Донецьк, Житомир, Харків, Кременець та інші, гм... континентальні міста й містечка! Якщо ще хтось, користуючись віддаленістю від морів, називатиметься капітаном третього рангу й вимагатиме, щоб йому віддавали честь зустрічні піхотні лейтенанти, накажу зрізати один ряд гудзиків з шинелей усього училища, щоб на офіцерські не скидалися, і зроблю з кашкетів безкозирки, як було до 61-го року!

(А це вже брешуть, товаришу начальнику! Щоб ви знали, єдиний на все Дебальцеве моряк — Зуїч з 11-ї роти — не честь від ментів вимагав віддати, а щоб його утримували на офіцерській гауптвахті, а не у вольєрі разом з алкашами, дебоширами та іншими приматами. Капітаном третього рангу довелося представитися, бо три курсовки на рукаві. Було б чотири — назвався б капітаном четвертого рангу, щоб менти відчепилися. Я це з перших вуст знаю, але, мабуть, все ж промовчу. Невже до 1961 року училище справді носило безкозирки?)

— Миколаївці, очаківці та інші потьомкінці! Автобуси ходять регулярно, автовокзал ще цигани не приватизували, не намагайтеся всім училищем поїхати на першому ж «ікарусі»! Начальник автовокзалу вже скаржився, що у вас заведено одному займати чергу до каси на все учи-

лище одразу і цивільні пасажери не можуть нікуди виїхати з Херсона в жодному напрямку!

(Щоб ви знали... Втім, того, де наш чиф з автодорожним начальством перетинається, я теж не знаю. Може, дачі поряд?)

— Столичні мешканці, грузини, казахи, молдовани та інші чорнобаївські аси — усі, хто літаками додому дістається! До пілотів у кабінку не проситися, до стюардес не приставати! Нагадую, що Аерофлот на внутрішніх лініях ніяким тропічним вином не пригощає, і це не привід розгойдувати лайнер в польоті!

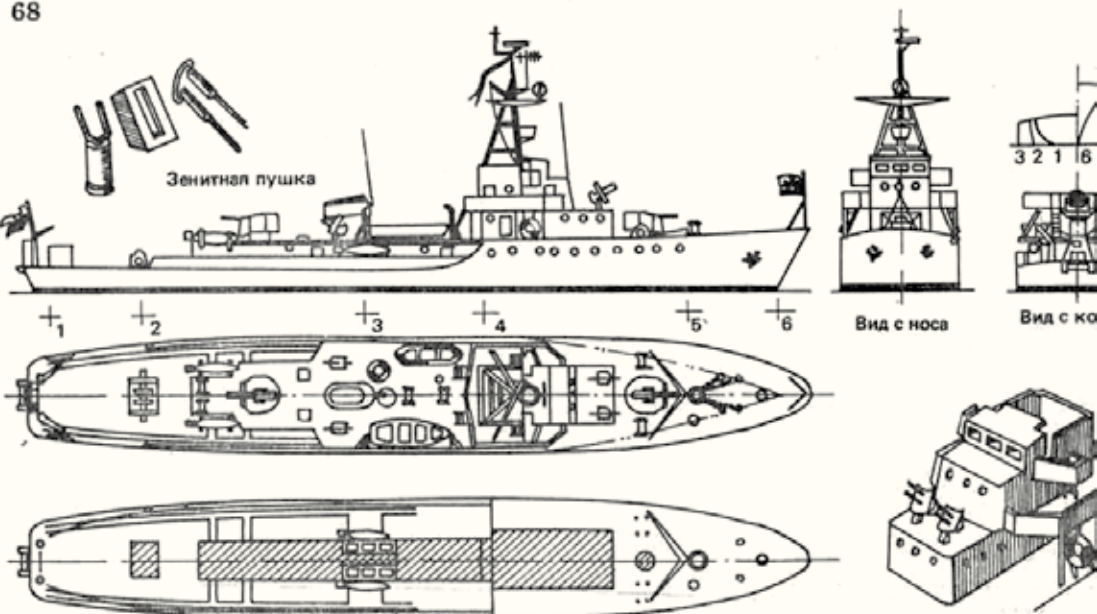
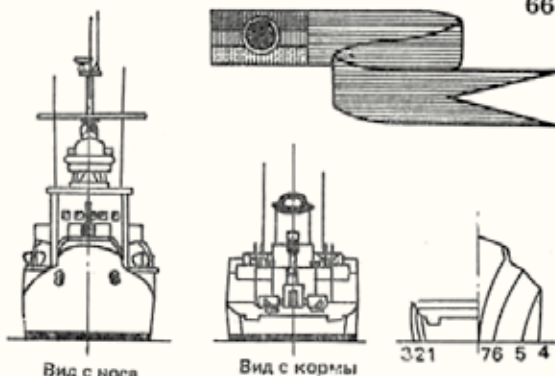
Начебто нікого не забув. Приємних вам вакацій, панове курсанти! Шануймося, бо ми того варті! До нових зустрічей в новому навчальному році!

А ви, шановний читачу, вже визначилися, яким транспортом зручніше добиратися додому? А може, й не треба додому, може підемо битим шляхом з вертепом по селах, грати фермерам про Ірода й Іродіаду за яйця та кавуни, як про те писав ліцеїст Микола Гоголь, син бурсака Василя Яновського?

66. ЭСКОРТНЫЙ КОРАБЛЬ «КАРЛ МАРКС» («KARL MARX»), ГДР

Во время второй мировой войны для защиты морских конвоев от самолетов и подводных лодок противника был введен особый класс эскадренных кораблей, или эскадренных миноносцев, функции которых постепенно расширялись. Это обусловило строительство новых типов эскадренных кораблей: ракетных, радиолокационной защиты, противолодочной и противовоздушной обороны и т. д. Эскадренные корабли, находящиеся в составе Военно-морского флота ГДР, возлагаются также задачи охраны побережья.

Окраска: палуба — коричневая; ватерлиния, выхлопной колпак дымовой трубы — черные; тактические знаки — белые; все остальные части — светло-серые.

68. БАЗОВЫЙ ТРАЛЬЩИК «КАБАН» («DZIK»), ПОЛЬША

Во время второй мировой войны применение мин достигло небывалых размеров: их было поставлено в 2,5 раза больше, чем в предыдущую войну. Ставились контактные, акустические и магнитные мины, одновременно совершенствовались и способы их обезвреживания. Для минирования использовались минные заградители, тральщики, эсминцы, крейсера, подводные лодки и самолеты. По размерам тральщики разделяются на эскадренные (дальнего плавания), базовые и небольшие рейдовые. Несмотря на активное действие тралового флота многих стран мира, до сих пор на некоторых мор-

ских трассах судам продолжает угрожать «крупная смерть». Польский военно-морской флот имеет в своем составе современные базовые тральщики, построенные по польским проектам и на польских верфях; одним из них является базовый тральщик «Кабан».

Окраска: палубы — коричневые; вытяжной колпак дымовой трубы, якоря, траловая лебедка, ватерлиния — черные; траловые поплавки — красные; спасательные плоты — красные с желтым; все остальные части — серые.

LAMBORGHINI
COUNTACH S

Silindir/Motor: V 12/5167 cm³
Beygir Gücü : 455 PS
Azami Sürat : 295 km/h

Turbo
68

Санченко
Антон

НЕОЦІНЕННЕ ЗНАЧЕННЯ

В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ
МАВ «ЛЕКСИКОНЪ СЛАВЕНОРССКІЙ
И ИМЕНЪ ТЛЪКОВАНІЄ» ПАМВА БЕРИНДИ,
ЩО ВИЙШОВ У ДРУКАРНІ
КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ 1627
(2-Е ВИД. — 1653, У КУТЕЙНСЬКІЙ
ДРУКАРНІ ПІД ОРШЕЮ В БІЛОРУСІ)..

Староукраїнська лексикографія

СЛОВНИЧОК ДЛЯ ПОЕТІВ

Абгалдир, абгалтер — це слово жодного разу не зустрічається в тексті, але один київський поет чомусь саме з нього починає перевірку здибаних моряків на знання термінології. Мабуть, саме з цього слова починається морський словник, який той поет читає перед сном. Отож, «абгалтер» — то такий спеціальний гачок, яким розтаскують по палубі якірний ланцюг, коли хочуть його почистити чи пофарбувати. Не хвилюйтесь, товаришу поете, плавали — знаємо.

GPS — Global Positioning System, Глобальна система навігації (супутникова). Розроблена американцями для наведення ракет, система поступово стала застосовуватися для навігаційних потреб цивільного судноплавства й авіації, потім з'явилася на вантажних автомобілях, а зараз вже є у таксистів та в мобільних телефонах. І навіть тепер на судні штурман, якщо в судовласника є мобільний телефон? Цікаво, що аналогічна радянська страшенно засекречена система за цей час встигла лише морально застаріти, залишаючись страшенно засекреченою.

SOS — радіотелеграфний сигнал біди, введений у 1908 році. Всупереч усім популярним легендам, був не розшифровкою англійської фрази «порятуйте наші душі», а лише розбірливою зручною комбінацією крапок та тире (...---...). В перший раз пролунав в ефірі у 1912 році під час катастрофи «Титаніка». У 1999 році виведений з обігу.

Адміралтейство — тут історична будівля управління морського порту.

Азбука Морзе — телеграфна абетка, яка вживалася до 1999 року в мережах зв'язку, в якій кожний літері відповідає певна послідовність коротких та довгих звукових сигналів (крапок та тире). Окрім латиниці має інші різновиди, зокрема кириличний. Кожен радіооператор в принципі може приймати передачу незнайомою йому мовою, бо послідовності сигналів однакові, різняться лише їх запис певною абеткою. Тобто нашому «ж» відповідає латинське «v». Якщо людина плутає ці дві літери на письмі, вона — колишній радист.

Азово-Чорноморський басейн — група морів, виразно відокремлених від інших морів та від океану. Наприклад, ще — Середземноморський басейн. Для моряків має значення швидше в бюрократичному аспекті. Наприклад, вони проходять басейнову медкомісію, портові нагляди басейну підпорядковуються одному начальству тощо.

Аляска — півострів у Північній Америці. Відкритий у 1741 році російськими мореплавцями Вітусом Берингом та Олександром Чиріковим, до 1867 року перебував у складі Російської імперії. На честь кораблів та учасників експедиції — пакетботів «Св. Петро» та «Св. Павло» названо також Петропавловськ-Камчатський і місце загибелі командора Беринга — Командорські острови та Берингове море.

Антарктида — шостий континент. Відкритий у 1820 році експедицією Беллінсгаузена та Лазарева на шлюпах «Восток» та «Мирний». Цікаво, що їхній попередник Джеймс Кук колись заявив, що жоден мореплавець не зможе пробитися на південь у кризі далі, ніж він на «Ендевері», тож пошуки шостого континенту безперспективні. Росіяни чи не вірили в його авторитет, чи просто не читали його нотаток і до Антарктиди успішно через кригу пробилися.

Анчоус — морська промислова риба з ряду оселедцеподібних. Перш ніж витратитися на іспанські анчоуси, надивившись програм для домогосподарок, спробуйте керченську хамсу, бо це різні назви однієї й тієї самої риби. Втім, іхтіолог заперечив би, що риба та ж сама, але різні її раси, але то таке.

Африка, мис — оскільки карта в мене теж не того масштабу, що в курсанта Миколи, бухти з такою назвою я теж не знайшов, лише мис на узбережжі Камчатки, названий на честь крейсера «Африка». Чи є там клуб, на карті не позначено.

«Африка», фрегат — Микола плутає, його бухту швидше за все названо не на честь фрегата «Африка» ушаковських часів, а вже на честь російського крейсера «Африка», що ніс службу на Далекому Сході у 19 столітті.

АХЧ — адміністративно-господарська частина.

Б/г — рибний напівфабрикат, без голови

Байдак — тип судна запорозьких козаків. Зараз Регістр відніс би його до класу ріка–море.

Баківі — перші від носу шлюпки гребці на правому та лівому борту. Втім, в академічному веслуванні на розпашному човні чомусь — усі гребці лівого борту. Тож перепитуйте в співрозмовника, звичайний він гребець чи академік.

Банановоз — жаргонна назва транспортних рефрижераторів, тобто суден із потужним холодильним обладнанням, необов'язково для перевезення самих лише бананів.

Банка 1 — відмілина посеред моря, оточена з усіх боків більшими глибинами.

Банка 2, баночка — лава, сидіння у шлюпці, яка виконує також функцію поперечного ребра жорсткості — розпирає борти. За традицією моряки називають так усі стільці, ослінчики, табуретки тощо й поза межами шлюпки.

Барк — три- (і більше) щогловий вітрильник, який несе прямі вітрила на всіх щоглах, окрім останньої (бізані). На бізані несе виключно косі вітрила, чим і відрізняється від фрегата (див.)

Баталер — мешканець баталерки (див.).

Баталерка — приміщення, у якому зберігаються особисті речі й формений одяг моряків. Етимологія цього слова туманна. Щось мені натякає на те, що раніше ніяких кают та кубриків на кораблях не було, парусинові койки підвішувалися після відбою просто в батарейній палубі, поруч з гарматами, ось звичайний завідувач моряцької камери схову й отримав у спадщину таку войовничу назву з баталією в корені.

Бачок — казанок, в якому моряк отримував на камбузі їжу для свого кубрика, що дозволяло економити простір на приміщенні їдальні. На військовому флоті така система харчування зберігається досі.

Бербоут-чартер — різновид чартер-парті... Іншими словами, договір про оренду судна без екіпажу, застосовуваний при перевезеннях.

Бляха — мідна пряжка форменого паска.

Бомбей — порт в Індії на Малабарському узбережжі.

Бони 1 — так називали в просторіччі чеки ВТБ, оті «інвалютні карбованці», які можна було отоварити лише в магазинах «Альбатрос».

Бони 2 — загороджувальні засоби для перекриття входу в порт. У військових портах використовуються, наприклад, проти атак торпедних катерів. У цивільних використовуються для локалізації розливів нафти тощо.

Борошно рибне — виробляється з відходів оброблення риби в морі: перемелених кісток, голів, нутрощів тощо.

Боцманська дудка — елемент парадної форми курсантів Тюльки. В часи вітрильного флоту використовувалися для дублювання команд з містка свистками.

Брештук — трикутна дерев'яна деталь в носовій частині шлюпки, скріплює між собою два привальних бруси й форштевень, якщо це здатне щось пояснити поетові.

Броненосець «Князь Потьомкін Таврійський» — легендарний броненосець Чорноморського флоту, на якому в 1905 році під час артилерійських навчань під Тендрівською косою поблизу Очакова стався заколот. Повстали матроси привели броненосець до Одеси, витримали двобій з урядовою ескадрою з Севастополя, під час якого до них приєднався ще один повсталий корабель, а інші урядові кораблі було відведено, щоб запобігти матроському повстанню і на них. В результаті «Потьомкін» було інтерновано в румунській Констанці. Знесення сучасними одеситами пам'ятника потьомкінцям і встановлення на його місці пам'ятника Катерині Другій — свідомо типове для Таврії історичного склерозу і зневаги до славних пращурів.

Буенос-Айрес — порт в Країні Срібла (Аргентині), в якому зазвичай ремонтувалися радянські риболовецькі траулери, що працювали в Південній Атлантиці.

Буй — елемент навігаційного оснащення морських шляхів в прибережних водах, що позначає небезпечні глибини й перешкоди на ґрунті або навпаки — безпечні фарватери. Усі поети, що хоча б раз в житті були на обладнаному пляжі, бачили той буй у зменшеному виді — буйка.

Бурса — жаргонна назва середніх мореходних училищ на відміну від вищих училищ, які називалися вишки.

Буртик — невеличка планка по краю корабельного стола або в шлюпці на решітчастому люкові тощо.

Бушлат — коротка тепла суконна матроська куртка. До військової форми потрапила саме з флоту, бо в довгих шинелях дуже незручно гребти.

Валькове весло — весло з вальком (див.).

Вальок — конусоподібне потовщення від рукояті весла до шкіряної манжети над кочетом. Воно, по-перше, утримує весло в кочеті, а по-друге — трохи його врівноважує, як на терезах. На гарно підігнане валькове весло досить покласти згори дві руки, щоб воно, єдино під їхньою вагою, вирівнялося над водою й саме виконало команду «суши весла!».

Вантажна стріла — елемент вантажного оснащення судна, використовується при вантажних операціях в морі між двома суднами або для вивантаження на не обладнаний кранами причал.

Ванти — троси, що йдуть від бортів до верхів'я шогли і утримують її у вертикальному стані. Розвиток кінематографу з фільмами про піратів призвів до того, що вантами помилково вважають мотузяні трапи (вибленки на вантах), а не самі троси.

Варна — чорноморський порт, друге за кількістю населення місто Болгарії. Дуже гарне місто й гостинні люди.

Ватерлінія — лінія на корпусі судна, яка визначає його водотоннажність, або іншими словами — запас пливучості того судна й припустиму вагу вантажу. Усе за Архімедом — вантажити судно можна лише доти, доки та лінія не зануриться в воду. Зазвичай на борту наварюють спеціальні мітки, щоб ватерлінію не нанесли неправильно при наступному фарбуванні. Стандартна марка містить рівні для прісної, солоної води, Північної Атлантики тощо. Ватерлінію наносять контрастним до бортів кольором.

Вельбот — гребна чи моторна шлюпка з гострими закінченнями носа й корми, винахід китобоїв, яким під час полювання важливо було рухатися вперед та назад, не розвертаючи шлюпку.

Венеція — порт в Північній Італії, колишня незалежна торгова республіка, що конкурувала з Генуєю і володіла колоніями по всьому Середземному та Чорному морях. З Венецією прийнято порівнювати усі інші міста на воді, наприклад дунайське Вилкове.

Весла на вальок! — команда, за якою гребці мають підняти весла вертикально догори й вирівняти їх лопаті вздовж діаметральної площини шлюпки. Подається, коли шлюпка першою перетинає лінію фінішу.

Весла на воду! — команда розпочати греблю.

Весла на укол! — команда, яку подають на мілководді. Гребці витягують весла з кочетів і впираються ними в ґрунт, як жердинами.

Весла під планшир! — команда, яку подають при попутному вітрі під час відпочинку гребців. Весла втягуються в середину шлюпки таким чином, щоб їхні рукояті можна було завести під планшир протилежного борту і не тримати їх руками. Лопаті вирівнюються вертикально і збільшують вітрильність шлюпки — її несе вітром, наче під парусами.

Весла по борту! — команда прининити греблю. Весла відпускаються в кочетах, і їх розвертає на ходу вздовж борту шлюпки.

Відбив полудень — 4 здвоєних удари в судновий дзвін (ринду).

Вітрильність — площа надводної частини судна — бортів, надбудов, шогл тощо, — на які тисне вітер. Потрібно враховувати при маневрах судна, особливо на швартуваннях.

Вмордуїнд — курси судна відносно вітру традиційно мають голландське походження і містять слово «вінд» (фордевінд, галфінд, бейдевінд тощо). Курс носом на вітер, однак, називається «левентік», і запам'ятати його важче. З цією кричущою незручністю першим вирішив боротися персонаж Андрія Некрасова капітан Врунгель. Пропонований термін належить саме йому.

Водолазний бот — портовий катер, обладнаний устаткуванням для спуску за борт важкого водолаза в так званому трюхболтовому шоломі.

Водотоннажність (*displacement*) — виражена в одиницях об'єму чи маси кількість витісненої судном на плаву води.

Волго-Дон — тип річкового судна великого тоннажу (5000 тонн). Назва пішла від того, що розміри судна підганялися під розмір шлюзів Волго-Донського каналу. За сприятливої погоди експлуатується також в прибережних водах морів.

Гаді — кирзові флотські черевики (сленгове).

Галеон — вітрильник 17–18 століття для трансокеанського плавання. Відрізнявся багатим оздобленням — різьбленими фігурами, позолотою тощо. Також так називалася особливо пишна носова фігура на тому кораблі.

Гальюн — вбиральня, туалет на судні. Як не дивно, походить від перекрученого «галеон»: саме на цих кораблях вперше гальюни з'явилися, якраз під тією позолоченою носовою прикрасою. Що було до цього, жоден історик флоту досі не пояснив.

Гангут — півострів у Фінській затоці, під яким російський галерний флот розбив і полонив частину шведської ескадри у шхерах, скориставшись відсутністю вітру. Спочатку Петро і намірявся перетягнути галери волоком, щоб уникнути зустрічі з основними силами шведського флоту. Саме на це натякає курсант Котляревський.

Ганси — серія порталних кранів HANZ німецького виробництва.

Гібралтар — порт в однойменній протоці, англійська колонія й військова база з 18 століття. Певний час був популярним містом для заходу радянських рибалок в іноземний порт для так званої отоварки. Нерозшифровані Кукіною в тексті оповідання маклаки — дрібні торговці, що спеціалізуються саме на товарах для радянських моряків, — вперше виникли саме тут. Потім ці торговці усі переїхали до Лас-Пальмаса, слідом за нашими траулерами.

Гідроакустика — наука про розповсюдження звукових хвиль в товщі води. За допомогою цих хвиль можна бачити підводні перешкоди, косяки риби, підводні човни тощо. Усі рибальські судна обладнані гідроакустичною апаратурою.

Голик — віник моряцькою мовою.

Голячити — замітати.

Городній Велетень — радгосп під Херсоном, що спеціалізувався на вирощуванні помідорів.

Графська пристань — головна набережна Севастополя.

Гюйс, або так званий **фортечний прапор** — вид військово-морського прапора, що піднімають, як можна вже здогадатися, фортеці та берегові батареї, а також військові кораблі на носовому флагштоку під час стоянки на якорі. На ходу гюйс не несуть.

Гюйс — просторічна назва синього матроського комірця.

«Горх Фок» — німецький трищогловий барк 1933 року побудови. Після війни був переданий СРСР по репараціях, змінив назву на «Товариш» і був приписаний до Херсонського мореходного училища. Німці побудували судно-копію «Горх Фок-2».

Депонент — моряки раніше за все інше населення СРСР почали вивчати банківські терміни. На депоненті один дуже пафосний зараз банк пропонував зберігати зароблену в рейсах валюту. Так і хочеться спитати в того банка, надивившись чергової його реклами: а що там із нашими депонентами й чеками сталося у 90-х?

Детекторний приймач — найпростіший приймач, побудований на діодах. Деякі його різновиди можуть працювати взагалі без живлення, за рахунок енергії самої радіохвилі.

Джибуті — колишня французька колонія на африканському березі Баб-ель-Мандебської протоки, між Ефіопією та Сомалі. Зараз — невеличка незалежна країна, котра, втім, не поривала стосунків з колишньою метрополією. Так і досі там мешкає найбільша колонія французів вже у значенні «спільнота експатріантів». Також там залишилася французька військово-морська база. Крім цього, Джибуті — кінцева станція єдиної у Східній Африці залізниці Аддіс-Абеба — Джибуті.

Джиггер — снасть для ловів кальмара, що імітує невеличку рибку. Більше всього нагадує річкову блесну.

Дискотека — дисциплінарна нарада в училищі (жаргонне).

Дніпро-Бузький лиман — мілководна затока при впадінні в Чорне море річок Дніпро та Південний Буг. Великі судна та кораблі можуть проходити по ній до портів Херсон та Миколаїв так званим БДЛК (Бузько-Дніпровський лиманський канал).

Днювальний — вахтовий з рядового складу в екіпажі (див.) на березі чи в кубрику на кораблі. Зазвичай стовбичить біля казарменної тумбочки. В обов'язки входить приборка усіх приміщень. Тому іноді на торговельному флоті так називають ще й матроса-прибиральника, який наводить лад в каютах. Зазвичай цю відповідальну посаду на судні віддають практикантам або красивим жінкам.

Док плавучий — судно технічного флоту, призначене для підйому з води інших суден, їх ремонту (або транспортування) та спуску на воду. Спочатку в понтони дока набирають води, він притоплюється, судно заводять до нього — воду з понтонів викачують, док спливає і судно залишається стояти на кільблоках на доковій палубі. В старовину подібні пристрої називали ще камелями, або верблюдами. З певних причин (глибина річки) херсонські корабелі так набили руку на будівництві

плавдоків, що їх навіть тягали звідти буксирами через два океани та Панамський канал на Далекий Схід. Шлюзи Панамського каналу ті доки проходили в положенні «на боку», бо просто так не вмщалися. Одним словом, кому потрібен плавдок, звертайтеся на завод «Паллада» в Херсоні. Пропозиція досі актуальна.

Драїти — терти, натирати. Драїти можна як мідні деталі корабля (битою цеглою), так і палубу, яку на вітрильному флоті традиційно драїли з піском або ракушняковими брилами. Від цього «драїти» перейшло також на банальне миття підлоги в екіпажі шваброю.

Дрейф — знос судна вітром чи течією від прокладеного курсу. Дрейфувати — застопорити машини або згорнути вітрила, не стаючи на якір, тобто переміщуватися лише під дією вітру та течії.

Дубай — порт в Об'єднаних Арабських Еміратах в Перській затоці, столиця однойменного князівства. Моряки, які першими і потрапили до цієї казки з «Тисячі і однієї ночі», завжди кажуть Дубай, а не Дубаї, як туристи.

Елінг — будівля, в якій зберігаються човни та їхнє оснащення (щогли, весла, пайоли тощо) в період між навігаціями. Давні греки (елліни) взимку в море не виходили і зберігали весь свій військовий флот трієр в подібних приміщеннях на березі. З того часу усі народи перейняли слово «навігація» не тільки на позначення науки про судноплавство, а й на позначення періодів плавання по вільній воді, і слово «елінг» — на позначення усіх тих пакгаузів, ангарів та сараїв, в яких зберігається корабельний реманент.

Есмінець (ескадрений міноносець) — бойовий корабель середніх розмірів з високою швидкістю (38 вузлів), неброньований, призначений для знищення підводних човнів глибинними бомбами, торпедних атак на великі кораблі, артилерійської підтримки десантів, бойової охорони великих бойових кораблів та конвоїв транспортних суден, постановки мінних загороджень тощо. Якщо ти служиш на крейсері і проштрафився, тебе традиційно списують «на міноносці».

Єрики — постійні або тимчасові протоки між рукавами ріки або озерами в дельті Дніпра, а також рукотворний канал між ними.

Жир рибний — продукт переробки рибних відходів на траулері. Перш ніж приготувати рибне борошно (див.), із відходів виварюють жир. Містить багато корисних елементів, певний час ним примусово напували усе

дитяче населення СРСР в цілях профілактики рахіту. Повернути цю практику зараз наш Мінздрав вже не зможе, навіть якщо захоче: своєї риби, щоб з неї були відходи, в нас вже нема, купуємо норвезьку, вже оброблену.

«Загибель ескадри» — окрім п'єси Олександра Корнійчука так називали ще й термоядерні цигарки «Чорноморські» з крейсером «Червона Україна» на пацці.

Загребні — гребці, що веслюють на першій з корми банці і задають темп греблі. В академічному веслуванні — гребці правого борту на розпашному човні.

Затон — природна або штучна затока ріки, захищена від течії та льодоходу. В затоках річкові судна зазвичай вмерзають в кригу і зимують, ремонтуються, вивантажуються тощо. В Херсоні в одному із затонів на іншому березі Дніпра знаходяться усі спортивні бази.

Збуджувач БОТ — стандартний блок морських передавачів, який дає на виході електромагнітні коливання з певним кроком частоти, зазвичай — одна десята кілогерца. Використовується при налагодженні передавача на певну робочу частоту.

Зміїний — острів в північно-західній частині Чорного моря, континентальний шельф якого довгий час був предметом дискусій між Україною та Румунією. Зараз суперечку вже вирішено цивілізованим шляхом у міжнародному суді, хоча й не так, як хотілося нашому МЗС, яке з самого початку висувало завищені претензії з розрахунку, що задовольнять хоч щось. Розрахунки МЗС справдилися, що не порятувало дипломатів від жорсткої критики і цькування в ЗМІ. Шельф Зміїного багатий на вуглеводні, а також є традиційним районом промислу чорноморського шпрота та іншої риби.

Інвалютний карбованець — умовна одиниця, яку не можна було покласти до портмоне, лише на рахунок в банку. У різні часи в ньому «вміщалося» від 6 до 25 карбованців звичайних. Частину зарплатні моряків рахували саме в інвалютних карбованцях, а потім вже переводили у відповідну валюту за поточним курсом.

Ітуруп — острів Курильської гряди, найближчий до Японії. Настільки близький, що японці вважають його своїм і незаконно анексованим Росією, через що відмовляються підписувати з нею мирний договір і че-

рез півстоліття по закінченні Другої світової. Риторика обох сторін цієї тяжби показова. Деякі вислови російських посадовців українцям слід записувати і просто цитувати на перемовинах по Керченській протоці, острову Тузла (див.) і делімітації Азовського моря.

Йокогама — найбільше портове місто Японії (3,6 млн чол.). Розташоване на острові Хонсю в Токійській затоці. Для населення СРСР Японія була дуже міфологізованою країною найвищих технічних досягнень, в якій рідко кому пощастило побувати, батьківщиною нейлону, магнітофонів-двокасетників, авто з правим кермом та магнітної плівки Sony. Щось мені підказує, що курсант Гоголь потрапив туди на гарантійний ремонт тунцеловної бази «Красний луч» японської побудови.

Кальмар — головоногий молюск, промисловий об'єкт і ще ті ласощі. Особливо — смажений у клярі маленький кальмарчик з прилову. Мені досі незрозуміло, чому імпортери завалили Україну щупальцями кальмара, коли найсмачніша його частина — якраз ота голова. Мабуть, повторюється історія з ніжками Буша, яких американці просто не їдять, надаючи перевагу «фюзеляжеві» курки, а ніжки сплавляючи нам.

Калья (Каяо) — порт у Перу неподалік від тамтешньої столиці Ліми, на узбережжі Тихого океана. В радянські часи був ремонтною базою усіх рибпромислових суден, що працювали в промрайоні ЮВТО (південно-східний Тихий Океан). Славився своєю вуличною злочинністю та поодинокими терактами проти наших моряків (найбільше свого часу постраждав грузинський екіпаж з Поті). Везти звідти слід було дублянки з лами.

Камбуз — первісно будка з кухонною піччю на палубі вітрильника, яку можна було переносити з борту на борт залежно від того, з якого борту дме вітер (від галсу). Зараз вже — більш звичне нам стаціонарне кухонне приміщення з певними вдосконаленнями, щоб можна було готувати на хитавиці. Іноді так називають також приміщення їдальні.

Камчатка — півострів на північному сході Росії, куди часто розподіляли курсантів ХМУ РП в радянські часи. В результаті українська діаспора в Петропавлівську-Камчатському найчисельніша та найвпливовіша, бо всі ж тепер ще й куми, за гарним українським звичаєм.

Камчатка Юрій Іванович — начальник училища (чиф) у 80-ті роки 20 ст.

Капель — капельмейстер училищного духового оркестра (сленгове).

Капельниця — начальниця училищної медсанчастини (сленгове).

Капуста — частина форменної позолоченої кокарди моряка, що символічно зображає вінок із листя невідомої науці рослини навколо якорів, вимпелів та зірочок (сленгове).

Кварцевий генератор — генератор високочастотних коливань зі стабільною частотою коливань (за рахунок кварца). Щоб змінити частоту коливального контура. Треба змінити кварц, налагоджений на конкретну частоту.

Кейптаун — порт поруч з мисом Доброї Надії в Південно-Африканській Республіці на межі Атлантичного та Індійського океанів. У радянський час заходи наших суден до портів ПАР не практикувалися, хіба що за форсмажорних обставин.

Кеп — командир роти в училищі. На судні — капітан. Сленгове скорочення від кептейн.

Керченський козел — різновид гри в доміно, в який можна грати тільки на пару. При цьому усі очки, що залишилися на руках, в тому числі й одного супротивника, записуються стороні, яка програла. Гра ведеться до 201 очка в котроїсь з команд. Ну і ще деякі відмінності від класичного «морського козла».

Кидальний лінь (викидка) — тонка снасть із важкою оплетеною грушею на кінці, яку подають з судна на причал на відстані, а вже по ній подають важкий швартов, який неможливо кинути далеко.

Кит смугастий (тропічний кит, смугастик Брайда), *Balaenoptera edeni* — кит із глибокими борознами на животі та горлі, що й дали назву. До 1986 року — об'єкт промислу одеської китобойної флотилії «Радянська Україна» (див. Китобойна флотилія «Слава»).

Китобоець — тип промислового швидкохідного судна середніх розмірів з характерним високим напівбаком, на якому встановлено гарпунну гармату. Поетам варто розрізняти судно-китобойця та моряка китобоя.

Китобійна флотилія «Слава» — складалася з китобійної бази, судна дуже великих розмірів, на яке можна втягнути впольованого кита по сліпу й обробити його, і декількох десятків китобойців, що на тих китів полювали. Традиційний район промисла — антарктичні води. Перша одеська китобійна експедиція в Антарктику — 1947 рік. У післявоєнні роки китобійна флотилія «Слава» постачала державі половину зароб-

леної на експорті валюти. Довгий час капітан-директором флотилії був легендарний капітан Соляник.

Кільсон — деталь шлюпки або судна, дошка, що йде поверх кіля й шпангоутів і захищає їх від пошкодження зсередини судна.

Кликач — рід риб сімейства нототенієвих. Існують два види — антарктичний кликач (*Dissostichus mawsoni*) та патагонський кликач (*Dissostichus eleginoides*). Жирність м'яса кликача досягає 30%. Коли смажиш його, олія непотрібна, ще й залишається повна панельня жиру. Балик з кликача — незрівнянний делікатес. У радянські часи це була так звана «міністерська рибка», яка до рибних магазинів не потрапляла.

Кльоші — флотські суконні штані, широкі знизу і вузькі зверху, з широким накладним клапаном замість ширінки. Особливості крою тих штанів пояснюють по-різному, при кожному з пояснень наполягаючи на доцільності саме таких штанів саме для моряків. Втім, перше, що робив будь-який курсант, отримавши нову форму, — заходжувався ті кьоші перешивати згідно зі своїми поняттями про моду й доцільність.

Кнехт — чавунна швартовна тумба певного виду на палубі судна або на причалі.

Когерер — радіотехнічний пристрій, який за командою приймає тільки крайній значення: є струм / нема струму, 1-0 тощо. Іноді радіотехніки такий пристрій називають ще ключем. Для включення когерера необхідно подати сигнал на вхід, а для виключення — механічно струснути. Цю його властивість Попов здогадався використати для прийому радіосигналів кодом Морзе. Марконі замість когерера використав у своєму приймачі пробійний конденсатор.

Койка — попри розповсюдженість слова завдяки тюремному сленгу, мало хто уявляє, що насправді воно значить. Отже койка — то не панцирне армійське ліжко і не топчан в бабусі, що здає «куток». Так називалося підвісне флотське парусинове ліжко, що нагадувало гамак. За командою «відбій» койки розтягувалися прямо в батарейній палубі чи трюмі вітрильника. Після підйому — зкручувалися акуратними ковбасками і встановлювалися в спеціальних сітках вздовж борту на верхній палубі. Запакована таким чином койка мала пловучість і могла використовуватися як рятувальне коло, якщо корабель тонує, тощо.

- Колодка** — стадія обробки риби. Колодка — то заморожена цілою, з невідтягненими головою та хвостом, риба одного сорту в брикетах. Оплачувалася за найменшими розцінками. Нижче була лише так звана РПЗ — «риба для пушного звіра», риба різних сортів в одному брикеті.
- Конка Цюрупинська** — протока Дніпра від Херсона до Цюрупинська (колишніх Олешок) довжиною біля 8 км. Дуже уславлена деякими літераторами річечка. Наприклад, Юрієм Яновським та Віктором Шкловським.
- Коносамент** — супроводжувальні документи суднового вантажу. На відміну від інших типів вантажних документів, коносаменти виписують в декількох екземплярах і отримувач вантажу може змінюватися, тож партії товару можуть перепродаватися, поки судно йде в порт призначення.
- Констанца** — найбільший чорноморський порт, більший навіть за Одесу, хоча населення Констанци втричі менше. Знаходиться в Румунії. Саме на місці Констанци колись були легендарні Томи, куди було заслано давньоримського поета Публія Овідія Назона.
- Контейнеровоз** — судно для перевезення морських стандартних контейнерів. Судна такого типу мають дуже короткі стоянки в портах, обходять за один рейс багато сусідніх портів і працюють як трамвай — за похвилинним розкладом. Моряки вважають працю вантажного помічника на контейнеровозах працею галерника, після якої вже нічого людині не страшно.
- Копенгаген (Гавань торговців)** — столиця Данії, порт на двох островах (Зеландія та Амагер). Населення — близько 500 тис. Люди привітні. Пиво на любителя.
- Корабель** — на відміну від судна, так називають лише військовий озброєний плавальний засіб або тип вітрильника (інакше — фрегат). Моряки ретельно слідкують за тим, щоб судна не називали кораблями та навпаки. Тому раджу поетам зазирати не до загальних, а до морських словників, якщо вже захотілося писати про кораблі.
- Кошова** — рукав Дніпра, що відгалуджується від основного русла в Херсоні і впадає назад у те русло аж за Білозеркою. Відділяє від міста район Острів та усі суднобудівельні заводи Херсона.
- КПП** — контрольно-пропускний пункт.

Кранець — м'яка оплетена «груша», яку підвішують між бортом судна чи шлюпки і причалом, щоб запобігти пошкодженням борту при швартуваннях, стоянках тощо. Згаданий в тексті оренбурзький кранець — дуже великий гумовий надувний балон, який використовують вже для швартовок двох суден у морі. Він плаває між бортами суден і не дає їм сходитися впритул і наробити шкоди. Оренбурзькими їх називали, щоб відрізнити від курських. Етимологія назв авторів до кінця не зрозуміла. Мабуть, назвали за заводами-виробниками.

Кубрик — на відміну від каюти, багатомісне помешкання моряків на судні або в екіпажі (див.). Хоча, з іншого боку, каюти теж бувають багатомісними (наприклад, чотиримісна), і за кількістю мешканців межу провести важко. Колись кубрики, на відміну від кают, займали простір від борту до борту судна, але зараз це правило теж не завжди виконується. Залишається лише запитувати в старожилів судна, як вони називають конкретне приміщення. Втім, в училищі кают немає, самі кубрики в екіпажах, тож читач не ризикує помилитися.

Кузбаслак — чорна фарба, якою фарбують кнехти (див.), якорі та якірні ланцюги. Відтерти її практично неможливо.

Курили — гряда островів вулканічного походження, що відокремлює Охотське море від Тихого океану і простяглася від Камчатки до Японії. Навколишні води дуже багаті на рибу, краба, морського звіра тощо.

Кусто Жак Ів (1910–1997) — французький моряк, океанолог, підводник, винахідник акваланга, популяризатор підводних досліджень, письменник. Його експедиційне судно «Каліпсо» — найушлавленіший корабель науки в історії. Загинув від переохолодження під час занурення у віці 87 років. Зі згаданим в тексті Кустодієвим міг би бути і родичем, бо обидва прізвища походять від латинського слова custody — варта, лише від різних його відмінків.

Лас-Пальмас — порт на Канарських островах. Уряд Іспанії для сприяння розвитку островів підтримував у місті безмитну торгівлю. В результаті Лас-Пальмас певний час був найбільшою закордонною ремонтною базою радянського рибопромислового флоту.

Леєр — тросове огороження борту на верхній палубі, яке, на відміну від стаціонарних фальшбортів або релінгів, може прибиратися, щоб не заважало вивалювати шлюпки або стріляти з гармат. Під час шторму

на відкритій палубі натягують також тимчасові штормові леєри, за які тримаються, щоб не змило хвилю.

Лиман (з тюрск.) — мілководна затока моря, що врізається в берег, або відокремлена від відкритого моря косами, островами тощо. Часто виникає при впадінні в море річок, таких, як Дніпро, Буг, Дністер тощо.

Ліверпуль — порт на північному заході Англії, через який в Європу імпортували рок-н-рол. Так, лідер «ліверпульської четвірки» Джон Леннон виріс на контрабандних платівках з американських кораблів. Населення 440 тис. Чол. До Ліверпуля був приписаний сумнозвісний «Титанік».

Лієпая — латвійський порт на узбережжі Балтійського моря. В ньому традиційно було дуже багато рибалок та військових кораблів.

Лійка — це не воронка для наповнювання пляшок, а спеціальний черпак для вичерпування води зі шлюпки. Нагадає совок для сміття з високими бортиками. А щоб вже остаточно заплутати салаг, совок для сміття на флоті зветься шполик.

Лісовоз — судно для перевезення деревини. Відрізняється від судна для генеральних вантажів тим, що пристосоване брати вантаж (ліс) не тільки в трюми, але й на верхню палубу та кришки трюмів — в так званий караван. Через це вигядає в морі дуже мальовничо. Як каюк зі стогом сіна на Дніпрі.

Лоцманський катер — доставляє лоцмана на борт судна на підходах до порту і робить це за будь-якої погоди та видимості. Через це зазвичай має підвищену мореходність і вифарбований в яскраві кольори.

Луанда — порт на Атлантичному узбережжі Африки, столиця Анголи, населення 4,5 млн чол. Найдорожче місто світу для іноземних працівників. Довгий час тими іноземними працівниками були наші рибалки, які мали тут ремонтну базу для суден, що працювали у ЮВА під Намібією. Ангольський рейд славився необхідністю через певний проміжок часу кидати за борт гранати, щоб відлякати бойових плавців.

Магадан — гумор фрази «якщо на розподілі пощастить — то Магадан» зовсім недоречний. Магадан — обласне місто, населенням 100 тис. Чол., центр золотовидобувної та рибообробної промисловості тощо. Має навіть власний університет. Порівняйте з Мало-Курильськом (див.), куди теж потрапляли працювати наші випусники.

Магазин «Альбатрос» — магазини для моряків та членів їх родин, які були в кожному великому порту СРСР. Торговля в них велася за так звані чеки ВТБ, або бони. Ціни в них були помірними, щоб моряк не витрачав свою справжню валюту за кордоном, а отримував чеками.

Маклак — так в старій Росії називали перекупників краденого. Але у моряків це означало ще дешевих крамарів в портах, до яких часто заходили радянські судна. Зазвичай маклаки спеціалізувалися виключно на товарах для радянських моряків, спеціально мали російські назви, торгували дешевим товаром з незначною некондицією тощо. Мігрували за радянськими рибалками по всьому світу, варто було тим змінити закордонний порт базування з Гібралтара на Лас-Пальмас, наприклад.

Мало-Курильськ — населений пункт на острові Шикотан, Курили. Населення — 1100 чол. Там знаходиться рибкомібнат «Острівний», що перероблює в основному сайру. Японія оскаржує приналежність острова Шикотан до Росії.

Манільський канат — канат, сплетений з волокон тропічної рослини абака — прядильного сорту банана. Міцніше за пеньковий трос і не гние в морській воді. Проте через більшу жорсткість на манільських канатах можна зав'язати не всі типи вузлів. Втім, зараз манільський, сизальський і так далі канати — вже такий само архаїзм, як і пенькові мотузки. Капрон і поліпропілен повсюдно.

Мапуту — порт на Індійському узбережжі Африки, столиця Мозамбіка. Населення близько 1 млн чол. Також колишнє місце базування нашого рибальського флоту.

Марконі Гульєльмо (1874–1937) — італійський вчений, нобелівський лауреат, батько радіо. Крім того, «марконі» на судні традиційно дражнили радистів.

Мармуровий трап — так кажуть про корабель, який так давно прибирав трап, щоб вийти в море, що пора вже перетворювати його на музей або на шинок.

Метакса — грецький національний алкогольний напій, аналог бренді.

Миколаїв — порт на північному заході Чорного моря в Бузько-Дніпровському лимані (див.). Місто найпотужнішої на теренах СРСР кораблебудівної промисловості. Населення 500 тис. Чол., і усі — корабели. Крім побудованих там авіаносців в радянські часи славився також своїм пивом.

Міца — мічманка (сленгове).

Мічман — на старому флоті перший офіцерський чин, відповідав сучасному молодшому лейтенантові, в радянському флоті — молодший командний склад, аналог суходольного прапорщика.

Мічманка — флотський кашкет з козирком, на відміну від матроської безкозирки. Мічман було першим званням, якому той козирьок був дозволений, тож така назва кашкета зовсім не означає, що його щойно зняли з мічмана. Від мічмана і до адмірала.

ММФ — міністерство морського флоту СРСР

Модулятор — частина передавача, в якій на несучу частоту (високу) накладаються звукові частоти (низькі). У приймачі відбувається зворотній процес — демодуляція, і вичуєте з телефона голос людини. Модуляція буває амплітудна, частотна й фазова. Популярне в ді-джеїв слівце «FM-станція» означає всього лише частотну модуляцію (Frequency Modulation).

Морзе, Семуел Фінлі Бриз (1791–1872) — американський винахідник телеграфної абетки, так званої азбуки Морзе (див.).

Морський козел — найбільш розповсюджений не тільки на флоті різновид гри в доміно.

«Моряк» — судно, що відповідає вимогам Морського Регістра, на відміну від суден змішаного (ріка–море) та річкового плавання.

МППСС-72 — Международные правила предупреждения столкновения судов редакції 1972 року.

Мурманськ — незамерзаючий порт в Баренцовому морі. Найбільше в світі місто за Полярним колом (близько 300 тис. Чол.). Місто рибалок та атомних криголамів.

Муфлони кергеленські — архіпелаг Кергелен знаходиться в антарктичній частині Індійського океану і належить Франції. На деякі з островів в якості експерименту і для харчування полярників завезено муфлонів, які живуть і плодяться в дикому стані.

Навались! — команда збільшити темп та інтенсивність веслування.

Надбудова — закрита споруда над верхньою палубою судна, розташована від борту до борту. Зазвичай фарбують в інший колір, ніж борти, переважно в білий.

Нансен Фрітьоф (1861–1930) — норвезький полярний дослідник, що вперше продрейфував через центральну частину Льодовитого

океану на експедиційному судні «Фрам». Як громадський діяч однією розмовою з королем шведським зупинив можливу війну за незалежність між Швецією та Норвегією. Після Першої світової запровадив так звані нансенівські паспорти для переміщених осіб, від яких відмовилися усі уряди. Лауреат Нобелівської премії миру, премію використав для заснування зразкових агрономічних станцій на Україні та в Росії, щоб ми змогли подолати наслідки голоду 1923 року.

«Ністру» — футбольна команда міста Кишинів. Дністер молдавською.

Операція «Парус» — всесвітні регати навчальних вітрильників з перегонями, що проводяться з 1956 року щодва роки в різних портах світу. Поки наші навчальні вітрильники виходили в море, вони, бувало, ті регати вигравали. Див. «Товариш».

ОРСО — організаційно-стройовий відділ.

Очаків — порт в гирлі Бузько-Дніпровського лиману на Чорному морі. Колишнє турецьке місто, яке захопили штурмом війська Потьомкіна 1788 року. Цікаво, що першим на вали Очакова вискочив козак Миклуха, прадід ушавленого мандрівника Миклухо-Маклая, за що й отримав дворянство. В Очакові судили і стратили лейтенанта Шмідта 1905 року. Зараз там знаходяться лоцманська станція для проведення суден по БДЛК (див.), школа бойових пловців тощо.

Палубний годинник — механічний годинник, який використовується не для навігаційних потреб, як хронометр, а для визначення часу на судні в побутовому сенсі. Зазвичай — настінний, назва походить від того, що мав бути в кожній палубі, а не від того, що стояв на палубі.

Паста ГОИ — зелена дуже вонюча речовина для надраювання мідних частин амуніції (бляхи, гудзики) чи оснащення судна (ринда) тощо.

Пеламіда (*Sarda*) — дуже смачна риба родини скумбрієвих. За розмірами й зовнішністю нагадує невеличкого тунця. Мешкає в Атлантиці, Середземному морі, окремі косяки заходять на чорноморське узбережжя Туреччини. Якщо уважно читати Купріна, виявиться, що раніше пеламіда доходила і до кримської Балаклави. Мабуть, її стадо не пережило створення рибколгоспів. Не плутати з однойменною морською змією, що живе в Тихому океані. Втім, змію пеламіду сплутати з цією атлантичною рибою, мабуть, ще неприємніше.

Петропавловськ-Камчатський — порт на півострові Камчатка, в Аватинській губі, заснований на місці зимівлі пакетботів «Св. Петро» та «Св. Павло» експедиції Беринга. Місто рибалок, населенням 200 тис. Чол. Нам найбільше цікавий тим, що в ньому також є своя рибна мореходка і певний час нею командував також Юрій Іванович Камчатка, чиф херсонської Тюльки.

Південно-Курильськ — порт на острові Кунашир, населення 6 тис. Чол. Популярне місце заслання двієчників ХМУ РП. Невідомо, чи, претендуючи на Кунашир, Японія претендує також і на наших хлопців.

Підсилювач — частина радіопристрою (передавача чи приймача), що підсилює сигнал.

Планшир — дерев'яний або металевий поручень, встановлений поверх фальшборту на судні або поверх шпангоутів і бортів у шлюпці. Одне з основних правил при пересуванні в середині шлюпки — ніколи не триматися за планшир, пальці цілі будуть.

Плесо — глибока ділянка ріки між двома перекатами.

Плювок — жаргонна назва курсантської невеличкої кокарди без «капусти», з самим якірцем. Втім, такі «плювки» в ті часи носила Централка, на відміну від тюльчиних так званих «крабів». Зараз обидва училища носять «плювки».

Полундра! — Бережись! Походить від перекрученого голладнського «хальт ундер» — стояти вниз. Так навчителі Петра в навігації кричали, коли зі щогли падало щось на палубу. Втім, зараз в аналогічній ситуації наші цивільні моряки кричать «бійся!», не бажаючи ламати язики «полундрою».

Полярні надбавки — за Полярним колом та в прирівняних до них районах Далекого Сходу СРСР існували коефіцієнти, на які перемножували зарплату та вислугу років, від 1,5 до 2,2, здається. Тобто військовий в такому районі міг вийти у відставку не через 25 років, а через 17,5.

Понтон — первісно так називалися човни, на яких стелили наплавні мости. Зараз їх використовують не тільки для будівництва мостів, а й для плавучих причалів шлюпок та катерів.

Попов Олександр Степанович (1859–1906) — не тільки винахідник радіо, але й засновник двох перших радіостанцій на Україні, що тримали зв'язок між Херсоном і Голою Пристанню.

- Пороги** — виходи кристалічних порід в руслі Дніпра між сучасними Запоріжжям і Дніпропетровськом, що робили Дніпро непрохідним для суден до збудування ДніпроГЕСу. Всього їх було 9 — Кодацький, Сурський, Лоханський, Дзвонецький, Ненаситецький, Вовнизький, Будило, Лишний, Вільний. До 1930-х років Дніпро був прохідний лише для барж, які проводилися через пороги лоцманами, і лише в один бік. У Херсоні баржі після рейсу розбирали на дрова. Пароплави ж через пороги не проходили, існували так звані флот Верхнього Дніпра та флот Нижнього Дніпра. Втім, зверху вниз на човнах пороги проходили з давніх часів, на що і натякає курсант Котляревський.
- Поті** — порт в Грузії, населення 47 тис. Чол., база грузинського рибпромислового об'єднання. Тому в ХМУ РП завжди вчилася багато потійських хлопців. Крім цього — кінцевий пункт міфологічного плавання аргонавтів.
- Пощерити** — попатрати рибу так званим шкєрочним ножєм або гачком.
- Промисловий район** — географічно окреслений район світового океану, в якому ловлять рибу певних порід.
- Промокашки** — парадні флотські хромові черевики на картоновій підшєві.
- ПТС** — приймально-транспортне судно. Нєвилічке чорноморське судєнце довжиною 23 метри і вантажопідйємністю 50 тонн. Приймає рибу в сейнерів в районі промислу і перевозить на рибкомбінати.
- Путасу** (*Micromesistius poutassou*) — промислова риба сімєйства тріско-подібних, розповсюджєна від Серєдземного моря до Північної Атлантики і Барєнцова моря.
- Рєй** — частина рангоуту, на якій несуть прямі вітрила. Поєтам варто зєяти, що це слово чоловічого роду і в єдинині звучить як рєй, а нє рєя.
- Рєйд** — мїсце якїрної стоянки кораблів в порту. Може щє й подїлятися на зовнішній/внутрішній рєйд, верхній/нижній тощо.
- Рєйдовий катєр** — катєр, що здїєснює сполучєння з суднами, що стоять на рєйді. Перевозить на берєг та з берєга єкїпажі, митників, прикордонників, карантинних лїкарів, ремонтників, нєвилічкі вантажі (наприклад, продукти) тощо.
- Рєйок** — нєвєличкий рєй (див.) на шлюпці.

- Ринда** — корабельний дзвін. На судні висить на баку, поблизу брашпиля. Використовують для подання різних сигналів, наприклад в тумані. На військовому флоті у неї ще й досі дзвонять щопівгодини, як в давні часи — відбивають склянки (див.). Втім, знавці флоту вважають назву «ринда» неправильною, так, мовляв, за Петра і називали не сам дзвін, а вартового, який у нього дзвонив, а ще до цього — варту царів московських з топірцями, що стояла за тронем.
- РОП** — ремонтно-відстійний пункт. Традиційні місця базування моторних човнів на річці. На морі подібні слободки звуть куренями чи маринами.
- РП** — рибна промисловість.
- РС** — риболовецький сейнер. Серія промислових сейнерів астраханської побудови.
- Салага** — новачок на флоті. Англійці про таких кажуть моряків кажуть: «ще не витрусив сіно з волосся». Наша ж назва — теж перекручене слово. В петровському флоті матроська школа розташовувалася на якомусь архіпелазі на озері Ладога. Потрапивши на корабель на запитання: «Звідки ти такий взявся?» такий неофіт замість незрозумілого «с архіпелага» часто відповідав «с алага».
- Самоволка** — самовільна відлучка в місто (на берег). Щоб відрізнити самовольщиків від законотрухляних курсантів, останнім видавали звільнювальні білети з фото, печаткою й підписом командира роти.
- Сампо** — самопідготовка.
- Санта-Крус-де-Тенеріфе** — іспанський порт на Канарських островах, населення 220 тис. Чол. Популярний порт заходу радянських рибалок, що поверталися з району промислу сардини у ЦВА.
- Сардина** (Sardina) — цінна промислова риба з дуже ніжним м'ясом, яка зазвичай іде на консерви в олії. Під цією промисловою назвою об'єднано три породи риб, окрім власне сардини ще сардинопс та сардинела.
- Сахалін** — великий острів на Тихоокеанському узбережжі Росії, традиційне місце заслання каторжників та випускників ХМУ РП. Письменника Чехова після мандрівки на Сахалін усі інтелігенти вважали героєм.
- Сейнер** — рибальське судно малого розміру, яке ловить рибу переважно кошільковим неводом, а не тралом чи конусом. Втім, іноді їх одразу будують для різних знарядь лову.

Середні — гребці у шлюпці, що веслюють на середніх банках, між загребними та баковими.

Сигнальні прапори — комплект прапорів, що, як правило, відповідає кириличній чи латинській абетці, по прапору на кожну літеру. Втім, простий набір сигналу літерами використовують дуже рідко, переважно на свята, коли кораблі тими прапорцями «розцвічують», набираючи якусь фразу. В морі кожен прапор чи комбінація з двох-трьох прапорів вже означає щось за сигнальною книжкою. Наприклад, прапор «Червь» — літера «ч» — означає «людина за бортом» тощо. Вже майже забутий спосіб комунікації на морі, яким користуються здебільшого за традицією. Тобто лоцмана викликають по радіо, але за традицією піднімають на реї ще й прапор «Hotel», який значить «потребую лоцмана».

Сингапур — острівне місто-держава у Південно-Східній Азії, колишня англійська колонія. Вигідне географічне розташування на перетині основних торгових шляхів з Індійського до Тихого океанів привело не тільки до того, що в ньому знаходиться найвідоміший ринок у світі — Малай-базар, але й до прискореного економічного розвитку держави і входження Сингапуру до так званих «Азійських тигрів». Крім того, місто з немислимими штрафами за сміття, викинуте не в урну, й особливими вимогами до зачісок та одягу моряків, якщо ті хочуть зійти в Сингапурі на берег.

Синоп — невеличке місто на Анатолійському (Чорноморському) узбережжі Туреччини, спорудження якого приписують легендарній амазонці Синопі. У 1853 році ескадра адмірала Нахімова без оголошення війни напала на турецький флот в Синопі, що послужило приводом для Кримської, або Східної війни Англії, Франції, Сардинії і Туреччини проти Росії. В ході Синопського бою місто було повністю спалене.

Сівероморськ — російська військово-морська база поруч з Мурманськом.

Склянки — мелодійне бемкання в судновий дзвін щопівгодини від одного удару до восьми. За склянками відлічувалися чотири години вахти в часи, коли годинників в матросів ще не було, а на військовому флоті за традицією бемкають ще й досі.

Скойлати — зібрати швартовний трос чи викидний лань шлагами (петлями) на руку чи на кнехт, в'юшку тощо.

Скумбрія (*Scomber scombrus*) — цінна промислова риба розміром від 30 до 60 см. Чорноморська скумбрія зимує у Мармуровому морі.

«**Слава Катерини**» — перший лінійний 66-гарматний корабель Чорноморського флоту. Збудований в Херсоні у 1783 році.

«**Смерть на болоті**» — цигарки «Мисливські».

Совіспан — назва магазину для радянських моряків в Лас-Пальмасі.

Сопливчик — деталь форменного одягу моряка рядового складу. Ошийник, що нагадує комірець американських капеланів, з клаптем тканини, що закриває груди. Носиться під бушлатом чи шинеллю замість шарфа.

«**Спартак**» — московський футбольний клуб.

Спурт — ривок, збільшення темпу на спортивній дистанції

СРТМ — середній риболовецький траулер морозильний. Розрізняли ще так звані СРТМи-кормовики і СРТМи-бортовики, за кормовим чи бортовим тралінням — способом волочити за собою трал. Згаданий в тексті «Залізний потік» був, здається, бортовиком.

Стамбул — головний турецький порт на берегах протоки Босфор, населення більше 16 млн чол., колишня столиця Османської імперії, колишня столиця Візантії, колишня столиця Східної Римської імперії, колишня грецька колонія Візантії.

Стерно (*rudder*) — вертикальна дерев'яна чи металева пластина певної форми на кормі шлюпки чи судна, за допомогою якої можна змінювати курс на ходу судна за рахунок потоку води, що набігає. Існують десятки його різновидів, поет же має згадати лише одне: стерно, руль — саме ця пластина, а не той бублик, який крутить матрос-стерновий. Не в таксі. На судні той бублик зветься штурвалом.

Сторожовий катер «Гриф» — тип морського прикордонного катера на підводних крилах.

Стріла — елемент вантажного оснащення судна.

Судно — коли я назбираю грошей на свій перший гранатомет, я негайно поїду на телеканал СТБ, який заповнив ефір сюжетами про моряків з наголосом на судно. Словники 1928 року словниками, але треба ж і совість редакторам хоч трохи мати. Хоча б раз послушали, як люди, яких це стосується, кажуть, а не за Памвою Бериндою звіряли.

Сухогруз — зауваження щодо судна справедливе і для такого новотвору в українському телевізорі, як «суховантаж». Зберу усіх редакторів

і віддам у прийми сомалійським піратам вчити матчастину. Сухогруз — судно для перевезення так званих генеральних (штучних) вантажів у трюмах.

Суши весла! — команда припинити веслування, не кидаючи весел. Весла вирівнюються перпендикулярно бортові і паралельно воді.

Табань! — команда гребти у зворотному напрямі.

Танкер — судно для перевезення наливних вантажів, зокрема нафти. Цікаво, що цей тип судна винайдено Нобелем для перевезення бакинської нафти Каспійським морем та Волгою. І ці люди розповідають нам казочки про винайдення динаміту.

Тільник — вульгарна назва тільняшки. Чомусь саме його вподобали співаки шансону.

«Товариш» — трищогловий барк Херсонського мореходного училища, колишній «Горх Фок» (див.). Назву свою отримав на честь потопленого гітлерівцями в Маріуполі чотирищоглового барка «Товариш-1». Цікаво, що на всіх регатах незмінно вигравав в своєї копії «Горх Фок — 2»: це лише зайвий раз доводить, що оригінал завжди цінніший копії, навіть у суднобудуванні.

Торгаші — моряки торгового флоту.

Торгсин — тут те ж саме, що й магазин «Альбатрос». А взагалі походить від «торговий синдикат» — мережі валютних магазинів для іноземців у часи непу. Просто диву даєшся, наскільки слова живуть довше за речі, на позначення яких їх було придумано.

Тралова дошка — елемент оснащення промислового трала. За профілем схожа на крило літака, завдяки чому дві тралових дошки на ходу судна розходяться в різні сторони і розкривають трал в горизонтальній площині.

Тральщик — увага всім поетам! Бо навіть журналісти й прозаїки часто плутають тральщики й траулери. Так ось, тральщик — це військовий корабель, який тралить міни. А траулер — ловить тралом рибу. Спільного в них тільки те, що обидва таскають за собою трали, які — навпаки — нічого спільного не мають. Військовий трал — металевий трос з різакми. Рибний трал — сітаний, схожий на панчохоу з грошима. Отож будьте уважні, щоб не отримати на горіхи і від рибалок, і від військових моряків. Не називайте траулери тральщиками та навпаки.

Транець — «обрізана» пласка корма судна або шлюпки. В шлюпці її ще звуть «транцевою дошкою».

Транзистор — напівпровідниковий пристрій, аналог лампового тріода.

Трап — драбина, сходи або похилий помост на судні, або між судном і берегом.

Трапезонт — перекручена назва чорноморського візантійського міста Трапезунд, як її почули запорозькі козаки. Втім, сучасні власники міста — турки — почули її не краще і зараз називають Трабзон. У Середні віки певний час існувала навіть так звана Трапезундська імперія, яка, втім, не відрізнялася великими розмірами.

Траулер — рибопромислове судно, що ловить рибу тралом — різноглибинним (пелагічним) або донним. Найбільш поширений тип рибальського судна, принаймні у нас. Див. Також тральщик.

Тузла — піщаний острів впоперек Керченської протоки, на якому розташовано пансіонати та риболовецьку артіль. Сама назва походить від тюркського слова «солеварня», що позначає розчин для засолювання риби — тузлук. Саме тут солять уславлених керченських оселедців.

Тунець (*Thunnus thunnus* L.) — риба родини тунцевих, досягає розмірів до 3 м і ваги до 600 кг, цінна океанська промислова риба, з нього досить смачні котлети. Ловлять його вудками, а не тралами: не робота, а спорт!

Тушка — оброблена риба, вже без голови, без хвоста й без нутрошів.

Тюлька — жаргонна назва Херсонського мореходного училища рибної промисловості, щоб відрізнити училище від Централки (див.).

Ушаков Федір (1744–1817) — адмірал, флотоводець, один із засновників Херсона та Чорноморського флоту, винахідник нової тактики бою вітрильних лінійних флотів, яка принесла йому багато перемог над турками та французами. Єдиний йому пам'ятник на теренах колишнього СРСР знаходиться в Херсоні. А зараз там вже є і його капличка, бо він виявився єдиним канонізованим церквою адміралом. Мабуть, адміралу стати святим ще важче, ніж канату пройти через вушко голки.

Фалінь — нетовсті й не дуже довгі швартовні кінці на носу та на кормі шлюпки. Зазвичай укладаються красивими завиваннями. Не плутайте з фалом — то снасть для підйому паруса.

- Фальштруба** — усі префікси «фальш-» на судні означають, що колись те було справжнім. Ось і труба була справжньою на паровиках, а на теплоходах, які рухає дизель, по суті вже не потрібна і є лише традиційною деталлю суднової архітектури, яку розфарбовують у кольори певної судноплавної компанії. Зазвичай у фальштрубі зберігають усякий непотріб.
- Фарватер** — судноплавна ділянка річки чи прибережної частини моря з достатніми для суден прохідними глибинами. Поблизу портів та в зонах інтенсивного судноплавства фарватери зазвичай позначають буями.
- Флагшток** — щогла для підйому прапора на кормі судна чи на березі.
- Фланка** — темно-синя матроська форменка з фланелі, так звана форма номер три (сленгове). Носиться в холодну пору року. Не плутати з голландкою — такою ж форменкою, але білою й бавовняною.
- Флюгарка** — кругла емблема на борту шлюпки і прапорець з таким самим малюнком на шкаторині вітрила, що позначає належність шлюпки певному кораблеві, а в училищі — певній роті тощо.
- Форма раз** — форма № 1: білий верх, білий низ. Така форма традиційно була лише в Чорноморського флоту.
- Фрегат** — вітрильне судно з прямими вітрилами на всіх щоглах і змішаним оснащенням (прямі й косі вітрила) на кормовій щоглі. Щогл при цьому має бути не менше трьох, бо дві — то інший тип судна (бриг). Якщо на кормовій щоглі (бізані) будуть тільки косі вітрила, фрегат перетвориться на барк (див.).
- Хвилелом** — портова захисна споруда для захисту від хвиль. Зазвичай це висипки з великих брил каміння або бетонних блоків.
- Хейердал Тур** (1914-2002) — норвезький мандрівник, етнограф, письменник та історичний реконструктор, що здійснив декілька плавань через три океани на копіях старовинних суден, щоб довести свої теорії розселення давнього людства планетою.
- Хек** (інша назва — *мерлуза*, *Merluccius*) — найпопулярніша риба радянських домогосподарок. Він нікуди не зник з магазинів, просто змінив прізвисько. Мерлуза звучить на десять гривень дорожче.
- Ходовий знак** — навігаційні знаки по берегах річок, які вказують той берег, під яким більші глибини.
- ЦВА** — див. Центрально-Східна Атлантика.

Цементовоз — судно для перевезення нефасованого цементу насипом.

Має герметичні трюми, що більше нагадують цистерни, й оригінальну систему вивантаження, що нагадує пілосос. Вантажиться тільки на спеціально обладнаних причалах. Вважається шкідливим для здоров'я типом судна.

Центрально-Східна Атлантика — найбільший промисловий район, розташований біля берегів Західної Сахари, окупацію якої Марокко не визнає ООН, тому марокканці не можуть встановити там 200-мильної економічної зони й рибалки різних країн можуть ловити рибу близько до берегів. Втім, марокканці трактують закони інакше і час від часу обстрілюють якесь судно чи забирають капітана до в'язниці.

Цусімска протока — протока між Японією та Кореєю, в якій у 1905 році був потоплений чи взятий в полон весь російський броненосний флот.

Чайка — тип гребно-вітрильного запорозького судна, пристосованого для плавання морем.

Чайний кліпер — вершина розвитку вітрильників. Трансокеанський трищогловий вітрильник, який у 19 столітті перевозив чай нового врожаю з портів Китаю до Англії. Для цього їм доводилося огинати земну кулю. Англійці, як люди азартні, ставили ставки на те, який з кліперів прийде першим, і чай з його трюмів коштував в декілька раз дорожче. Судновласники стали виплачувати командам премію за швидкість, і в результаті це перетворило комерцію на перші навколосвітні перегони, не менш азартні, ніж сучасна Формула-1. Найшвидшим кліпером усіх часів спеціалісти вважають «Фермопілі», а зовсім не «Катті Сарк», яка вціліла до наших днів у музеї в Лондоні.

Чака — деталь набору шлюпки, дощечка, що розпирає банки. Йде зсередини шлюпки вздовж бортів. Ось за неї, а не за планшир (див.) і треба триматися при пересуванні в середині шлюпки.

Частик — за промисловою класифікацією уся риба, крім лососевих, осетрових, оселедцевих та деяких інших цінних порід.

Чеки ВТБ — див. Бони 1, інвалютний карбованець, магазин «Альбатрос».

Черговий (по роті, по училищу, по камбузу тощо) — старший наряду на даному посту з офіцерів або курсантів, який несе відповідальність за ввірений об'єкт. Зазвичай йому підлягають днювальні, робітники по камбузу тощо.

Чесма (Чешме) — історичний порт в Туреччині, де у 1770 році ескадра кораблів російського Балтійського флоту під командуванням графа Орлова повністю спалила турецький флот в бухті.

Чиф — начальник училища. На судні — старший помічник капітана. В індіанському племені — вождь. Ось яка чудова ця англійська мова.

ЧудО — традиційне вболівальницьке скорочення від «Чорноморець, Одеса».

Шабаш! — команда припинити веслування і прибрати весла в шлюпку.

Шаланда — рибальський вітрильно-гребний човен на Чорному морі.

Шарова фарба — специфічно флотська назва сірої фарби, яка, ймовірно, походить з від українського «шарий» — сірий.

Ширстрек — верхня дошка обшивки шлюпки, що йде під привальним брусом. Ширстрек зазвичай фарбують у зелений, червоний або жовтий колір, в залежності від того борту корабля, на якому висить шлюпка на шлюпбалках.

Шкертик — шнурок.

«**Школа**» — жаргонна назва колоніальних товарів, які моряк везе на продаж.

Шлаг — одна петля скойланого троса.

Шлюпочний вузол — в'яжеться за щоглову банку (див.) шлюпки й використовується при заведенні на шлюпку буксирного кінця. Особливістю вузла є те, що він не затягується при натяжінні буксира і його можна віддати на ходу шлюпки в разі необхідності.

Шпангоут — вигнута деталь набору шлюпки чи судна, що нагадує ребро скелета ссавця. Шпангоути кріпляться до кіля і формують обводи судна. На них закріплюються дошки чи металеві листи обшивки.

Шхера — вузька звивиста затока на узбережжі Балтики проміж великої кількості прибережного каміння, скель та острівців.

Щоглова банка — банка шлюпки, до якої так званою наміткою кріпиться щогла, яку впирають нижнім кінцем на кіль у так званому степсі. Таким чином щогла фіксується у двох точках.

Щогла — вертикальне кругле рангоуте дерево, зазвичай з клеєної деревини, на якому піднімають вітрила, антени, такелаж, сигнальні прапори тощо.

Якір Холла — найпоширеніший тип якоря з поворотними лапами, завдяки чому якір зручно втягувати в клюз, на відміну від якоря адміралтейського. Крім того — традиційний символ судноводійської спеціальності. Його чеканять на капітанських жетонах — нагрудних знаках капітанів далекого плавання.

Ял, ялик — тип гребно-вітрильної шлюпки з гострим носом і пласкою кормою. Зазвичай несе розрізний фок і має від 4 до 6 весел. Найпоширеніша чорноморська шлюпка.

Ярославець — розповсюджений тип портового катера мореходністю до 4 балів. Конкретна спеціалізація (рейдовий катер, водолазний бот тощо) залежить від обладнання.

СЛОВНИЧОК ДЛЯ МАТРОСІВ

Omnia mea mecum porto — усе своє ношу з собою (лат.).

Агузарова Жанна — солістка гурту «Браво» у середині 80-х. Неземна дівчина, яку декілька раз викрадали то ОМОНівці, то марсіани, то американці, втім завжди повертали до Москви.

Айвенго — шляхетний герой лицарського роману Вальтера Скотта. Спеціалізувався на допомозі прекрасним дамам, бився за них списом і мечем.

Айтматов Чингіз — киргизький радянський письменник, автор багатьох романів, зокрема «Білий пароплав» (1970). Деякий час був радянським послом в країнах Бенілюксу, мешкав у Люксембурзі.

«**Акваріум**» — культовий ленінградський рок-гурт з лідером Борисом Гребенщиковим. Саме його виступ призвів до скандалу на всесоюзному рок-фестивалі в Тбілісі (1980).

Анна Кареніна — героїня роману Льва Толстого, що кинулася під поїзд. Називати так пивбар поблизу залізничної колії — то специфічний херсонський гумор.

«**Анна на шию**» — назва оповідання Антона Чехова, що обіграє орден святої Анни, який носили на стрічці на шиї, і походеньки дружини чиновника Анни.

«**Апасіоната**» — фортепіанний твір Бетховена, який включили в фільм про Леніна в Горках. У результаті став єдиним фортепіанним твором, який знало партійне керівництво в часи СРСР.

Архімед — ушлавлений давньогрецький науковець. За легендою відкрив свій знаменитий закон, занурившись у ванну, і так цьому зрадів, що побіг вулицями Сіракуз з вигуками «Знайшов!» («Еврика!»), забувши одягнутися.

АС/DC — популярний в СРСР австралійський рок-гурт. Названо на честь електричного маркування змінного та постійного струму.

Асканія — то не тільки рейдовий катер херсонського морського порту, але й біосферний заповідник у Таврії, колишній маєток Фальцфейнів.

Ахматова Анна (Горенко) — велика російська поетеса родом з Києва.

Дружина поета Миколи Гумільова. В тексті наведені не тільки оригінальні її вірші в українському перекладі, але й вірш Івана Франка зі збірки «Зів'яле листя», яку вже Ахматова переклала російською. Це вам щодо того, що українська мова її «не гріла» — тієї часто цитованої фрази, висмикнутої з контексту (вона пояснювала, чому може писати вірші лише російською). Зараз цю фразу цитують переважно рафіновані київські поетеси, щоб не вчити української. Бо для інших полум'яних захисників російської вона давно вже стала Анною Ахметовою.

Бажан Микола — український радянський поет, перекладач. Попри те що в літньому віці був шановним редактором Української радянської енциклопедії і сидів в усіх президіях, в молодості був бешкетником-футуристом.

Бамбула — реальний цирковий атлет, що залишився в пам'яті народній у приказці «силач Бамбула». Швидше за все це був атлет-негр, бо прізвисько походить від назви африканського барабана.

Басов Володимир — радянський кінорежисер та актор. Зокрема грав міліціонера у фільмі Гайдая «Напарник».

Бах Йоганн Себастьян — німецький композитор-класик.

Бережний Олесь — укрсучпис, автор книжки «Червоний борщ», мешкає на Вашингтонщині. За фахом — викладач української мови, тож іноді втрачає контроль й продовжує її навчати, навіть коли слухачі її вже знають. Якщо пан Бережний похвалив мову якогось автора — то вже знак вищого гатунку й чистоти.

Бетмен — людина-кажан, герой американських коміксів та фільмів, супергерой, рятівник міста.

- Блекмор Річі** — британський гітарист, лідер хардрокowego гурту «Діп Пьорпл». Кумир усіх дворових гітаристів СРСР. Дійсно виконував на своїй електрогітарі «Оду до радості» Бетховена.
- Бодуен де Куртене** — професор Петербурзького університету, нащадок короля Єрусалимського Болдуїна, один зі стовпів вітчизняної філології, чий праці студенти вивчають вже на першому ж курсі.
- Борзов Валерій** — бігун, спринтер, двічі олімпійський чемпіон. В описуванні часи його чемпіонство ще не забулося, а спортивне функціонування ще не приїлося, і усіх швидкісних бігунів порівнювали саме з ним.
- Боярский Михайло** — незрівнянний актор та співак, який після ролі д'Артаньяна так і не знімає капелюха. Це примусило його шанувальників провести конкурс на новий імідж для улюбленого співака. Переможцем виявився плакат «Че Бояра», на якому капелюха пропонувалося замінити на берет товариша Че Гевари, а гітару на автомат Калашникова.
- «Браво»** — це не тільки сигнальний прапор Міжнародного зводу сигналів, але й рок-гурт Євгена Хавтана, що грав стилізації під твісті 60-х з середини 80-х до середини 90-х. Його солістами в різний час були зокрема Жанна Агузарова (див.) та Валерій Сюткін.
- Броненосець «Потьомкін»** — не тільки бунтівний бойовий корабель ЧФ, але й німий фільм Сергія Ейзенштейна, «краща картина усіх часів та народів». Знаю американців, що приїздили до Одеси, лише щоб сфотографуватися на ушлявлених цим фільмом Потьомкінських сходах. І потрібно було одеситам зносити пам'ятник потьомкінцям?
- Будейовіцький анабазис** — розділ з «Пригод бравого вояка Швейка» Ярослава Гашека, в якому Швейк марширує околицями Будейовіч згідно з порадами місцевого населення, старанно їх дослухається, але ніяк не може в ті Будейовіці потрапити. Пародія на твори давньогрецьких авторів Ксенофонта й Аріана «Анабазис».
- Бурда Борис** — одесит, корифей гри «Що? Де? Коли?», який знає практично все на світі, ось спитайте щось у нього самі.
- Бурса** — місто в сучасній Туреччині, в якому ще у візантійські часи вперше з'явився такий тип духовного навчального закладу для хлопчиків.
- Бурсаки** — учні бурси. В Україні аж до 19 століття в бурсі навчалися не тільки духовні особи, але й діти-юнаки усіх станів та верств насе-

лення, чим ми відрізнялися від тих же західних чи російських університетів, де вчитися могли лише дворяни. Традиції бурсаків, ретельно описані багатьма письменниками, починаючи з тих же Котляревського та Гоголя, дають зрозуміти, що деякі звичаї курсантів зародилися ще в справжніх бурсах.

Ваганти — мандрівні студенти й за сумісництвом поети, переважно двієчники, які мігрували між середньовічними європейськими університетами і залишили по собі багато студентських пісень та віршів. Були серед них і наші земляки. Один з них домандрувався до посади ректора Болонського університету.

Валуєв — не сучасний боксер, а царський міністр, який своїм указом 1863 року заборонив українську літературу, заявивши, що «нет, не било і бить не может нікакого особого малоросійского языка». З того часу займатися українською літературою стало злочином, і це відвадило від неї випадкових людей, за що Валуєву можна й подякувати. Література суцільних нонкомформістів. Де ще таку знайдете?

Ван Дамм — голівудський актор бельгійського походження справді дебютував у фільмі «Хижак» і весь фільм добросовісно полював на Шварценегера під маскою інопланетника з щелепами мурахи. Тож не дивно, що більшість глядачів цього не пам'ятає. (Ця побрехенька залишається цілком і повністю на совісті автора. Втім, як і багато чого іншого. — Прим. Кор.)

Веласкес Дієго — іспанський художник 17 століття. Автор рекомендує подивитися його полотно «Венера з дзеркалом» в Лондонській національній галереї, щоб зрозуміти усю підступність і фривольність авторових порівнянь.

Винниченко Володимир — український прозаїк, драматург та державний діяч початку 20 століття. Коли в Микити Сергійовича Хрущова в 60-х роках спросили про літературні уподобання, він назвав Винниченка, так і не довідавшись, що назвав письменника, забороненого власними підлеглими. Почитайте хоча б «Сонячну машину», гостру соціальну фантастику середини 20-х років, написану вже в еміграції.

Вишня Остап (Губенко Павло) — український письменник-гуморист. Десять років, з 1933-го по 1943-й, провів у таборах за свої жарти. Проте, за спогадами співучасників, продовжував жартувати й там. Редагував

журнал «Перець», написав повне зібрання усмішок, гуморесок і жартів, зокрема мисливських та рибальських, за що з повним правом міг би бути почесним курсантом рибної мореходки.

Волошин Максиміліан — киянин, що облаштувався поблизу Феодосії на березі моря, почав носити замість штиблетів і штанів грецькі сандалі й туніку і став великим російським поетом. Чи спочатку став великим поетом, а потім вже облаштувався на морі, зараз вже не розбереш. У його садибі в Коктебелі перегостювали усі поети й художники Срібної доби.

«**Воплі Видоплясова**» — славетний рок-гурт, що повернув українську мову до активного вжитку на сцені в середині 80-х, названо на честь героя з повісті Достоевського.

Гайдай Леонід — культовий режисер кінокомедій 60-70-х років 20 століття. На жаль, також гарна ілюстрація того, що навіть визнаному класику жанру в мистецтві не можна тупцяти на одному місці. У 80-ті продовжував знімати все ті ж комедії, але вони вже були не смішними. А в кооперативні 90-ті виглядали взагалі жалісно. Колекцію ранніх кінокомедій Гайдая мусив мати кожен пароплав, що поважає себе.

Гвердцители Тамара — грузинська естрадна співачка, виконує пісні вісьмома мовами: грузинською, російською, французькою, італійською, іспанською, англійською, давньоєврейською та українською. В описуваний період вона саме перестала співати в дитячому ансамблі «Мзіурі» і перемогла на конкурсі «Золотий Орфей» в Болгарії з сольною програмою, чим усі грузинські курсанти невимовно пишалися.

Гектор — троянський герой, що протистояв Ахіллесу на сторінках Гомерової «Іліади». У вирішальному поєдинку суперники тричі обігли по колу стіни Трої. Саме беззастережна довіра археолога Шлімана до Гомера дозволила йому правильно визначити місце розкопок і знайти Трою. До нього усі копачі шукали на іншому пагорбі, але Шліман бачив, що пагорб був завеликий, щоб його тричі обігли навіть такі герої, як Гектор та Ахіллес. Тож вибрав неподалік підходящий за розмірами пагорб і виявився правий.

Гіменей — бог шлюбу у давніх греків.

Гіппократ — найвідоміший давньогрецький лікар, «батько медицини». Його клятву лікарі виголошують досі.

Гоголь Микола — судячи з назви найвідомішої його повісті «Шинель», з якої, за запевненнями Достоевського, вийшла уся російська література, — мабуть, таки точно колишній курсант.

Гоїя Франциско (1746–1828) — іспанський художник. Теж любив малювати фігуристих жіночок. Зокрема його пензлю належать дві майже тотожні картини «Маха оголена» та «Маха одягнена». Другу він намалював у відповідь на звинувачення у непристойності першої. І господар картин вдень тримав на стіні маху одягнену, а вночі — оголену. Втім, інквізиція з нацкомморалі конфіскувала обидві.

Гомер — легендарний автор епічних «Іліади» та «Одісеї», за право бути місцем народження якого сперечалося аж вісім грецьких міст. Втім, сперечаються ще й досі, тепер лише до суперечки підключилися ще й турецькі міста.

Гончар Олесь — український письменник-романіст, голова Спілки письменників тощо. Його твори перекладено на 67 мов світу. Він засідав в усіх президіях, які тільки були. Втім, це не вберегло його від заборони роману «Собор» у 1968 році. Олесь Гончар був єдиним українським комуністом, що не переписав за одну ніч свою доповідь російською після того, як російською на українському з'їзді партії виступив новопризначений Щербицький.

Горький Максим — великий російський письменник. Автор, зокрема, босяцьких оповідань та збірки полемічних статей «Несвоечасні думки». Історію переправи через Керченську протоку на вкрадений в рибалок шаланді викладено в оповіданні «Мій супутник». Тростину князя Джапаридзе він продавав на херсонському базарі в цьому ж оповіданні.

Грін Олександр — великий російський письменник-мариніст, що вигадав цілу країну. Таку ж, як Крим, тільки з гостинними мешканцями. Був практикантом на одеських пароплавах та херсонських дубках, золотшукачем в Сибіру, волоцюгою на бакинських нафтових промислах, автором оповідань для жовтих газет, есером-бомбістом, політв'язнем тощо. Його музей знаходиться в Феодосії просто через вулицю від музею Айвазовського.

Грінченко Борис — український письменник, журналіст початку 20 століття, батько найвідомішого українського тлумачного словника.

Родом, як і Володимир Даль, з Луганщини. Тож кому треба укласти словник, шукайте луганчанина.

Гумільов Микола — російський поет-акмеїст, чоловік Анни Ахматової. Але насправді любив Африку, а не дружину. Був в Абіссинії (сучасна Ефіопія) з етнографічною експедицією, про що написав багато віршів. Найвідоміший з них — цитований в тексті «Жираф».

Гюго Віктор — французький письменник-романтик 19 століття. Образ мандрівного студента є, наприклад, в його «Соборі Паризької Богоматері».

«**ДДТ**» (*Дитячий Дім Творчості, а не дуст*) — у 80-ті ще заборонена уфимська рок-група Юрія Шевчука, який через певний час мусив переїхати до Пітера, бо там рок-н-рол вже дозволили. Під наглядом комсомолу, але дозволили. Гурт завжди тяжів до гострої соціальної тематики. Усіляких йому гараздів, бо не зраджує собі й понині.

Джамбул — казахський народний поет-акин, лауреат Сталінської премії за вірш «Ленінградці — діти мої», написаний під час блокади. Йому також належить фраза, що гарна пісня летить між аулами в степу зі швидкістю гарного скакуна.

Джанні Моранді — єдиний італійський співак, якого запрошували на гастролі до СРСР на початку 80-х завдяки його членству в італійській компартії.

«**Динамік**» — рок-гурт Володимира Кузьміна (див.), в середині 80-х був чи не на кожному магнітофоні. Грав переважно реггей.

Дідьє Маруані — лідер французького гурту «Спейс», основоположник напрямку електронної музики, «Маленький Принц синтезаторів».

Довженко Отар — сучасний український письменник, автор збірки оповідань та повістей «Квітослава». Дія його повісті «Я кохаю музику» починається у львівській громадській вбиральні.

Дон Кіхот — головний герой однойменного роману Сервантеса, премудрий гідальго з Ламанчі. Любив воювати з вітряками. Цікаво, що сам Сервантес — з наших, з моряків. Отримав поранення у морській битві при Лепанто — останній битві галерних флотів у Середземному морі.

Достоевський Федір — важковаговик російської літератури 19 століття, в молодості сидів у сибірському острозі за участь в революційному гуртку. Саме за його висловом уся російська література вийшла з Гоголевої «Шинелі».

Друзь Олександр — популярний гравець «Що? Де? Коли?» в її найкращій версії, коли грали ще не на гроші, а на книжки.

Думбадзе Нодар — грузинський письменник 20 століття, романіст та повістяр, головний редактор журналу «Ніангі». Читання Думбадзе — кращий спосіб полюбити Грузію, навіть ні разу там не побувавши. А коли вже занесе до грузинських портів...

Еврика! — Знайшов! (грецьк.).

Едіта П'еха — французька радянська співачка, улюблениця студентів 60-х. Її твісти навчили молодь бути легкою й бадьорою.

Екзюпері Антуан — французький письменник 30–40-х років 20 ст. Професійний пілот поштових авіаліній між найвіддаленішими куточками світу, військовий льотчик. Автор, який вперше написав про Землю як про маленьку планету, побачивши її з висоти пташиного польоту. Німецький пілот, який збив Екзюпері в 1944-му над Тірренським морем, нещодавно зізнався в цьому й просив у людства прощення.

Енгельс Фрідріх — класик марксизму-ленізму. Англійський капіталіст, на гроші–товар–гроші–штрих якого колега Маркс написав «Капітал» у Британській бібліотеці.

Жуль Верн — французький письменник, класик пригод та фантастики.

В дитинстві намагався втікти з дому юнгою на вантажному судні, але цим і обмежився. Батьки зняли його в гирлі ріки й примусили пообіцяти, що в море він не ходитиме. Відтоді компенсував неможливість власних подорожей мандрями своїх героїв: від ще тоді не відкритого Північно-Західного проходу до Місяця. Деякі його фантазії, як ось «Наутілус» капітана Немо, виявилися пророчими. Перший американський підводний човен з ядерним реактором назвали саме так.

Забрюха — сотник, герой твору Григорія Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма». Сумний та невеселий на початку кожного розділу. Це в пана Квітки фішка така була: починати розділ зі слів «сумний та невеселий». Тому усі намагання літредакторів примусити автора починати свої оповідання не зі слів «один курсант...» автор героїчно відхилив, хоча й знав, що вони доречні.

Загатті Франческо — італійський бароковий композитор 17 століття, писав музичні твори для двох флейт і хору. В 20 столітті в нього завівся теско-футболіст. А може, й нащадок, хтозна.

Загороднюк Федір — херсонський портретист, заслужений художник України. В часи СРСР саме йому довіряли малювати побутові портрети членів Політбюро. Втім, до доробку цього майстра входить ціла галерея людей праці Херсонщини — від доярок до капітанів та хірургів. Ці портрети з часом лише додають у ціні, а Політбюро вже списали з балансу.

Залізний Дровосік — персонаж казки Л. Ф. Баума «Дивовижний чарівник Країни Оз», в нас більше відомий по переспіву О. Волкова «Чарівник Смарагдового міста». Перший казковий робот, залізна людина без серця.

Заходер Борис — перекладач книжки А. Мілна «Вінні Пух і всі-всі-всі» російською. Незрозуміло, чому автор посилається саме на нього, а не на українського перекладача Леоніда Солонька.

Зикіна Людмила — російська радянська співачка, втілення смаку глядачів партійних концертів. В усіх сенсах, від голосу і репертуару до постави й зачіски.

«Зоопарк» — пітерський неформальний рок-гурт Майка Науменка. Чи не єдиного підпільного рокера 80-х, якому були байдужі концерти на стадіонах у 90-х. Деякі його пісні помилково приписують іншим.

Інвектива — гнівне послання, або як кажуть на флоті — фітиль. В Україні цей жанр особливо розвинувся в часи так званої полемічної літератури. Особливо його розвинув Іван Вишенський, який усамітнився в Греції на горі Афон і повчав звідам земляків, як їм слід жити.

Іпатій Потій — український автор 16 століття, яскравий представник отої полемічної літератури, що встигав відповідати трактатами та епістолами одночасно десятком опонентам. Супротивникам вдалося вирвати перо з його рук, лише відтявши великого пальця під час заворушень у Львові.

Іскандер Фазіль — абхазький російськомовний письменник 20 століття, що писав (і пише) про зіткнення сучасності з вічністю. Автор, зокрема, філософської повісті «Кролики та удави».

«Кам'яний господар» — назва драми Лесі Українки за середньовічною легендою про Дон Жуана.

Кафка Франц — єврейський письменник, що писав німецькою, а жив у чеській Празі. Вже цей особистий інтернаціонал наштовхує на думки про абсурд людського життя, який Кафці вдалося виразити якнайліпше. Іноді здавалося, що у своєму «Замку» він описує СРСР доби застою, тому в школі його не вивчали.

«**Квін**» (*Queen*) — британський рок-гурт, який поєднав рок-музику та оперу. Лідер Фредді Меркурі (див.).

Квітка-Основ'яненко Григорій — один з основоположників нової української літератури. Перший наш прозаїк, якому однаково гарно давалися як комедії про Шельменка-денщика, так і сентиментальні твори про Марусю. Втім, сентименталізм тоді був наймоднішою течією, тож пан Квітка не пас задніх. Псевдонім Основ'яненко обрав за назвою містечка Основи на Харківщині.

Кінг-Конг — гігантська мавпа, яка лазила по хмарочосах Нью-Йорка і гойдала на долоні кохану дівчину в повний зріст. Голлівудський сюжет чи з не найбільшою кількістю рімейків. За цими фільмами можна вивчати історію розвитку спецефектів і комбінованих зйомок.

«**Кіно**» — рок-гурт вісімдесятих з лідером Віктором Цоем. На початку 80-х був ще широковідомим у вузьких колах і розповсюджувався винятково на магнітофонних стрічках. Потім збирав стадіони.

Кондратьєв Микола — російський і радянський економіст, за теорією якого економічний розвиток відбувається циклами близько 50 років з так званими «кризами довгої хвилі» проміж ними, що пов'язано зі старінням та зносом основних фондів (заводів, фабрик тощо). Репресований.

Конецький Віктор — корифей російської мариністики, один з небагатьох письменників, згаданих незлим тихим словом у цих оповіданнях, хто дійсно був курсантом морського училища, хоча й військового. Окрім незрівнянних книжок своїх путівних нотаток з морськими пейзажами, був ще й відомим кіносценаристом. Зокрема — кінокомедії «Смугастий рейс», в якій палубою мирного судна розгулюють тигри й леви.

«**Копейкін Тимофій**» — назва сучасного рейдового катера Херсонського морського порту, як виявилось, історична. Її носив буксир, під час війни мобілізований в якості мінного тральщика. На честь кого було названо буксир, авторів встановити не вдалося. Точно — не на честь гоголівського капітана Копейкіна, а на честь якогось комісара. А шкода.

Котигорошко — українська народна казка, деякі мотиви якої вказують на її виняткову давність. Наприклад, народження дитини з проковтнутої жінкою зернини — мотив, характерний ще для доби матріархату. В оповіданні мається на увазі епізод битви Котигорошка зі Змієм, коли супротивники по черзі били один одного булавою і вгрузали в землю при кожному ударі.

Котляревський Іван — батько нової української літератури. Його жарт — запис Вергілієвої «Енеїди» розмовною, а не книжною українською мовою того часу — призвів до того, що більшість українських письменників не втрималися від переходу на народну мову, яка раніше вважалася притаманною низькому стилю. Про сміливість такого кроку може свідчити хоча б те, що деякі європейські літературні мови (наприклад, російська чи чеська) ще й досі значно відрізняються від розмовної, і для того щоб зрозуміти росіян в усному мовленні, іноземцеві іноді потрібен другий перекладач, з літературної мови на усну. Можна сперечатися про доцільність відмови від старослов'янщини в літературі, але заперечити Шевченкові слова щодо Котляревського «Будеш, батьку, панувати, поки живуть люде» вже не можна. Живемо. Панує.

Коцюбинський Михайло — український новеліст з Чернігова, автор «Тіней забутих предків», «Інтермеццо» тощо. Вже існування творів самого цього автора може виправдати отой перехід на народну мову. Наприклад, екранізація його «Тіней...» Параджановим отримала найбільшу кількість фестивальних нагород в історії кінематографа. Морякам цікавий перш за все новелою «На камені» та «Італійськими акварелями», в яких дав неперевершені картини моря.

Країна Оз — американський відповідник «Чарівника Смарагдового міста» авторства Л. Ф. Баума. Судячи з великої кількості згадок цієї казки в американській класиці, наприклад у О. Генрі, книжка була гарна, крім того що оригінальна, а не перероблена.

«**Круїз**» — популярний рок-гурт середини 80-х. Оскільки тодішнє міністерство культури не шанувало рок, гастролював переважно провінціями, а записувався лише на бобінних магнітофонах. І саме там, у провінціях, його широко любили навіть комсомольці.

Крупська Надія — дружина Леніна, педагогічний діяч у ранні радянські часи. Її ім'я носив херсонський педінститут.

Ксенфонт — класичний давньогрецький автор і воїн-найманець одночасно, що вказує на те, що в давніх греків прийнято було сумісництво. Втім, про що б писав Ксенофонт, аби він не відступав із грецьким загоном до моря в Малій Азії, нам вже не доведатися, бо він бився і відступав до моря з тим загоном, і люди читають те вже тисячі років. Див. Будейовіцький анабазис.

Кузьмін Володимир — лідер рок-гурту «Динамік» (див.). Після заборони рок-гуртів, описаний в оповіданні, записався у виконавці-солісти, а рок-гурт свій записав до музикантів супроводу. І усіх це влаштувало, Кузьмін продовжив гастролювати нашими палестинами. Суворість радянських постанов часто компенсувалася необов'язковістю їх виконання.

Куїнджі Архип — грецький живописець, що народився в Маріуполі і кохався на українських пейзажах, зокрема таких широковідомих, як «Українська ніч» та «Місячна ніч на Дніпрі». З морями його єднає те, що живопису Куїнджі вчився в майстерні Айвазовського.

Куйбишев Валеріан — судноремонтний завод в Херсоні названо на честь цього партійного лідера, як і місто Самара на Волзі (до 1991 — місто Куйбишев). Втім, місту Самара справжню назву вже повернули. Це непересічний випадок радянської топоніміки, бо ім'я Куйбишева заводам і містам присвоювали вже після того, як він сам був репресований.

Куліш Микола — видатний український драматург 20–30 років 20 століття, один з основоположників авангардного театру, провідний автор так званого «Розстріляного відродження», херсонець. Його ім'я носить херсонський драматичний театр, втім жодного його пам'ятника ви в Херсоні не знайдете. Усе це нагадує поведінку персонажів з його комедії «Мина Мазайло», рекомендованої для прочитання усім херсонцям, миколаївцям, запорожцям, дніпропетровцям та їже з ними.

Куліш Пантелеймон — український письменник, видавець, перекладач, журналіст, культурний діяч 19 століття. Член Кирило-Мефодієвського товариства, покараний, втім, віносно м'яко в порівнянні з Шевченком. Автор першого українського історичного роману «Чорна рада», перекладів Біблії та «Гамлета», видавець першого українського часопису «Основи», творець тієї української абетки, якою ми всі користуємося. Крім того — автор цікавої культурницької концепції хуторянства, яку намагався перевірити на практиці в своєму хуторі Мотронівка.

Кулішівка — українська абетка й правопис, запропоновані Пантелеймоном Кулішем на противагу іншим тодішнім варіантам на основі кирилиці (наприклад, желехівка). В основу покладено фонетичний запис мови (як чуеш, так пишеш), що виявилось зручним і прижилося. Цікаво, що в своїй праці орієнтувався на особливості правопису козацьких літописів.

Кустодієв Борис — російський живописець 19–20 століть, котрому як нікому іншому вдалося передати красу російських жінок. Серії його портретів поволзьких купчих зараз займають заслужене місце в музеях. Плутати з ним капітана Кусто (див.) — дійсно якось недоречно навіть курсантові.

Кушка — місто в Туркменії, найпівденніша точка СРСР.

Лавренєв Борис — російський радянський письменник-мариніст. Суходольний публіці відомий в першу чергу за фільмом «Сорок перший», знятим за його повістю. Херсонець. Заповів свою бібліотеку та меблі рідному місту. Зараз в його будинку знаходиться херсонський літературний музей.

Ладд Нед — англійський ткач, що зруйнував свій ткацький верстат на знак протесту проти свавілля хазяїна мануфактури. Див. Луддити.

Ле Корбюзьє — швейцарсько-французький архітектор, відомий не тільки своїми новаторськими монументальними спорудами у найрізноманітніших куточках світу, але й доволі утилітарними будівлями. Наприклад, він проектував французьку малогабаритну післявоєнну квартиру, яка вийшла значно привабливішою за нашу хрущівку — розташовувалася на двох рівнях попри обмеження житлової площі.

«Лебедине озеро» — балет Петра Чайковського, міру популярності якого серед партійного керівництва СРСР ми змогли повністю оцінити лише під час путчу 1991 року.

Левітан Юрій — диктор всесоюзного радіо, чиїм голосом говорило Совінформбюро в часи війни. Не плутати з художником та іншими ушлавленими Левітанами.

«Лед Зеппелін» — британський рок-гурт 70-х, основоположники хард-року.

Лещенко Лев — соловей російський, славний птах. Святковий естрадний співак пісень патріотичного спрямування, що виступав на концертах з приводу кожного радянського ювілею.

- Лебедєв-Кумач Василь** — радянський пісенний поет, автор слів до багатьох знакових радянських пісень. Пісень про БАМ писати вже не міг, бо помер 1949 року. Але залишив по собі цілий легіон послідовників. Подеколи його звинувачували в плагіаті менш відомі й не нагороджені Сталінськими преміями поети, але то таке. Заздрили?
- Ллойд Вебер Ендрю** — британський композитор, автор, зокрема, рок-опери «Ісус Христос — суперзірка» та мюзиклу «Привид опери».
- Лом** — старший помічник з яхти «Біда», персонаж повісті Андрія Некрасова «Пригоди капітана Врунгеля». Типовий курсант, якого примушують перекладати іспит з навігації.
- Лондон Джек** — американський письменник, золотошукач, моряк-звіробій, рибалка, рибінспектор тощо. «Морський вовк» — абсолютний мастрид кожного юнака, що збирається йти у море не в круїз, а насправді.
- Луддити** — учасники громадського руху в Англії на початку 19 століття, які протестували проти машинного виробництва, руйнуючи машини. Можливо, найбільш далекоглядні з найманих працівників.
- Любарська Дора** — секретар революційного іноземного бюро під час інтервенції у Херсоні у 1919 році. Писала і розповсюджувала серед інтервентів листівки французькою та німецькою мовою. Мабуть, була симпатичною жіночкою, бо сподобалася французьким воякам 176 піхотного полку і матросам військових кораблів настільки, що вони відмовилися воювати з червоними військами під проводом отамана Григор'єва. Була закатована білими у 1920-му за підпільну роботу в Одесі.
- «Маленька Віра»** — найвідоміший фільм часів перебудови (1988). Режисер Василій Пічул — наш земляк і спромігся відтворити на екрані суворі звичаї маріупольських металургів у всій красі. Це попри драматичну любовну лінію і перший статевий акт у радянському кінематографі, що зробило фільм шалено популярним. Як зараз, мабуть, став би популярним фільм, в якому нема жодного статевого акту.
- Малезик В'ячеслав** — попри те що цей популярний композитор і співак 1980-х якось зник з горизонту, він досі пише пісні, видає диски тощо. Просто посварився з телебаченням.
- Мамін-Сибіряк Дмитро** — російський письменник 19 століття, що присвятив своє перо Уралу та Сибіру. На нашу думку — недооцінений автор,

який мав би стати так само популярним, як Фенімор Купер в Америці, аби яскраві сторінки з життя аборигенів Сибіру хоч трохи цікавили столичних критиків.

Мамочка — один з персонажів книжки Леоніда Пантелєєва та Григорія Білих «Республіка ШКІД». Вже популярність таких прізвиськ серед курсантів вказує на те, наскільки схожі були звичаї бурси та школи-інтернату для безпритульників.

«**Машина часу**» — рок-група 1969-20... Років. Кумири декількох поколінь дворових гітаристів, що ризикують встановити рекорд витривалості для рок-груп. Немає жодної можливості перелічити усіх музикантів і композиторів, що виступали в МЧ в різні часи, тож назвемо лише Андрія Макаревича. Так, це той дайвер, що спонсорував підйом затонулої бригантини біля Хортиці, і колишній ведучий кулінарної передачі по ТБ.

Маяковський Володимир — російський поет-футурист і авангардний художник, що поставив себе на службу партії, як він сам висловився, «наступивши на горлянку власної пісні». Його послідовникам-служакам здебільшого вже не було на що й наступити. Гарно висловилася про Маяковського Марина Цветаєва. Навіть у партійних його віршах відчувається сила тих, які він не написав через те, що пішов на службу до політиків.

Меркурі Фредді — лідер рок-гурту «Квін». Чи не єдиний роковий співак, який був удостоєний честі співати разом з оперною дівочою Монсеррат Кабальє. Тобто завдяки йому важкі підлітки, які ні разу в житті не чули опери, змогли довідатися, що це прекрасно. Яскравий приклад того, що справжнє мистецтво не ділиться на жанри.

Миронівський дискобол — відома скульптура давньогрецького скульптора Мирона. Ніякого відношення до залізничної станції Миронівка ні скульптура, ні скульптор не мають.

Мінеллі Лайза — зірка бродвейських мюзиклів та кіноакторка. Найбільшою популярністю в СРСР користувався фільм «Кабаре» Боба Фосса з її участю.

Мінін та Пожарський — провідники російського антипольського повстання, увічнінені монументом на Червоній площі в Москві. Князь сидить, громадянин стоїть, як і подобає.

Могилянка — сленгова назва Києво-Могилянської слов'яно-греко-латинської академії (ну так, як в нас Тюлька), названо на честь митрополита Петра Могили (ну так, як в нас Централку на честь лейтенанта Шмідта). В довершення всього в радянський час у її аудиторіях і келіях на Подолі розміщувалося військово-морське політичне училище.

Мораліте — жанр європейської короткої театральної вистави 15-16 століть, що практикувався і серед студентів Могилянки (див.).

Морозов Павлік — слід розрізняти реального хлопця з нелегкою долею в дуже нетиповій сім'ї, який намагався своїм вчинком боронити матір від брутального поводження батька, і того ідеального піонера-стукача, якого з нього зробила радянська література. Кінотеатр в Херсоні названо на честь останнього.

Моська — персонаж байки Крилова, що гавкав на слона.

Муті Орнелла — італійська кіноактриса, визнана курсантами красуня. Батько неаполітанець, мати з Естонії. Грала в декількох фільмах в дуєті з Адріано Челентано. Чи не єдина італійська красуня, що грала і в радянських фільмах.

Навадаха — індіанець-оповідач в поемі Генрі Лонгфелло «Пісня про Гаявату», написаний на основі епосу аборигенів Америки.

Науменко Майк — лідер пітерського рок-гурту «Зоопарк», який писав свої пісеньки переважно на мотив всесвітньовідомих рок-н-ролів. Його півгодинна композиція «Повітове місто Н» може використовуватися в якості енциклопедії європейської культури, стільки діячів і знакових постатей тієї культури згадано в тексті пісні в зовсім несподіваних ролях. Якщо ви знаєте хоча б 50% згаданих там персонажів, подібні словники вам читати не треба, ви без сумніву й так людина високої культури. І це найкраще показувало, чим рок-н-рол відрізнявся від естради в радянські часи.

Нельсонова колона — пам'ятник адміралові Нельсону на Трафальгарській площі в Лондоні.

Нільс — персонаж казки «Дивовижна подорож Нільса Хольгерсона з дикими гусками по Швеції» шведської авторки Сельми Лагерльоф. Казка була написана на замовлення міністерства освіти як захопливий підручник з географії Швеції для дітей.

Новгородцев Сева — диктор російської редакції радіо Бі-бі-сі, який вів передачі, присвячені сучасній музиці. Легендарна серед радянської молоді особистість.

Ньютон Айзек (Ісаак) — британський вчений, один із засновників їхньої академії наук, батько класичної, або так званої ньютонівської фізики. За легендою, відкрив закон всесвітнього тяжіння, коли йому на голову впало яблуко.

Островський Микола — радянський письменник, автор дуже популярної в Китаї книги «Як гартувалася сталь».

Очаківські часи, «з часів очаківських та звоювання Криму» — цитата з комедії Грибоєдова «Горе з розуму».

«П'ятнадцятилітній капітан» — окрім розповсюдженої флотської лайки, ще й назва роману Жуля Верна, в якому наочно пояснюється необхідність девіації для магнітних компасів.

Памва Беринда — слов'янсько-український словник «Лексис» цього закарпатського автора був першим українським перекладним словником, що з'явився на початку 17 століття. Тлумачив вже малозрозумілі українцям старослов'янські слова Святого Письма, всього близько 7 тисяч словникових статей. Перший словник на теренах СРСР взагалі.

Папа Карло — дуже добрий персонаж Олексія Толстого, спеціаліст по вистругуванню неслухняних дітей у спеціальній комірчині. В кіно отримав своє найкраще втілення у виконанні київського актора Миколи Гринька.

Пахмутова Олександра — радянський композитор-пісняр, майстер пафосної патріотичної пісні, улюблений композитор замполітів та політруків.

«Пінк Флойд» — британський рок-гурт, автор культової речі усіх дворових гітаристів «Стіна». Був заборонений в СРСР за критичні висловлювання щодо введення радянських військ в Афганістан.

Потьомкін Григорій — князь Таврійський, засновник Херсона. Його таємно поховали в церкві Св. Єкатери́ни.

Пржевальський Микола — за іронією долі уславлений дослідник Внутрішньої Монголії, який відкрив невідомий вид диких коней, був піхотним офіцером, і коня йому за формою було не потрібно.

Примус — перший латиною. Назва популярної рок-групи початку 80-х, соліст Юрій Лоза.

Пуппо — італійський естрадний співак. Популярний на початку 80-х.

Пушкін Олександр — онук засновника Херсона генерала Ганібала.

Оповідки діда про херсонський дуб лягли в основу його віршів про Лукомор'є.

Пічка Олена (Косач Ольга) — українська дитяча письменниця, перекладач, журналіст, видавець. Сестра Михайла Драгоманова та мати Лесі Українки. Принципово вчила дітей вдома, бо в той час не було українських гімназій. Видавала українські часописи «Рідний край», «Молода Україна», панькалася з молодими поетами аж до Тичини включно. Цікаво, що її чоловік П. Косач, на гроші якого й велася уся культурницька діяльність дружини, української так і не вивчив до кінця життя. Тож необов'язково знати правило дев'ятки, щоб збагатити українську культуру. Існують і позамовні можливості.

«Рамштайн» — сучасний німецький рок-гурт. Назва гурту походить від американської військово-повітряної бази, на якій під час авіашоу у 1988 році зіштовхнулися в повітрі три літаки, через що загинули десятки глядачів. Це все одно, що якийсь український рок-гурт назвався б «Скнилів». Ну і музика їхня — індастріал-метал — цілком відповідає такій похмурій назві.

Рембрандт Гарменсзон Ван Рейн — голландський живописець 17 століття, портретист, автор картин на біблійні сюжети.

«Республіка ШКІД» — книжка Леоніда Пантелеєва та Григорія Білих про школу-інтернат, яку педагог Макаренко назвав «хронікою педагогічної поразки», а читачі ось вже 80 років цією поразкою щиро захоплюються.

Римські легіонери — ніякого зв'язку з сучасними іноземними футболістами, звичайні солдати часів республіки. Англію до Риму приєднав відомий своєю лаконічністю Гай Юлій Цезар. Прийшов, побачив, переміг.

«Ріккі є повері» (Багаті й бідні) — італійська група середини 80-х. Думаємо, що зрештою добробут учасників групи вирівнявся — усі стали багатими. Або бідними.

Руданський Степан — карантинний лікар ялтинського морського порту у середині 19 століття й за сумісництвом великий український поет, автор відомих «Співомовок». Процитований у тексті віршик про голодного студента-медика — згадка про навчання в Петербурзі.

Сабінянки — легендарний сюжет з римської історії про їх викрадення не раз зображений в скульптурах та на картинах. За легендою, після заснування міста римлянам не вистачало жінок, і вони робили набіги на навколишні племена сабінян з ціллю викрасти собі дружин.

Сартр Жан-Поль — французький письменник-екзистенціаліст середини 20 століття. Найвідоміший роман називається «Нудота».

Свидригайло, князь — захисник прав православного населення в Речі Посполитій, не раз піднімав з цього приводу заколоти, які навіть отримали назву Свидригайлових війн.

Семенко Михайль — український поет-футурист, кінематографіст, скандаліст 20–30-х років. Найбільше запам'ятався його скандал зі спаленням «Кобзаря» Тараса Шевченка, що не завадило йому назвати «Кобзарем» збірку своїх власних віршів. Рання творчість Семенка просякнута урбаністичними та мариністичними мотивами. Розстріляний на Соловках у 1937-му разом з іншими українськими письменниками.

Сенсей — вчитель школи карате. В середині 80-х саме почалися гоніння на самодіяльні школи карате, багатьох сенсейів посадили, що майже не вплинуло на популярність екзотичного японського бойового мистецтва серед вуличних хуліганів Херсона.

«Скорпіонс» — німецький рок-гурт 80-х, що співав пісні англійською і мав у репертуарі багато слізних рок-балад, так званих «мідляків», для танцювання яких неважливо було гарно рухатися, досить було покласти в темряві дискотеки руки на попу партнерки — і ти вже хвацький танцюрист. І саме як автори таких необхідних молоді пісень «Скорпи» увійдуть в історію світової культури.

Смотрицький Мелетій — український мовознавець, письменник, педагог та церковний діяч 16–17 століть. Автор унікальної «Граматики», яка перевидавалася два століття поспіль і яку Михайло Ломоносов, що теж вчився грамоті за нею, назвав «вратами ученості». Автор полемічних трактатів на захист православ'я, зокрема незрівнянного «Треносу, або Плачу православної церкви». Запровадив нову літеру до абетки — відоме Г проривне (з дашком). Саме ця літера чомусь не подобалась русифікаторам усіх сторіч і пережила декілька періодів гоніння, відсиджуючись в абетках діаспорян за океаном.

«Спейс» — французький гурт Дідьє Маруані, основоположника електронної музики з використанням синтезаторів та світлових шоу з використанням лазерів. Приїздив на гастролі до Києва у 1983 році.

Станіславський Костянтин — один з керівників московського театру МХАТ кінця 19 — початку 20 століття. Автор системи підготовки акторів — так званої системи Станіславського. Уславився своєю відомою фразою на репетиціях «Не вірю!».

Супермен — герой американських коміксів 20–30 років. Єдиний спосіб розповісти дітям про хороше й погане, коли значна частина населення країни — неписьменна й погано знає державну мову.

Тарзан — вперше цей персонаж з'явився у книжці Едгара Райса Берроуза у 1912 році. Пригоди юнака, якого виховали мавпи, так полюбилися публіці, що пережили багато переспівів іншими авторами і рімейків у кіно.

Тарковський Андрій — культовий кінорежисер 70–80-х, автор таких картин, як «Соляріс», «Сталкер» тощо. Переказувати сюжети його фільмів усно — все одно що наспівувати сусідові з Лучіано Паваротті.

Твен Марк (Семюел Клеменс) — псевдонім великого американського письменника походить зі сленгу лощманів на Міссісіпі. «Відмітка двадцять». Усім тим, хто бачив футштоки перед мостами у Дніпропетровську, цей сленг не становить жодної загадки. Це прохідні глибини на фарватері.

Тмутараканський бовван — капище язичників на півострові Тамань на Кубані — колишньому Тмутараканському руському князівстві, куди тікали в часи усобиць усі переможені князі, так звані ізгої. Бовван згадується в «Слові о полку Ігореві».

Толстой Лев — російський граф, артилерист і великий письменник-романіст під кінець життя дотримувався вегетаріанської дієти, не вживав ні риби, ні м'яса, й розробив цілу філософську систему непротивлення злу насильством, яку одразу взяли на озброєння юнаки, що хотіли уникнути призову до армії. Зрозуміло, що на севастопольських бастіях та в кадетському корпусі жодних вегетаріанських меню не було передбачено, і автор перебільшує вегетаріанство Толстого-курсанта.

Тренувальний центр Шульца — навчальний заклад, в якому американські дипломати вивчають українську мову, перш ніж бути відправ-

леними до України. Оскільки діаспорні викладачі мають свої уявлення про нашу солов'їну мову, розуміти сучасну говірку українських аборигенів ті дипломати потім не завжди можуть, бо самі розмовляють вишуканою мовою 19 століття.

Троя — давнє легендарне місто в протоці Дарданелли, названий на честь троянського царя Дардана. Вигідне географічне положення Трої дозволяло їй у стародавні часи контролювати усю чорноморську торгівлю. Римляни виводили свій родовід від троянського царя Енея, який переселився із залишками троянців до Італії після поразки в уславленій Гомером Троянській війні.

Труфальдіно з Бергамо — герой комедії італійського драматурга Карло Гольдоні «Слуга двох хазяїв». Персонаж «комеді дель арте» — народного італійського театру.

Туманний Альбіон — римська назва Британських островів походить від «альба» (білий) — колір вапнякових урвищ на березі Ла-Маншу.

Тухманов Давид — наймолодший член Спілки композиторів СРСР, прийнятий до неї у 1973 році. Після нього і аж до розвалу СРСР композитори не допускали в свою компанію молодших колег.

Франко Іван — український класик, поет, перекладач, прозаїк, критик, видавець, громадський діяч тощо. В радянський час так і не змогли видати його повного зібрання творів, бо, по-перше, десть третина його спадщини написана німецькою, а по-друге, повне зібрання виявилось більшим, ніж у Леніна. В тексті цитується уривок з його ліричної збірки «Зів'яле листя», за яку «прогресивна» народницька критика оголосила Франка декадентом. Цю збірку також не вивчали раніше у школі, вивчали тільки полемічний вірш «Я декадент? Це новина для мене», написаний з приводу отієї критики. Вибір Анною Ахматовою саме цієї збірки для перекладу російською вказує на те, що робилося це не за вказівкою партії, а за велінням літературного смаку.

Фукс — персонаж книги «Пригоди капітана Врунгеля», матрос яхти «Біда», картяр.

Хвильовий Микола (Фітільов) — український прозаїк, критик, поет, один з провідних авторів Розстріляного відродження. У роки громадянської війни — комуніст і чекіст. Його полемічні статті й газетні дискусії вивчають зараз окремо від його оповідань та романів, такий значний вплив

справили вони на пореволюційну Україну. Декларував орієнтацію на європейське мистецтво у кращих його взірцях, а не сліпе повторення стилів та тем російської літератури. Звинувачений в буржуазному націоналізмі, вкоротив собі віку у 1933-му.

Хренніков Тихон — композитор, перший секретар Спілки композиторів СРСР, призначений особисто Сталіним. Перебував беззмінно на цій посаді з 1948-го по 1991 рік. Зрозуміло, що з таким заслуженим та довготривалим керівництвом талановита молодь не мала жодних шансів потрапити до керованої ним спілки.

Челентано Адріано — італійський кіноактор та співак, улюбленець усіх радянських жінок, навіть у тих фільмах, в яких він грав мавпу.

«Червона капела» — шпигунська мережа антифашистів у Німеччині, Бельгії та Франції, що співпрацювала з радянською розвідкою і передавала з нелегальних передавачів розвіддані до Москви в часи Другої світової. Назву «Червона Капелла» їм дали в документах гестапо, в яких радили на жаргоні контррозвідників іменувалися «піаністами».

Централка — жаргонна назва Херсонського мореходного училища морського флоту ім. Лейтенанта Шмідта, щоб відрізнити училище від Тюльки (див.).

Швейк Йозеф — легендарний персонаж Ярослава Гашека, бравий австрійський вояк, чий шлях на фронт з єдиною метою здатися у російський полон ретельно описано у найсмішнішому романі 20 століття.

Шелест Петро — партійний і державний діяч УРСР, перший секретар ЦК компартії України з 1963-го по 1972 рік. За його керівництва відродився вжиток української мови в шкільній освіті, друкуванні газет, журналів та книжок. Приводом до його відставки став потяг до красного письменства, а саме його книжка «Україна наша радянська», в якій він відстоював самобутність України. Книгу було розкритиковано в партійній пресі та вилучено з бібліотек.

Шолохов Михайло — російський радянський письменник, нобелівський лауреат за книгу «Тихий Дон». Деякі літературознавці заперечують його авторство. Жив у станиці Вешенській на Дону.

Янг Ангус — лідер-гітарист австралійського рок-гурту «AC/DC», який навчив гітаристів усього світу правильно скакати по сцені на одній ніжці.

Яновський Василь — український драматург 18–19 століть, батько Миколи Гоголя.

Яновський Юрій — український радянський письменник, автор романів у новелах «Чотири шаблі», «Вершники». Дія багатьох новел Яновського відбувається в Херсоні та його околицях. Автор роману-містифікації «Майстер корабля» на основі спогадів про роботу на Одеській кіностудії разом з Олександром Довженком та Михайлом Семенком. Мариніст.

Антон Санченко

НАРИСИ БУРСИ

Збірка оповідань та нарисів про курсантів мореходного училища є відчайдушною спробою автора повернутися в ті часи, коли він був молодим і красивим, усе своє носив з собою, призначав дівчатам по три побачення на день під реліктовим 200-літнім дубом, найбільшим делікатесом вважав пельмені в пельменній на площі Свободи славного міста Херсона, а попереду на нього чекала воля. Справжня. Кейптаун, Лас-Пальмас та Сингапур. Оповідання писалися таким чином, щоб зацікавити і матросів, і поетів. А оскільки матроси і поети — то антоніми, автор сподівається, що ця книжка зацікавить і решту людства у проміжку між цими двома полюсами світосприйняття. Оповідання доповнені Словничком для поетів та Словничком для матросів, у яких тлумачаться незрозумілі для них слова.

Слова Антона Санченка {avtura.com.ua}

Художнє оформлення Дмитра Растворцева {rastvor.com.ua}

Фото з архівів сайту

випускників Херсонського мореходного училища РП {hmu.ru}

Використані малюнки Дмитра Лисюка часів його навчання у ХМУ РП

Літературне редагування Олени Шарговської

Коректура Віри Каталкіної

Усі цитати й епіграфи знайдено тематичним пошуком ПС <МЕТА> {meta.ua}

© 2010 Антон Санченко

АХТУНГ!

Книга розповсюджується умовно-безкоштовно.

Це означає, що після того, як ви її прочитали і визначилися, чи сподобалось, вам пропонується:

- Переказати щось із **15 грн. у WMU** на гаманець **U224274841702** через систему WebMoney чи термінали поповнення рахунків мобільних операторів I-box
- Або **видалити** файл з комп'ютера.

Якщо ви теж вважаєте, що кращий спосіб спонукати автора написати нову книгу — заплатити йому за попередню, але запропонований спосіб розрахунків вас не влаштовує, контакуйте за адресою **avtura@meta.ua**, щось придумаємо.

левая резинка
апельсиновая

ВНИЦТВО

Будь зорким, моряк!

6

SPORT

INVO

ЭЛЕКТРОКНИГА

PRIX

